שו״ת · אחרונים

אמונת שמואל

רבי אהרון שמואל קוידנובר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אמונת שמואל

רבי אהרון שמואל קוידנובר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אמונת-שמואל/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 4
שאלה ב 9
שאלה ג 13
שאלה ד 14
שאלה ה 20
שאלה ו 23
שאלה ז 30
שאלה ח 31
שאלה ט 37
שאלה י 44
שאלה יא 48
שאלה יב 51
שאלה יג 53
שאלה יד 54
שאלה טו 60
שאלה טז 62
שאלה יז 63
שאלה יח 66
שאלה יט 67
שאלה כ 69
שאלה כא 70
שאלה כב 71
שאלה כג 76
שאלה כד 87
שאלה כה 91
שאלה כו 94
שאלה כז 96
שאלה כח 97
שאלה כט 99
שאלה ל 100
שאלה לא 101
שאלה לב 102
שאלה לג 102
שאלה לד 102
שאלה לד 107
שאלה לה 110
שאלה לו 112
שאלה לז 114
שאלה לח 115
שאלה לט 118
שאלה מ 123
שאלה מא 127
שאלה מב 131
שאלה מג 134
שאלה מד 135
שאלה מה 136
שאלה מה 140
שאלה מו 142
שאלה מז 142
שאלה מח 143
שאלה מט 143
שאלה נ 143
שאלה נא 146
שאלה נב 148
שאלה נג 152
שאלה נד 154
שאלה נה 155
שאלה נו 155
שאלה נז 159
שאלה נח 160
שאלה נט 162
שאלה ס 164

שאלה א

אשה בערך כ"ח שנים שהיתה קצת חולנית בר מינן מאיזה שנים ויש לה וסת קבוע כשאר כל הנשים ומקרוב נתקלקל וראתה ג' פעמים בכל פעם בביאה ראשונה שאחר טבילתה של ווסתה כגון שקינחה עצמה בעד מיד אחר תשמיש ומצאה עליו דם אבל בין וסת לוסת כשטבלה אחר מציאות הדם של התשמיש ראשון ושני שמשה כמה לילות ולא ראתה דם כי אם אחר טבילות ווסת הקבועה כשטבלה ושמשה ומצאה דם בכל פעם בביאה ראשונה ושאלה להרופאי' ואין מושיע לה ולא הועילו לה כל הרפואות כי אם פעם אחד שאחר וסתה טבלה ושמשה ולא ראתה עד כשחזרה וראתה בוסת שאחריו וטבלה ושמשה ומצאה בביאה ראשונה ואיגלאי מילתא שחוזרת לקלקולה ועתה ילמדנו רבינו כדת מה לעשות זהו תורף השאלה ששאל אותי החכם השלם מהר"ר מאיר משטיינבך:

תשובה גרסינן בפרק בתרא דנדה דף ס"ו וז"ל תנו רבנן הרואה דם מחמת תשמיש וכו' לא נמצא דם על ראשו בידוע שמן הצדדים הוא בא ואם יש לה וסת תולה בוסתה ואם יש לה מכה וכו' ופרש"י ואם יש לה וסת לקלקול זה שאינה רואית כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים תולה בוסתה ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת עכ"ל. והנה אף שהרמב"ם והטור בסי' קפ"ז פי' בענין אחר כבר כתב ב"י שם דלדינא איתא שני הפירושים דאפשר דלא פליגי עיין שם וכך פסק בש"ע סי' קפ"ז סעיף ד' כפירוש הרמב"ם ובסעיף י"א פסק כרש"י ז"ל והוא מתשובות הרשב"א ז"ל סי' תתל"ה וז"ל שם אם שמשה כל החודש ולא ראתה בו מחמת תשמיש אלא יום י' ויום ך' ויום שלשים הרי קבעה לה וסת מיום ליום תולה בוסתה שלא לשמש בוסתה בחודש השני ביום י' ובך' ובל' ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת והא דאסרינן לה אגברא הני מילי כשראתה ג"פ רצופים כגון דכל זימנא ראתה וכו' עכ"ל והנה לכאור' האשה הזאת בנדון דידן קבעה וסת לקלקולה לראות בכל פעם בביאה ראשונה בליל טבילתה שאחר הווסת קבוע ואיתחזקה כבר ג' פעמים א"כ היא אסורה תו לשמש אחר וסת דהא בוודאי תראה מחמת תשמיש כיון דהוחזק כבר ג' פעמים לראות בזה הענין והיאך תשמש תו עד שתבדוק עצמה בשפופרת ובראשה מכחול כמבואר בגמרא הנ"ל ובפוסקים באשה שראתה ג' טעמים רצופים וכו' ואם לא תמצא דם בראש המוך תהיה מותרת לעולם כשתראה חוץ מראית וסתה ממש. אבל אם (לא) תמצא תהי' אסורה לכל העולם דאין לה תקנה לשמש בטבילה שאחר הוסת ואין להקל ולומר דהא הביאות לא הוי רצופים. ובנתיים שמשה כמה פעמים ולא ראתה ואיתברר דהדם הוא מהצדדי' שהרי תשמיש היתר הוי כבדיקת שפופר' דמהני

כשלא ראתה אפי' אחר ראיית ג"פ רצופים וכ"ש דהכא הוי בדיקה בתשמיש היתר שבין וסת לוסת של ראתה הא ליתא שהרי כבר כתבתי בשם הרשב"א ורש"י שיש לחוש ולפרוש כשקבעה וסת לקלקול ראיות שמחמת תשמיש ואסורה לשמש א"כ האשה זו היא ג"כ אסורה לשמש ביאה ראשונ' שאחר טבילת הראיית וסת רביעי ואין לה תקנה אלא בבדיקת שפופרת. וכך מוכח מהא דאיתא בהג"ה ש"ד בשם תשובת מהר"ר יוחנן ז"ל והואיל דשגו בה האחרונים בביאורה ופרושה אעתיקנה בקצרה ואפרשה על בוריה בס"ד. וז"ל ע"ד האשה שסמוך לאחר לידתה כששמשה ראתה מחמת תשמיש ושוב לא ראתה יותר (ר"ל שלא ראתה אח"כ שום ראי' דם עד שטבלה אחר ראי' תשמיש). וטבלה וראתה שנית מחמת תשמיש וכן פעם שלישית כמשפט הזה ולאחר טבילות ג' שבועיים (ר"ל אחר ג' טבילות שטבלה לאחר כל ראיות התשמיש ובין כל תשמיש לתשמיש הי' שבועיים כשיעור המתנת פליטת ש"ז וז' נקיים וס"ה הוא ג' שבועיים) אח"כ פרסה וראתה מעצמה כדרך נשים וטבלה ולא ראתה יותר מחמת תשמיש וכן אירע לג' ולדות כענין זה בלא שינוי (ר"ל שאחר כל לידה ראתה ג"פ מחמת תשמיש ראשון שאחר הטבילה והראיות היו רצופין כמבואר להדי' מדבריו אלא שחבר ראיות ג"פ הרצופים שסמוך לכל לידה ראתה אח"כ כשאר נשים שלא מחמת תשמיש וטבלה ושמשה ולא ראתה ודו"ק) (ודלא כמ"ש בספר הב"ח וט"ז סי' קט"ו בי"ד דלא עיינו בה כלל ולא דקי דוק ותמצא דברי אלקי' חיים כמו שכתבתי. וכ"כ מחותני הרב המופלג מהר"ר שבתי כץ ז"ל בס' ש"ך בסי' הנ"ל ס"ק ל' עיין שם) ולא בא השואל לשאול עד אחר לידה ג' וכו' מכל מקום אפי' המעשה כן (ר"ל שראתה ג"פ אחר לידה ג"פ רצופים ועדיין לא ראתה הדם מחמת עצמה וטבלה ושמשה ולא ראתה אלא שעתה בא לשאול אם מותר לשמש אחר שתטבול אחר ראיות הג' שראתה מחמת תשמיש) הנה תמה אני על החכם הלוי יצו וכו' ומסיק להתיר דיש לתלות דתשמיש גרם לראיות מחמת שהוא סמוך ללידה והוכו הצדדים מחמת הלידה ומותרת לשמש כמו ביש לה מכה ע"ש אפילו שתראה גם אח"כ כל ימיה מאחר דתלינן במכה שמחמת לידה וכל זה הוא דלא כפי' הט"ז ע"ש דלא דק כלל אכן במ"ש בס' ט"ז דה"ה אם ראתה פעם אחת מחמת תשמיש בלידה הא' ולא שמשה אח"כ וכן בלידה הא' ולא שמשה אח"כ וכן בלידה שנית ושלישית ולא שימשה דאסורה (דאמרי') יפה כיון דאמרינן דאשה זו הוחזקה רואה סמוך ללידה מהמקור ולא תלינן בלידה אלא כשהיו ג"כ ביאות היתר בטלו לראי' האחד שראתה אחר כל לידה ותלינן הראי' האח' בצדדין שמחמת לידה אבל מה שאוסר כשראתה ג"פ רצופים אחר כל לידה הא ליתא וכדכתיבנא שם בהג"ה ש"ד ובהג"ה מור"ם רבותא קמ"ל דביאות

היתר מהני אפי' לאחר ג"פ רצופים דתלינן בלידה מ"מ היכא דליכא למיתלי בשום דבר בוודאי הוי אמרינן דהאי איתת' יש לה וסת לקלקולא והיתה אסור' לשמש ולטבול אחר לידה ג' שראתה ג"פ מחמת תשמיש או אפי' פעם אחר אחר כל לידה אם לא שמשה בנתיים וכמ"ש הרב הט"ז ולא הי' תיקון לשמש כ"א ע"י בדיקות שפופרת אלא משום דתלינן בלידה ע"י ביאות היתר שבנתיים ואמרינן דהראיות הם מחמת הלידה שנתקלקלו הצדדים שהרי שמשה בינתיים ולא ראתה אבל בנ"ד ליכא למיתלי במידי במכה מצדדים ויותר יש לתלות במקור שנפתח אצלה בביאה ראשונה שאחר טבילתה ואין לה תקנה אף שהי' ביאות היתר בנתיים דליכא למיתלי בשום דבר כמו בלידה וצריך בדיקת שפופרת בשעת קלקולה כגון בליל טבילתה ראשונה שתרצה לשמש והן הן תיקוניה והן הן עיוותיה ועדיין חל עלינו לבאר לשון מור"ם במאי דנתקשה הרב בעל ט"ז אשר מחמת זה שגה בפירושו וקבלה היא בידי שיש טעות סופר בדברי מור"ם וכן צריך להיות לבאר לשון מור"ם ואם אירע לה שראתה ג"פ בביאה ראשונ' שאחר לידתה וראתה אחר כל לידה ג"פ כו' ותיבת (או) הוא טעות סופר והוא ממש כדברי הג"ה ש"ד הנ"ל. ובזה יתיישבו כל הקושיות שנתקשה בה' הרב בעל ט"ז נחזור לנ"ד שקשה בעיני דינא דהאי איתת' ושוב ראיתי בדברי הרב בעל ט"ז ס"ק י"ד להדיא כדברי והוא שהקשה אדברי מור"ם בהג"ה ראשונ' במ"ש ואם ראתה ג"פ כל פעם בביאה ראשונ' שאחר טבילתה אסורה לבעלה כאלו ראתה ג"פ רצופי' וכו' וכתב שם וכו' אלא שקשה בזה שפשיטא שאסורה ככל אשה וכו' ע"כ נ"ל דמיירי אעפ"י שבנתיים היו ביאות היתר וזה מהני בדין הלידה מ"מ כאן לא אהני דגם שם לא מהני וכו' אלא דתלינן בלידה וזה לא שייך בליל טבילה עכ"ל והרי מבואר להדיא כנ"ל וכמ"ש:

איברא יש לעיין בדבריו וצריכי' עיון דכיון שרואה אחר כל טבילה בביאה ראשונ' היאך הביאות שבנתיים הן בהיתר בשלמא בנ"ד אתי שפיר. אבל בנדון מור"ם ז"ל רואה אחר כל טבילות ותו היאך יכול למשכח בה ביאות היתר ופשיטא שאינו עולה על הדעת לפרש דברי מור"ם במ"ש בביאה הראשונ' שאחר טבילתה הוא לאחר טבילה של הווסת הקבוע ובנתיים שמשה בהיתר ולא ראתה דזה אינו על הדעת ואינו במשמעות לשונו כלל. ואינו במשמעות לשון תשובת הרשב"א הנ"ל והובא בב"י. ואפשר ליישב דבריו דאיירי ששמשה אחר טבילתה באותה לילה כמה פעמים ובכל תשמיש קנחה עצמה בעד מיוחד ובשחרית בדקה העדים ומצאה על עד הראשון דם ובשאר עדים לא מצאה וכך עשתה ג' פעמים בכל ג' טבילות אפ"ה אסור כיון שראתה בביאה הראשונ' שאחר כל הטבילות אעפ"י שאח"כ שמשה באותן לילות שאר ביאות ולא מצאה וראת' דם אפ"ה

אסיר דליכא למיתלי הראיות ראשונו' שסמוכים לטבילה בשום דבר תו לא יכול לבעול אלא אחר הטביל' הרביעית ביום שתראה בפעם הראשון שאחר הטביל' כנ"ל לדחוק את דבריו. ועכ"פ הא ראייה ברורה לנדון דידן ולא מהני הביאות היתר לקביעות הראי' שקבעה לראות אחר טבילות ווסת גמר שלה ודמי לג' ראיות שאחר ג' טבילות רצופי' שכתב מור"ם דגם כאן ליכא למיתלי במידי וכמ"ש. איברא דאין פירוש בעל ט"ז נכון בכוונות מור"ם ז"ל דהכי פירושו ואם ראתה ג"פ וכו' כאלו ראתה ג"פ רצופי' כו' היינו שקינחה עצמה בשלשה עדים ושמשה ג"פ בליל' אחד ולמחר בדקה ומצאה דם על כל אחת מהן ומותר לעשות ולשמש כל הליל' כמבואר פרק כל היד ופסק מור"ם סי' קפ"ו ס"ב בהג"ה וע"ז כתב מור"ם דג"פ אחר כל טביל' הוי רצופים כמו רצופים בג' תשמישי' בליל' א' וכך קבלתי ממורי ז"ל והוא עיקר ודלא כמ"ש בס' ש"ך ודו"ק מ"מ לענין דינא כבר הוכחתי דיש מקום לדבריו שהוא נכון ג"כ ודו"ק וא"כ הוא הדין נמי בנ"ד:

ואגב אודיע להשואל וכו' שבנ"ד אין לחלק ולהקל שתשמש בליל שני שאחר טבילתה כיון דלא קבעה אלא בליל טבילתה וא"כ נימא דתפרוש אותה עונה ותשמש לאחר אותה עונה ויש מקום לטעות זה בדברי הש"ע סעיף י' וז"ל הרוא' דם בשעת תשמיש וכו' כגון אם ראתה פעם אחת או ב' פעמים בליל של טבילתה כשתגיע טבילה אחרת ליל של טבילתה צריכה לפרוש וכו' ומשמע דאפילו בג"פ אינו חוששת כי אם ליל טבילתה וכך הבין בס' ט"ז ס"ק י"ד ע"ש. והוא טעות מפורסם לענ"ד דמי הגיד להרב המחבר ולו הנבוא' דתיחוש ללילה הראשונ' דווקא ולא לביאה הראשונ' יהי' באיזה לילה שיהי' והיאך יתיר הרב לשמש עמה דילמא ההיא איתתא צריכה לחשוש לביאה הראשונ' וודאי כשלא הוחזקה עדיין מותרת לשמש עמה אימתי שתרצה שלא אסרינן אבעל אלא אחר ג' ראיות מחמת תשמיש אבל אחר שהוחזק תו לא מקלינן לשמש עמה אפי' שלא בשעת ליל טבילתה ביאה ראשונ' ובשלא הוחזק יכול לשמש אפי' בליל טבילתה כיון שהוסת אינו ליום ידוע אלא מחמת הסיבה של תשמיש וכן כתב בעל ט"ז בעצמו ס"ק ט"ז ומותרת לשמש עם בעלה דמנ"ל לומר שהי' רואה מחמת ליל טבילתה ולא מחמת ביאה ראשונ' לחוד ועל כרחך דברי הש"ע יש בהם ט"ס וכצ"ל הרוא' דם וכו' כגון אם ראתה פעם א' או פעמים בליל (שני) של טבילתה וכו' (וכך מוכח הלשון של כו' דלדברי הש"ע שלפנינו ה"ל למיכתב בליל טבילתה ודו"ק) צריכה טביל' אחרת ללי' (שני) של טבילתה וכו' וא"צ לפרוש ליל שני של טבילת' וכו' וכך הם דברי הגהות מיימוני פ' מ' מה"ל א"ב והובא בב"י (וכך מצאתי להדיא בש"ע דפוס וינציא"ה בלי הגהות הנדפסים בשנת שכ"ז לפ"ק) ובזה דבריו מבוארים שמיירי שאחר הטביל' בלילה אינו רואה ובליל

שני רואה. וא"כ כיון דקבעה פעם א' צריך לחוש לליל שני בטבילת הב' כנ"ל והוא ברור וכל האחרוני' לא שתו לבם לזה להגיה ולא דקדקו אחר דברי הרב בזה אקוה שהניחו לי מקום להתגדר בו. אבל בנ"ד אין חילוק וכשלא קבעה אין לאסור ומותר לשמש עמה מאחר שאין לה ליל ידוע דווקא וכשקבעה אסורה עד שתבדוק בפעם רביעית וכמ"ש:

איברא מה שיש לצדד ולהקל בנ"ד ולהתיר בלי בדיק' היא ע"פ פי' המרדכי פ"ק דשבועות שפי' הא דאמרינן אם יש לה וסת חוששת לוסתה וז"ל ואם יש לה וסת זמן קבוע שרואה בהם דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהי' רואה טהור שעדיין לא הגיע שעת וסתה ואח"כ כתב ותולה במכתה וכו' ע"ש מבואר דמתיר לאשה שיש לה וסת אפי' ברואה ג"פ רצופים שלא מחמת הוסת ואפי' שלא מחמת מכה ותולה בצדדי' ודלא כהבנות הב"ח וטורי זהב בס"ק ח' שהרי מבואר להדיא בש"ת ר"מ פאד"ווי כמו שפירשתי ע"ש סי' י' וכבר האריך לברר ולהוכיח אותו מחותני בעל ספר מחבר ש"ך וכך העליתי בראיות ברורות בס' תפארת שמואל שחברתי על הרא"ש וארבעה טורים ופוסקים עיין שם במסכת נדה והנה בוודאי אף שהרמב"ם ורש"י וכל הפוסקים חולקים עליו כמבואר בש"ת ר"מ פאדוו"י הנ"ל ובס' מחותני הרב בעל ש"ך הנ"ל מ"מ מהרא"י בת"ה עשאו סניף להתיר כשיש עוד טעם להתיר אף כשכל א' בפני עצמו לא מהני כשנצרף השני' יחד יש להקל ע"ש בפסקים וכתבי' סי' מ"ז. והיא סברת מור"ם בהג"ה סעיף ה'. ונצרף לזה סברת רבינו חננאל שהובא בהג"ה ש"ד דלא אסרינן כשראתה ג"פ רצופי' אלא אחר נשואין דווקא אבל לא כשקדמו ביאות היתר ועפ"ז צירף וסמך להתיר בביאו' שאחר הלידה הנ"ל דתלינן במכה שבצדדין מחמת הלידה אף אנו נצרף ונאמר דיש לסמוך על קצת נשים פקחות שהגידו לפני שלפעמים מחמת ארס דם וסת כשהוא זב מקלקל הצדדי' ונעשה מזוהמת ארס ומכח זה נצרר הדם וזהו סיבה שרואה אחר כן מחמת תשמיש הראשון שלאחר טבילה דכיון שנתרכך ונתלחלח המכה והשחין שבצדדי' ואח"כ יוצא מראות הדם מהצדדים וזו היא סיבה חזקה וטובה יותר מכל הרופאים אלו שרוצים לתלות עסקיהם בחולי. א"כ נאמר מאחר דהית' ביאת היתר ביניהם נתלה כמו בלידות ונתלה במכה שבצדדי' וכ"ש כשנצרף סברת המרדכי לזה שהתיר אפי' בג"פ רצופים באשה שיש לה וסת ודעת ר"ח שהובא בהג"ה ש"ד הנ"ל ולהתיר אפי' בלא בדיקה ואם באנו לחוש לסברת ט"ז יש לה לדחות זמן תשמיש הראשון בליל שני שאחר טבילת' הואיל ויצא מפיו אף שדבריו אינ' נכונים לפי מ"ש לעיל. אכן אם לב האשה והבעל נוקפי' בזה מאיסור כרת תבדוק עצמה ע"י שפופרת קודם תשמיש בליל טבילתה ואם תמצא בראשו תהיה אסורה לו ולכל העולם ואם לא תמצא מותרת

לו ולעולם ואפי' לא תמצא גם על הצדדים כמבואר בפוסקי' והרי בררנו כל מה שיש לברר בדינים האלו ומהשתא הדבר מוטל על השואל לחקור באם הקינוח הוא בעד סמוך לתשמיש ע"פ מ"ש בסי' קפ"ז ס"ב בהג"ה דאלו אינ' רואית בסמוך אז פשיטא דשרי אחר הטביל' ולא מקרי מחמת תשמיש כמבואר לעיל. גם אם המראה שהי' רואה הי' מראה דם האסור כמבואר הנלע"ד כתבתי כ"ד הטרוד אהרן שמואל בלא"ה הקצין המנוח כהר"ר ישראל ז"ל קאיידנבר ה"ה מגולי ק"ק ווילנא:

שאלה ב

ראובן נשא בתולה והכניסה לו סך עצום ורב ונתעברה ממנו ותוך ימי עיבורה שבק ראובן חיים לכל חי ונפטר והלך לעולמו ואשתו הנ"ל המליטה אחר מותו ולד ולא נתנה מעולם הדד בפי התינוק משעת לידה רק שכרה לה מניקת מיד ועכשיו כמו י"ב חדש אחר הלידה רוצה האשה להנשא מאחר שלא הניקה הולד מעולם ומענה עוד בפיה שבני משפחתה אינם רגילים להניק כלל גם הכניסה לו סך עצום ורב אי שרי לאנסובי מחמת טעמים הנ"ל או לאו דהוי בכלל לא ישא אדם מינקת חבירו עכ"ל השאלה:

תשובה נרא' דדברים אלו יתבררו ויתלבנו כשנעמוד היטיב בדעת התוספות ופוסקי' ז"ל והוא דדעת הרא"ש סי' תס"ד ומור"ם פאדוו"י דבריהם מבוארים להחמיר בנ"ד דס"ל כשיטת ר"ת בפרק החולץ (דף מ"ב ע"א) ד"ה סתם מעוברת וכו' וכפי מה שהבינו הם ז"ל בדבריהם דלשיטת רבינו תם דאוסר אף בגרושה מיניקת ואף שלא הכירה הולד מטעם דס"ל כיון דס"ד דמקשן דטעם מעוברת הוא משום דחסה וכו' אין לחלק במעוברת בין אלמנה לגרושה ה"ה אף למסקנה דהטעם הוא במעוברת דלמניקה קיימא ג"כ אין לחלק בין אלמנה מיניקת לגרושה מינקת אף שלא הכירה הולד ומטעם שכתב הרא"ש פ' החולץ דכל הנשים חסות על ולדותיהם וכו' ע"ש ובריב"ש שם כי אין רצוני להאריך באשר שספריהם מצויין הן ביד כל אדם ועפ"ז נוטים ג"כ לפסוק לאסור אף בגרושה שאינה מכירה ואפי' שלא הניחתו מעולם ע"ש ובסי' י"ג בריב"ש וא"כ לפ"ז ה"ה והוא הטעם אפי' באשה שלא הי' יכול הבעל לכופה להניק את בנו כגון שהכניסה לו ממון לקנות ב' שפחות או שבני משפחתו או משפחתה אינם רגילים להניק אפ"ה לא תנשא לבעל תוך ך"ד חדש דעי"ז חסה על הולד ותניקו דלא פלוג בין גרושה לאלמנה ובכל הנשים שבעולם אסורה אם לא באשה שמת ולדה או צמקה דדיה קודם ג' חדשים קודם מיתת בעלה דלא פלוג רבנן ועיין עוד בזה מ"ש בש"ת מהרי"ל סי' ק"ו:

אמנם ראיתי חבל נביאים דמתנבאים וס"ל דכל היכי דאין יכולין אותה לכפות להניק הולד אפי' בשכר תו לא מיקרי מיניקת חבירו כיון שאינה יכול לכופה ורשאי להנשא. וז"ל הרב המגיד פי"א מה"ל גירושין ד' ד"ה ויש מפרשים דהיו סבורים דדווקא במניקה שנתארמלה אבל אם נתגרשה כיון שהאב קיים הוא ישתדל בבנו ואין כן דעת רבינו אלא בכל גווני אסור וכן דעת ר"א משבחא וכן נראה מן הגמרא דמניקה דומיא דמעוברת ולזה הסכים הרשב"א ז"ל וכתב ומיהו בגרושה דווקא כשהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה אבל קודם הזמן הזאת לא דהא אי בעי לא תניק אותו כלל ואפי' בשכר כמו שנתבאר בפ"א מה"ל אישות עכ"ל. מבואר מזה דס"ל דאף לר"ת לא מדמינן גרושה דומיא דמעוברת אלא באשה גרושה דשם מיניקת חבירו יש לה עלה כגון שהניקתו קודם שנתגרשה ומכירה אבל כל היכא דאינה מכירה וכ"ש שלא הניקתו כלל כיון דאינה יכול לכפותה להניק לא מקרי מיניקת חבירו ולא גזרינן אטו אשה דעלמא כסברת הרא"ש דס"ל דלא פלוג רבנן דליתא וה"ה באלמנה כל היכא דאינה יכול לכפותה להניק אפי' בשכר דינה כמו גרושה שנתבאר בכ"מ מהל' אישות ובטור א"ה סי' פ"ב וכגון שבני משפחתו אינם רגילי' להניק או שהכניסה לו ב' שפחות ובהא חל נדרה ושומטת דד מפיו שאינה משועבדת לו (וז"ל הרמב"ם שם אלא שוכר לו מניקה או שוכר לו שפחה אפי' ע"י כפיי' תו לא מקרי מניקת חבירו בגרושה שאינו מכירה) וכן העתיק בסמ"ג סי' נ' בעשין את דברי תוס' וז"ל הרב ר"ש אומר דגרושה מיניקת וכו' מפני שאנו אומרים בפרק אעפ"י נתגרשה אינו כופה להניק ולא הודה לו ר"ת לחלק בדבר מפני שבמקום שמכירה התינוק כופין להניק כמו שכתוב שם וגם בשאלתות ע"ש עכ"ל. נראה מדבריו דגם לשיטת ר"ת אין אוסרים בגרושה שמניקה אלא היכא דכופה אותה כגון במקום

שמכירה אבל במקום שאינו מכירה כיון דאין כופין כסברת הרא"ש ואין לדחות דה"פ כיון דבמקום שמכירה כופין אותה ואסורה אסורה ג"כ אפילו באינה מכירה וכסברת הרא"ש וריב"ש דלא פלוג רבנן וא"כ לא ה"ל למכתב אלא ראיית התוס' דהביאו ראייה מסברת המקשן ולא ה"ל להביא הברייתא דאעפ"י ותו דמדברי הע"מ

בשם הרשב"א שמשמע דגם הרמב"ן ס"ל כן. שהרי ל' הרשב"א הוא כמו שנתבאר בפ"א מהלכות אישות וק"ל. ולקמן נברר דהב"י ס"ל דגם הרמב"ם וטור ורמ"י וב"ח ס"ל להתיר בגרושה שאינה מכירה סי' פ"א ובסמ"ג העתיק לשון הרמב"ם ממש ש"מ דגם הוא ס"ל כסברת הרשב"א ועוד נ"ל דבזה מיושב מה שהקשה הרב מהר"ר אייזיק שטיין ומהרי"ק ומהרי"ל על הר"מ וסמ"ג שכתבו דמעוברת טעמא דדיחס דטעם זה לא קאי במסקנה והנה מהרי"ל ומהר"א הנ"ל תי' דמה שכתבו טעם זה מפני שהוא שוה

באלמנות ובגרושות ובשניהם שייכא טעמא דדיחס אבל טעם דמניקה לא שייך בגרושה הואיל ואינה משועבדת להניק ומ"ה כתב ר"ש דגרושה מיניקת מותרת להניק ור"ת חולק עליו וכו' ומעתה י"ל שגם רמב"ם וסמ"ג ס"ל כר"ת ומ"ה הביאו טעם זה דאינה מוכח שגם גרושה אסורה להנשא כמ"ש התוס' בשם ר"ת עכ"ל מהר"א שטיין. ומהרש"ל בביאוריו להסמ"ג הקשה דליתא דא"כ מה טעם גרושה מיניקת דטעם דיחס לא שייך אלא במעוברת ומיעכר חלבה לא שייך בגרושה וכו' ע"ש ולפי מ"ש א"ש דגם הם מודו להתיר באינה מכירה וכמ"ש בשם הרשב"א וא"כ לא קשיא מידי דבאיסור מעוברת וודאי אין לחלק בין אלמנה לגרושה ולכך כתבו הטעם דדיחס כס"ד דהגמרא ובעיקר מניקת כתבו טעם הגמרא דמסקנא להורות איסור בגרושה המכירה דמיקרי מינקת חבירו כיון דכופין אותה אבל בשאינה מכירה שרי' לכ"ע דלאו בכלל מיניקת חברו היא כיון דאינ' כופין להניק אפילו בשכר. ולא שייך לומר אין לחלק כיון דלא מיקרי כלל מניקת חבירו זו הנלע"ד דלא כמהר"ש שהקשה על הרב הנ"ל עיין שם. ובלאו הכי לא קשי' מידי להמעיין שם ודי בזה. וא"כ מבואר לפ"ז לפי שיטה זו כי היכא דבגרושה באינת מכירה שרי' לאנסובי ולא אמרי' דגזרו בה משום לא פלוג כמו בהבחנות ג' חדשים ברדופה ועקרה וכו' אלא מדמינן לה למת הולד או ששכרו מיניקת ג' חדשים בחיי בעלה דלא מקרי מיניקת חבירו א"כ פשוט דה"ה והוא הטעם באלמנה שמת בעלה והיא אינה מחוייבת להניק אפי' ע"י כפייה בשכר כגון שהכניסה לו ב' שפחות או ממון הראוי לקנות או שבני משפחתו או משפחתה אינם רגילין להניק כלל ג"כ שריא לאינסובי ולא מיקרי ג"כ מיניקת חבירו אלא היכא דיכול לכופה להניק בשכר כגון שלא הכניסה ודרך משפחתו או משפחתה להניק אף דהריב"ש ס"ל לדחוק לפרש כן הרי לשיטתו דלא ס"ל כהרשב"א אלא כהרר"ש וכמ"ש אמנם לשיטת הרשב"א בשם ר"מ ומ"מ בשם הרמב"ם בפכ"א מהל' אישות וסמ"ג נראה ברור דדרך אחד להם וכמ"ש ובספר ב"ח כתב לשיטת הרשב"א בשם ר"ת דשאלתו' התיר בגרושה ורוצה להניק וע"ז פליג ר"ת אבל בגרושה שאינה מכירה ואינה רוצה להניק גם ר"ת ס"ל להתיר וכתב דמדברי הרא"ש לא משמע כן ע"ש ואני אומר דגם מדברי ר"ת שבתוס' לא משמע כן דהא מביאים ראי' מסברת המקשן דלסברתו אין חילוק אף בגרושה ואף כשאינה מכירה וכיון דלא חזר אלא מהטעם הדין הוא כמ"ש ולדעת המקשן דדיחס לא מחלקינן בשום אשה בעולם א"כ גם למסקנ' אין חילוק בשום אשה בעולם אכן לפי מ"ש בשם סברת הרשב"א בדעת ר"ת הוא אמת ויציב. (והנה ערכתי לפניך שתי מערכות בשיטת הפוסקים בדין זה):

ומעתה נבוא לפיסקא דדינא להלכה הנה הרב ב"י בסי' ר"ג בטור א"ה כתב וז"ל וראיתי מורים עושין מעשה כדברי הרשב"א ולא מחיתי בידם כיון שיש להם אילן גדול על מה שיסמכו ועוד דמידי דרבנן הוא עכ"ל וכך נוטים דבריו בש"ע סי' הנ"ל סעיף י"ד שכתוב תחילת סברת הרשב"א ואח"כ סברת הרא"ש וריב"ש והא דכתב מור"ם בהג"ה סוף סעיף י"ג ואין חילוק בין התחילה להניק או לאו היינו באלמנות שיכולים לכוף אותה בשכר להניק דעלה קאי אבל באלמנות דנדון דידן שאין יכולים לכופה תלוי בסברת הפוסקים שבסעיף י"ד וזה ברור וכיון שב"י כתב כסברת הרשב"א בנ"ד נמי פסקינן וסמכינן אסברת הרשב"א דכל היכא דאינה כופה להניק בשכר לא מקרי מיניקת חבירו ושריא לאינסובי גם בספר ב"ח פסק למעשה כהרשב"א בגרושה שאינה מכירה ובשלטי גבורים פרק החולץ פסק ג"כ להקל בגרושה והפריז על המדה להקל גם במכירה ע"ש ובטלה דעתו נגד כל הפוסקים שפסקו כר"ת מיהא במכירה ומיהו באינו מכירה נקטינן כוותיה כדעת ב"י וב"ח. שוב ראיתי בש"ג פ' אעפ"י אחר שכתב דעת הרא"ש וריב"ש לאסור באלמנה שלא התחילה להניק סיים וכתב וצ"ע כי ראיתי מקילין להתיר עכ"ל. הנה לכאור' דעת המקילין אלו הן תמוהין דלא מצינו לשום אחד מהפוסקים להתיר למעשה באלמנה שלא התחילה להניק מעולם היכי דיכולין לכופה בשכר וא"כ יש לתמוה אהש"ג למה נחבא אל הכלים ולא השיג עליהם מהגמרא ערוכה דלא ישא אדם מעוברת ומניקת וכו' מטעם דאסיק דסתם מעוברת וכו' וא"כ היאך מישבי' חשש זה דילמא מיעכר חלבה וכו' ומנ"ל לבטל תקנת חכמים היכא דאינה רוצה להניק (איברא לפי מאי דמקיל הש"ג בגרושה ומכירה משום שהוא ע"י כפייה ודמיא לאשה מניקת אחרת ששכרה להניק כמ"ש פרק החולץ די"ל דגם באלמנה זו מאחר שלא נשתעבדו אלא ע"י כפייה לכך שריא לאינסובי אלא דאי תלי בזה לא ה"ל להניח בצ"ע דה"ל לכתוב כשתי הסברות שכתוב בפרק החולץ ודו"ק). אמנם לפי מ"ש א"ש דבעל הש"ג שראה להקל כעין עובדא דידן ראה היינו במקום שאין כופין אותו ואף אם תאמר דכולהו ראה להקל כשלא התחיל להניק א"כ בנ"ד וודאי לא צריך לעיין דשרי בפשיטות כיון דאינה יכול לכופה לגרושה שאינה מכירה דמי' גם הב"ח דאוסר באלמנה שלא התחילה להניק בכה"ג איירי היכא דיכולין לכופה בשכר כסתם אלמנות אבל היכא דהכניסה לו ב' שפחות או שבני משפחתה או משפחתו אין רגילין להניק תו לא מקרי מניקת חבירו ושריא לאנסובי כיון דלא ס"ל גזירה (ומיהו בהא בוודאי החמירו אלמנה מגרושה לדעת הרשב"א היאך שמת בעלה והיא התחילה להניק ואינה מכירה אסורה בכל אופנים שבעולם אפילו היכא דהכניסו ב' שפחות וטעם דהיא קרי' מניקת חבירו בשעת מיתתו

ושוב יכול לכופה להניק ולכן בי ריש גלותא אסרינן להו בס"ד דגמרא אפי' באינה מכירה וכמ"ש ריב"ש לפ' שכבר התחילה להניק וגלי דעת' דרוצה להניק כמו שכתב ב"י בשם תשובת הרשב"א. משא"כ בגרושה לדעתו לא מיקרי מינקת כיון דאינה יכול לכופה באינה מכירה ודו"ק משא"כ בלא התחילה מעולם והוא בדין לא יכול לכופה שריא לאינסובי דלא הי' עליה שם מיניקת חבירו ודו"ק בש"ת הרשב"א שהביא הרב ב"י) וטעם דהרא"ש וריב"ש נתבאר היטב. להרשב"א ודעמי' בנדון דידן כ"ע מודו דשרי וכל כי ה"ג יש לסמוך אסהדותא דב"י וב"ח ובעל שלטי גבורים דראו להקל אף באלמנות שלא התחילה להניק וכ"ש היכא דאית בי' הני טעמא דנ"ד וכ"ש דמידי דרבנן הוא כמ"ש ב"י דאיתתא הנ"ל שרי' לאינסבוי לכל גבר די תצביין. אכן באשר שמיראי הוראה אני והוא מילתא חדתא וכדי דלא לקרייי' ב"ד דשרי תרבא נגד הני פוסקים דאסרי לא אסמוך על דעתי עד שיסכימו עמי עוד שני גדולי רבנים המובהקים ואז אהי' סניף לאריות כי היכי דנמטי' שיבא מכשורה פי המדבר הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין הר"ר ישראל ז"ל ה"ה קאיידנבר מווילנא:

שאלה ג

ואגב בעיוני בדין זה אעורר הערה אחת מה שהוא תמוה בעיני על הרב ב"י וז"ל והוא דלפי מ"ש הרא"ש וריב"ש ובעל הש"ג דייק לה מדברי הטור ג"כ דס"ל לאסור אף בגרושה אף שאינה מכירה משום לא פלוג כמבואר בלשון הרא"ש דפרק החולץ דאשה בעצמה תחוס וכו' א"כ היאך כתב הטא"ה סי' פ"א וז"ל כתב הרמב"ם רצתה להניק בן חברתה עם בן בעלה הבעל מעכב ונ"ל דאפי' בנה שיש לה מאיש אחר מעכב דתניא וכו' ע"ש והב"י כתב שם ומשמע לי דגם הרמב"ם אפשר דס"ל דגם על בנה יכול לעכב אלא שנמשך אחר לשון ירושלמי כו' והירושלמי שלא הזכיר שיכול לעכב על בנה איכא למימר דטעמא משום דמילתא דלא שכיחא היא דהא מיניקת חבירו אסור' להנשא ולא משכחת לה אלא כשגרשה בעלה קודם שיכירנה הולד שאינה חייבת להניק ונשאת ונתעברה וילדה ואח"כ רצתה לחזור ולהניק את בנה הראשון עכ"ל ודבריו תמוהי' שהרי כבר כתב בסי' י"ג דלהרא"ש גם להטור דבגרושה ואינה מכירה אסורה להנשא תוך ך"ד חדש וא"כ יהיו דברי הטור דלא כדברי הרא"ש וגם יהיו סותרין זה את זה וביותר יש להקשות לדברי ר"מ יפה בלבוש סי' פ"א סעיף י"ד שנמשך אחר הב"י ע"ש (ולעיל סעיף י"ב כתב כדעת הרא"ש וריב"ש לאסור עיין שם). אכן דברי הב"י מעיקרן ליתנהו דלא ק' מידי דאיירי שנתנו למיניקת ג' חדשים בחיי בעלה ומת הבעל וא"כ היא שרי' לאינסובי לשני (וכמ"ש

הרא"ש והתוס' סי' י"ג) ונשאת לשני אחר ג' חדשים למיתת בעלה וילדה לז' או לט' שהוא בין הכל ט"ו חדשים מלידת הולד הא' ואח"כ רצתה לחזור ולהניק את בנה אי נמי משכחת לה דנתנה בנה להניקו וקי"ל דהולד יונק והולך ד' וה' שנים ואחר ך"ד חודש נשאת לשני ובוודאי לא הצריכו להמתין יותר מך"ד חודש אף דהולד יונק אצל המניקה וילדה משני וכו' וכ"ש לפי מה שכתבתי לדעת הרשב"א ודעימי' ולדעת שלטי הגיבורים. דראה להתיר באשה שלא התחילה להניק מעולם. וכ"ש בנדון דידן לפי מ"ש וודאי לפ"ז דברי הטור אתי' ומבוארי' כפשוטן דלפי דעת הטור שס"ל לאסור ע"פ דברי שלטי גבורים לא משכחת לה אלא בהנהו אנפי שכתבתי כגון שנתנו בחיי בעלה ג' חדשים למינק' או שינק אצל המניקה יותר מכ"ד חודש ומ"מ נפקא מיני' ממאי דכתיבכא דלדעת ב"י ורמ"י והב"ח מבואר ג"כ דס"ל דהרמב"ם וסמ"ג ס"ל להתיר בגרושה שאינ' מכירה להנשא תוך ך"ד חדש וא"כ נרא' דה"ה באלמנות בנדון דידן במקום שאינה יכול לכפותה כגון שהכניסה לו ממון הראוי' לקנות ב' שפחות וכמ"ש הב"י בשם הרשב"א להחמיר באלמנות היינו באלמנות שיכולי' הבעל או הב"ד לכפותה להניק אפילו בשכר ואפי' באינה מכירה או כבר התחילה להניקו ומת משא"כ בנ"ד וכ"ש לפי מה שהעיד הרב הש"ג להתיר בסתם אלמנות שלא התחילה להניק כלל ע"ש כנ"ל איברא דש"ת מהר"ם פאדווא כעת הזאת אינם תחת ידי ולא ידעתי באיזה אלמנות הוא אוסר אם הוא אלמנות שלא התחילה להניק וגם בחייו לא הי' יכול לכפותה ואפ"ה אסור ועפ"י השיטת הרא"ש וריב"ש. או בסתם אלמנה ובנדון דידן אפשר דמודה ג"כ ומ"מ אחר העיון האי איתתא שרי' להתנסבא. כתבתי הטרוד אהרן שמואל קאיידנבר ה"ה מווילנא:

שאלה ד

ראובן נשא בתולה והכניסה לו סך רב ועצום ונתעברה ממנו ומת ראובן בתוך עיבורה ואשתו של ראובן המליטה ולד ולא נתנה מעולם הדד בפי התינוק משעת הלידה רק שכרה לו מניקת ועכשיו בתוך י"ב חודש אחר הלידה רוצה האשה להנשא מאחר שלא הניקה הולד מעולם ומענה עוד בפיה שבני משפחתה אינם רגילי' להניק כלל גם זה שהכניסה לו סך רב ועצום. אי שרי' לאינסובי מחמת טעמים הנ"ל או לאו דהוי בכלל לא ישא אדם מיניקת חבירו וכו' עכ"ל השאלה וזהו תופס הלשון מהרב מהור"ר שמחה לוצאטי מק"ק ווינציאה. וז"ל:

תשובה ראה ראיתי השאלה הנ"ל מליאה וגדושה מכמה טעמים מהרב הגאון המובהק מוהר"ר אהרן שמואל מתושבי ק"ק ווילנא אשר נטה להתיר והנה נדרש נדרשתי לחוות

דעתי הקלושה בנדון זה אשר ע"כ לא יכולתי להשיב מפני הכבוד פני' ריקם הגם כי היתה דבר זה בעיני המון הלומדים דבר זר כי לא נמצא בשום פוסק שיתיר בפירוש דבר זה ולכן הי' נראה שהדין נותן להשמיט מלהטפל להתיר הלזה מ"מ ראיתי ונתתי אל לבי לדרוש ולחקור עד מקום שידי מגעת ויגעתי ומצאתי דאף אם היתר זה לאו בפירוש איתמר אלא מכללא אתמר ע"פ השרשים התלמודים יש מקום להתיר את האשה להנשא וכדי לבא אל תמצית זה הענין ראוי לחקור על שני דרכים שמהם יצא לאור משפט היתר זה. החקירה הראשונה להבין אם דעת השר הזקן שהתיר לישא מיניקת חבירו שנתגרשה ומותרת להנשא ראוי לילך אחריו או דעת ר"ת שהי' נראה לו שאסורה להנשא היא אמיתית הן אמת כי זה המחלוקת הובא בהרבה מן הפוסקים בסמ"ג ובתוספות פרק אעפ"י וביבמות פרק החולץ ובהרא"ש ובהגהות מיימוני פי"א מהל' גירושין מ"מ ראוי ונכון להביא דברי המרדכי בפרק אעפ"י כי בדבריו יש איזה פרטיי' מתייחסות בחקירה זו וז"ל פסק ר"ש מפליז"א דגרושה מיניקת מותרת להנשא בתוך כ"ד חודש משום שאינה חייבת להניק את בנה כדתניא נתגרשה אינה כופה אות' ב"ד להניק אלא חל הנדר ולא נשתעבדה ליה אעפ"י שאם מכירה כופה בב"ד להניק את בנה מ"מ אין שיעבודא עליו כל זמן שלא כפה אותה הב"ד ומותרת להנשא ולא דמי' לאלמנה מניקת שמחויבת להניק את בנה ע"כ. לפי דעתי אין כוונתו לומר כמו שהבין הרב מוהר"י מינץ בתשוב' פי' דאם הולד מכירה שתוכל להנשא דזה אינו מפני שמכירת היינו שאינו רוצה להניק מאחרים כמ"ש רש"י להדיא דאם רוצה להניק מאחרים אין הפרש בין מכירה בין שאינו מכירה דלאו בהיכרא תליא מילתא וא"כ אם הברייתא קתני אם מכירה כופין לה ומניקתו איך אפשר לומר שתנשא והלא חמירא סכנתא מאיסורא כנודע וא"כ איך אפשר שהמרדכי כתב דהגרושה אפי' מכירה שתוכל להנשא כמו שהבין הרב ר"י מינץ וז"ל הרי לפנינו שכתב המרדכי בפי' לדעת השר הוא מותרת להנשא במכירה ע"כ ומכירה היינו שאינו רוצה להניק מאחרת כדכתבנו בשם רש"י ז"ל וזה היפוך הברייתא כנ"ל אלא וודאי דעת השר כאשר כתב המרדכי כך הוא דאה"נ שאם מכירה אלי'בא דר"ש דהיא משתעבדא להניק אלא שלא תאמר שאין הגרושה בהחלט מותרת להנשא כיון דזימנא חל עלי' השעבוד אם מכירה ומ"ה לא פלוג רבנן בין גרושה לאלמנה דבגרושה נמי זמנין שייך שיעבוד ההנקה. (ולזה בא ר"ש לומר דיש הפרש שייך בין גרושה לאלמנה דבגרושה נמי זמנין שיעבוד ההנקה) לזה בא ר"ש לומר דיש הפרש בין גרושה לאלמנה דבגרושה נמי [אף] דזמנין שייך שיעבוד להניק אם הולד מכירה הוא (דברי מקרא) [דבר מקרי] הבא לאחר מכאן ואינו מטעם שיעבוד שיש לה מן הבעל אלא עיקר השיעבוד

הוא משום סכנה ולכן מיד שפקע השעבוד הראשון נעשה מותרת להנשא. ואחרי הודיע אלהי' אותי כל זאת צריך לעיין בהבנת הסמ"ג בדעת השר ור"ת בהעשין סי' נ' שהביא דעת השר דהורה דמגורשת מיניקה דמותר להנשא הביא דעת ר"ת וז"ל ר"ת לא הודה לו לחלק בדבר מפני שבמקום שמכירה התינוק כופה להניק ע"כ נראה דר"ת חולק עם השר מקוצי במקום שמכירה אין כופין אות' ומותרת להנשא ודר"י ס"ל דבמקום שמכירה כופין אותה להניק ולא תנשא הא במקום שאינה מכירה אין כופין אותה ותנשא אף לפי דעת ר"ת וזהו היפוך מ"ש לעיל דאיך יסבור השר דבמקום שמכירה שתנשא הא וודאי בורכא הוי אלא בוודאי כך הוא הבנת דברי ר"ת דגם במכירה השר מודה שלא תנשא מ"מ אין ראוי לחלק בין מכירה ללא מכירה אלא לעולם אסורה להנשא דגזרינן הא אטו הא זו דעת ר"ת אמנם צריך חקירה אם דעת ר"ת ראוי לקבלה בזה דנראה דאין להרבות בגזירות וכמו שאמר רב ספרא בפ"ג דיבמות היא גופא גזירה ולא עבדינן גזירה לגזירה וכן מצינו בכמה דוכתי תקנתא לתקנתא לא עבדינן ודי לנו בגזירות ותקנות שתקנו כבר חז"ל.. ומלבד זה הטעם הכולל בפירוש איתמר בזה הענין שאין לנו להרבות בגזירות וראיה מדברי הרא"ש בפרק אעפ"י וז"ל גמלתו בחיי בעלה נראה דמותרת להנשא דליכא למיגזר מידי ולא גזרינן אטו לא גמלתו בחייו ובכה"ג לא גזרינן דא"כ היכי שרי לדברי ר"ג לגזור אטו לא נתנו למניקה אלא לא גזרינן אלא שמא (לא) תחזור בה המניקת או שתמהר לגומלו דוודאי מינכר בין נתנה למניקת ובין לא נתנה בין גומלתו לאינה גומלתו. וכן משמע מינקת שמת בעלה שהית' מיניקת עכ"ל ובטור סי' י"ג וז"ל מת הילד או שגמלתו בחיי הבעל או שאינה חולבת שיש לה צימוק דדים או שפסק חלבה או ששכרה מינקת בחיי בעלה כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינה צריכה להמתין ע"כ ובכל הני גווני דלעיל שייך למיגזר בהו הא אטו הא אלא וודאי דלית לן להוסיף גזירות מדעתינו ובמקום שאמרו אמרו והבו דלא להוסיף עלה וא"כ שפיר יכול ר"ש להשיב על ר"ת דנהי דבמכירה אעפ"י שהוא גרושה שלא תנשא לית לן למיגזר הא אטו הא ועוד דכבר ידוע דחמירא סכנתא מאסור' בכל הנשים הי' לנו למיגזר שהתחילו לינק שתיחייבו להניק דאיכא למיגזר אינה מכירה אטו מכירה אלא וודאי ליכא למיגזר בכה"ג. ועדיין חל עלינו לברר את הקושיא שהקשה ר"ת להשר שבשבילו לא הודו לו מברייתא נגד השר בתו' פ' אעפ"י בד"ה הלכתא כתבו כו' וז"ל ר"ש הזקן אומר דבגרושה מותרת להנשא דלא משעבדי ליה ור"ת אומר דאסורה להנשא דתני' בפ' אעפ"י מעובר' ומניק' חבירו לא תנשא וקא פסיק ותני ל"ש אלמנה ול"ש גרושה ע"כ והנה אין ראי' שבשבילם יסתור דעת השר דכיון דקאמר תלמודא דמעוב' לאחר ג' חדשים דהבחנה לא תנשא משום דלמניקת קיימא

כדאמרי' בהחולץ אם שורש התקנה היא משום דלהנקה קיימא א"כ ממילא משמע דכל קמא דלאו להנקה קיימא לא משתעבדא ונמשך מזה שתוכל להנשא בלי שום (הבחנה) [המתנה]דזיל בתר טעמ' כמורגל בתלמוד וא"כ אין שום טענה על השר לסיוע בו לר"ת] ועוד מפרש טעמא דמיניקת היינו טעמא דמעובר' ולמאי דמסיק דהוא מפרש מעיקרא טעמא דמעוברת הוי שייך בגרושה כמו באלמנה. ואע"ג דהדר בי' מההיא טעמא מגופי' דמילתא לא הדר ביה דאיירי אפי' בגרושה ע"כ הנה גם זאת הטענה חלושה דכיון דהטעם אמיתי הוא דלהנקה קיימא ואין טעם הראשון מספיק וקאמר תלמודא אלא נראה דהטעם הראשון נסתר לגמרי ולא נשאר לנו לומר שהנמשך מטעם הראשון עומד בתקפו דהוא ידוע כי בהתבטל הסיבה יתבטל גם המסובב עוד הוסיפו התו' טענה אחרת נגד השר וז"ל ועוד דאלמנה לא משתעבדא מכי תבעה כתובתה או להנשא ע"כ כלומר אי אזלינן בתר הפקעת השיעבוד א"כ גם אלמנה משתבעה כתובתה תהיה יכולה להנשא. וגם כן נמי אם רוצה להנשא. וזה אינו אלא וודאי מסתירת הנמשך יתבטל גם סתירת הקודם דהיינו דגרוש' לא משתעבדא [ומ"ש] שתהא [אלמנה] מותרת להנשא בלי המתנה. גם זו טענה חלושה מאוד חדא שאני אלמנה דבדידה תליא הפקעת השיעבוד ומשום שלא תינק תובעת כתובתה וכן נמי מ"ש הרא"ש ז"ל טענה אחרת נגד השר שתאמר אינו ניזונת ואינו עושה גם זה בדידה תליא מילתא משא"כ במגורשת דבבעלה תליא דמן הדין מגרשה בעל כרחה וא"כ אינו ענין אלמנה לגרושה ובאמת שסוף דברי התו' הם יותר סתומים במ"ש או רוצה להנשא דפשיטא דברוצה להנשא יודה ר"ש שלא תוכל להנשא ואם חכמים תקנו שלא תנשא והיא רוצה להנשא היא באה בעצמה וראשונה לעקור תקנות חכמים ולכן אין להתירה להנשא ואפשר דמפני זה בפרק החולץ לא הזכירו בסתירת דעת השר או רוצה להנשא. אמנם המרדכי פ' אעפ"י הביא טענה אחרת בסיוע דעת ר"ת לא שערום התו' והוא דלאחר שהביא דעת השר כתב דעת ר"ת וז"ל ור"ת פסק דכ"ש גרושה שצריכה להמתין שהרי אלמנה אין הטעם אלא שבושה לבוא לב"ד והורגת את בנה כדמוכח בהחולץ (וכשבא) [וכ"ש] גרוש' שבוש' לבא לב"ד לתבוע את הבעל כדאמרי' לעיל דאין נזקקי' להם עכ"ל וזה הטעם והטענה לא הוזכרה לא בתו' ולא ברא"ש ולא בשום א' משאר פוסקים הקדמונים. ואולי לחולשת' כי מה שאמרו שבושה לבא לבי דינא היינו אלמנה שהיא משועבד' להניק ולזה הטעם הוא תשלו' תירץ דמעוברת למניקה קיימא ואינו תי' חדש וקאי אמאי דקאמר מעיקרא דמעוברת למניקה קיימא. אבל גרושה אליביה דהשר לא משתעבדא להניק ולא להנקה קיימא דהרי היא כשאר כל הנשים בעלמא ומשנתגרשה פקע ממנה שיעבוד ההנקה ולא שייך בה שבושה לבא

לב"ד והורגת את בנה. כלל העולה שאין בכל אלו הטענות כדי לבטל דעת השר. הגם כי ר"ת רב גוברי' מ"מ הרב השר לא קטלי קני' באגמי' הוי לגבי ר"ת וקצת יש סמך כי התו' כתבו בזה הלשון אומר ר"ש בלשון הווה כלומר שעומד בדעתו הראשונה נגד ר"ת ונגד טענותיו. ונוסף על זה כי הרשב"א מגדולי הפוסקי' שבאו אחרי בעלי התו' הסכים ג"כ לדעת הש"ר כפי מ"ש [הה"מ] בפי"א מה"ג שהעתיק דברי הרשב"א בזה הלשון ומיהו בגרושה דווקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה (היינו טעמא שאסורה להנשא) אבל קודם הזמן לא. דהא אי בעי לא תניק אותו כלל ואפי' בשכר כמ"ש בפכ"א מה"א עכ"ל הרשב"א ז"ל הרי שדבריו מכוונים עם דעת השר כפי מה שביארנו לעיל דבריו אשר על כן היה נראה דאית לן לסמוך על דברי שני גאוני עולם הללו. וגם בהגהות ממיימוני נזכר דעת השר ע"ש הר"ר שמעיה מפליזא שהוא א' מתלמידי רש"י ז"ל ולהיות איסור נשואין עד אחר כ"ד חודש בסתם אלמנות מילתא דרבנן נראה דבתר הני אינשי רברבי דנוכל לילך אחריהם לקולא אזלינן:

ואחר כתבי זה ראיתי בש"ע סוף סי' י"ג וז"ל מה שאמרנו בגרושה יש מי שאומר דדווקא הניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה אבל קודם הזמן דהא אי בעי לא תניק אותו כלל ואפי' בשכר כמ"ש. ועוד הוסיף אח"כ וכתב וי"א דאשה בעלה והניחה מעוברת וילדה ולא הניקה את בנה להמתין כ"ד חדש ומשמע מדבריו דה"ה לגרושה אמנם נראה דאין זה ה"ה לגרושה מפני שגרושה פקע ממנה שיעבודא של ההנקה משעה שנתגרשה. משא"כ באלמנה דלא פקע ממנה שיעבוד משעה שמת בטלה וק"ל. ולהיות שהביא סברת הרשב"א ולא הכריע לא מפני היא שכתב בתר הכי וממנה אין שום הוכחה נראה דלא הכריעו בזה כלום:

היסוד השני דכיון דלפי דעת השר והרשב"א גרושה דלא משעבדא להניקה מותרת להנשא דה"ה נמי בנ"ד זאת האשה אינה צריכה המתנה וראיה לדבר מדברי התוס' שהעתקתי לעיל דהא דמו גרושה לאלמנה כשתבעה כתובתה כדי להקשות לר"ש (באו ג"כ) [א"כ גם] אנחנו נוכל לדמות אלמנה לגרושה כבנדון דידן כדי להתירה להנשא בלי המתנה דבדבור לעיל הקשו לר"ש מאלמנה דתבעה כתובתה דלפי' ר"ש היתה ראוי' להנשא כיון דלא משעבדא דאם איתא דאין לחלק בין אלמנה לגרושה ביותר מסתבר דאלמנה לא תנשא אע"ג דלא משעבדא מגרושה דלא משעבדא מה מקשי' אלמנה לגרושה אלא וודאי ליכא לפלוגי בינייהו לפי סברתם. אמנם עדיף ג"כ מגרושה ואם גרושה מצי לאינסובי ק"ו ג"כ (בגרושה) [באלמנה] והיינו טעמא (דעדיפא מסתם אלמנות דבגרוש') דעדיפא מסתם אלמנו' משום דבגרושין שנתן לה בעלה פקע ממנה

השיעבוד שהי' לה אע"ג דמעיקרא משועבדת להניק אבל בנ"ד דמעיקרא בשום זמן לא היתה משועבדת בהכנסת' לחופה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל מה' אישות וז"ל הכניסה לו שתי שפחות או נכסי' הראוי לקנות מהן ב' שפחות או שהי' לו שתי שפחות או שהי' ראוי לקנות ב' שפחות אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה אלא נותנת אותה לשפחה להניק עכ"ל וא"כ האשה זו בנ"ד דהכניסה לו סך רב ועצום כמבואר בשאלה לעיל וגם בני משפחתה לא היו רגילי' להניק לעולם ע"כ לא חל עליה שיעבוד ההנקה משא"כ בגרושה וז"ל מהר"י מינץ בש"ת סי' ה' שהתיר לאשה מזנה מניקת להנשא תוך כ"ד חודש וז"ל זו אף זו דלא פליגי על השר אלא בגרושה שכבר נכנסה בתקנות דרבנן כשהיתה נשואה דהיינו קודם גירושין ונשתעבדה לבעל וכו' אבל בנ"ד שלא נתקדשה ולא היתה לה כתובה לא נכנסה מעולם תחת שיעבוד הבעל לא דמיא כלל לאלמנה וגרושה ע"כ גם אני אומר בנ"ד דעדיף מסתם אלמנה וגרושה כיון דמעולם לא נכנסה תחת שיעבוד הבעל בענין הנקה ועוד יש להביא ראיה מהא דכתב הטור והבאתי דבריו לעיל דאם פסק חלבה בחיי בעלה וכו' כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינה צריכה להמתין ע"כ והנה לא התנה ג"ח קודם מיתת הבעל כמ"ש הגאונים והשתא יש לדון ומה נתנה למיניקת יום א' קודם מיתת הבעל לא תמתין אף שהתחילה להניק ולאחר מיתת הבעל תמתין אף אם לא הניקה אלא י"ל כי קודם מיתות הבעל לא חל עליה תקנות חכמים שלא תנשא לאחר אבל לאחר מיתת הבעל חל עליה תקנת חכמים להיות' פנויי' וכן נמי נימא בנדון דידן דמעולם לא חל עלי' שיעבוד הנקה ולא תקנו חכמים ולכך מותרת להנשא בלי המתנה אמנם נשאר לברר מ"ש הריב"ש בסי' תס"ג דאשה שמת בעלה והניחה מעוברת וילדה ולא הניקה את בנה שגם זו צריכה להמתין כ"ד חודש דכיון שזו נאסרה משום מעוברת חבירו דסתם מעוברת למניקה קיימא. אפי' נתנה בנה למניקת אח"כ איכא למיגזור הא אטו הא. דיש למיגזר אטו לא נתנה כך העתיק כלל אותה התשובה ארוכה מהר"י קארו בב"י סי' י"ג והנה לכאורה הוא סותר מה שכתבנו אבל מ"מ י"ל דשאני נ"ד דזו נאסרה משום מעוברת חבירו שמשמע דכבר חל עליו איסור תקנות חכמים. ועי"ל שהריב"ש הוא מן הכת האוסרי' ואנן אזלינן בנ"ד אחר עקבות השר והרשב"א ז"ל והריב"ש גופי' כתב בסי' רמ"ז על הרשב"א ז"ל והנמשכים אחריו וכן הרב קארו בב"י לאחר שהביא דברי הריב"ש דלעיל כתב וז"ל ומדברי הרשב"א שכתבתי לעיל בסי' זה שכתב בשמו המ"מ ובגרושה שרי' בכה"ג אפי' בהתחילה להניק ועוד תחת בעלה אם אינו מכירה וראיתי מורי' וכו' דמידי דרבנן הוא עכ"ל מהרי"ק ובש"ע פסק ג"כ בסי' י"ג בסוף הסימן ויש מי שאוסר וכו' צריכין להמתין כ"ד חודש ע"כ ומדקאמר ויש מי שאוסר נראה דאינו

אצלו הלכה פסוקה ומכלל דאיכא מהן דפליג עלה והביא' כדי להוליד מדברי זה מ"ש דמדבריו נמשך דה"ה לגרושה וכמו שמבואר לשם וכאשר כתבתי לעיל. כלל העולה מדברינו דלהיות איסור נישואות אלמנות מיניקת מילתא דרבנן הוא דיש לסמוך על ר"ש והרשב"א שהם מגדולי הפוסקים ונוסף עליהם רבינו שמעיה ואפשר דלהיות ג"כ עדיף מגרושה להיות שהכניסה לבעלה ממון רב ועצום ובני משפחתה לא היו רגילי' להניק ונאמ' לי שהבעל קודם מיתתו התנה עם מיניקת אחת שתניק את הולד והאלמנה הנ"ל שכרה את המיניקת הנ"ל שצוה בעלה להשכיר ומעולם לא נשתעבדה לבעלה וא"כ כ"ע מודו להתיר כמ"ש. זאת אשיב אל לבי כי להיות היתר זה כמו זר נחשב לכאורה בעיני החכמים כי מעולם לא נתפרסם היתר זה ע"כ ראוי הוא לירד למקצת מנין שיסכימו להתיר זה למען נסור ממנו לזות שפתים וה' יורני מתורתו נפלאות כ"ד הצעיר שמחה במהר"ר יצחק לוצאטו ז"ל חותם פה ק"ק ווינציאה:

אמר אהרן שמואל המחבר ראיתי גם העתק תשובה ארוכה מני ים מהחכם השלם והחכם הכולל מהר"ר משה בכמר אברהם פרווינציאל שהתיר באלמנה שלא התחילה להניק ושכבר הורה בימיו הרב הגדול כמהור"ר נתן איגירא מקרימונא ועשה מעשה להלכה נגד החולקים עליו והתיר לארס ולהינשא תוך כ"ד חודש וא"כ כ"ש בנדון דידן וכמו שכתבתי לעיל דשרי' ההיא איתתא להנשא לכל גבר די תצביין הנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל בלא"א הר"ר ישראל קאיידנבר ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה ה

על ראובן שקידש אשה אלמנה בלשון אשכנז בפני עידים וז"ל הב"ד במותב תלתא בי דינא כד הוינא ואתא קדמנא הנעלה כמר יצחק בר משה כהן והגיד בת"ע באם לא יגיד ונשא עונו ואיימנו עליו ואחר האיום הגיד וז"ל בלשון אשכנז וויא איך אזו פיר בין גיגאנגין אונד הב איין מדה שכר וועלין טרינקן בבית האושפז וויא מיר זיינן דרינן אין בית האושפיז גיזעסין אזו הוט כמר ראובן איין טבעת אן גיהט האט האלמנה שרה בת אברהם גיזאגט ציא כמר ראובן תן לי במתנה זה הטבעת אזו האט כמר ראובן דאס טבעת גיגעבין אונ הייבט אן כמר ראובן ציא האלמנה דא שענק איך דיר דאס טבעת זהב איר זאלט ציא לואן מיין זיין (ר"ל שהוא הלשון הרי אתה תהיה שלי) איין מולט (ר"ל פעם אחת) אזו האט האלמנה גינומין פין כמר ראובן דאס טבעת אין גיזאגט גרוסין דאנק איך וויל דאס פינגרליין טראגין פון דיין גיזונט וועניין. אבר איך ווייס ניט אוב האלמנה הנ"ל

האט גיהערט דאס דער כמר ראובן האט גיזאגט איהר זאלט מיין זיין עד כאן לשונו של העד הנ"ל:

ועוד בא כמר שמעון בן יעקב והעיד בעונש הנ"ל וז"ל בליו"ע וויא מיר זענין גיזעסין בבית האושפיז אזו האט כמר ראובן דאס טבעת אין זיין יד גיהאט אזו האט האלמנה גיזאגט ווייז מיר דאס פינגריל אזו האט כמר ראובן לידה גיגעבין הטבעת אין זיא האט דאס פינגריל וואל אן גיזעהן אונ האט ווידר גיגעבין לכמר ראובן הנ"ל לידו אונד הייבט אן שענק מיר דאס טבעת אזו האט כמר ראובן לידה ווידר גיגעבין אונ' גיזאגט איהר זאלט ציא לואן מיין זיין איין מאלט פר דען טבעת אבר קען ניט ווישן אוב האלמנה האט גיהערט דיא ווארט פון כמר ראובן אודר ניט דאס לשון איהר זאלט מיין זיין עכ"ל העדות השני הנ"ל הוגבה יום ג' לחודש פלוני והכל שריר וקיים נאום דוד בן משה. ונאום שלמה בן יעקב ונאום יוסף בן אליעזר ועתה יורנו רבינו אי שרי' האי איתתא לשוק או לא אי חיישינן לקדושין הנ"ל או לא:

תשובה נשאלתי לעיין בשריותא דהאי איתתא מרת שרה הנ"ל אי יש לחוש בקידושין האלו או לאו הנה אף שחכמינו ז"ל אמרו כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין וכו' והיה ראוי למי שאינו מוטל עליו להורות להרחיק מדינים האלו כבורח מן הנחש מ"א לרוב הפצרות הב"ד הנ"ל לא אמנע עצמי מלחוות דעתי הקלושה כפי הנלע"ד וחזרתי על כל צידי צדדים בדברי הש"ע והפוסקים ולא מצאתי שריותא לפוטרה בלא גט מקידושין וודאי וכ"ש שיש בה עכ"פ קידושי ספק. אכן אקצר בראיות מאחר שהכל מבואר בדברי פוסקים ראשונים ואחרונים בדפוס וישנם ביד כל המעיין והנה איתא בפ"ק דקידושין וז"ל הרי את שלי ה"ז מקודש' וכ"כ הטור וש"ע סי' כ"ז סעיף ב' וכ' הרא"ש שם וז"ל ת"ש חרופתי (ביו"ד) (את) מקודשת וכו' וכן בכל הלשונות של קידושין שבכל מקום ומקום אבל הני לישנא דברירי לן דהוי לשון קידושין לאו כל כמינה למימר דלא הוי ידעינן דהוי לשון קדושין וכו' והב"י העתיק לאו כל כמיניה ביוד והאריך ליישב ל' הטור בזה וליתא וכן מצאתי בגמ' ישינה מוגה כמ"ש לאו כל כמינה בלא יו"ד וכך מצאתי בש"ת ר"י טראני בהלכות קידושין דף ו' ע"א ע"ש. מוכח מזה דבלישני דהן ברורים בתלמוד שהם לשון קידושין לא מהימנא האשה לומר שלא הבינה וא"כ מ"ש הטור ובלבד שתבין שהוא ל' קידושין קאי דווקא אלישני דאיבעי' להו בש"ס ופשטו שהן לשון קידושין כגון לקוחתי או חרופתי ביו"ד אז צריך שתבין וכך פי' שם בש"ת הנ"ל. ול"נ עוד דכוונת הטור קאי דווקא אלשונות קידושין שיש באותו מקום ולא בכל העולם כגון חרופתי באותו מקום דוקא שהוא לשון קידושין משא"כ שהוא לשון קדושין בכל העולם כגון

הני לישני דברירי לן וודאי לא מהימנא לומר שלא הבינה וכך מצאתי בדרישה ופרישה שפי' כן ושמחתי ונכון הוא אכן דברי ב"י ואחריו נמשך מור"ם ז"ל הן דחוקים עוד אפשר לומר שע"ש מור"ם אם הבינה וכו' א [קאי] אלקוחתי שהוא בעי' דאיפשיטא ובזה י"ל שלא הבינה כמו שהי' מסופק להש"ס וכמ"ש בשם ר"י טראני ובר מן דין כיון שהוא אומר בלשון אשכנז איהר זאלט איין מאהל מיין זיין הוא לשון ברור יותר שהוא אשתו ולשון תרי את מקודשת שיותר היא עבינה הלשון מיי"ן זיי"ן מלשון מקודשת ולכל הפחות הלשון זה הוא שקול כלשון מקודשת שבש"ס ואפשר לדעת הב"ח שלסברתו דברי הרא"ש הן דלא כדברי הטור מ"מ מידי ספק קדושין לא נפקי וכמ"ש שם להדיא וכל שכן שלשון מיי"ן זיי"ן הוא שקול כלשון קידושין וודאי גם להב"ח ע"ש אכן העיקר הוא כמ"ש ומי ירים ראשו להקל נגד הרא"ש וטור לפרוש מה שכתבתי ולפי מ"ש ר"י טראני ודרישה ופרישה כי הוא ברור ועתה נעמוד על עיקר הלשון במה שיש רוצים להקל מכח לשון הקידושין שאמר לה איהר זאלט מיין זיין איין מולט דהא כאלו אמר בלשון הקודש הרי אני נותן לך במתנה שתהיה פעם אחת שלי ומשמע שתהיה לאחר זמן שלי ולא עכשיו וא"כ יכולה לחזור כל זמן שלא נתרצית לו כמו שמקדש אשה אחר ל' יום דיכולה דאתי דבור ומבטל דיבור ולענ"ד דהלשון פעם אחת בלשון אשכנז איין מאלט הוא ג"כ מורה שתהיה מקודשת ברגע] זו דטבע הלשון הוא כמו שאמר שתהי' עתה פעם אחת שלי תיכף ואז היא מקודשת דלא פסקה מינה קידושין וכאלו מקדש אשה על שלשים יום או על יום א' דצריכה גט אחר הזמן וזהו פשוט בירושלמי שהביא הר"ש פרק האומר ומור"ם בהג"ה ר"ס מ' ולא אוכל להאריך בראיות ע"ז שפעם אחת אינו מורה על הזמן כי שאלתי לכמה וכמה אנשים בעלי הלשון שהיו מפרשין כן וקצת מבארים ומפרשי' שיש בלשון זה ג"כ קידושין לעולם. ובחפשי בספרים מצאתי להטור א"ה שכתב בסי' כ"ט וז"ל ואם אמרו נתן וכו' וקיבלה אינה מקודשת שר"ל רק תתן פעם אחת וכו' וכתב ע"ז בפרישה רק תתן פעם א' כלומר שר"ל תן לי בלבד ולא תשחוק לי בד"א. ב"י. ולשון אשכנז הוא גיב מירש איין מאל עכ"ל מבואר דלשון פעם אחת ובלשון אשכנז איין מאלט פירושו כמו בלבד א"כ הרי מבואר כאלו אמר הריני נותן לך במתנה שתהיה בלבד שלי וכאלו אמר זאלט נייערט מיין זיין. והרי זה ברור שהוא לשון קידושין ואפי' את"ל שתוכל לפרשו בע"א צא וראה בש"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' י"ט וז"ל לכן אין ראוי לחוש לחילוקים דקים לחלק בין לשון ללשון ואינו כדאי להתיר ערוה החמורה לשמן עכ"ל וכ"ש בנדון דידן שהגיד לי א' מדייני הב"ד הנ"ל שראובן הוסת מאחרים שילך עם איזה דבר לשם קידושין גם הגיד לי שהאשה הנ"ל הודית כמה פעמים ששחקה

עמו דרך שחוק שישא אותו בכן אין בידי להקל מצד הנ"ל ומצד שהעדים לא ידעו אם שמעה האשה לשון קידושין הנ"ל לאו כל כמינה לומר שלא שמעה כיון דלית לה מיגו וכמ"ש הרשב"א סי' תתשע"ט דדווקא היכא דיכולה לומר לא הי' היתה מהימנא לומר שלא שמעה וכו' ע"ש ובנ"ד כיון שדבר בפני העדים להיות עמה במעמד אחד כשנתן לה ואמר לה ושמעו הם לא מהימנא לומר שלא שמעה הגם כשהגידו לה אח"כ כשקדשה החזירה לו הטבעת אין זו ראיה דדילמא השתא קא הדרא בי' אבל לכתחילה נתרצית לו אף שהוא בער מאיש דטב למיתב טן דו וכו' וכמ"ש בסוף ש"ת מהר"מ לובלין סי' קל"ט ע"ש בכן אני אומר שהאשה זו אינו רשאי להנשא לאחר בלא גט מן ראובן הנ"ל והרי היא כא"א לכל דבריה אכן כדי שלא יהיו בנות ישראל כהפקר ולנהוג בה מנהג נבלות לקדש בלא שידוכין גמורים וכדרך בנות ישראל שמקדשין ברבים בחופה ובקדושין יש לכוף לראובן הנ"ל בכל כפיות שבעולם עד שיאמר רוצה אני לפטור בגט כשר כדת משה וישראל ויש לנדותו ולשמתו על מעשה הרע שעשה כדי שלא יהיו בנות ישראל כהפקר וכל הוצאות שיוצי' על הגט מחוי' כמר ראובן ליתן מכיסו וכ"כ ש"ת ראשונים ואחרונים [במקום] שאי אפשר בלא גט ושלום על דייני ישראל הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין המנוח כהר"ר ישראל קאיידנבר ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה ו

ראובן ואשתו היו דרים ביחד והיו מתנהגים ביחד באהבה וחיבה כאורח כל ארעא זה שמונה שנים ולא היה שום קטט ביניהם ועתה מקרוב נעשה האשה סוררת מבעלה ומעלה מעל שתים רעות עשתה שהלכה ויצאה מביתו לבית אביה מבלי הגיד לו כי בורחת היא ואף גם זאת לקחה מנכסי בעלה עמה מן הבא בידה והנה ראובן בא וצעק אוי לי על אשתי ואוי לי על ממוני והוא חפץ לקחתה כי אשת נעוריו היה וביקש מהדיין לכפות' שתשוב אל בעלה הראשון. והנה האשה הנצבת בזה אמרה שאין באפשרית לבא אל בעלה ולדור עמו במחיצתו מטעם זה מתוך הזמן שהיתה נשואה לו היה חולי נכפה זה ד' וה' פעמים ואין דעתה סובלת לדור עמו שיש לו מום כזה כי מאוס הוא בעיניה ואי אפשר לה לאכול עמו ומכ"ש להיות עמו בקירוב בשר. ואומרת שרצונה לישב שכולה וגלמודה עד שתלבין ראשה באם שאין הדין נותן לתת לה גט. הבעל הודה ולא בוש שיש לו מום כנ"ל אבל אמר שהרופאים אמרו לו שיש לו תרופה ורפואה למכתו באשר שהוא עדיין רך בשנים זאת ועוד אחרת שהאשה עם קרוביה כולם היו יודעין שיש לו חולי נכפה וסבר' וקבלה ואמר שרוצה להביא עדים על זה אכן עדיין לא הביא. גם

טען שהדבר מפורסם כי מקודם שנשא לזאת האשה הי' מקושר עם אשה אחרת ומכח מום הנ"ל נתפרדה החבילה וכל העולם יודעין מזה שלכך הותר הקשר הראשון היא אומרת מרת נפשה שלא ידעה מזה כלום ואת"ל שאביה וקרוביה היו יודעין לא הגידו לה מאומה ואומרת שהיא יכולה לישבע על זה שצדקה בדבריה עכ"ל השאלה ששאל הרב מהור"ר זלמן אב"ד דמדינות ווירצבורג יצו. וזהו נוסח תשובתו וז"ל הנה אל ירע בעיני אדוני מורי מלחוות דיעי נגדו ולפתוח פי קמי' דרב גוברי' אך באתי בקידה נגדו מול פניו ארצה לשקול ולטרי בדין זה כתלמוד בפני רבו ובכן אחוה דעתי מה שנראה בעיני. הן אמת שבטור א"ה כתב סי' קנ"ד סעיף ה' כתב מהר"ם שני דיעות מי שהוא נכפה י"א שאינו מקרי מום ואין כופין על זה. וי"א דהוו מום באיש וכופין לגרש ודבר זה מחמת שלא הכריעו בין ב' הדיעות כי מה שהביא הי"א שכופין לגרש באחרונה אין זה הכרעה ודבר זה פשוט וגם איתא במשאות בנימין סי' י"א וידוע דבדיני ממונות אם לא נפסקה הלכה בפירוש אז אין מוציאין מיד המוחזק. ובאיסור והיתר אם הוא איסור דאורייתא אנו הולכין לחומרא ובאיסור דרבנן אזלי' בתר המיקיל כמבואר הכל באר היטב בטח"מ סי' כ"ה והיא מש"ת הרשב"א אמנם תוכן הדין הוא ענין בפני עצמו וצ"ע היכי נידייני' להאי דינא הי"א הראשון שרביא מוהר"ר מאיר הנ"ל שאין כופין אותו והוא דעת המרדכי פרק המדיר בשם ראב"י ולכאורה נראה דמסתברא טעמיה והוא מאחר שלא מנו חכמים מום של נכפה במשנה בהדי הנך דכופין להוציאה ואין אלא מה ששנו חכמים כמבואר במרדכי ולדיעה זאת הסכים גם מהר"ם בר ברוך סי' קס"ה וז"ל שם ותו אי אמרינן מומא הוי אמאי לא קתני לה גם במתניתין גבי הנך שכופין להוציאה וליכא למימר תני ושייר דהא לא שייר מידי דאלו לבר תחליפא בר אבדימי דאמר נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה דכופין אותו להוציאה יהיב הגמרא שפיר טעמא דאמאי לא קתני במתני' משום דאפי' אמרה דיירנא בהדי בסהדי לא שבקינן לה משא"כ במתניתין וכו' עכ"ל. אמנם הי"א השני שהובא בסי' הנ"ל והוא ש"ת הרא"ש כלל מ"ב ומסיים שם וז"ל דכופין אותו להוציא דאין לך מום גדול מזה אעפ"י שלא מנו חכמים לפי שלא הוצרכו וכו' ובתשובות כלל מ"ג כתב הרא"ש על א' שטוענת שבעלה מטורף וכו' פסק דאין כופין שאין לנו להוסיף על מה שמנו חכמים וטעמו שאין מום כזה כמום של נכפה. א"כ מה שלא חשיב במתניתין חולי נכפה הוא מטעם דאיתא במכ"ש שאין לך מום גדול כזה ולא שייך לומר גבי מום גדול כזה איתתא בכל דהו ניחא לה כמו גבי נסמת ב' עיניו או נקטעו שתי ידיו ורגליו ולפי דברי הרא"ש הנ"ל נדחו דברי ראבי"ה ודיוקיה גם לדברי מהר"ם קשה לי קושיא גדולה לע"ד דהגמ' מקשה בפ' המדיר דף

ע"ז אלא לרב תחליפא בר אבדימי ליתני שהה עמה עשר שנים ולא ילדה ק' הא לדברי מהר"ם האומר שאין כופין הוא מטעם דלא קחשיב במשנה ואהא כתב א"ל תנא ושייר והיינו לעולם כופין אותו ומתרץ מאי שייר דהאי שייר כי אין שייך לומר שהת' עמו עשר שנים וכו' דהא הגמרא יהיב טעמא אמאי לא תני שהה וכו' וזה לפי האמת דגמרא אמנם המקשן שלא ידע מזה התירוץ מאי מקשה לרתב"א ליתני שהה עמה עשר שנים וכו' דילמא רבתב"א ס"ל תנא ושייר ומאי שייר חולי נכפה כי דילמא ס"ל לר' תחליפ' בנכפה כופין כסברת הרא"ש דהא לא מובא לדברי מהר"ם דאין כופין אלא מטעם דלא תני ליה במתניתין ואין ליישב [תני ושייר] דמאי שייר דהאי שייר אבל לפי סברת המקשן י"ל תני ושייר ומאי שייר דהאי שייר שייר נכפה אבל לדברי הרא"ש לק"מ דלכך לא (קאמר) קחשיב ליה במתניתין דמילתא דפשיטא הוא וכ"ש הוא ממה שכתוב במתניתין בפירוש לכך נ"ל דמסתבר טעמי' דהרא"ש ונראין דברי הרא"ש מאחר שבאם נקטעו שתי ידיו או שתי רגליו או נסמו שתי עיניו מודים חכמים לרשב"י דכופין אותו להוציא כדאיתא בטור אה"ע סי' הנ"ל בלי חולק גם מהררמא"י הביא דין זה וא"כ קשה למה לא קא חשבי ליה במתני' בהדי הנך שכופין אותו להוציא אלא וודאי לאו דיוקא הוא (דהוא] ג"כ מום גדול כחולי נכפה כאשר הרא"ש מסיים שם וז"ל וכן מיסתבר הוא כאלו עבר מן העולם וכל זה באינ' יודעת מקודם שנישאת לו אכן אחר שנבעלה יודעת אכן באם שהבעל מביא עדים שידעה מקודם שנשאת מה יעשה בדינה. הנה אם למראה עיניו ישפוט כפי מה שפסק מוהר"ר מאיר ז"ל בסי' קנ"ד סעיף א' אין כופין אותו להוציא שכתב שם וז"ל ואם ידעה בהם קודם שנשאת אין כופין אותו להוציא דסברה וקיבלה והוא כמ"ש בטור בשם מהרמ"ה מטעם שהרמ"ה מפרש הא דקאמרי חכמים במשנה מקבלת היא בע"כ קאי נמי אאם ידעה מקודם אף אם לא התנה כמפורש בב"י ואין מביא שם בש"ע שום חולק על זה משמע דס"ל לכ"ע דינא הכי הוא. אכן בש"ת הרא"ש כלל מ"ב דין ג' משמע אפי' בידעה כופין אותו שכתב שם שאלה אחת על מה שהאשה טוענת שהבעל מטורף וכו' והובא ג"כ בש"ע סי' הנ"ל דין ה' וז"ל איש המשתטה מידי יום ביום ואשתו אומרת אבי מחמת דוחקו השיאני לזה וסבורה הייתי ואפ"ה כתב שאין כופין אותו אלא אותן שאמרו חכמים א"כ משמע שאותן שאמרו חכמים שכופין איירי אפי' בידעה מקודם ואפ"ה כופין לגרש בע"כ וא"ל שהרא"ש השיב להשואל מכח כ"ש דאפי' בלא ידעה אין כופין אלא מה שמנו חכמים וכ"ש בידעה מקודם ואלו הי' משיב לו בפשיטות דאין כופין משום דידעה מקודם הי' במשמעות הדיוק הא אם לא ידעה שהוא מטורף היה כופין אותו והאמת אינו כן דאפי' לא ידעה נמי אין כופין משום שאין כופין

אלא מה שמנו חכמים וכ"ש בידעה. זה אינו דהא אינו מוכח בהדיא באם שידעה אין כופין אותו להוציא או לאו והדבר הוא ספק וא"כ איך אפשר לומר שמכח כ"ש השיב וא"כ ה"ל לפרש דבריו או להשיב בקצרה דמחמת שידעה אין כופין אותו ואפי' אותן ששנויים במתניתין שכופין בידעה אין כופין מכ"ש זאת שלא שנו במתני' גם אפשר לומר שלפי ש"ת הרא"ש הנ"ל כלל מ"ב שכתב מה שלא חשיב במתני' נכפה גבי אלו מומין שכופין להוציא מטעם שאין לך מום גדול כזה שכל השנויים במתניתין אין להם מום גדול כזה א"כ אפשר לומר שאפי' לדעת הרמ"ה שהובא בטוא"ה גם בש"ע שאותן המנויים במשנתינו באם שידעה מקודם אין כופין אותו לגרש מ"מ בחולי נכפה יכול להיות דאפי' ידעה כופין אותו להוציא שמום זה חמור מכולם וכל המומין איתנהו בחולי נכפה. אכן לאחר העיון היטיב יש לצדד על דרך אחרת ולפנות מדרך זה מטעם דאיתא בגמרא הנ"ל דף ע"ד ואלו הן מומים גדולי' נסמית עינו נקטעה ידו נשברה רגלו וכתב הרא"ש וז"ל וי"א דווקא עינו אבל ב' עיניו וכו' מודים רבנן לרשב"ג דכופין אותו להוציא והובא דין זה בש"ע בסי' הנ"ל סעיף ד' ומכח דזה הדין דאם נסמו ב' עיניו דמודים רבנן לרשב"ג היינו דווקא בלא ידעה מקודם דבגמרא שם אמתני' איש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא' אי' רב יהודא תני נולדו. חייא בר רב תני היו. תנן אמר רשב"ג בד"א במומין קטנים אבל במומין גדולים כופין אותו להוציא בשלמא למ"ד נולדו היינו דשני בין מומין גדולים לקטנים אלא למ"ד היו מ"ל גדולי' מה לי קטנים וכו' א"כ לדידן דאין פוסקין כמ"ד נולדו וגם הלכה כחכמי' דמתניתין דאין כופין אותו להוצי' א"כ רשב"ג דמחלק בין מומין קטנים לגדולי' כמפורש בהדי' בגמרא הנ"ל ואהא כתב הרא"ש וגם בש"ע פסק דבניסמו שתי עיניו וכו' מודים חכמים לרשב"ג דכופין אותו להוציא והיינו דווקא בנולדו מודים חכמים שכופין אותן לגרש אכן בפי' יודעת בו מקודם אין כופין אותו אפי' בנסמו שתי עיניו וכו' וכמו שכתב בש"ת בשם הרמ"ה גבי מומין השנויי' במשנתינו וזה נראה לי ברור. מכל הנ"ל מוכח שבנסמו ב' עיניו כופין אותו להוציא' ומה דלא קחשיב במתני' גבי אות' שכופין גם הוא מטעם שאין מום גדול כזה כאשר מסיים הרא"ש וכן מיסתבר שהרי הוא כאלו עבר ובטל מן העולם ואפי' הכי בידעה מקודם אין כופין להוציא א"כ אף בחולי נכפה הגם שאין לך מום גדול מזה אפ"ה דינו כשאר מומין המנויין במשנתינו שלפי דעת הרמ"ה אם ידעה מקודם אין כופין אותו ושוב חזרתי ואמרתי בלבי מאחר שמצינו גבי מומין מוכה שחין דאליב' דכ"ע כופין אותו לגרש אפי' התנה בפירוש מקודם הנישואין ואפילו הכי כופין אליבי' דחד דיעה כדאיתא בטור סי' הנ"ל ובש"ת הרא"ש כלל מ"א בסופו באם לאשה חולי נכפה וז"ל ומסתבר טעמא דהא

מפני שממיקתו חיישינן וכ"ש בנ"ד. דאין לך מום גדול כזה אע"פ שלא מנו אותו חכמים לפי שלא הוצרכו ואפי' גבי שפחה שאינה אלא לעבוד' הוי סימפון גבי שאר וקירוב בשר לא כל שכן א"כ מוכח מתשובות הרא"ש הנ"ל שזהו מום יותר ממוכה שאין ואותו טעם דשייך גבי מוכה שחין דהיינו שממיקתו שייך וכ"ש הוא גבי נכפה זהו נראה לפי ענ"ד אמנם מאחר שמחלוקת של שני הרים המה ה"ה הרא"ש והמרדכי בשם ראבי"ה מתיירא אני להכניס ראשי ולהכריע (עיניתם) [ביניהם] בפרט מאחר דקי"ל דגט מעושה פסול ע"כ אל בינתי לא אשען לכוף לאיש להוציא ולגרשה פן ואולי ח"ו יהא היתר א"א לעלמא ע"כ אחלה פני רבינו באשר אתו כל החכמה להוציא לאור תעלומה להודיעני נא דעתו הרמה ובזה ישב מר על כסאו ויאריך ימיו על האדמה. כ"ד הקטן שלמה בלא"א כהר"ר יצחק ז"ל:

תשובה מהרב המחבר להרב מהר"ר שלמה זלמן יצ"ו איברא דעיקר השאלה נשאל על זה הרב מהר"י בן לב חלק ד' דף נ"ח עיין שם והוכיח בראייותיו ברורות ונכוחות למבין דבידעה שיש לו חולי נכפ' אפי' בלא התנה עמו סברה וקיבלה ואין כופין אותו להוציא גם לסברת הרא"ש וסייעתי' דחשיב מום ממש לא עדיף ממה שכתוב במתני' ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין וכו' ועליו אין להוסיף ואין לגרוע מראיות ברורו' שאתו ונכללו בו גם קצת דברי כת"ר ע"ש דבלא ידעה או שנולד בו מום נכפה והוא עיקר פלוגתא דר' יואל והרא"ש וסייעתיה שהביא מור"ם סי' קנ"ד סעיף ה' כתב שם וז"ל וכבר הי' אפשר לומר דיש מקום לאומר שיאמר דאפי' שהיה נולד לו הנכפה אחר שנשאת דאין כופין אותו להוציא כי היכי דאין כופין בנסמת עינו כו' וכמ"ש וכל שכן למ"ד דאין כופין אפי' שנסתמו ב' עיניו וכו' וכעת אינני נכנס בזה הדין להיות כי אני חולה וכו' עכ"ל הרי דלא הכריע מהרר"י ן' לב בדין זה כלום מ"מ הביאו שם להדיא שיש שני דיעות בזה והעתיק דברי המרדכי בשם ר' יואל ע"ש וראיתי בש"ת טראני חלק ג' סי' רי"ב שפסק בפשיטות בדעת המרדכי בשם ר"י דאין כופין אותו להוציא ולא ידעתי למה לא זכר דעת הרא"ש וסייעתי' כלל. הרי מבואר דאין כח ביד האחרונים הנ"ל להכריע כדעת הרא"ש וא"כ אף מור"ם פשוט דלא הכריע בסי' קנ"ד וכיון דלא הכריע וודאי מספיקא אין כופין אותו דכבר כתב הר"ן בהך שמעתתא וז"ל וקי"ל כר' יהודא דאמר דאפי' נולדו אין כופין אותו להוציא' וכ"ש הא דאפי' דמספקא לן הלכתא כמאן מספיקא אין כופין עכ"ל וכ"כ מהריב"ל שם על כיוצא בזה וכ"כ התו' והרא"ש לענין נשא אשה על כיוצא בזה וכ"כ התו' והרא"ש לענין נשא אשה ולא ילדה י' שנים דאין כופין מספיקא בשוטי' שלא יהא מעושה. ואין להביא ראייה דמור"ם ס"ל דנכפה באיש הוי מום וכופין אותו מהא דכתב

בא"ה סי' קי"ז מי שידוע לו שאשתו נכפית וכו' ומסיק שם מור"ם וז"ל ודווקא מום גדול כזה שאלו הי' באיש היה כופין אותו לגרש מדין התלמוד ולא תיקן ר"ג שתהא אשה עדיפא מאיש וכו' להיות כדעת הרא"ש כלל מ"ב דהא ליתא דעיקר כוונת מור"ם ז"ל הוא דמאחר דחשיב מום לדעת הרא"ש אפי' באיש א"כ וודאי אף לדעת ר' יואל דפליג עלי' דהרא"ש מודה בהא באשה דהוי מום לכל הדיעות. כדאיתא בגמרא ונכפה הוי מום כמום שבסתר וכו' וא"כ בוודאי לא תיקן ר"ג על זה כיון דאלו הוי מו' באיש א"כ לדעת הרא"ש היה כופין אותו להוציא וליתן כתובה א"כ באשה לכ"ע מודו דהוי מום לדין התלמוד לא קאי עליה תקנת ר"ג וזה מוכח בתשובת הרא"ש שם שהעתיק בתחילת דבריו וז"ל אמת הוא שחכמי הגמרא אמרו בין שנולדו בו מומין גדולים בין שנולדו בו מומין קטנים כופין אותו להוציא. ור"ג מ"ה פי' דנכפה הוי מום גדול עכ"ל ולכאורה קשה ותמוה שהעתיק בשם חכמי התלמוד הפך מהלכה דהא אנן קי"ל כר' יהודא וכת"ק בין שנולדו בו מומין גדולים וק"ו לקטנים דאין כופין אותו להוציא ואפי' לרשב"ג אין כופין אלא בגדולי' ולא בקטנים וא"כ היאך העתיק הרא"ש תחילת דבריו דלא כמאן אכן לפי מ"ש דכוונתו להוכיח דהאשה לא תהא עדיפא במומין שלה מאיש במומין שלו שהרי למאן דתני היו ס"ל דנולדו כופין אותו בין בקטנים בין בגדולים וצריך ליתן לה כתובתה א"כ גם היכא דהוי מום אצלה אלא דאמרינן דנסתחפה שדיהו ממש אם לאחר תקנת ר"ג גם באשה כל היכא דהוי מום כופין אות' לקבל הגט בע"כ וא"כ נכפה דלדעת ר"ג הוי מום גדול ודמי' למוכה שחין ובעל פוליפוס וודאי כופין אותו ה"ה דכופין אותה גם לדעת ר"ג אחר התקנה ודו"ק. שוב ראיתי להרב מהר"ם מלובלין בש"ת סי' א' שפי' ג"כ כמ"ש אכן לא הרגיש בדברי הרא"ש כמ"ש ע"ש וגם שם מבואר דס"ל דבאיש הוי ספיקא ואין בידו להכריע כי אם באשה דכופין אחר תקנות ר"ג ודלא כא' מרבנים מתשובת הרא"ש דלא הכריעו גם באשה מספיקא דר' יואל גם בספר באר שבע דף קי"ב ע"ג נוטה להחמיר לדעת ר' יואל שבמרדכי ע"ש. ואגב ראיתי שם שכתוב בשם דרכי משה שפסק תשב"ץ בתשובה דמשתנת באשה לא הוי מום. ודלא כהב"י ולא שתו לב שמור"ם סי' קי"ז ס"ה בהג"ה כתב להיפוך. ופסק כדעת ב"י ודוחק להגיה כל הספרים של כל ש"ע וצ"ע ומעתה כתבתי מכל הני דמידי דספיקא לא נפקי ואין כופין אותו כלל במום שנולדו בו אחר הנשואין ק"ו בידעה אפי' קודם נישואין. ועדיין חל עלינו לתרץ מה שתמה מכ"ת על דעת המרדכי בשם ר"י מקושיות המקשן דפריך ארב תחליפא ב"א ליתני נשא אשה וכו' ומכח קושי' א' הכריע מכ"ת כדעת הרא"ש הגם שאוכל לדחות בשינויי דחיקי לא קשי' מהמרדכי דהמקשן פריך ליתני יו"ד שנים וכו' וליכא למימר תני ושייר מ"ש דה"ש וליכא

למימר שייר נכפה דנכפה ליכא שינויא דהא ב"ש תני בהדי' במתניתין דדמו לנקטעו ב' ידיו וכמ"ש כת"ר בעצמו בסברת הרא"ש ודו"ק. מיהו שינוייא דחיקי לא משנינא לך והאמת ברור דל"ק מידי כלל מהמקשן דוודאי להמקשן סברת המרדכי דליכא למימר תני ושייר דהא במתניתין אלו כופין וכו' קתני וכל היכא דקתני אלו ליכא למימר תני ושייר כדאיתא בגמרא בפ"ק דקידושין ובגמרא דחולין פרק אלו טריפות גבי אלו כשרות דווקא או א"ט דוקא וא"כ וודאי אמקשן ל"ק מידי אלא לפי שתירץ התרצן דגם מתניתין ס"ל בנשא אשה וכו' דכופין אותו ובע"כ אלו לאו דווקא ותני ושייר א"כ שמא תאמר דשייר גם נכפה לזה מסיק מהר"ם ב"ב בש"ת דלדעת התרצן לא מקרי נשא אשה ושהא עשר שנים [שיור] דמאחר דלית לה תקנתא בסהדי לא קתני וז"ב ופשוט ונכון וק"ל:

ומ"ש מנ"ת עוד נראין דברי הרא"ש מאחר שבאם נקטעו ב' ידיו וכו' מודים חכמים לרשב"ג דכופין אותו להוציא וכו' וא"כ קשה למה לא קחשיב לי' במתניתין בהדי הנך שכופין להוציא אלא וודאי לאו דווקא הוא וכו' עכ"ל תמה אני על דברי מכ"ת דמה לו לחשוב במתניתין דאלו כופין וכו' בעלי מומין דבאותו משנה לא קחשיב מומין דהא על מומין קי"ל כת"ק דאיש שנולדו לו מומין אין כופין אפי' במומין גדולים דלא כרשב"ג אלא דבשתי עיניו וכו' ס"ל להרא"ש דפשוט הוא דהוי כאלו עבר ובטל דלא פליגי רבנן ורשב"ג ונכלל בדברי רשב"ג אלו הן מומין גדולים שנחלקו ניסמא באחד מעיניו אבל בשנים לא פליגי רבנן דהוי כאלו עבר ובטל ובמתני' דאלו כופין לא קחשיב אלא מה שנקרא חולי וריח רע ולא בעלי מומין ונכפה דקחשיב לסברא הרא"ש דהוי כ"ש גם כן לא הוי מומא. תדע כהן שיש לו מום נכפה אינו בעל מום ולא קמחיל בעבודה אלא דפסול בעשה משום דאינו שוה בזרעו דאהרן הכהן. כמבואר בבכורות ר"פ מומין אלו ובמתניתין שם דף מ"א ע"ב ע"ש וז"ש ר"נ ונכפה כמומין שבסתר דמי' היינו לגבי אשה דמום בה דינא שתצא בלא כתובה ונכפה הוי כמום של אשה אבל באיש אין כופין אותו משום מום כלל אלא בב' עיניו וכו' דהוי כעבר ובטל דמה שחשיב במתניתין דהוי חולי סכנה או דא"א לסובלו משום ריח רע או נכפה לסברת הרא"ש דהוי כחסר וכו' (אלו) וכן מבואר בלשון הטור וש"ע שכתבו אלו שכופין אותו להוציא וכו' מי שנולד וכו' ובסעיף ד' כתיב האיש שנולדו בו מומין וכו' אין כופין אותו וכו' ואח"כ כתב מי שהוא נכפה וכו' דהוי באיש הרי כן כמו מוכה שאין ע"כ דהא משום מום אין כופין והפוסקי' נקטו במקום דכופין אותו להוציא לשון מום משום דאותו לשון שייך גבי אשה דיוצא' בלא כתובה נקטו ג"כ לגבי איש אבל התלמוד דייק ותני ודו"ק:

שוב ראיתי בדברי רמ"י בלבוש סי' קי"ז שכתב דאין נוהגין לכפות דאפי' בנקטעו ב' ידיו וכו' וא"כ פשיטא דאין לכפותו דלא עדיף וכמ"ש מהריב"ל שם ופשוט הוא שהרב רמ"י הי' מגדולי הדור והי' רב מובהק ובעל הוראה סוף דבר בהא נחתינן ובהא סלקינן דאין כח בידינו להכריע ואדרבא כל האחרונים נטו לס' ר' יואל שבמרדכי א"כ וודאי אין כח בידינו לכופו ועובדא בא לידינו בק"ק ווילנא יע"א ולא הי' לי ולרבותי כח לכופו ולהוציא. אבל לדור עמו וודאי אין כופין אות' ג"כ כמ"ש במרדכי ז"ל ולענין כתובה כבר ביאר הכל על נכון בש"ת מהריב"ל שם וכ"ש שתפסה את שלה מבעלה דאין כח בידינו להוציא ממנה ומה שתפס' תפסה שהיא משלה ע"י שבועה שלא ידעה קודם הנשואין ועיין במהריב"ל ובש"ת מהר"ם מטראני ראה זה חדש מצאתי בשם ר"מ מטראני שם דלפעמים אומרים הרופאים שמחמת תשמיש נתגברה עליו החולי הנכפה וא"כ הוי דינ' כמו מוכה שחין דכופין אותו אפי' בידעה ע"ש הנלע"ד כתבתי ובכן ישקוט מר שקט ושאנן כזית רענן הטרוד אהו' אהרן שמואל בלא"א הקצין המנוח כהר"ר ישראל קאיידנבאר ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה ז

כתב הרמב"ם פ"ב מהל' סוטה דין ו' הגיורת ואשת הגר והמשוחררת וכו' הרי הן ככל הנשים ושותות עכ"ל נראה דלמד הרב דאשת גר ומשוחררת דשותות ממ"ש בגמרא דסוטה דף ך"ו ע"א דאשת גר ומשוחררת שותות ומפרש לה הרב אפי' עבד וגר שנשאו ישראלי' וגיורת ומשוחררת שות' כחכמים דפליגי אעקביא בפ"ה מעדיות ומשמע לי' אפי' נשאת לישראל וכ"ש בגר שנשא גיורת וכך נראה מפשט לשון הגמ' דפריך אשת הגר פשיט' דשותה ומשני מ"ד דבר אל בני ישראל ולא גרים קמ"ל ואימא ה"נ ואמרת ריבוי הוא ומשמע לי' דבכל ענין מרבה אפי' בגר שנשא ישראלית או איפכא. איברא דבירושלמי סוף פ' הי' מביא הלכה ה' קאמר אפלוגתא דעקביא ורבנן במה אנן קיימין אי בגר שנשא ישראלי' כבר כתי' בני ישראל ולא גרים (ור"ל היאך פליגי רבנן) אם בישראל שנשא גיורית כבר כתיב והביא האיש את אשתו (ר"ל וכיון דאיש קאי דווקא אישראל א"כ אשתו דווקא ג"כ כוותי' שהי' ישראלית) אלא אנן קיימי' בגר שנשא גיורת וטעמיה דעקביא ב"י ולא את הגרים ורבנן לטעמי' ואמרת אליהם ריבוי הוא לרבות כל האמור בפרשה ומה אמור בפרשה ושכב איש אותה אות' ששכיבת' אוסרתו בעלה מקנא ומשקה עכ"ל (והנה הגירסא האמיתי וכן העתיקה ופירשה הראב"ד ז"ל בפי' המשניות בעדיות ע"ש ודלא כמ"ש בירושלמי שלפנינו ובמ"ר פ' נשא) והקשה הר"א ז"ל דתימא

לרבנן מ"ש גר שנשא בת ישראל דלא מרבינן מואמרת ואיכא למימר משום דרבוי' דכתיב ואמרת אליהם משמע שיהיו שניהם שוין מיהו גר שנשא בת ישראל ממעטינן לי' מבני ישראל עכ"ל מוכח ומבואר גם לרבנן דמשקי' היינו דווקא בגר וגיורת אבל לא בגר שנשא (גיורת) [ישראלית] שהרי כתיב והביא האיש וגו' והיאך חולק עקביא אחכמים בזה כיון שהוא איש משקה לאשתו כל דהו דאבני ישראל קפדינן אזכרים מ"מ קשה למה פסק הרב בגר שנשא ישראלית דמשקין אותה דלא כסברת הירושלמי דאין משקין אות' אפי' לרבנן מטעם דבני ישראל ולא גרים. ואין לומר שהוא סומך אתלמודא דידן שכתבתי לעיל דילמא גם תלמודא דידן איירי באשת גר שהיא גיורת ואהא מסיק ואמרת ריבויא הוא כדי שלא לעשות מחלוקת בין תלמודא דידן לתלמוד ירושלמי גם בדברי רש"י פ"ג דברכות משמע כהירושלמי שפי' טעמא דעקביא דאין משקין הגיורת ומשוחררת משום דכתיב ב"י ולא אשת הגר ומשוחרר ע"ש והוא ממש כסברת עקביא אפי' בנשא גיורת ולרבנן בנשא ישראלי' ודו"ק היטב שוב ראיתי ברבה פ' נשא דף רל"ג ע"א (וכמדומה כך ראיתי בספרי) וז"ל דבר אל בני ישראל ע"י ישראל מקנאין ולא ע"י גוים וכו' או אינו ב"י פרט לגרים אמר ר' איש איש לרבות הגרים וכו' ומפרש הרב הרמב"ם דאאשת גר קאי דהגר מקנא לאשת' ולא כמשמעות הלשון דקאי אמסקנא לגר דלא (תשתרי) [תסתרי] עם הגר ומשמע לי' דאפי' בנשא ישראלי' ודחה ההיא דבירושלמי מההיא דספרי וכמשמעות לשון תלמודא דידן דקי"ל כר' ודו"ק אבל עדיין צריך עיון כ"ד הטרו' אהרן שמואל בלא"א כהר"ר ישראל ז"ל קאיידנבר ה"ה מווילנא:

שאלה ח

אשה שטוענת על בעלה מאיס עלי מחמת רוע מעלליו שהוא מכלה ממונו ורועה זונות ובירה קצת ע"י עדים מה דינה בענין נדוניא ובגדים ותכשיטים שהכניסה לו ויש קצת ממון הנדוניא ביד הבעל וקצת ביד האשה וכל הבגדי' ותכשיטי' הן בידה גם הסבלונות ששלח לה בעלה בשעת הנשואין וקודם הנשואין הן בידה יורינו רבינו מורה צדק הלכה למעשה בזה:

תשובה בדינים האלו כבר האריכו בו ראשונים ואחרונים ובש"ת שלהם כאשר תראה בדברי הטא"ה סי' ע"ז ובב"י וש"ע שם דעת מור"ם בזה ונוסף על זה הרב מהר"ר ש"ל בש"ת סי' ס"ט והאחרון שבכולם מחותני הרב מהורר"י מקראקא בס' ב"ח איזן וחיקר בדינים אלו בארוכה וקצרה ע"ש ועוד בהרבה ש"ת מהאחרונים ז"ל מחכמי ספרדיים זצ"ל וכל דרך איש ישר בעיניו זה בכה וזה בכה ואנחנו לא נדע מה נעשה ובאיזה

דרך ישכון אור להכריע בין הרים גדולים מ"מ הנלע"ד אכתוב והלכה לדורות במילתא בטעמא וה' יצילנו משגיאות:

כבר ידוע שבמדינות האלו פוסקי' דינא דמתיבתא שהביא הרי"ף והרא"ש סוף פ' אעפי' והטור והש"ע והוא דבאמת (ל') באמתלה] מבוררת שמאיס עלי צריך הבעל להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתא דהיינו צ"ב אם הוא בעין וכו' ונ"מ שלה אם הן בעין או דבר הבא מכחה נוטלתו כו' אבל כל מה שנתן לה או שכתב לה אינו נוטלת כלום ואפי' אם תפסה צריכ' להחזיר ע"ש בדברי מור"ם בהג"ה סעיף ג' וכ"ש שהפסידה כתובת' ומזונות שלה מיד וכמ"ש בזה בגי' ש"ע שלי והוא פשוט ולכאורה נראה דגם מעות נדוניא הן בכלל נכסי צ"ב וחייב הבעל ליתן לה מה שתחת ידו כאשר נכסי צ"ב וא"צ תפיסה ומ"ש במרדכי והגה' אשרי פ' אעפ"י וז"ל ועל ענין המורדת דייניו דינא דמתיבתא כמ"ש הרי"ף כו' סוף דבר נדוניא דהנעלת לי' אי תפסה לא מפקינן מינה לד"ה אבל מה שהוא הכניס מפקינן וכו' ומבואר שם דמיירי כשנתנה אמתלה מבוררת לדבריה ואפ"ה מצריך תפיסה דהא דינא דמתיבתא אאמתלה מבוררת קאי וכבר כתב ע"ז הלשון מהרש"ל בש"ת סי' ס"ט וז"ל ועוד שבקינן ליה כל טעותא שאף הוא מוחזק מ"מ מוציאים מידו אם הוא בעין ולא אמרו המחברים שאם תפסו אין מוציאין מידה לאו דוקא קאמר אלא רבותא דסיפא קמ"ל שאם תפסה יותר מנדונייתי' בעבור כתובתה מפקינן מינה ותדע שהרי המחברים כתבו להדיא אנדוניא דהנעלת לי' אם תפסה כו' והרי גבי נדוני' שהיא נכסי צ"ב אמרי' שאם נגנב או נאבד שהוא צריך לשלם דמיה ק"ו שמוציאין מידו אם הוא בעין. ועוד אפילו את"ל דבעי' תפיסה ממש היינו היכא שאינו יכולה לברר וללבן טענותיה' אם מאיס עלי' הוא וכל היכא דלא תפסה אין מוציאין מידו דשמא אינו מאיס והיא משקרת אבל כל היכא שמבררת וכו' הדין עמה ומוציאין מידו וכו' עכ"ל הרב שם והנה מה שדעת הרב נוטה בתחילת דבריו אפי' באמתלא שאינה מבוררת א"צ לתפיסה וודאי דברי שגגה הן שהרי מור"ם והגה' קאי לדינא דמתיבתא שתיקנו במבררת דווקא דאלו באמתלא שאינו מבוררת בודאי לא תקנו אלא אוקימנא אדינא דתלמוד לדעת הרבה פוסקי' שיש חילוק בין תפסה ולא תפסה וכלתי' דר"ז אמאיס עליה קאי וכ"כ מור"ם להדיא בהג"ה וזה לשונו ואין חילוק בין אם תפסה או לא תפסה אלא בטוענת מאיס בנותנת אמתלא שאינה מבוררת כו' והוא מדברי מהרי"ו סי' כ' דשם מבואר להדי' דהאשה לא ביררה וליבנה טענותיה ופסק דכל מה שתחת ידה מנדוניית' יכולה להחזיק אחר שתשבע וכו' והמותר תחזיק וכ"כ הרב, רש"ל להדיא שם דמהרי"ו איירי באינה נותבת אמתלא מבוררת ע"ש ומ"מ בנ"ד שמבררת טענותיה ואמתלה יכול להיות דינו של

רש"ל אמתי. אפי' בלא טענה תפסה ממעות הנדוניא כמבואר בדבריו להדיא ודו"ק וכך משמע מל' הגאון סוף פ' אעפ"י שכתב ופעמים רבים בא מעשה כזה ודנינן כך דיהבינן לדידה מאי דעיילא ליה אי איתא בעיני' או בעיסק' וכו' ומשמע לכאורה דגם אמעות נדן שהכניסה לו קאי ויש לדחות דשמא קאי אנצ"ב ונ"מ וק"ל וסיוע לדעת מהרש"ל מצאתי בש"ת ר"מ מטרני ח"ג סי' רי"ב באיש שנולד לו מום נכפה כו' כתב וז"ל אבל כיון שאין כופין אותה להיות עמו כיון שבאה מחמת טענה שאינו יכולה לסבול אינו מפסדת נדונית' שמורדת שכתב הרשב"א וכו' וכן באומרה מאיס עלי שאין בטענתה ממש כיון שאינה נותנת אמתלה לדבריה וטענה הנראה לחכמי המקום למה הוא מאיס עלי' וכמ"ש בפרק י"ד אבל באה מחמת טענה כמ"ש הראבי' וטענה טובה היא בנ"ד שאינה יכולה לסבול עתה שנתחזק חולי עליו ולכן אינו מפסדת כתובתה ומה שתפס מוציאין מידו וכן כל מה שאבד מנכסי' שקבל הבעל אחריות ישלם לה מעות שנתנה לו בכלל הנדוניא חייב לשלם אפי' אכלן או אבדן וכופין אותו לשלם וכו' ע"ש עכ"ל מבואר דס"ל באמתל' מבוררת דמחזיר לה מעות הנדוניא. ולכאורה משמע בכל מאיס עלי אפי' שלא בנכפה ל"ע אכן מה שהפריז הרב על המדה שישלם הבעל אפי' אכלן או אבדן לא נ"ל כלל כדבריו חדא דמהרש"ל כתב לעיל דווקא אם הוא בעין מחזיר לה וכמו שהעתקתי לשונו לעיל ועוד דהא הרמב"ם ז"ל פסק במאיס עלי דאינה נוטלת אלא בלאותיה הקיימים בין בנכסי צ"ב בין בנ"מ והוסיף הרשב"א להחמיר דדווקא בתפסה מהני וא"כ כ"ש במעות הנדן שאינו בעין ובהדיא פסק המבי"ט הנ"ל בח"א בסוף סי' שמ"ט כהרמב"ם וזה לשונו ואם קבל ממעות הנדוניא להוציאו אינו חייב לשלם מדינ' דמאיס עלי אינו נוטלת אלא בלאותיה קיימין כו' בנצ"ב ונ"מ כמ"ש הרמב"ם ז"ל כו' עכ"ל והרמב"ם לא חילק בין אמתלא מבוררת אי לאו ובהדיא כתב דדין תקנת מתיבתא לא נתפשט' וא"כ בע"כ צ"ל דהא דפסק המבי"ט בח"ג סי' רי"ב כדייני דמתיבת' היינו בנכפה דס"ל להרבה פוסקים דכופין אותו והנה הרב חשש לדעת ר' יואל דאין כופין ופסק (אצ"ל) כדינ' דמתיבתא ואפשר יותר מדינ' דמתיבתא דאפי' מה שהוציא צריך לשלם וכ"ש כשהו' בעין בידו כיון דאינה רוצה להיות אצלו מחמת חולי נכפה שהיא טענה חזקה ואין שם מורדת עליה ולא שייך בזה טב למיתב טן דו בחולי המדבק ומאיס כזה וא"כ אין מכאן ראיה לדברי מהרש"ל ז"ל.

איברא דהרב בעל ס' ב"ח הכריע מחמת קושיא שבספרי המחברים שכתבת סוף דבר נדוניא דהנעלת ליה אי תפסה לא מפקינן לד"ה וכו' היינו במעות ובזה בעינן דווקא תפסה אפי' הן בעין בידו מפקינן מיניה אא"כ תפסה דלא הכניסה לו שיהיו מונחים

אלא לישא וליתן בהם בסחורה וע"ז לא תקנו דמתיבתא אפי' באמתלא מבוררת ודייני דמתיבתא תקנו במלבושים ותכשיטים שהכניסה לו זה בעין משום שבח בית אביה בזה תקנו דמחזיר לה במבוררת ומלבנת דבריה שמחזיר לה אפי' לא תפסה. וע"ש בחבורו סוף סעיף י"ז ובפסק הקיצור סוף סעיף ב' ע"ש והנה מה שהביא הרב מדברי מהרי"ו סי' כ' וודאי דהרב הציץ בין החרכים דהוא סבר דמהרי"ו קאי באמתלא מבוררת ואפ"ה כתב בנדוניא המחזקת כו' הא ליתא דוודאי דמהרי"ו קאי באינה טוענת אמתלא מבוררת שכ"כ שם ולא נתבררו ולא נתלבנו טענותי' כו' ולכן פסק דכל מה שהוא תחת ידה מהנדוניא ובכל מה שהכניסה תחת ידה יש להחזיקה ושלא להוציא ממנה. אמנם כל המותר שנמצא תחת ידה כו' עכ"ל וכמו שכתבתי לעיל ואי כדעת הב"ח הוא הא אפילו לא הוי המלבושים תחת ידה נותנים לה לדינ' דמתיבתא במבוררת אלא ע"כ איירי מהרי"ו באמתלא שאינו מבוררת ומוקמינן אדין הש"ס דכל מה שתחת ידה הן מעות ובגדים אין מוציאין ממנה וכ"כ רש"ל להדיא שם הא דפסק מהרי"ו שבעי' [בעין] במאיס עלי הוא דאיירי דאינה נותנת אמתלא מבוררת ע"ש והדין עמו וכמש"ל:

אכן ראי' ברורה לדברי הב"ח נ"ל מהא דכתב הר"ן בש"ת סי' כ"ב והובא בקצרה סעיף ח' בב"י שכתב דין הש"ס במאיס עלי שלא הפסידה בלאותי' קיימין אם תפסה כדעת הרשב"א וסייעתי' וכתב וז"ל ולענין ממון כו' נ"ל אפי' הוא ממון הנדוניא אין לו דין בלאות קיימין דבלאות שאני לפי שהן מוחזקין לאשה שאם תבא לגבות כתובתה תגבה מהם ואין הבעל יכול לדחות' וכו' דקי"ל כר"י וכו' משום שבח בית אביה וכו' לפיכך נסתפקו בהם בגמ' אם הפסידה שאין בדין האומרת מאיס עלי אלא שתפסיד שיעבוד שיש לה על נכסי הבעל אבל לא שיזכה הבעל בנכסי' שגופן קנוי לאשה ולא אפשיטא בגמרא וכיון שכן הבו דלא לוסיף עלה דווקא בנכסי' שהן בחזקתן גם כן כמו בלאות אמרי' דאי תפסה לא מפקינן מינה אבל ממון האחר ות אפי' נודע שהוא ממון הנדוניא אינו בדין זה שאין לה עליו אלא שיעבוד והבעל דוחה אותה ממנו כמו שרוצה ואין כאן שבח בית אביה וכ"ש בנדון שלפנינו שאינו מוכרח בעסק האחריות שהוא ממון הנדוניא שאינני מסופק שאפי' תפסה מוציאין מידה כו' עכ"ל הר"ן והנך רואה סברת הרב לדינא דתלמודא במעות הנדן שתחת ידו אפי' תפסה מוציאין ממנה שאינה בכלל ספק הש"ס וא"כ ע"כ דינא דמתיבתא היכא שיש אמתלא מבוררת שהכריעו דספיקא דש"ס לא תנהוג בנצ"ב ובנ"מ שהכניסה אלא יחזור לה אפי' בלא תפסה אבל במאי דפשיטא להש"ס במעו' הנדן דהוא ברשותו ואפי' תפסה מוציאין ממנה וודאי לא דברו בזה דייני דמתיבתא ואפי' תפסה לא מהני לדעת הר"ן ואפי' את"ל דדינא דמתיבת' קאי נמי אמעות

הנדן מ"מ לא תקנו אלא בתפסה ונחתינן חד דרגא מהש"ס לשווייי' המעות הנדן כמו בגדים ותכשיטין לדין הש"ס שהוא קאי בספיקא ותלי' בתפיסה וכ"ש שאין הבעל צריך לשלם מה שהוציא ממעות הנדן כשלא תפסה דהרי אפי' הן בעין [אין] צריך ליתן לה לדעת הר"ן ואפי' בתפסה כ"ש כשאין בעין והוציאן וסברת הלב היא דדייני דמתיבתא לא יהיו חלוקים עם חכמי הש"ס מקצה אל קצה וביותר שלדעת הב"ח מיושבים היטיב דברי הר"מ שבמרדכי והגהות גם בספר אגודה פ' אעפ"י כשהעתיק בל' הרי"ף דינא דמתיבתא העתיק בדבר התכשיטין וכו' ע"ש שלא הוזכר כלל מעות הנדוניא:

הכלל העולה דכל מה שיש תחת יד הבעל ממעות הנדן פשיטא דא"צ להחזיר כשלא תפסה וכ"ש מה שהוציא ואין בעין ולא יהא דיוכל הבעל לומר קים לי כהר"ן והב"ח לדינא דמתיבתא בזה במה שתחת ידו אבל מה שביד אשה או אביה אפי' ממעות הנדן תוכל לומר קים לי כמהרש"ל וב"ח דמהני בתפסה לדינא דמתיבתא ודלא כהר"ן לסברת הש"ס ואפשר לדינא דמתיבתא ג"כ דעתן כן וכמש"ל אבל מה שביד האשה בעין ממה שנתן לה בסבלונות או במתנה וודאי דצריכא להחזירה לו דאדעתא למיפק לא אקני' לה וכמבואר במהרי"ו שם ובש"ע בהגהות בשם מרדכי ובטור בשם הר"מ מרוטינבורג ואינה יכולה לתפוס משלו מחמת מעות הנדן שבידו כיון דלדינא היא שלו ולא מהני תפיסה אלא בגוף הממון שמוחלקי' ולא במה שהוא של בעל כדמשמע בש"ס ובפוסקים בכלתי' דר"ז דתפסה שיראי ופי' רש"י חד בגד משי שהכניסה לו בנדונייתא וכו' מוכח דבממון הבעל לא מהני בה תפיסת אלא בשיראי שלה ובנדן המעות שהכניסה לו אבל אינה יכולה לתפוס משל בעלה ממש ממה שלא הכניסה לו וכן מוכח הר"ן דלעיל דהספק הוא בממון שיש לה שבח בבית אביה וזה ברור לענ"ד דעתי הקלושה:

אח"ז מצאתי בש"ת מהרא"ן ששון סי' קפ"ו שהאריך בדיני' אלו שאינן שייכי' לכאן לנ"ד למאי דנהיגין לפסוק דינא דמתיבתא וסיים לדעתו וז"ל וכן באמר' מאיס עלי ג"כ מה שתפסה מבלאו' מנצ"ב הן שלה שהרי כ"ע מודים בזה אפי' רשב"א אבל במאי שלא תפסה אף שהרמב"ם ס"ל דיהבינן לה ודייני דמתיבתא מיפין את כחה יותר ואומרים שכשאינן ראוי' וכו' חייב לשלם מ"מ לא נוציא מיד הבעל שיכול לומר קים לי כהרשב"א דמאי דלא תפסה לא יהבינן לה כו' נמצא שחוזר הדין לכלתי' דר"ז דאיפסקי' וכו' ובעיקר כתובה ותו' מה שנתן הבעל אין לה כלום ובנ"מ הכל שלה כו' עכ"ל הרי דאין ביד הרב להוכיח ולהכריע וממנו אנו למדין מה שיש לנו לספק בדיני דמתיבת' ג"כ מי שבידו אין להוציא ממנו ומודינא נא היכא דתפס הוא מנדן שבידו אין מוציאין ממנו לסברת הב"ח ודינא דמתיבתא וכ"ש לרש"ל אבל מה שבידה משל בעלה צריכ' להחזיר ולא

תוכל לתפוס עבור הנדן שבידו וכמו שאמר הרב ראב"ש הנ"ל גם מדברי הרא"ש והטור מבואר דכל שלא תפסה מנצ"ב אפי' תחת ידה משל בעלה צריך להחזיר שכתב וז"ל אפי' בגדים שקנו לה יפשוט מעליה דאדעתא למשקל וכו' ונצ"ב וכו' אם הם מטלטלי' מה שתפסה מהם אין מוציאין וכו' ומה שלא תפסה אין מוציאין מהבעל כו' עכ"ל הרי במה שלא תפסה אין מוציאין מהבעל ולא מהני לה מה שיש בידה הבגדים שקנו לה שעליה וק"ל וז"ל הגהות מיימוני והגהות מרדכי דכתובות עוד כתב מהר"ם כו' והטוענת מאיס עלי בלא טענה אין לה לא מזונות ולא נדוניא ואפי' מה שהכניסה לו ואפי' איתא בעיני' אבל מה שתפסה ממה שהכניסה לו לא מפקינן מינה עכ"ל הרי כל תפיסה דמהני לא מהני אלא בתפיסה ממה שהכניסה לו וא"כ ה"ה בנ"ד במעות נדן לא מהני תפיסה אפי' לדינא דמתיבתא במבררת אלא בתפסה מעות הנדן או הבא מחמתו בעיסקא אבל לא מה שתחת ידה בעין משלו וברור וכ"כ הריב"ש בש"ת סי' שס"ה וז"ל אמנם אם נשאלה שאלה זו לענין שומרת יבם האומר' מאיס עלי אין תפיסה מועלת בש"ח שביד אביה אא"כ היו השטרות האלו מנדוניית' ר"ל שהכניסה לו אלו השטרות עצמם לבעלה שהרי אין תפיסה מועלת בבלאות קיימים אבל במה שנאבד מנדונייתה שאינו בעי' אעפ"י שהבעל קיבל עליו אחריות אין תפיסתה מועלת בנכסיו ע"ז עכ"ל והרי זה ת"ל מסכים עם דברינו מ"ש לעיל ועיין עוד בסי' שס"ח בפי' בלאות הקיימי' ותראה האמת ובסי' שס"ד כתב דאין חילוק בין תפיסה אלו אלא בין תפיסה בעדים או שלא בעדים מאחר שנסתפק לנו הדין אין יתרון לתפיסה שלא בעדים מתפיסה בעדים שאין כאן מגו וע"ש: **ונראה** דאם מתה האשה קודם שנתגרשה דבעלה יורשה כמבואר בפוסקים דחייב בקבורתה כיון דנצ"ב ונ"מ הן שלה לדינה דמתיבתא אפי' לא תפסה צריך הבעל להחזיר ועכשיו יורשה חייב בקבורתה תחת ירושת נדונייתא שהיא צ"ב שהוא שלה לגמרי אפי' לא תפסה ודמי למי שטוענת בעינ' ליה ומצערנא לי' דתוך י"ב חודש חייב בקבורתה מאחר שחייב בכתובת' וצ"ב כשרוצה לגרשה אבל כשמ תה לאחר י"ב חודש דכבר איבדה כתובתה ולא מהני לה אא"כ תפסה בנצ"ב משום ספיקא דדינ' ומאחר שיש להסתפק מא הוא כולו שלו אין לחייבו בקבורתה כמבואר ב"ס ב"ח בסעיף ח' בספרו ע"ש. מוכח בטענת מאיס עלי במבוררת לדינא דמתיבת' דנצ"ב הן שלה אפי' כשהן ביד הבעל מדינא א"כ כשמתה ויורשה חייב בקבורתה וכנ"ל ק"ל ודו"ק הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין מוהר"ר ישראל ז"ל היה מווילנא:

.

שאלה ט

מהרב ר' וואלף אבד"ק ורידבורג מעשה בחורף תיו כ"ט לפ"ק קודם חנוכה שהלך כמר דוד שטיין פארט עם נער משרת שלו ושמו של המשרת ברוך בר מאיר וילכו שניהם יחדיו עם סחורה ולפי דברי אשת של כמר דוד הנ"ל היה דעתו של כמר דוד לשבות בשבת שאחריו בכפר טר"י דאר"ף הלכו וסבבו ולביתם לא חזרו ואשתו קשת רוח יושבת בדד שלא ידעה האיך הוא ומשרתו וסחורתו ויהי אך יצא יצא הקול ענות איך שנהרגו שניהם לסמוך לעיר די"ץ ותמונת עדות אינם רואים אח"כ השתדלו הפרנסי' ע"י שנראה אומדנא דמוכח דגוי א' שראוהו הולך בא' מבגדיו של כמר דוד הנ"ל והביאוהו לבית הסוהר מקום אשר חייבי מיתות אסורי' שמה והגוי הנ"ל הודה על העינוי איך הוא וחבירו גוי יעגיר א' הרגו אותם דהיינו שאשת כמר דוד בא' אלי והביא' העתק מערכאותיהם והנה זה לשון העתק מערכאותיהם ויצא דינו להריגה וכן עשו לו (וואר דאס געגין וועדטיגר פיינטליך בקלאגטיר יודין ענדרנבך מיט דען אויס גטרענטן יודין גטרענטין טינוש קראן אוביטיג זעלכין הווייזן ביראט שלאכט דען גוועזין יודין דוד פון שטיין פארט זאמט זיין יונגין טוט צו שלאגין וואר דאס דיזר יוהן ענדרש בך צו זמפט טינוש קרא"ן זעלכי יודין אך צו טוט גישלאגין הבן וואס דאס זולכיס אויף זונטג פיר דען נייאן קונש טאג נעהכשט פאר גאכגין זעכצעהן הונדרט אונד אכט אונד זעכציגסטין יאר דאס מורגנש דא עס גינעבלט האט פור גאנגין וואר דאס עס אם קאלטין בערג נאהנט בייא דער שנייד מיל גישעהן וארדאס זיין גיזעל טינוס קראן דוד דען אלטין יוד דורך זיין לייב גישאסין דאס זיין אין גיווייט הראב אויף דיא ביין גיפאלין וואר דאס ער זיין בנאמטיר טינוש דען צווייאן יודין דען יונגין אך טוט גישלאגין וואר דאס זיא דעם אלטין יודין בייא איינם אייך באם דען יונגין אבר ניט ווייט דער פון עטוואס אין דער ערט פאר שארט אונד דען יונגין יודין איין קליפל האלץ אויף דען גראב גיליגט פאר דאס ער דיזן יודין צווייא גיפאק שטרימפא אונ ווילן פלאר אויך ווייסי הויבן זייד קנעפף שניר אונד עטוואס געלד גיציג אויף צעהן רייכשטלר אן געלד נעמין העלפין אונד אלס צו הלב פארט ביקומין וואר ער דאס געלד זיך גיווענט אונד פאר טון דען ער ווער פאר פירט מארדין אונד ער איין פאר שטרימפא אן זיין לייב ניטראגין וואר דאס פיינטליך בקלאגטיר איין טייל מן זאלכין יודין וואריו אין איינם רולין בוים פאר שטעקט גיהאט דא נאך קארצליך גיפונדין וואדין ורדאס ער זאלכי איין בוים פר שטעקט אונד גיפונדיני זאכין זעלכיס ווידר גיזעהן אונד פאר דיא רעכטי ארקענטי הבן וואר דער יוד דער יונגיר פון דען ערשטין שלאגין ניט זא באלד טוט וואר בליבן וואר דאס פיינטליך ביקלאגטיר

מיט זיינם קאמראטין טינוש קראן דען דונערשטיק ווידר ער נאך הין קומין דא אישט דער יודין יונג נאך גילעבט אונד צו איינם נאך גזאגט איר זייט טייבל אלש איזטין זיא אהין גנגין אונד דען יודין נאך איין שלאק גיגעבין אונד אין טיפר אין דער ערד וואר שארט עכ"ל ((אורטייל מה שצריך לענייננו). אין פיינליכן זאכין קושטיט ווירטין פריגליכן אן גילעקטר וואר גוטלין יודין צו שטיין פארט וכו' זהו הנ"ל הועתיק אות באות מגוף הכתב שכתבו ב' סופרים השר המדינה (והרצחנים נהרגו) ועוד קבלנו עוד עדות וז"ל במותב תלתא כד הווינא ואתא לקדמנא כמר יקותיאל קויפמן בר אלחנן מהדמי"ר והעיד בת"ע בעונש חרם וז"ל באלי"וע שמעתי דאס ב' יהודים זיין גילעגין אין כפר דילהויזן פר אירם ניטל אונד האבין וועלין איר סחורה פאר האנדלין דהיינו א' ב"ב ומשרתו אונד דער נאך איזט מען קומין אונד האט גזאגט עס ווערין שני בר ישראלים בגזלת ווארדין דער נאך ווער קומין משה הדמיר עם חתנו אונד יוסף זענין צו שמיד קומין אין יאר מרק אזו האט דער שמיד צו דען יהודים גזאגט ווארום מיר ניט ביגערין קיינם קיין אום גילעגין הייט צו מאכין דא האט דער שמיט ווידר אן גיהובין מנגלטי אייך ניט ב' יהודים דיא אייך פאר לארין זיין ווארדין איך ווייס ניט אויב איך גיהערט הב דאס ער זעלט גזאגט האבין צווייא יהודים אויס דער וועדירה דא האבן דיא יהודים גזאגט יוא דא האט דער שמיט גזאגט זיא זענין דער שאסין ווארין אין קלאמיר אין דען וואלד פין דען יעגירס זיין זון אונד פין דען וועביר אויס לעלמא הויזן דיא יודין האבין אלי צייט הער גיהנדלט אונד דאס איז דער וואך דאס איזט גיפונדין גווארין אין דען וואלד וועז איין קלאג קעמט ווערין זיא איין גאנגין זיין ביקס האט דער שעלים אין דער קעריך אן גיהאט עכ"ל הועד לפנינו יום פלוני נאום הצעיר בנימין וואלף עפשטיין ונאום הקטן קלונימוס בן החבר רבי נפתלי סג"ל ז"ל ה"ה מווילנא ונאום מנחם מנש בן כהר"ר יחוחם ז"ל. והנה האשה מרת גיטלה אשת דוד שטיין פורט צעקתה באה אלי היש לה פתח תקוה שיהא לה היתר שתנשא לאיש אחר מאחר שאני קרוב אל החלל והוא שייכה להרבנות שלי לק"ק פרידבורג על כן אעפ"י שראוי להרחיק בכל מה דאפשר ומיראי מורה הוראה אני עכ"פ מוכרח אני לשמוע צעקתה ולהציע דברים לפני מורי הגאון מוהר"ר אהרן שמואל אבד"ק ורנקפורט ונתחיל בעדות הא' שהעיד הגוי הנ"ל ע"י עינוי ולכאורה יש לדקדק דהא קי"ל דאין אשה מותרת ע"י גוי אלא א"כ מסיח לפי תומו מה שאינו כן כאן דהודה ע"י קובלנא שאשה גיטליין קבלה לפני השר המדינה כמבואר באורטיל שלא זאת ועוד אחרת דילמא מצער העינוי הודה דברים אשר לא נעשים ואפשר מעולם לא הרג אותם ג' איכא לספוקי אף את"ל שנהרגו ב' יהודים דלמא אחריני הוי והרוצח לא הכיר אותם ואף שנזכר דוד

שטיין פורט דלמא ע"פ קובלנא של האשה השיב כן אף גם זאת שלא הזכיר שם אביו של דוד כלל ובמה דסיימנהו פתח מה שלא נזכר שם אביו מבואר בכל הפוסקי' דסגי' בשמו ושם עירו אכן ג' ספיקו' הראשוני' בדוכתייהו קיימי ונלע"ד דכד מעיינינן שפיר כולהו ג' ספיקו' הנ"ל חדא מילתא נינהו ושורשם דלא הוי מסיח לפ"ת אלא ע"י שאלה ושמא משום אמתלא של העינוי העיד לאשה שנהרג בעלה דוד שטיין פארט אכן מה שהודה הגוי שנמצא עדיין סחורה וע"י חיפוש מצאו כדבריו. והאשה הנ"ל הכיר' בט"ע בענדיר ברושט גיצייג המבורגיר שטרימפא וגם ווילן פלאר וארבע כנפות שלו ושאר סחורות שהי' אצל בעלה וגם הארבע כנפות שלו וגם התפילין שהחזיר השמי"ד הנ"ל נלע"ד שהוא דומה ממש לנ"ד מש"ת [משאת] בנימין סי' ס"ח ואותו הנדון ממש הביא נמי הרב ר"מ מק"ק לובלין בש"ת דשניהם לדבר א' נתכוונו ומוכחו' בראיות דהיכא דחזינן וידעינן דקושטא קאמר ולא מכוין לשום דבר לא בעינן מסיח לפ"ת והכי נמי כיון שכמ' דוד הלך באותו דרך ומצא אצלו מסחורות וטלית קטן שלו (אין הוי) איפוא הוא אם לא הרגוהו כמו שהביא שם ש"ת משאת בנימן א"כ אפי' לא הסיח לפ"ת משגחינן שפיר בעדותו. ואע"ג דשם בתשובה מיירי שהלך היהודי עם הרוצח מה שאינו כן כאן מכל מקום המעיין בתשובה יראה דהעיקר הוא סומך על פי עדות הגוי רק על פי אותו אומדנא מצרף שנסמוך על זה אע"ג דלא הוי מסיח לפי תומו והכי נמי דכוותייהו ואף דהר' בעל משאת בנימין מסיק דאם הוד' מחמת עינוי הוי אמתלא גמורה רק דשם התיר לפי שהודה קודם הענוי ממש נראה פשוט זה לא כתב הרב אלא לרווחא דמילתא לומר דלא הוי אמתלא כלל ואם כן לפי סברתו לשם דלאו במסיח לפי תומו תלי' מילתא אלא באם י"ל דלא הוי לגוי אמתלא למה אמר כן איתתא שריא וא"כ באותו נדון בלא אומדנא איתתא שרי אבל על ידי אומדנא מוכיחות אין מצרפין אם הי' ספק דילמא מחמת עינוי הודה [רק] מכח אומדנא אמרינן דקושט' הוא אף גם זאת שחילק הרב ז"ל בין הודה קודם ענוי ובין הודה לאחר ענוי אינו מוכרח לעניות דעתי דהכי נמי יש לומר אם הודה קודם העינוי דהוי אמתלא דהודה מאימת העינוי שלא יענו אותו ובחר במיתה וסבר שלא יענו אותו והודה הדברים קודם אשר לא כן מה שאינו כן אם לא יענו אותו כדאמרינן אלמלא נגדוהו לחנניא וכו' ועוד דהא גופא מסיק בשם ש"ת הרב ב"י אשר כל בית ישראל נשען עליו דלפעמים אפילו הודה מתוך עינוי יסורים אמרינן דקושטא קאמר ואין לך אומדנא יותר מזה כיון דהודה מתוך העינוי שימצא עדיין סחורה וכדבריו מצאו אמרינן דכולא מילתא קושטא קאמר ובפרט שהוזכר מקום בכל אופניו ומוצאי' ומובאיו ע"ז דאמרינן שמו ושם עירו למה וכו' ומוכח מתוך הענין שבכולהו מילתא קושטא הוא גם אין לדקדק

דילמא מתוך שהיה בהול אמר בדדמי שהוא הרגו ועדיין חי הוא דהא בבבא שביעית נזכר שם שקברוהו ושוב לא חיישינן למידי ונלע"ד ראי' דלאו כולהו במל"ת תלי' מילתא אלא אף גם בקושטא תלי' מילתא דהא בגמ' סוף יבמות קאמר מאי גריעותא דפונדקי ומשני מסל"ת היתה והלכה כרבנן וכו' והקשו בתוספות א"כ מאי מייתי ראי' מפונדקי ותי' דלא הייתה ממש מל"ת ואפ"ה כיון שהוציאה מקלו ותרמילו עשו כמל"ת והכי נמי דכוותי' כיון דהוציאה סחורתו ומצאו כדבריו הוי כמל"ת אח"כ מצאתי בש"ת ר"מ מלובלין בתשובת יבמה מביא ג"כ גמרא ותו' הנ"ל בפילפולו ארוך ולע"ד ראי' פשוטה היא ושמחתי ומעדותו של יקותיאל זלמן בן אלחנן הנ"ל נוכל ללמוד ג"כ קצת היתר והנה בוודאי אי הוי אמר הגוי שמי"ט מנגלין אייך ניט צווייא יהודים אויז דער וועדר"ה פשיטא לע"ד מותרת ע"י חיפוש שמחפשין בוועדר"ה שהיא מדינה לערך ג' פרסאות אי לא נחסר יהודים אחרים באותו זמן כדאיתא בתוספתא אכן מאחר שהוא ספק אם הזכיר הגוי וועדרה צריך עיון טובא ולכאורה אף אם לא הזכיר מי המה מ"מ מאחר שאמר זייא פלעגין הער צו האנדלין והיהודים הנ"ל דהיינו כמר דוד היה רגיל שיהא שם בסחורה וכאשר שמעתי בקיאין הוי שם בשמו וזה יהיה סימן כמוזכר סבר' כדומה לזו במשאת בנימן ביהודים שהיו רגילין לישא וליתן עם הדוכס וזה דבר שקשה באמת בדיני עגונה להתיר ע"י זה אכן אפשר מנין ב' אנשים הוי סימן כמבואר בש"ת מ"ב סי' מ"ד ואף שהתם מפרש דהוי ששה והוא מנין שאינו מצוי משא"כ כאן ובפרט מנין שנים לא הוי סי' כמבואר בחו"מ סי' ס"ה ומוכרח בגמרא דאלו מציאות היינו דווקא המוציא מכריז תחילה שטרי והוי מיעוט רבים שנים משא"כ אם בא בעל האבידה ואמר מנין שנים הוי סי' כמו שמבואר ומשמע מב"ח שם וא"כ ה"נ כיון שהגוי אמר תחילה מאנגילט אייך נינו צווייא יהודים הוי סי' ואף שלא אמר הגוי האיך יודע שנהרגו לא דייקינן כי ליתא קמן ואין לומר קול הברה שמע כדמשמע בש"ת מ"ב סי' ק"ה הואיל שאמר מי הרגם להו תחילה (שלו) ומסיק שם כדומה לזה דלא חיישינן ועוד שמשמע מדבר יהודים שעדיין לא היה שם קול הברה שנהרגו רק שנגזלו ועדיין נשאר לדקדק הואיל שהגוי השמי"ט אמר זיא זענין ווארין דער שאסין גיווארן משמע ששניהם נהרגו מיתה א' והגוי הרוצח ע"י עינוי הודה שהנער הכה למיתה וכן משמע נמי מהבבא י"ב פון דען אנפנגין שלעגין אכן מבואר ממתני' והביאו בש"ע סי' י"ז סעיף מ"ז אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג הואיל ושתיהן אומרת שאינו קיים ינשאו ועוד דהא בבעלה של זו דהיינו כמר דוד אין כאן הכחשה ושניהם אומרים שכמר דוד מת במיתה דער שאסין (בקנה השריפה) ואעפ"כ לא ברירה לי הך מלתא שפיר להתיר ע"פ עדות זה של כמר

יקותיאל בן אלחנן כ"א לעשות אותו סניף לעדות הראשון שהודה הגוי ע"י עינוי סוף דבר בהא סליקנא ובהא נחיתנא לע"ד הך אתת' שרי להתנסבא לכל גבר ובפרט שמקרוב שמעתי מן כמר ליב הדמי"ר שגם קודם העינוי אמר שנהרגו ורצה לומר שחבירו הנמלט לברוח עשה את כל ההריגות דהיינו שהוא אמר כן ע"פ השמועה ולפי הנשמע אם נחקור באקנו"י ימצא כל זה אכן לע"ד אין אנו צריכין לכך אכן מחמת חומרא א"א ובפרט כי יודע אני מיעוט ערכי וח"ו בקל יוכל אדם לטעות ע"כ אם לא יסכימו עמי שני גאוני ארץ ובהם הרב המובהק הגדול בישראל מוהר"ר אהרן שמואל אבד"ק פראנקפורט יהיו דברי בטל' כחרס הנשבר ובטוח אני שהם יוסיפו ראי' ברורות כהנה וכהנה להתיר כ"ד הקטן וואלף עפשטיין חונה בק"ק פרידבורג:

תשובה ראיתי דברי המורה הדן הלכה כשורה וקולע אל השערה בשריותא דהאי איתתא אשת כמר דוד שטיין פורט הי"ד ולא הניח כמעט מקו' להתגדר בו בפוסקים ראשונים ואחרונים באמת שהרב המורה דבר אתי מחמת שריותא דהאי איתתא מחמת הודאת הרוצח מחמת העינוי והי' אז דעתי להתירה מכח ש"ת מהרי"ק וש"ת ריב"ל ח"א סי' נ"א וח"ב סי' ט"ו וש"ת ב"י סי' ח' הובא בש"ת מ"ב סי' ס"ח ושאלות תשובות רבי מאיר מלובלין סי' ק"י והפקפוק שהודה בתוך העינוי או קודם העינוי נראה אדרבה דיש מקום יותר להתיר כשהודה בתוך העינוי דהא בוודאי יודע שדינו יוגמר להריגה כשהודה מחמת העינוי וא"כ ל"ל להודות אא"כ קושטא קאמר וכבר הוכיח תשובה הנ"ל דכל היכא דידעינן בבירור שקושטא קאמר יש להתירה כשאינו מתכוין להעיד להתיר אפי' ע"י שאלה כמבואר שם ועוד דא"כ כשפסקו מלענות אותו היה לו לחזור ולומר קודם שדנוהו להריגה שמה שהודה הוא מחמת עינוי ולא הרגו מעולם אלא וודאי מוכח שקושטא קאמר וכמ"ש ב"י בש"ת הנ"ל וכ"ש כשנצרף האומדנא מהסחורות שהזכיר המורה פשיטא דהאשה הנ"ל שריא גם לדעתו יצא י"ח מספיק' דקברתיו שהודה שקברו סמוך לאילן שקורין בל"א אייך בא"ם הגם שלא נמצא בל' והודאה להדיא קבורה רק עטוואש פאר שארט אין דער ער"ט עכ"ל וכפי המובן מדבריו חי הנער עד יום ה' אחר הכיסוי בעפר ואח"כ ביום ה' הרגוהו אונד הבן אין טיפר פאר גראבן כמבואר בלשון הודאה בסוף וא"כ נוכל לומר דגם ביהודי הזקן כמר דוד שטיין פארט הנ"ל אף שכיסהו קצת בעפר שמא הי' חי והלך לו יום ה' והוא באמת ספק גדול בעיני ותמהני על המורה מה שלא שת לבו לעמוד עליו מ"מ הא הסכימו כל הפוסקי' דלאו דווקא בעינן קברתיו אלא כל שאומר דבר שמשמעותו שוודאי מת מהני וכגון שטלטלוהו ממקום למקום וכיוצא בזה וא"כ בנ"ד כיון שהרגוהו סמוך לשנייד מי"ל כמבואר בהודאה וטלטלוהו

לכסות בעפר סמוך לאילן שקורין איי"ך ב"ם כמשמעו' לשון הודאה שהי' ההריגה וכיסוי בעפר בשני מקומות תו ליכא בדדמי. ואין לומר כיון דאמר הרוצח בהנער שסבור שהרגו וטעה באמת שלא הרגו עד יום ה' א"כ י"ל דטעה גם בזקן דהא ליתא כיון שהעיד הרוצח שחבירו טינו"ש האט גישאסין דז אין גיווייד אראב אויף דיא ביין גיפאלין איזט עכ"ל א"כ העדו' הזה מועיל לחוד להתירה דהוי כאלו העיד ששחט בו ב' סימני' או רובן אכן יש לפקפק דלמא גם זה מעיד בדדמי ובאמת שיש לי עוד עיון בספק זה כיון דטעה בדדמי בהנער שמא טעה ג"כ בזקן ובנפילת בני מעיו איברא דמטעם אחר אצ"ל קברתיו כיון שמזכיר שמו ושם עירו דמודה הרמב"ם ז"ל דא"צ קברתיו או במכירו גם לפי' תי' הרא"ם בש"ת סי' ל"ו וע"ז דווקא בדרך מצריך הרמב"ם קברתיו דטעי אכן בשאר עדו' לא מצריך ולחילוק הר"י סאגי"ש ש"ת ב"ב כיון שהיה הוא הרוצח הי' צ"ל קברתיו וכ"ש הרא"ם סוף סי' ע"ד ואין הדבר כן שכמה מעשים בכל זמן שהרוצחים מכין מכת חרב לכמה אנשים ונופלים המוכים לארץ שטוחים ע"פ האדמה כמתים ממש מחמת פחדם ובאמת הם אינם מתים והרוצחים הם חושבים שכבר הרגוהו ומניחים אותם והולכים להם וכו' עכ"ל נשאר הספק בלבי דשמא כיון דטעו בדדמי בנער וכו' א"כ גם בזקן איכא למיחש בדדמי וצ"ע בתשובות אם נמצא דין זה. וראה זה דבר חידוש ואחר זמן רב מצאתי בש"ת רשב"ם דפוס תוגרמה סי' רנ"ד וז"ל מה שהעיד ברוך שמש בת"ע ששאל מאת ההורגים עצמם מה נעשה עם בתו שהיתה יפה מאד אם הרגוה אותה והשיבו אליו מה תשאל כי כל הבאים הרגנו אותן ולא השארנו עד אחד וכו' וודאי אין בו ממש מתרי טעמי וכו' ועוד דאיכא למיחש דאמרו זה בדדמי שהרי אמרו לא השארנו עד אחר ומצינו שנמלט שבתי לע"ב בחמלת ה' עליו וכמו שחשבו שהרגו אותו דוודאי כוונת' לרעה היתה לעקור את הכל ואתרחיש ליה ניסא וניצל כן ראוי לחוש בכל א' מה שהועד ודומה זה לעישנו עלינו את הבית וכו' א"כ העדות זה (השמיד ממדינת וועדר"ה) אינו לא מעלה ולא מוריד עכ"ל הש"ת הנ"ל וזה ראיה נכונה לדברינו הנ"ל:

ומעתה איני מבין מ"ש הרב המורה גם אין לדקדק דלמא בהול הי' שאמר בדדמי הרגו ועדיין חי הוא דהא בבבא ז' של עינוי נזכר שקברוהו וכו' עכ"ל ואני בעניי לא מצאתי הל' שקברוהו בהודאתו כ"א לשון פאר שארט בקבורת הנער וקאי אזקן ונער וא"כ חזר הספק לדוכתי' ואולי שטעות נפל בלשון הרב המורה יצ"ו דשמ' בל' הרוצח היה מבואר שקבר ממש לזקן ויש להמורה יצ"ו לעיין בלשון שנית בזה ובאם שימצא שם ממש לשון קבורה יש לדון ולהתירה ומה שאמר בתחילה ממיתת הנער צו טויט גישלאגין כוונתו ע"ש סופו ומ"ש בזקן לא טעו בשום בדדמי כי קברוהו ממש ולא פאר שארט שהוא כמו

כסה קצת בעפר והי' חי אבל אם לא נמצא בל' הודאה כ"א פאר שארט ולזקן ונער אין דעתי נוטה להתירה בזה כי זה לא מחשב כקברתיו ואם אמר שטלטלוהו לקוברו סמוך לאילן אי"ך בים מה שבאמת ג"כ אין זה הוכחה ברורה בל' הודאה הנ"ל שמא טעה בזקן כמו בנער וצריך לי עוד להתיישב בזה ועל העדות כמר יקותיאל זלמן בוודאי דשנים הוי סימן וכמ"ש המורה וכך מבואר בש"ת הרא"ם סי' ע"ד וז"ל ולפי' לא יתכן להתירה אלא אליבא דהרמב"ם אלא בא' מד' אופנים או כשהיה שם המת או נהרג ושם אביו ידוע דאז לא בעינן אלא הזכיר שם עירו ולא הזכיר שם עיר הליכתו לשם או כשהיה הנהרגין או המתים יותר מאחד אעפ"י שלא היה שמם ולא שם אביו ידועי' ובלבד שם עיר הליכתו ידוע או אפי' שהיה המת או נהרג א' לבד והיה שמו ושם עירו או בחיפשו העיר שיצאו משם לדעת אם לא יצא משם אלא הוא ואעפ"י שהיה שמו ולא שם אביו ולא שם עיר הליכתו ידועים וכו' עכ"ל וא"כ מבואר דשנים הוי מספר כמו יו"ד בני אדם וס' בני אדם שבש"ס ובהרמב"ם דכל שהוא יותר מא' וכו' וק"ל ומבואר שם ובש"ת מהריב"ל ובש"ת ר"א בן ששון סי' י"ד דכן ראוי לפסוק ומ"מ אף שהזכיר הגוי השמי"ט מדינת וועדרה או שנאמר דהוי כהזכיר מחמת שעל אלו שהיו נושאי' ונותנים במדינות וא"כ כוונתו היה על אלו השנים מועדרה והיה מהני בה חיפוש כמו שאמר המורה מ"מ היה צריך הגוי השמי"ט לומר קברתיו וכמבואר בל' הרמב"ם שמצריך קברתיו ואפי' במנין ובסי' קולר ובסי' נושאים גמלים וכדמסיק מהריב"ל ור' אהרן בן ששון ובש"ת הרא"ם שם בסופו דהסימני' ומנין מועיל שהם בעלים של הנשים אלו אכן מה שצריך לומר קברתיו אינו אלא להברר כדי להודיע בבירור מיתתן דשמא אמרו בדדמי אומדנא דעת וכו' עכ"ל אכן מצד א' י"ל דא"צ קברתיו לתי' הר"י סאגים דגוי השמי"ט הנ"ל לא הי' אבל ההריגה ולא מצריך הרמב"ם לומר קברתיו הגם שאני שדיתי נרגא בזה התירוץ ורשום הוא בספרי תפארת שמואל דאמרינן האי גוי שאמר לישראל קטול אספסתא ואי לא קטלינא לך וכו' ומסיק שם דלמירמ' אימתא קאמר הא אי לאו האי טעמא הוי מועיל עדות הגוי שנהרגו אף דלא אמר קברתיו והוא הרגו בעצמו וקושי' זו יש להקשות ג"כ אתי' כ"י שהביא ב"י דכל היכא דאמר מאן איכא בי' חוואי אז לא מצריך אבל כשאינו מכריז צריך ג"כ וקשה עלי' קושיא הנ"ל דהא התם לא הכריז ומצאתי בש"ת עיגונא דאיתתא דר"ל כשהוא הוא ההורג לא אמרי' בדדמי ואצ"ל קברתיו אכן מסיים שלא מצא חילוק זה בשום ספר ובאמת שהחילוק זה היה מועיל להעדות הרוצח הנ"ל שאצ"ל קברתיו מ"מ כבר הספק שנסתפקנו במקומו עומד דחזינן דטעה להדי'. עו' דש"ת משאת בנימן סי' ס"ח עומד לנגד תי' זה דמצריך אפי' ברוצח עצמו לומר קברתיו ע"ש אכן בש"ת ר"מ לובלין סי' ק"י

מבואר דברוצח גופא לא מצריך לומר קברתיו והביא ראי' מגמ' ומש"ת מהר"ח שבש"ת מיימוני ואני תמה עליו דלמא ס"ל להנהו פוסקים דלא כהרמב"ם הנ"ל דמצריך לומר קברתיו אפי' ברוצח עצמו והם ס"ל כהפוסקים שתמהו עליו ואינן מצריכי' בשום עד גוי לומר קברתיו כמו בישראל אם לא בע"א במלחמה ובמים של"ס וא"כ אין ראיה ג"כ מהאי דפיסקי מהרא"י סי' רנ"ג ע"ש. ומה שהביא ראי' עוד מההיא ברייתא דפ"ב דיבמות מעשה בליסטים וכו' אני הרגתי את בעלי בכניסתי ללוד והשיאו את אשתו אע"ג שלא אמר קברתיו והטעם וכו' ע"ש תמה אני אם יצאו דברים אלו מפה קדוש דשם בישראל ליסטים איירי וכשר דרבנן אפי' הוא פסול דאורייתא דפלגינן דבורא ובישראל ע"א כ"ע לא מצריך קברתיו והוי כאלו אמר פלוני הרג את פלוני דוודאי משיאין בלא קברתיו משא"כ בגוי דמצריך הרמב"ם קברתיו מטעם המפרשי' שכתבו טעמו וצריך לעיון רב וכעת אני לא אוכל לעיין מפני שאין לי פנאי לכן המורה יורני לי עוד דעתו בזה כי דעתי לא מתיישב' כעת הזאת:

שוב ראיתי שנית בההיא תשובת ר"מ מלובלין וחוזרני בי וטעות הוא בידי דהרב קאי לסתור דעת השואל שעלה ע"ד להחמיר ברוצח גופא לומר קברתיו אפי' למאן דלא צריך בעדו' גוי לומר קברתיו וא"כ לפי סברתו של השואל ה"ה בישראל רוצח אף דבשאר ישראל אצ"ל קברתיו שמא בישראל רוצח בעינן לומר מטעם השואל ע"ז מביא הרב ראייותיו דאין חילוק בין רוצח לשאר ע"א ודו"ק ואעפ"כ ראייתו מפ"ב דיבמות אינו ראי' ברורה דהתם לא הוי רוצח כלל דפלגינן דיבורי' ולא הוי הוא רוצח כלל אפי' אמרי כן בשעת מיתה כמבואר טעם רבנן ומשום הכי תינשא לאחר ע"ש וק"ל ואפשר לומר דהרב דייק לתי' רב יוסף ע"ש וא"כ לפ"ז גם דעת הרב בש"ת מ"ב דלרמב"ם בעי קברתיו כשאין מזכיר שמו או טלטולו או שאר התי' שבב"י ובש"ת ראב"ש סי' י"ד ובכ"מ ע"ש:

כלל העולה דלדעת הרמב"ם יש כאן מקום עיון בנדון דידן על עדות קברתיו וכך מצאתי להדיא בש"ת מהרמ"א איסר"ל סי' ק"א ע"ש שלא סמך אתי' דהכירא כ"א שצריך להזכיר את שמו ועיין שם ולכשאפנה עוד אשנה לעיי' בדינים אלו וכעת אני טרוד הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל בלא"א הר"ר ישראל ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה י

מי כהחכם יודע פשר דבר א' לדור הוד והדר סיני ועוקר הרים הרב הגאון הגדול נ"י ע"ה ע"י כב' מוהר"ר אהרן שמואל נ"י כאור בהיר. עתה באתי לפני הוד רום מכ"ת לשאוב באר מים חיים בעסק הידוע למר שמקרוב הי' אצל רום מכ"ת משולח מק"ק

קראקא ובידו חתימות אלופי' ק"ק הנ"ל כאשר העיד הרב המופלג מוהר"ר שמעון מק"ק פראג יצ"ו גם מכ"ת כתב לכפות את כהר"ר ראובן בר אברהם א' משני דברים לכנוס או לפטור ובא לכאן ע"י כפי' ודעתו שמע לרחק ולא לקרב ואין בידו מאומה לשלם לה כתובת' ואפי' שכר הוצאה אין לו רק מעט מן הסיפוק שכר לימוד שם בעיר זולמוס ואין ידו משגת לשלוח שליח להולכה מכאן כ"ש כעת שהמדינות משובשות בגייסות והיה בדעתו שאותו המשולח יהא שליח להולכה ואמר לי בעל הנ"ל שזה האיש שמעון בן יוסף הוא זה עשרים שנה מומר הגם שלע"ע הוא בין יהודים ולא נראה מאתו שום דבר רע ואמר השליח שחמיו של הבעל קרא ללומדי קראקא בעסק שליחות זה ועלתה הסכמה נצבה וגם קמה שהוא לא יהא רק כמעשה קוף בעלמא ואני מסופק מאחר שהרמ"א ז"ל סי' קמ"א העיד שלא ראה לעשות כן וכן כתב הלבוש א"כ מאן יימר דכאן הואיל והוא אינו גוי ממש והוא בתורת גיטין וקדושין נוהגין לעשותו ע"י מעשה קוף הגם פשיטות לשון הטור לאותו דעה דאוסר משמע דווקא בגוי מ"מ לשון רמ"א שכתב סתם שלא ראה שליחות בכתב לא משמע כן ואעפ"כ נלע"ד עגון כזה ובמעשה כזה כולם מודה דמותר כן אכן עכ"פ מסתמא צריך להיות מתקיים ומסופק אני האיך מקיימין אותו לפי מה שמסיק סי' קמ"ב דאעפ"י שיש עדים על ההרשאה מ"מ השליח שיאמר בפ"נ ובפ"נ א"כ במעשה קוף שאין שליח אומר כלום צריך קיום ממש והאיך מקיימין את אם הוא על הגט מצד השני או בכתב מיוחד סימן מובהק ולהעיד שאותו הגט שיש לו נקב הגליון מצד אות פלונית הוא חתום באלו החתימות ובקשתי שימחול רום כת"ר לכתוב דעתו הרמה ואין להקשות אף אם נתקיים הא בסעיף ל"ג כתב שני דיעות בזה צ"ל דשאני התם דהוא שליח ממש דאל"כ קשה האיך מביא בש"ע סתם הך מעשה דקוף:

שנית נסתפקתי אם צריך הבעל ליתן להשליח בפני עדים ולומר להשליח תן [גט] זה לפלוני שיתן אשתי ולכאורה מלשון הרא"ש והש"ע משמע שיותר טוב שלא יהא כלל שליח הגט רק כמעשה קוף ואינו צריך ליתנו בפני עדים דלא משמע [כן] מב"ח או די"ל דגם הב"ח לא כתב זה לדעת הרא"ש אף גם זאת צריך אני להודיע מאחר שכפי הנשמע דמשולח הנ"ל דעתו לעשות תשובה ולפעמים מסגף עצמו א"כ אף שלא עשה עדיין תשובה כשר הוא כמבואר בח"מ סי' ל"ד או נאמר דזה דווקא לענין עדות ממון ודוקא בדקבל עליו תשובה ונקבע לו מפי ב"ד ואם הדבר הזה מעכב היה מקבל עליו אכן נראין הדברים שחכמי פולין הנ"ל לא הסכימו זה מחמת חשש סכנה כידוע למר שנית ידוע למר במדינה זו כותבין וכל שום וחניכה משא"כ במדינות פולין אין כותבין איך לנהוג בזה באמת נדפס ספר חדש וכתב שלא לכתוב וכל שום וחניכה וכתב הסכים

עמו גדול א' אכן לענ"ד נראה דכותבין בזה עו במקום הכתיבה וראי' לע"ד מרש"י על משנת ראשונה הי' משנה שמו ושמה כתב רש"י ז"ל שהיו כותבין מקום הכתיבה משמע דלענין השם כותבין מקום כתיבה כיון שהוא במקום הכתיבה ואף שר"ג תיקן כתוב וכל שום לא מפני זה תיקן ועוד עכ"פ מנ"ל לרש"י שהיו כותבין שם מקום הכתיבה דלמא איפכא אלא לענין השם כותבין מקום הכתיבה כיון שהבעל שם וצ"ע עכ"ת) [עכ"פ] נראה שהמנהג שכל הגיטין הנשלחים וארץ אשכנז למדינות פולין כותבין וכל שום. שארי דברים בגט זה נראין פשוטים שם האשה פערל נראה כתוב יו"ד בין רי"ש ללמ"ד (כזה פעריל) שם אביה משה זאב וואלף כותבין משה דמתקריא זאב המכונה וואלף ובקשתי מאוד מאחר שהשליח נחוץ לדרכו והדבר נחוץ ע"כ אל יעכב מר ציר הלז ויודיע לי כל הדברים והעיקר מחמת הקיום האיך מקיימין אותו אם על גב הגט או בדרך סי' כנ"ל. גם מסתמא יש רשות להמשולח הנ"ל שעושה מעשה קוף לפתוח השק שנותנים לו ולראות שיקויים חתימתינו ע"י יודעי' ומכירים ח"י ובזה רום מכ"ת כס ישיבתו יעלה עד שמים וכסאו יהא נכון כצאת השמש בצהרים כ"ע הדום רגלו הצעיר בנימין וואלף סג"ל עפשטיין:

תשובה לרוב הטרדות שמוטל עלי לעת הזאת אין בידי להשיב ולעיין כראוי ונכון בפרט בחומר דא"א וק"ו מחשש למדינת אחרת מ"מ לאהבתו דמר אשיבנו (השגתי) מה שנלע"ד כזה להלכה על ראשון ראשון פיהו פתח בחכמה אם יש להתיר ע"י מעשה קוף ע"י מומר לדעת רמ"א ורמ"י ולמנות שליח בקראקא שיתן ליד האשה נראה ברור דע"י מעשה קוף לית דינא ולית דייני דשרי לעשות ע"י ישראל וק"ו במקום עיגון כנ"ד שא"א בעניין אחר וזה מבואר בלשון הפוסקים ראשונים ובש"ת תומת ישרים סי' ק"ב להדיא וז"ל נערה נשואה בקנדיאה ובא בעלה פה קושטונטינא והניחה עגונה בערום וכו' וכתבו לקושטנטינא שיפייסו את בעלה לשלוח לה גט ונתרצה לשלוח אלא שיהודים ההולכים מקושטנטינא לקנדיא' יש ניחוש ביניהם שלא לעשות שליח בגט וחכמי קושטנטינא סוברים שלא לשלוח ע"י עכו"ם הודיענו איזה דרך וכו' תשובה בענין זה יכול לעשות למנות א' מיודים הנמצאים בקנדיא' ואעפ"י שהשליח בקנדיא' והבעל בקושטנטינא דבשליח לא בעינן שמיעת קולו ואפי' השליח במקום אחר יכול למנות שליח שלא בפניו וכ"כ הרא"ש בהדיא סוף המקבל וז"ל דגבי האיש יכול למנות שליח לגרש במקום אחר וא"צ השליח שישמע קולו וכו' וכן הוא בהדיא סוף כל הגט דמסיק דממנין בין בפניו בין שלא בפניו וכתב הר"ן ומינה דוודאי דהבעל יכול לשווי' שליח שלא בפניו ואף אותן הגדולים דפסלי ע"י גוי (ע"פ) [ע"כ] בממנה ישראל שלא בפניו קא מיירי ולא פסלי אלא

משום דשייך גוי בגוי' ואף המכשירי' ע"י גוי לדידהו נמי בממנה ישראל שלא בפניו קא מיירי וגוי מעשה קוף בעלמא עביד וכיון שהדבר כן יכול המגרש למנות השליח בקנדיא' ויכתוב שטר שליחות והרשאה וישלחו הגט והרשאה ביד א' מיודים ההולכים מקנדיא' דכשיגיע לקנדיאה יתן הגט והרשאה ליד השליח וצריך שידקדקו פה קושטנטינא שיהיו חתימת העדים החותמי' ניכרים בשטר השליחות בקנדיא באופן שיוכלו לקיימו או יעשו קיום בשטר הרשאה באופן שיוכלו לקיים הקיום שם או ימנה הבעל וכו' ולענין ששליח זה שבקנדיאה אינו שליח שנכתב ונחתם לפניו הגט עד שיוכל לומר בפ"נ ובפ"נ ואינו ג"כ שליח שנתמנה מפי ב"ד וכו' וא"כ אעפ"י שנתברר לנו שהוא שליח הבעל לגרש את אשתו זאת מ"מ לא ידענו אם זה הגט שצוה לכתוב אותו המגרש והשליח לא יוכל להעיד ע"ז כי לא נכתב ג"כ בפניו ואף היהודי שהביא לידו לא יוכל לומר דבר כי לא שייך בגוי' ולא הוי אלא מעשה קוף בעלמא וכו' מ"מ יכול לתקן שיראו כתיבה וחתימה עדי שטר השליחות ויכתבו ענין מינוי השליחות אשר בקנדיאה ויכתבו תוך השטר השליחות שגט זה שממנה פ' שליח ליתנו לאשתו שבקנדיא' הוא בסגנון זה תיבה זו מתחלת בשורה ב' וזו בשורה ג' ושאר סימני הגט ויעידו שגט זה בפניהם נכתב ונחתם לשמה כדין ויקיימו באשרת' שטר השליחות עכ"ל והעתקתי ללמוד ג"כ לנ"ד וא"כ מבואר להדיא דבישראל כשר לכ"ע במעשה קוף וכ"כ הרא"ש ואף שבש"ת רא"ן חיי' סי' ל"ב חושש דשמא יאבד השליח הגט ויכתוב אחר עם כל הסימנים להחליף מחשש הריב"ש שחושש רמ"א מ"מ הגט והרשאה כתובים בנייר א' וקשורים בקשר של קיימא ונחתם בשתי חותמות באופן שלא יוכל להזדייף ולהתיר הקשר ולסתור החתימות וע"כ נייר הכרוכות שכתבו ב"ד של ג' וחתמו שהגט שבתוך הקשר ושטר השליחות נקשרו ונחתמו על ידם ויוכלו החתימות לקיים במקום הנתינות יצאנו מידי כל החששות שבעולם והנה מדברי מור"ם ורמ"י סי' קמ"א בסעיף ל"ג משמע דס"ל בפשיטות דמומר דינו כגוי לשליחות דפסול דאורייתא להרמב"ם אפי' בנתקיים ולשאר פוסקים בלא נתקיים כ"א על פיו וכתב במראה מקום שבצדו שכן משמע מהגהות אלפסי ועיינתי בשלטי גיבורים והן דברי' תמוהי' דהעתיק שם דף תקס"ה ע"א דברי הרמב"ם דמשומד לחלל שבתות כו' דינו כגוי והוא בסי' קכ"ג סעיף ב' בשלחן ערוך וסיים וכבר ביארנו בראיות שקידושיו קדושין וגיטו גט כשר וכשם שהוא פוטר את אשתו בגט אעפ"י שנשאה כשהי' ישראל כשר כן יכול להביא שליחות הגט לאשת ישראל כשר עכ"ל ולעיל מיני' העתיק דברי הרמב"ם וטור והרא"ש לפסול בשליחות ישראל פסול מד"ת והן הדברים מסותרים דאטו מי עדיף ישראל משומד מישראל כשר שהוא פסול מד"ת באחד מהאסורי' גם מור"ם נראה שהשמיטו מטעם זה

ופסק כהרמב"ם ודבריו צ"ע ומ"מ מוכח מדבריו דעכ"פ למעשה קוף שרי במומר וכ"ש ישראל פסול לעבירה כיון שהם בני כריתות ולענין מעשה טוב לעשות להמשולח מעשה קוף שימסור הגט והרשאה קשורים בנייר א' וחתומים ב"ב חתימות וכנ"ל ולכתוב מעשה ב"ד כנ"ל ובהרשאה ג"כ יקיימו עדים הרשאה ויכתבו ג"כ סימני הגט בתוך הרשא' ולרווח' דמילתא יקבל השליח עליו בפני מכ"ת לעשות תשובה שלימה וכמבואר ג"כ כל זה בש"ת מהר"מ מלובלין סי' כ"ה ע"ש כי הוא חשש עיגון לפי כתב כ"ת:

אכן הועד לפני שהמגרש הוא רמאי וערום כי יש לו הרבה מעות שכבר עסק בעסק מקרי דר כמו שנה וחצי באמשטרדם וסולמו"ז ועל זה הנ לפני איש תם וישר וא"כ אין כאן שום שעת תד ויכול לשכור שליח הכשר בכל עניין בלי שום פו כי שמא יפקפקו איזה חכמים בפולין ע"ז ולא יא רמי' צדו וישלם למר שכר פעולתו ושכרו בגט זה ובענין שום וחניכה הדבר ברור כמ"ש מכ"ת והוא פשוט בגיטים הנשלחים מהתם להכא ומהכא להתם שם פעריל אי יכולין לברר האיך הי' חתימת' הי' לכתוב בגט אכן כל שאינו יכולין לברר יש לכתוב פעריל כמו סעריל או פעסיל בפולין ובסדרי גיטין נמצא שיש לכתוב פעריל וסדרי גיטין משתנים לפי לשון המדינות וק"ל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל בהר"ר ישראל קאיידנבר ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה יא

שאלה ראובן אלמן עשיר נשא בתולה בת שמעון והכניסה לו משל אביה שני ש"ח ולא יותר ובשעת כניסתן לחופה נכתבה הכתובה כמנהג המדינה לכתוב לבתולה ששה מאות זהובים ריינש גם קבלו ק"ס על תנאים האחרונים ונכתב בתנאים אחרונים באם שיעדר הבעל תוך שנה ראשונה לנשואי' אזי לא תקח האשה כ"א מה שהכניסה לו ולא משלו כלום וכן להיפך כדרך בחור שנושא בתולה ובשנה שני' חצי כנהוג ע"פ תקנת ר"ת ומת הבעל בתוך שנה ראשונה והאשה תובעת כתובת' משלם והיורשים משיבים שהם מתנהגי' ע"פ קישור התנאים אחרונים יורינו רבינו מורינו הדין עם מי:

תשובה הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא ומתוכה נעמוד על נ"ד הנה בתוספות פ' נערה שנתפתתה וברא"ש ושאר פוסקים מבואר שתיקן ר"ת כן להחזיר נדוניא לאבי הבת וקאמר ותם לריק כחכם שהוא עגמת נפש שמתה בתו ושיאבד ממונו שהכניס לו כמבואר בדבריהם אכן מאבי הבן שנתן נדן בנו ומת הבן לא נזכר בתוס' והרא"ש ובמרדכי אם תקן ר"ת ג"כ להחזיר לאבי הבן תוך שנה והחצי' בשנייה ובש"ת מהר"ם ב"ב הארוכות סי' תתקל"ד נשאל ע"ז והשיב דעו בבירור כי לא שמעתי מעול' תקנה

היכא דנפטר האיש שיש להחזיר ולהפסידה כתובתה כ"א ר' יודקינד כהן א"ל שכך מצא בס' הנ"ל ותמי' הרבה על הדבר הואיל ולא שמעתי ואם הלכה רפופה בידכם כו' אבל פליא' בעיני אם הפקיעו הכתוב' לגמרי ע"כ נמצא כל הבעילות דומין לבעילות זנות ולכל זונות יתנו נדה ואתנן לא נתן לה ותהא להיפך ואפשר אם הפקיעו תוס' אבל ק' ומאתיים לנדוניא לא כו' עכ"ל והנה בהגהות מרדכי דף תס"ד ע"א סי' תקנ"א כתב ראובן השיא בנו ונתן ב' ליטרות לנדוני' ומת בתוך שנתו האשה גבתה הכל בכתובת' וראובן תובע מכח תקנות לה כו' וכ"ש לאבי הבן דאיכ' עגמת נפש טפי אלמנה משיב' אין עונשין מ"ה כו' ויש לתת טעם דאין אדם עושה בעילתו בעולות זנות גמר ומקנה אפי' התוס' כו' ואע"ג דיכול להיות מה שלא קן מן הבן משום דלא שכיחי שיתן נדוניא ואי הוי שכיחי הוי מתקן מ"מ ס"ס לא תיקן וכן הסכימו כל החכמים כו' עזריאל בר יחיאל עכ"ל מבואר מהנ"ל לא ברירא להו שתקנת ר"ת תהי' ג"כ על אבי הבן חזרה ג"כ מטעם דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ועוד מטעמים אחרים המבוארים שם איברא דבהג"מ מסכת כתובות דף תקמ"ה סי' רפ"ז ע"ב בת"מ וז"ל תב תלמידו של הר"ם וז"ל נ"ל מה שתיקן ר"ת להחזיר לאב הנדוניא לא על הבת לבד תיקן אלא אף על הבן תיקן ומה שלא הזכיר הבן משום שבמדינות צרפת נוהגין הבנות ליתן כדן ולא החתן אבל אי הי' הבן נותן הנדוניא ומת תוך שנתו הנדוניא חוזרת גם לאבי הבן ואמרתי לפני הר"ם והודה לדברי עכ"ל ואותו תלמיד "ל שהוא הי' השואל בש"ת מהר"ם ונתברר לו ע"פ תקנות ווירצבורג שתקנת ר"ת היה ג"כ מאבי הבן פירוש ואז הודה הר"ם ז"ל לדבריו וזה נ"ל עיקר דלא כהרב הג"מ מינץ שהעתיק בתשוב' בסוף דיני הכתובה דברי הג"מ שבקידושין וליתא אלא וודאי תקנת ר"ת קאי ג"כ מאבי הבן ומי לנו גדול ממהר"ם שהודה לדברי התלמיד ולכן נתפשט המנהג במדינות אשכנז שכותבי' בפירוש החזרה גם לאבי הבן ונראה דוודאי כאן איסור דאסור להשהות עם אשתו בלא כתובה דכל הפוחת לבתולה ממאתיים ה"ז בעילתו בעילת זנות דהא מ"מ יש לה כתובה אחר שנתיים ובתוך שנה כן יש לה כתובה אם מגרשה וא"כ לא תהי' קלה בעיניו להוציא' גם אם נפלה לה ירושה או לו תוך שנה גובה ממנו כתובה והוא יורשה כמבואר בל' תשובת הרא"ש כלל נ"ד גם ברווחים שהרויח דאינה בחזרה גובה ממנו כתובתה ואם אין מכל הדברים הנ"ל שתוכל לגבות כתובת' אין הבעילה ב"ז דהרי נתבאר בלשון הר"ם בתשוב' דמנה ומאתיים אית לה ולא תוספת כמבואר שם מטעם שלא יהא בעילתו ב"ז אבל לא מטעם דאין לה כתובה וכמ"ש וכל זה מצאתי לי און ש"ת מהרי"ק שורש ע"ג ובש"ת מהרי"ל סי' פ' בביאור ספיק ע"ש דברי' בזה דשייכים למ"ש כל הפוחת וכו' מ"ש הטעם וז"ל מהרי"ק מ"מ י"ל

דמאחר שכבר נהגו אם מת החתן בתוך שנה ראשונה שמחזירה כל הממון יורשים של החתן לבד מה שנותנים בשביל הכתובה זה דבר מועט א"כ כו' אבל הכא שרגילות כן הוא שנותנים נותני הנדוניא שיוחזר להם הממון אם יעדר תוך שנה בהא מודה כ"ע וכו' עכ"ל הרי שהעיד על מנהג אשכנז שנותנים החזרה ג"כ לאבי הבן ונותנים דבר מועט בשביל הכתובה והיינו שלא יהי' דומה לבעילת זנות והנה כל הנ"ל הוא מבואר בדברי מור"ם ז"ל בא"ה סי' נ"ד וקי"ח בהג"ה שהשוה החזרה באבי הבן ובאבי הבת וזהו פשוט: **איברא** דבש"ת מהר"י ווייל סי' ס"ד מבואר דכל תקנות ר"ת עיקרא הוא דכשאבי הבן או אבי הבת ושאר קרובים מכניסים הנדוניא אבל כשהבעל בעצמו או האשה בעצמה מכניסה משלה לא תיקן ר"ת כלל דלא שייך בזה ותם לריק כחכם וא"כ בנ"ד שהאיש הוא אלמן והכניס משלו נוטלת כתובתה משלם וכ"כ מהרמ"א סי' קי"ח בהג"ה אכן כל זה הי' נראה נכון כשלא התנו בפי' בשעת הנשואין אכן כשהתנו בפי' החזרה ונכתבו התנאים האחרונים והעידו עדים על זה נראה פשוט דמהני כמו בתקנת ר"ת וליכא בזה משום בעילת זנות ולא משום איסור להשהות כו' כמבואר בתקנת ר"ת וכ"ש כשרוצים היורשים לוותר וליתן לה איזה דבר מועט מחמת כתובתה כמבואר בדברי מהרי"ק ממהר"ם הנ"ל וכ"כ בש"ת מהרי"ל סי' פ' דתנאי מהני אפי' באלמן לאלמנה ע"ש ויש ט"ס שם וצריך למחוק (לא מהדר הבעל) כו' ע"ש והתשובה בסוף דבריו סובבת על בעל שמת בשנה שני' אחר הנשואין וטוענת לאה אשתו נגד רחל תמורתה שתגבה כל כתובתה כי לא נתפשט בזה תקנת שום באם שבירר' רחל שנתפשט' התקנה אזי לא תגבה מקרן הק"ס כי אם החצי' ואם לא נתפשט התקנה שם בבירור תגבה הכל ודו"ק שם ומשמע שהי' כתוב בתנאים אחרונים שיתנהגו ע"פ תקנת הנהגות במדינתינו וע"ש ובזה תבין כל דברי תשובה הנ"ל על נכון ומ"מ לכשתדקדק בדבריו ותמצא שנכללין כל דברי בדבריו ודו"ק ועוד דכתובה דאורייתא דמאתיי' עולי' לפי דברי הפוסקים דכתובה דרבנן ו' סלעי' ורביעי' סלע. ומבואר ממ"ש גבי פדיון הבן דה' שקלים עולין במטבע שלנו עכשיו חמשה זהובים פולניש או ו' זהו' לדברי מעדני מלך בהל' בכורות ואם כן ו' שקלים ורביעי' סלע עולים לערך ז' זהובים פולניש שהוא ג' זהו' ריניש וחצי ואפי' לדעת הרא"ש כיון שכותבים דחזי ליכי מדאורייתא שהם ס' זהו' פוליש שהוא כ' רייכ"ש טל"ר א"כ כיון שנתרצים היורשים ליתן לה (וללות) משל אביהם ך' רייכשטאל"ר כדי שלא לשוויי' בעילת אביהם לזנות לכל הדיעות וודאי אין לאלמנת אביהם שום דין ודברים עליהם דהקישור התנאי' אחרונים לא גריעי מהתנה עמה בפי' שיהי' כתובת' פחותה

ממנהג המדינה דיכול להתנות כמבואר בש"ת מהרי"ל סי' ע"ו ופסקה מהר"ם סי' ס"ו סעיף י"א בהג"ה ובלבד שלא יפחתו ממה שתקנו רבנן וכו' ע"ש:

העולה מדברינו כיון שנותנין לה היורשים דבר מועט וכ"ש כשנותנים לה כתובה דאורייתא אחר שהתנה אביה' בפי' החזרה תו לית דין ודברים עלי' כלל דלכל הדיעות דכתובה דאורייתא אינה עולה יותר מך' ר"ט שהוא ס' זהו' פולניש ועל המותר יכול לפחות לה בתנאים או בהתקבלתי כמבואר בגמ' דכתובות א"כ תו אין בעילת אביהם בזנות לכל הדיעות ויישר כחם שמקיימין הכבוד אפי' לאחר מיתת אביהם ובזה יוצאי' ידי חובותיהם ואין לאלמנה שום דין ודברים בעולם הנלע"ד כתבתי באמת ובישר הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין הר"ר ישראל ז"ל ה"ה מווילנא קאיידנבר:

שאלה יב

ראובן שיש לו בן וקדש אשה ואביו אומר שהוא קטן פחות מבן שלש עשרה שנה ויום א' ובדקו אותו ומצאו לו ב' שערות אי נאמן אביו להקל ולומר בני זה קטן הוא ואין קדושיו קדושין והסימני' הם שומא בעלמא או לאו ע"כ לשון השאלה:

תשובה נ"ל דאי נבדק הבן תיכף לקידושין ונמצא בו ב' שערות כדינ' וודאי יש כאן חשש קידושין וצריך עדות ברורים וכשרים להוציא מכלל גדלות לקטנות ולא היה אביו נאמן בזה להקל בספיקות דאורייתא ולפטרה בלא גט דשני הבא עליה באשם תלוי קאי מאחר שנתקדשה בב' עדים קדושין גמורים חיישינן שמא הגיע לכלל שנותיו כשקדשה ואין האב נאמן אלא כשאר אדם ולרבות' אמרי' פ' האומר דנאמן האב לומר בני זה י"ג שנים כו' משום דמכיר בשנותיו טפי משאר אדם ואפ"ה אינו נאמן למכות ולעונשין (כתו' בהגהות מיימוני בפ"ב מהלכות אישות בשם ס' התרומה דה"ה לחליצה שאינו נאמן דהוי דבר שבערוה ע"ש וה"ה לכל מילי דאורייתא הצריך עדות גמור' אין האב נאמן וכ"כ הטור סי' קס"ט בטא"ה בשם ס' התרומות וכ"כ במרדכי דיבמות דף תנ"ט ע"ב וע"ג ע"ש) ונ"ל להביא ראי' ברורה מהא דכתב בש"ת מהר"ם בר ברוך סי' תקס"ט והובא במרדכי ס"פ מצות חליצה וז"ל וששאלת על יתומה א' שנתקדשה אם יכול' למאן אי סמכינן אעדות נשים שהיא בת י"א ולא נכנסה לי"ב וודאי סמכינן כיון דלא בעל ואפי' היתה גדולה אין כאן אלא קדושין דרבנן המנוהו רבנן בדרבנן אבל אי בעל לא מהימני ואע"ג דלענין חליצה דהי' דאורייתא מהימני' אפי' אשה וקרוב כו' ה"מ במלתא דעבידא לאגלויי אבל בכה"ג אי בעל הוי ספיקא דאורייתא לא סמכינן אנשים כדמשמע בפ' בא סימן דנאמנת להחמיר וכו' אבל אמה אינו נאמנת אפי' לא בעל דדווקא אביה נאמן לומר

לנדרים בפ' האומר ולא למכות וכו' וה"ה למיאונין אין אמה נאמנת עכ"ל בשינוי ל' קצת בסופו לתו' ביאור ע"ש וע"כ בנדון דבמהר" איירי כשהביא' בשעת מיאון שערות ולכך אי בעל הוי ספיקא דאורייתא אי הגיע' לכלל שני' או לאו ואי לא בעל אזלי' לקול' דמיהמני דאי לא הביאה ב' שערות אפי' שתהא בבירור גדולה בשנים כשלא בעל אין חוששין שמא נשרו דהוי ספיקא דרבנן ולמה לי להדר אסהדותא דנשים כמבואר ברי"ף דיבמות ס"פ מ"ח ובפוסקים קנ"א וקס"ט וכ"כ להדיא בש"ת מהריב"ל ח"ד סי' וסי' י"ב ע"ש וא"כ מבואר דבאיסור דרבנן ובספיקא מהמני בפסולי עדות להקל דהמנוהו רבנן אבל כשבע שהוא ספיקא דאורייתא אי הגיע לשנים אין הנשים ופסולי עדות נאמני' גם האב אינו נאמן להקל כ"ו להחמיר בנדרים וחרמו' ולא לעניין חליצה ויבום כמבואר בטור ובמרדכי שם א"כ וודאי דאינו נאמן לומר שהוא קטן כשיש לו ב' שערות ולא יוכל להוציא מידי שור ספק דאורייתא להקל ודמי לבעל הקטנה דאין הנשים נאמנות לומר שהיא קטנה כשהביא' ב' שערות וה"נ בנ"ד ולא שייך כאן לומר כיון שיש לנו ספק אוקי אחזקתי' שהוא בחזקת קטן וא"כ אין אנו צריכי' אן לעדות האב כלל א"כ גם בקטנה הנ"ל למה לי לעדות נשים כשלא בעל הא איכא למימר ג"כ אוקי אחזקת קטנה ולא הגיע עדיין לשנותיה' אלא בע"כ כיון דהביאה סימני' לפנינו אמרינן מסתמא שהגיע לכלל שנותיה וסברא זו תמצא בתוספות דף ס"ח ע"א ד"ה רישא בפסולי קהל וכו' ע"ש וכמו שכתבו תוס' פ' בא סימן וכ"כ טור סי' קנ"ה וז"ל ומיהו כשמוצאים לה שערות אחר זמן מחזקינן לה בגדולה ואפי' לחליצה לא חיישינן שמא באו קודם זמן וכו' עכ"ל ע"ש וכתב המ"מ בפ' מה' אישות וז"ל וקטנה שלא נודעה אם הגיע' לכל שנותיה והביא' סימנים וכו' שמטילים אות' לחומרא כדין שאר הספיקות כ"כ הרמב"ם ז"ל עכ"ל וזה כדעת מהר"ם בש"ת הנ"ל וכ"כ מור"ם בהג"ה שם ס"ס מ" וז"ל ספק אם הם גדולים או קטנים הוי ספק קדושין עכ"ל ונ"ל שהם נלקחים מדברי מ"מ הנ"ל (וא"כ כו כצ"ל) וא"כ בנ"ד נמי אמרינן דה"ה והוא הטעם אבל או בשעת קידושין לא בדקוהו ואח"כ זמן מה בדקוהו ומצאו לו ב' שערות דין זה תלוי בפלוגתא דהרא"ש בתשובה והרשב"א הביאו ב"י סי' קנ"ח והאריך בזה בש" מהריב"ל שם עיין עליו ויתברר לך אכן אם נבדק בשעת קדושין נראה ברור ואמת כמ"ש אכן אם גם עתה אין לו ב' שערות וודאי דאב מהימן לומר דהוא קטן ולא חיישינן לשמא נשרו כלל דאוקמא אחזקת קטנות וכמ"ש בשם התוס' דיבמות דף ס"ח ע"א ד"ה רישא וכו' וע"ש נ"ל ברור הנלע"ד כתבתי וחתמתי אני שמי הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין מהר"ר ישראל קאיידנבר ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה יג

שאלה ילמדנו רבינו מעשה שנשחטו י"ב אווזים פטומות וז' אינן פטומות לאחר שהפשיטו ונמלחו והותך השומן בתערובות יחדיו ש עור מן הצוואר שקורין בל' אשכנז העלזי"ל בצד לא נראה וניכר שום ריעותא בעולם ובצד הפנימי מקום הפשטת מן הבשר נמצאו שני חללים קטנים כות תכופות זה לזה בתוכם היו מונחי' כמה נוצות קופלים מכופלי' וקרום היה מכסה עליהן ולאחר שהוציאו
(אווזים) [אותם] משם אז נמתחו הנוצות עם קנה דק תבניתן וארכן כשארי נוצות האווזות אך ורק שנים או שלשה מאלו הנוצות מקצת' היו בלוים ורקובים ולפי אומד הדעת וראות עין הרואות הריעותא הזה לא היה בעור הצוואר כנגד הסימנים ממש אלא מן צדדי סימנים סמוך ולא מופלג רחוק מן חלל הגוף כרוחב ב' אצבעות עכ"ל השאלה מעשה שהביא שארית יוסף גלוי ומפורסם ועובדא כזאת לא ראינו ולא שמענו מאור עיני גולה נ"י ע"ה פ"ה יאיר עינינו מאור תורתו להורות לנו את הדרך הליכות עולם לו כבוד אומר כלו שלו' רב בהיכלו ה"ה אב"ד ור"מ מהר"ר אהרן שמואל נ"י כ"ד המעתיר הדום רגלו השותה מים בצמאו' מים חיים מנוזלו עכ"ל השאלה הנ"ל:
תשובה שם השואל מני נסתרה אכן מבין ריסי עיני ניכר ששואל מדעת של תורה ודן בשפה ברורה וקולע אל השערה ומורה גם יורה ארי שבחבורה ואעפי"כ תמה אני מה מצא כי משמש את כלי הריק ונשבר ועמו זקן ויושב בישיבה הרב כמהר"ר חיים נ"י אשר כל רז לא אנס ליה אכן להוציא חלק אי אפשר מאחר שכוונתו כי היכי דנמטי' מכשורא שיבא אודיע דעתי הקלושה בקיצור מופלג באהבה רבה לפי הצעת השואל נראה דאין להם שום ספק כלל לתלות שנעשה מחמת שנכנסו הנוצות אחר השחיטה בין [עור] לבשר ונתייבשו אח"כ אלא הדבר ברור להם שנתהוו מחיים אלא שנסתפקו דילמא ניקב ונקרע הצוואר מחיים ונכנסו הנוצות ויש לחוש לנקיבת הסימנים כמו ההיא בר אווזא דממסמם קועא דמא דנוהגים להטריף אף בספק קניא אפי' בעוף כמבואר בסי' ל"ג או שמא הנוצות נתהוו כך מחמת שמנונית הצוואר ואח"כ קרם עור עליהן כל זה נראה מלשון השואל אף שכפי שהציע לפני בר אוריין כמהר"ר יאזב"ל נר"ו משמע מדבריו שקרוב הדבר שנכנסו אחר השחיט' ונתייבשו לשם ונראה כאלו קרם עליהם קרום דק ומ"מ (לא) [לו] יהי' כדברי השואל הדבר הברור שהאווזות כולן מותרות ואפי' אותה האווז' שנמצא הריעות' הנ"ל דלמאי ניחוש לה דלמא לן לאחזוקי ריעות' שנעשה ע"י נקיבת קוץ ועוד דהא איכא בה כמה ספיקות ספק שמא נתהוו מחמת ריבוי השומן מחמת עצמן כההיא עובדא דהרב ר"י כהן בש"ת לדעת המכשירי' שהוא עיקר למעשה

וכמ"ש הרב משאת בנימין סי' ל"ה והרב הזקן כבר הורה בס' ב"ח סי' נ"א סעיף ג' להיתר והעיד ששכיח הוא במדינות הרבה ובאשכז ע"ש בספרו וכך ראיתי כמה פעמים לפני רבותי הגדולים שהורו להיתר למעשה וק"ל ואת"ל שלא נתהוו מתולדותם שמא נקרע העור ע"י חולי שנעש' בבשר האווזא לחוד ולא בסימנים ואת"ל שנעשה ע"י קוץ מאן לימא שניקבו הסימני' וכמ"ש הב"י בשם אוהל מועד וכן עיקר ודלא כט"ז שהשיג ויש לנו ראיות ברורות על זה או שמא נעשה ע"י קנה רחב שלא יוכל לקרוע הסימנים וזה ברור להמעיין בס' ב"ח שכתב דאין לנו להוסיף על הטריפות וכו' ע"ש וההיא דש"ת דר"י כהן הנ"ל לא חשו לה הגדולים הנ"ל וקמחו לי' מאה עוכלי בעוכלא גם הוא בעצמו נעשה כמסתפק בסוף התשוב' ועוד הא כתב בש"ג סוף דף תר"ץ ע"ב דספק הנולד לנו אחר השחיטה ראוי' לומר נשחטה בחזקת היתר עומדת כו' ע"ש אף דמדברי מור"ם רי"ש סי' כ' לא משמע כן כבר השיג עליו הרב מהר"ם מלובלין בש"ת סי' ס"ו וסתר דבריו אף שמחותני בס' ש"ך רוצה להשיג עליו מ"מ לא עלתה בידו והסכי' כדעת מהר"ם מלובלין ע"ש כי יש לנו ראיות ברורות לדברי מהר"ם מלובלין מ"מ היכא דאיכא ספיקות טובא בוודאי גם מור"ם מודה דיש להתיר ואף מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא לאכול מאותן האווזות מ"מ תערובת השומן היא מותר כיון דנתבטל ברוב קודם התבשיל והתיכה כיון שנחתך לרצועות ועיין בס' ב"ח סי' ק"א ובס' מעדני מלך ובספרים אחרונים בחיבורם ואף שנתחתך אח"כ הרבה בה שומן שיהא בה ס' נגד העור מאווזא הספק. וכיון דאיכא כל הני ספיקא נראה ברור דאין לאסור התערובות וכ"ש כשיש כל הני ספיקות הנ"ל שהוא ממש (כאינ"ר שמאל"ץ הנ"ל) שהתירו כל הגדולים וודאי אין לחלק ג"כ בזה שמתירים כל האווזות ואפי' אותה האווזא מותר ולרוב פשיטותו לא אאריך ואם יש להשואל איזה ראי' לאיסור יודיעו לי כי יש לי עוד מילין בזה להתיר והלא תורה היא וכעת הזאת אינני יודע שום צד לאיסור' לכן לא אאריך בראיות הרבה מש"ס ופוסקים כדרכינו ת"ל הטרוד אהרן שמואל בן הקצין כהר"ר ישראל ז"ל ה"ה קאיידנבר מווילנא:

שאלה יד

בהמה או עוף שנשבר אבר שלה במקום שעוש' טריפ' דק"ל דהוא והאבר אסורים או שנשבר אבר במקום שאין עושה טריפ' דקי"ל דאבר אסור אי שרי למכור לגוי הבהמה או העוף מחיים או לאחר שחיט' עם האבר המדולדל שבה דקי"ל דגוי מוזהר על אבר מן החי ותני' בפ"ק דע"ז דף ו' ע"ב מניין שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבר מ"ה לבן נח שנאמר ולפני עור וגו' או לאו דאיכא למישכח שום צד היתר על זה עכ"ל השאלה:

תשובה הא מילתא לא שמעתי מרבותי ולא חזיני לרבני קשישי דעבידי הכי גם לא מצאנו בשום פוסק שהי' מפקפק לאיסור כזה אלא שמקרוב שמעתי בשם גדול א' שהי' בזמנינו ובימינו שהי' מורה לאיסור על כן צריכין אנו לברר ולעמוד על עיקרא דמילתא מתוך דברי התלמוד ופוסקים בזה ומתוכם יתלבן ויתברר שאלתינו כשמש בצהריים גרסינן פ' בהמה המקשה דף ע"ו ע"א נשבר העצם אם הרוב בשר קיים שחיטתו מטהרתו ואם לאו אין שחיטתו מטהרתו ובגמ' אמר רב למעלה מן הארכובה אם רוב בשר קיים זה וזה מותר ואם לאו זה וזה אסור למטה מן הארכובה אם רוב בשר קיים זה זה מותר ואם לאו הבשר קיים האבר אסור והבהמה מותרת ומסיק דאף שמואל ס"ל כרב ופריך שם לרב נמי יאמרו בלמטה מן הארכובה אבר ממנה מוטל באשפה ומותרת א"ל הכי קאמינא לשמואל יאמרו אבר שחייה ממנה מוטל באשפה ומותרת שלחו מתם הלכתא כוותי' דרב ואבר הפורש מטמא במשא ופירש"י דשחיטה עושה ניפול ומתיב רב חסדא לא אם אמרה טיהר' שחיטה טריפה אותה ואת האבר המדולדל בה דבר שגופא וכו', א"ל דבא הדורי פירכא ל"ל אותיב ממתניתי' נשחטה בהמה הוכשרה בדמיה כו' א"ל מתניתי' איכא לדחוי' כדדחינן עכ"ל וע"ש בפירש"י ז"ל נתבאר מזה דאבר שנשבר אפי' במקום שעושה טריפה ונשחט' אח"כ דאין האבר מטמא במשא משום אמ"ה דשחיטה אינו עושה ניפול ומועיל לטהרה מידי נבילה ומידי אמ"ה דהא קי"ל כאתקפת' דרב חסדא ובהדיא פסקינן לה לעיל דף ע"ג ע"ב דשחיטה אין עושה ניפול דתני' ובשר בשדה טריפה לא תאכלו להביא אבר ובשר המדולדלין בבהמה חי' ועוף ושחטן שהן אסורין וא' רבב"ח א' ר"י אין בהן אלא מצות פרישה בלבד ומבואר דאם הוא מדולדל במקום שעושה טריפה אסורה משום טריפה אבל לא משום אמ"ה כשנשחטה ובאם הוא במקום שאינו עושה טריפה כגון מארכובה ולמטה האבר מותר משום טריפה ואסור מדרבנן משום אמ"ה משום ובשר בשדה טריפה וגו' ומצות פרישה אבל לב"נ שרי לעולם דאלת"ה אלא דרבב"ח אמר ר"י לא קאי אלא אאבר שאינו במקום שעושה טריפה אף דמהני שחיטה לטהרתו מידי נבלה מ"מ לא מהני לאיסור אמ"ה ואסור מדאורייתא דהא ליתא דא"כ מאי פריך רב חסדא אהא דשלחו ליה מתם ואבר עצמו מטמא במשא מהא דתני' אם טיהרה שחיט' וכו' הא ע"כ דשלחו מתם איירי בדבר שעושה טריפ' דזה וזה אסור כרב והברייתא דילמא איירי בארכובה ולמטה וכרבב"ח משום ר"י ועוד דהא אמרינן בריש דף ע"ד יתיב ר"י וכו' אמר רב אכלו לזה לוקה אמר ההוא מרבנן לא תציתו וכי אכלו לזה אינו לוקה א"ל רב הונא אמאן נסמך אהדרי' ר"י לאפיה וכו' ואפי' וכו' כי אמרינן א במיתה שעושה ניפול כי אמר איהו בשחיט' שאינו עושה ניפול כו' ואם איתא דיש לחלק

בין מקום שעושה טריפה דלא מהני שחיטה ובין במקום שאינו עושה דא הל"ל דילמא כי אמרינן אנן דלוקה באבר המדולדל במקום שעושה טריפ' ורבה ב"ח וההוא מרבנן איירי במקום שאין עושה טריפ' והא עדיף לתרץ דקאי כולה אשחיטה ולא אמיתה ואין לומר דדייק מלישנא דר' יוסף דקאמר אכלו לזה ש"מ דאדברי רבה ב"ח בשם ר"י קאי דאיירי במקום שאינו עושה טריפה וקאמר דלוקה וע"ז קאמ' לא תציתו ליה דזה אינו דהא אכתי קשה דאכלו לזה לוקה איירי במיתה ורבב"ח בשם ר"י איירי בשחיטה אלא ע"כ דלזה לאו דווקא אלא אסתם אבר מדולדל קאי ולא בגוונא דר"ב ב"ח בשם ר"י איירי ולזה דייק רש"י וכתב אכלו לזה האבר המדולדל עכ"ל ור"ל דאיירי בכל גוונא אפי' בלאו דשחיט' וא"כ הדר' קושי' לדוכתי' אלא בע"כ צ"ל דאין חילוק ולעולם אין בו משום אמ"ה כשנשחט דאין ניפול מטהר' מידי טומאה ואיסור אמ"ה ואי' בו אלא משום פריש' במקום שעושה טריפ' משום אבר מן החי ובמקום שאין עושה טריפ' אפי' באכילה. ועוד ראי' מדברי התו' דף ע"ג ע"ב ד"ה, מ"ט דר"י כו' קצת קשה דשאני אבר בהמה דמדאורייתא שרי אף באכילה כדאמרינן לקמן דאין להם אלא מצות פרישה וכו' עכ"ל והא ע"כ ר' מאיר דמטמא באבר דעובר שהוציא אפי' במקום שעושה אותן טריפה איירי וא"כ אסור אפי' באכילה אפי' אבר דבהמה וא"כ פריך שפיר מ"ט דכשם שמטהר ר' מאיר באבר דבהמה ומהני שחיטתו לטהרה אפי' במקום שאסור האבר אפי' באכילה כגון במקום שעושה טריפה א"כ ליטהר נמי באבר דעובר ג"כ אף שאסור באכילה כשחתכ' אחר כך ולא מהני שחיט' אמו אלא ודאי דלרבה ב"ח אבר המדולדל לעולם נית' בשחיטה לטהרו מידי טומא' ואיסור אבמ"ה ואי' בו אלא מצות פרישה ולכך הקשו שפיר התו' דהא טובא איכא לחלק כנ"ל והוא ברור. וכן כתב בסמ"ק בסי' ר"א להדי' וז"ל למטה מן הארכובה דהאבר שהוא אסור יש לו דין אמ"ה מדרבנן ואסור למולחו עם הבשר ולהושיטו לבני נח מדרבנן ונ"מ דאם יש ספיקות אזלי' לקולא אבל מן התורה אין לו דין אמ"ה אפי' למעל' מן הארכוב' כי אם משום טריפה עכ"ל מבואר להדי' דאם נשחט' הבהמה ועוף באבר המדולדל אפי' במקום שעושה אות' טריפ' דאין אסור דאורייתא משום אמ"ה כ"א מדרבנן משום מצות פרישה לחוד ומשום טריפה. ואף שהרמב"ם בפ"ה מה' מאכלות אסורות דין (תורה) [טית] כתב דבשר בשדה טריפה הוא אסמכתא לענין שאינו לוקה בשנחתכו לאחר שחיט' הן אסורים מן התורה שיעור דאסור מדאורייתא לוקין עליו וכמו שהאריך מ"מ שם מ"מ מסיק דיש מפרשים חלוקי' עליו וס"ל דהכל הוא מדרבנן הראב"ד גם רש"י ותו' וסמ"ק הנ"ל וכל האחרוני' כהרמב"ם העולה מכל זה דהיינו דנשחט הבהמה עם האבר המדודדל אפי' במקום שעושין אות' דאין לו דין אמ"ה

אלא מדרבנן ומהשתא נראה ברור דאין אסור להושיטו לב"נ דכיון שלא נתנה תורה לא לנו ולא לב"נ ואפי' לישראל שרי מדאוריית' אלא כח דלאו לא תסור צריכי' אנו לשמוע למ"ש רז"ל אסרו על סמך מצות פרישות אפי' במקום שאינו עושה טריפה מ"מ ב"נ לא מצווה על זה כלל ושרי ישראל להושיטו ולמכרה לגוי אחר שחיטה ודעת הסמ"ק "ל שכת' ואסור למולחו עם הבשר ולהושיטו לב"נ דרבנן הוא תמוה בעיני דמנ"ל הא כיון דמדאורייתא מקרי אמ"ה כשנשחט אמאי אסור ליתנו לב"נ שלא סר להם אלא מדרבנן ואין לומר דס"ל להסמ"ק ודם מ"ת אפי' שחיט' הי' עושה ניפול אפי' מדולדל כיון שאינו יכול לחזור ולחיות וכשניתנ' תורה חדשה לישראל מקרא דבמותם דבשרצי' דמית' עושה ניפול ואי' שחיט' עושה ניפול וכן כתב הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים דין י' וז"ל וכן חייב על אמ"ה כו' בכל שהוא שלא ניתנו השעורים אלא לישראל עכ"ל וא"כ ה"ה לענין שחיט' דאינו עושה ניפול לישראל נאמר ולא וכ דהא ליתא דלכאור' משמע דאי' שם אמ"ה על בר המדולדל עד שימות או שישחט למאן דס"ל דשחיט' זה ניפול אבל כל זמן שהיא מחובר בה אי' שם אמ"ה האבר עד שיפול ואין עליו שום טומאה כלל עד יות כדתנן מת' הבהמה כו' האבר מטמ' משום אמ"ה את"ל ששחיטה דינו כמית' (וב"נ) [לב"נ] ממש אין אמ"ה עליה בחיי' וא"כ קודם מ"ת נמי לא הוי קרי ה כלל עד שיפול לגמרי מחיים אבל כל זמן שהו' ובר בה לא הוי אסור אף במית' ושחיט' ותדע שא"כ להרמב"ם לכתוב בפ"ט מה' מלכים דגם אבר ובשר מדולדל דאסור לב"נ כשמת' ומדלא כתב לאסור אלא ירש לגמרי ש"מ דלא נהוג בהם כלל וא"כ אף סור לדידן מדרבנן מנ"ל להחמי' להושיטו בדבר ות' לו מדאורי' ורבנן לא גזרו כ"א על ישראל. איברא לחלק ולומר דהא דשחיט' עושה ניפול היינו דווקא ישראל דבשחיט' תלי' מילת' א"כ כיון שמטהר' מידי מאה ואיסו' אמ"ה אבל לדידהו דבנחירה תלי' מילת' שיצא נשמתו הוי כמית' ולדידהו הוי כאמ"ה וכן משמע מדברי הרמב"ם שם דין י"ב וז"ל השוחט את הבהמה אפי' שחט בה ב' סימני' כל זמן שהיא מפרכס' ר ובשר הפורשי' ממנה אסורי' לב"נ משום אמ"ה עכ"ל אבל כד מעיינ' שפיר אשתכח דלית' דהא יש לדקדק אדברי הרמב"ם דהא מסקי' בדף ל"ג ע"א דמזמנין נכרי על בני מעי' דמי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור ותני' כוותי' וכן פסקו כל הפוסקים בי"ד סימן ך"ז וכ"כ הרשב"א בת"ה דף ל' והשיג אהרמב"ם בדין זה והתוס' פ' ג"ה דף ך"ב ע"א ד"ה אלא לאו כו' הוכיחו בפשיטות ממתני' דטהרות דהכי ס"ל ודלא כרב אחא ב"י ובס' ב"ח לא ירד להציל את הרמב"ם מהשגתו. והנלע"ד ליישב דברי הרמב"ם דוודאי לא יחלוק הרמב"ם אגמר' ערוכה דהשוחט ודהעור והרוטב ומתני' דטהרו' דמפורש להדיא דישראל ששחט ב' סימני' ומפרכס' דמות' אף לב"נ אחר שתצא

נפשה אלא דס"ל דזה לא נאמר אלא בישראל ששחט בהמה טהור' דידיה ומדשרי לדידי' שרי גם לב"נ אבל בבהמו' של גוי אף בטהור' כיון דבגוי חשוב שחיט' כמית' ואינו אוכל עד שתצא נפשה א"כ גם הישראל לא חישב להתיר' עד שתצא נפשה איכא אמ"ה כל זמן שמפרכס' ואסור לבני נח ומזה איירי הרמב"ם בפ"ט מה' מלכים דין י"ב וא"כ לפ"ז מותר לישראל למכור או ליתן בהמה או עוף כשנשחט באבר המדולדל כיון דשחיטת ישראל מצילה מידי אמ"ה גם לב"נ שרי דמי איכא מידי כו' והיות' נראה ליישב דהרמב"ם איירי כששחטה גוי בעצמו ואז הוי דינו כנחיר' ואסור לב"נ ולישראל במפרכס' אבל בשחיט' ישראל רוב ב' סגי ושרי אף לב"נ והכי איתא להדיא בהעור והרוטב דף קכ"א ע"ב ותדע דהא הסמ"ג לאוין סימן קל"ו פסק בהדיא דאחד גוי וא' ישראל מותרי' כששחוט רוב ב' ודלא כרב אחא ב"י ובעשי"ן סי' קכ"ב כתב כלשו' הרמב"ם בהמ' שחוט' מפרכס' אבר הפורש ממנו אסור לב"נ וא"כ הוא כרב אחא ב"י וא"כ יהיו דבריו סתרי אהדדי אבל לפי' מ"ש א"ש דלעיל איירי בשחט ישראל רוב ב' סימני אז כיון דשרי לישראל שרי לגוי דמי איכא מידי כו' ולקמ' איירי בסי' קל"ו דשחט' גוי כיון דלאו בר שחיט' הוא אי מפרכס' הוי אמ"ה בין לישראל בין לגוי ומ"ש ולא לישראל ר"ל כששחט ישראל אז לא מקרי אמ"ה במפרכס' וכך מצאתי בישוב דברי הסמ"ג להרב מהרש"ל בביאורי הסמ"ג קל"ו שכ"כ אכן דברי הרמב"ם בסעי' י"ב מבואר להדי' דאף דישראל ששחט רוב ב' סימני' אסור לגוי במפרכס' ובע"כ ס"ל ישוב ראשון דאיירי בבהמות גוי או נאמר דט"ס הוא ברמב"ם וכצ"ל אעפ"י ששחט גוי ב' סימני' ול"ג ישראל וצ"ע. גם דברי סמ"ג הנ"ל צל"ע עדיין דמשמעות ל' משמע ולא לישראל קאי אאיסור לב"נ ואי האי איסור איירי כששחט גוי א"כ היתר' קאי לישראל אף בשחיט' גוי ור"ל משום אמ"ה דע"כ אסור משום שחיט' גוי שהוא נבילה והא לא מצינו בשום מקום דשחיט' גוי יוציא' מידי אמ"ה לישראל ולא לב"נ דלא נאמר זה בגמ' אלא מחשבה טומאת אוכלים דנכרי בטהור' משוי ליה אוכל אבל מ"מ להוציא מידי אמ"ה וודאי לא מוציא' והוי כנחיר' ומית' דעושה ניפול ושוב ראיתי למהר"ר אייזק שטיין בביאורי שהניח דברי הסמ"ג הנ"ל בצ"ע ונ"ל דליתנייה' לדברי מהרש"ל הנ"ל בתי' של הסמ"ג דא"כ הי' ישראל ג"כ חייב משום אמ"ה וצ"ע מ"מ ביררנו מדבריה' דכל הפוסקי' או רובן ס"ל דישראל ששחט בטוהור' (שלם) [שלו] דוודאי מציל' השחיט' מידי אמ"ה ושרי לב"נ אפי' במפרכס' וה"ה לאבר המדולדל ואפי' במקום שעושה טריפה ומותרת לב"נ ואפי' מדרבנן וא"כ ליכא איסורא למכור או ליתן לנכרי אחר השחיט' ודלא כמשמעות הסמ"ק סימן ר"א דאוס' אפי' באיסור אמ"ה של דרבנן מדרבנן להושיטו:

עוד יש לצדד להקל בעוף ואפי' למכרו מחיים באבר המדולדל דהא הרמב"ם פסק דאין ב"נ נהרג על איסור אמ"ה דעוף ואף שהראב"ד השיגו וכך משמע דעת הסמ"ג לאוין סימן קל"ו גם להכ"מ שרצה להצילו קצת ממה שיש בו איסור דאוריית' לדבריו אלא שאינו נהרג ע"ש פ"ט דין י"א מ"מ נראה באבר המדולדל דבישראל אי' בו אלא מצו' פריש' בעוף אמרי' דכ"ע מודו דלב"נ שרי דלא לשוי' מחלוקת ופלוגתה רחוקה ואמרי' תמיד חד דרגא להקל אף להפוסקי' דמחמירי בעוף באבר הפורש מ"מ באבר המדולדל אפשר דמודו דשרי ועוד דבמגדול עוז כתב הטעם דבשר עוף לא מקרי בשר ואי' אמ"ה נוהג בב"נ בו כמו בשר בחלב לרע"ק אבל לישראל מקרי בשר כיון דדמו אסור אבר ובשר ג"כ אסור משא"כ לב"נ אוקמי שכמו קודם מ"ת שלא הי' מקרי בשר ואי' אמ"ה נוהג בו וא"כ כ"ש שיש להקל במדולדל לכ"ע אמנם יש לצדד ולהקל מהא דגרסי' בע"ז שם דלב"נ לא אסור להושיט אלא דקאי בתרי עברי דנהר' כו' וה"ה מלמכור לו בהמה (להקיפ') [להקרבה] כשאין לו בהמה אחרת אבל כשיש לו אחרת שרי למוכרו לדעה זו (דמשום הקרבה וע"ש כשיש לו בהמ' אחרת) וכתב המרדכי שם דה"ה כשמוציא לקנו' דבר זה או אמ"ה במקום אחר דשרי ומוכרו (ודלא כהש"ג דמסתפק שם) וכך פסק מור"ם בי"ד סימן קנ"א סע"א בהג"ה ע"ש וא"כ הדבר ברור דכיון דהרבה בהמות יכול לקנו' כזו שנשבר אבר המדולדל בה אי' כאן איסור משום לפעלת"מ אע"ג דכתב מור"ם שם דיש מחמי' אין דבריו ברורי' וכמ"ש מחו' מהרש"ך בס' ש"ך עליו ע"ש אכן אי' ההית' הנ"ל ברור אצלי דא"כ למה אמרינן שם נ"מ היכא דיש לו בהמה אחרת ולא אמר דנ"מ היכ' דיכול לקנות בהמה אחרת וכי אי' בכל עיר א' שימכור בהמה או לבונה וא"כ יתבטל הדין של משנתינו אסור למכור להם וכיון דלא אשכחן בגמ' היחר' אחרינ' כי אם יש לו בהמה אחרת לא שרינן בגוונא אחרית' אף דיש לדחוק וליישב עוד יש להקל מאחר דעכשיו כשאני מוכרו או נותנו להגוי לית עלה שום איסור אמ"ה אלא אח כשתמות או ינחור יעשה ניפול וכמש"ל ולדידי' שר אפשר דל"ד למושיט כוס יין לנזיר אף דלדידי' שרי' מ התורה אסרו עליו כשיהי' נזיר אבל באיסור דשר לדידי' ואינו אסור אלא לב"נ שרי' לאשוטי ולא אמרינן בזה לפני עור לא תתן מכשול ואפי' בישראל מצינו דיבמות דב"ש הוי מודה לב"ה ולא נמנעו וכן בחולין חס לי' לאב' דליספי ליה איסור גבי נ"ט בר נ"ט ופלפלו הפוסקים אי צריך להגיד לו מה שהוא היתר לדידי' ולחבירו אסור כ"ש גבי ב"נ דשריא להושיטו מה שהוא שרי' לדידי' ובזה מיושב מה שהקשה בס' ש"ך על הרב הב"ח ופרישה וט"ז בס' ס"ב שכתבו דיש נ"מ דבטמאי' אי' אמ"ה נוהג ושרי' להושיטו לב"נ והקשה עליה' הרב הנ"ל דהא קי"ל דלב"נ אסור אף בטמא' ולמאי שכתבתי א"ש

דלהושיט לישראל בטמאי שרי לב"נ כיון דלדידי שרי אינו מוזהר על לפעלת"מ והא דנקט בפרישה לישנא דמי איכא מידי דלישראל כו' אאיסור הושט' קאי ולא אאיסור אמ"ה בטמאי לב"נ דוודאי ס"ל לאיסור וכרב גידל פ' ג"ה ולפ"ז נראה להתיר לרופא ישראל ליתן לגוי זונה משקה שתשתה כדי להפיל ולהמית עוברה אף דס"ל ב"נ מצוו' על העוברים וישראל אינו מצוו' כדאי' פ"ד מיתות אף דהתו' כתבו שם ובחולין דף ל"ג דיש איסור בדבר מ"מ אי' בו מית' לישראל ושרי בעוברי' וליכא כאן משום לפעלת"מ כיון דהאי איסור לדידי' שרי בעוברי' שאין בו איסור דאורייתא אלא קצת איסור דרבנן דהא שרינן לכתחיל' בחי' ודוחי' נפש מפני נפש כשלא הוציא עובר את ראשו א"כ ליכא שום איסור בהושט' לגוי אף שהי' מצוו' על העוברי' כנ"ל אכן כמדומה ראיתי פילפול בזה בחלק א' לש"ת ר"י מטראני הנדפסי' בתורגמ' ולא ידעתי להיכן דעתו נוטה:

עוד יש לצדד ולהקל דכיון שאין הגוי עוש' איסור מיד ויכול ליתן לשחוט לישראל ולא יהא אמ"ה לדעת הרשב"א וכמ"ש שם הפוסקי' וכמש"ל ואפי' בבהמות גוי א"כ אף כשנחר או מתה אח"כ אין הישראל מכשילו אלא הוא מכשיל את עצמו שלא הניחו לשחוט ושרי' למכור לו וליתן. ומה"ט צ"ל דלא חזינן לרבנן קשישי דחיישי לאיסור זה הנה ערכתי לפניך כעת כל הצדדים וכל מה שיש לישא וליתן בזה בדברי התלמוד והפוס' (עוד נ"ל לצדד לתלות שהגוי ימכור לגוי אחר ואלפני דלפני לא מפקדינן) הנלע"ד כתבתי וחתמתי את שמי הטרוד אהרן שמואל מווילנא:

שאלה טו

נשאלתי מאת אוהבי דבק לי מאת הרב המופלא מהר"ר משה אב"ד דמדינות העסין וז"ל אהו' מ"ו הגאון המופלא הרב הכולל פ"ה אב"ד ור"מ נר המערבי מהר"ר אהרן שמואל נר"י יבאר לי מ"ר פי' פסקים וכתבים סימן רנ"ד בראי' שהביא מפ' השולח א דברי התו' לשם כו' עכ"ל:

תשובה והשבתי לו מע"ל כת"ר מסתם קא סתם שאלתו ואני אבאר מה שהקשה למע"ל ובתחיל' אעתיק דברי מהרי"א ז"ל וזה לשונו בלאו הכי בטורח יש לנו ראי' מהתלמוד שיוכל השליח להקים איסור על המשלח שיתקשר המשלח באותה שבועה ע"י השליח והוא לא ציווהו בפי' לאסור איסור בשבועה אעפ"י שנתן כו' אלא שכבר דקדקתי הך סברא מפ' השולח גבי הא דמייתי ר"י ראי' מהא דנשבעו להם נשיאי העדה דאינהו נמי הוי אפוטרו' ושלוחי' של העיר עכ"ל הרב והנה מה שיש לדקדק על ראיות הרב דמה הביא ראי' מהתלמוד מפ' השולח הלא ראייתו מבוארת מגופי' דקרא עצמו דלמה לא

הכו בני ישראל את הגבעונים דהא הם לא נשבעו להם אלא הנשיאים נשבעו אלא ע"כ דנשיאים שלוחותיהם הם והוו כאלו נשבעו הם ומה לו לחזור על ראיות דר' יהודא בגמר'. זאת ועוד אחרת יש לדקדק (דילמא שאני) דילמא כל ישראל הסכימו שם וציוו לנשיאים שישבעו בשליחותם ומנ"ל להוכיח היכא דלא צוה בפי' לשליח לאסור איסור עליו אכן דברי הרב הן ברורין דוודאי מגופי' דקרא אין להוכיח דילמא התם שאני דמשום חילול השם לא קטלינהו ומעולם לא חלה שבועה לא על הנשיאי' ולא על ישראל המשלחי' כיון דאמרו מארץ רחוקה גו' ולא באו כדאיתא שם לרבנן לכך מיית' הרב ראי' ברורה מהתלמוד לר' יודא דס"ל התם דהשבוע' חלה על הנשיאים עכ"פ ואף שנשבעו בטעות כיון דאלו לא הוי טעות הוי חלה עליהם ולא הי' להם הפרה א"כ אף דבטעות נשבעו משום חילול השם הוי כאלו לא הוי טעות ולא הוי להם הפרה לר"י ודייק הרב ממ"ש ה"ל לישראל להכותם (דהא) [א"ו כיון] דהוי בשליחותם וכאלו נשבעו הם ומזה מוכח ג"כ דלא בצווי (מ"מ) [ממש] נשבעו אלא מחמת שליחות ואפטרופו' כדאיתא בפ"ב דקידושין דאלו בציווי' ממש והוי כאלו נשבעו להם ממש כל ישראל היכי דייק התם וכמה רבי' וכו' ר"י אמר עשרה דכתיב נשבעו להם נשיאי העדה בשלמא אי מדעת עצמן נשבעו הנשיאים מטעם שליחות הוי דעת עצמן י' אבל אי בצוויי' ממש א"כ הוי רבים כשיעור כל ישראל כנ"ל בדעת הרב והוא נכון בלי ספק ודברי התוס' בזה הן מבוארין ולא ידעתי מה הוקשה למר בהם והכלל לדעת תו' הוא דר"י סבר דכל שבועה שיש לה הפרה כשאינו בטעות א"כ גם כשנשבע בטעות לא שייך בדבר חילול השם דכיון דיש לה הפרה אף כשנשבע כדין בלי טעות אכן בשבוע' שהי' אינה בטעות ואין לה הפרה כגון ברבים א"כ אף כשהי' בטעות איכא חילול השם גם לר' יודא דיחשדו שמקילין בשבוע' שאין לה הפרה ולעולם לא יתלו בטעות ולכך מאחר דהנשיאי' נשבעו ברבים דאין לה הפרה כשאינו בטעות א"כ גם עתה שנעשה בטעות איכא חילול תשם כשיכום דהא אין לה הפרה והגבעונים לא יתלו היתר בטעות ומטעם זה חל עליהם ג"כ להניחם בארץ דיהי' חילול השם אף בשבוע' שיש לה הפרה ואף שאינו חלה מן הדין ולכך לא הכו הגבעונים אף דיש לה הפרה ונעשה בטעות ואם יש למעל' כת"ר איזה קושי' בדבריהם יבואו דברי מעל' שנית אלי באר הטיב ומה שיעלה מצודתי אודיע כיד ה' הטובה עלי וק"ל כ"ד אהובך הטרוד אהרן שמואל בן הקצין הר"ר ישראל זלה"ה קאיידנבר מווילנא:

שאלה טז

ילמדנו רבינו זקן א' הי' דר במקומינו מכמה שנים והוא זקן ושבע ימים יותר מבן שבעים שנים וזקן זה הי' מסדר תפלתינו מאדון העולם עד ישתבח בסירוגין כי לפעמים בעל הבית א' מקהילתינו שהי' מסדר התפילה יותר משנה תמימה אבל זקן הנ"ל הי' מסדר הרוב השנה וכמעט שלא הי' מרוצה לכל העם רק ע"פ הכרח מפני שקולו חלש ונמוך ומתפלל באריכות גדול ובעזרת הנשים לא נשמע קולו וגם לרבות בב"ה האנשים לא היו שומעין קולו והקהל עוני' אמן לבטלה מפני שקולו נמוך ואין נשמע מחמת חולשת זקנותו. (וראוי) [וראי'] משבט לוי לעמוד עד נ' שנה:

תשובה הגם שלכאורה משמע מדברי הפוסקים שהברכות והתחנונים ותפילות ופסוקי דזימר' שהתקינו לומר קודם ישתבח אומרים אותו ביחידות כ"א וא' בפני עצמו ואין לש"ץ שייכות בה כ"א מישתבח ואילך כיון שאמרו קדיש בעשרה אז יורד הש"ץ לפני התיבה וכמשמעות ל' הטור והש"ע בא"ח סימן כ"ג שכתב וז"ל ועומד ש"ץ ומתחיל ישתבח וכו' אכן הדבר ברור כד מעייני' בה תמצא מבואר דגם כל הברכות ופסוקי דזימר' הכל נאמרין ע"י הש"ץ אלא שא"צ לעמוד לפני התיבה ולאומרה עד שיגיע לישתבח חדא שהרי כתב הב"י שם בשם מהר"ל ן' חביב וז"ל ובתנאי שכבר בירך הש"ץ ברוך שאמר וגם קרא פסוקי דזימר' ע"ש דמבואר דכל אלו אומר ג"כ הש"ץ היורד לפני התיבה אלא שא"צ לאומרה מעומד לפני התיבה הגם שיש לדחות דכוונתו שהש"ץ היורד לפני כו' צריך שיאמר לפני עצמו ברוך שאמר ושלא בשביל הציבור ולאפוקי היכן שלא אמרו כלל אתי לאשמועינן מ"מ נראה בכמה דוכתי' שהש"ץ אומרם שהרי כתב הטור בסי' מ"ט וז"ל וא"א הרא"ש ז"ל הי' אומר דלא אמרינן וכו' אבל כ"א לעצמו שרי לכן נוהגי' באשכנז כשמגיע ש"ץ לפסוקי' שבתפילה כגון מי כמוכה גו' ה' ימלוך גו' שהוא שותק והקהל אוערי' וכו' עכ"ל הרי לך שגם פסוקי דזימר' אומר ש"ץ הקבוע ולא כל יחיד בפני עצמו ובסי' נ"א כתב ואם סיים ברוך שאמר קודם שיסיים החזן יש לו לענות אמן אחר ברכת הש"ץ כו' עד כאן לשונו ועוד זה מבואר בכמה מקומות וכן נתפשט המנהג באשכנז שהש"ץ אומר' ק"ו במדינות פולין שהש"ץ אומרם לפני התיבה כמו ישתבח א"כ נפשטה שאלתינו כיון דאין הציבור מרוצים בזקן ובכבודו שיהי' ש"ץ שלהם ולהוציא שאינו בקי בברכות ובתחנונים ופסוקי דזימר' דהרשות ביד' ליקח ש"ץ קבוע דהוא עדיף מכמה טעמים מהבא להתפלל בנדבה כמבואר בתשוב' רשב"א סי' ת"ץ ובש"ע וב"י סי' נ"ג מביאו ע"ש וז"ל מהרי"ק שורש ל' שהתפילה הי' של הקהל שהי' במקום התמידין שהיו באים משל ציבור ואין ראוי לאדם שיהי' שלוחא להקריב קרבנות שלא מדעתם

וכו' ע"ש א"כ כ"ש כאן אף שהחזיק הזקן מכמה שנים הרשות ביד ציבור או רוב ציבור שאינם מרוצים לדחותו ק"ו בן בנו של ק"ו שזקן זה מטריח הצבור וכמעט שנתבטל התמיד ח"ו ע"י זה כמבואר בשאלה הנ"ל ועליו נאמר מנין לזקן שלא יטריח כו' וכבר כתב הרשב"א בתשו' והובא שם ב"י ש"ץ שקולו ערב ומאריך בתפלתו כו' והשיב דברים אלו אחר כוונת הלב אמורים אם ש"ץ זה שמח בלב על שנתן הודאה לקב"ה בנעימה תע"ב שא' מהדברים המחייבים לש"ץ להיות לו קול ערב ונעים וכו' ומ"מ כל שמאריך בתפילתו לא טוב עשה ובכמה מקומות אמרו לקצר מפני טורח הצבור עכ"ל ק"ו הזקן הזה שאין קולו נעים ולא נשמע קולו בבואו אל הקדש ומטריח הצבור וגם ח"ו שיבטל התמיד לית דין צריך בשש דהדין עם הציבור ובפרט שכוונתם הוא לשם שמים ולא לבייש את הזקן רק כוונתם שישמעו הברכות מהש"ץ ויענו אמן ושלא להטריחם ונ"ל ראי' מהא דגרסינן בתענית דף ט"ז ע"א ת"ר עמדו בתפילה אעפ"י שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם רגיל איזהו רגיל ר"י אומר מיטפל ואין לו כו' ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימות וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה כו' עכ"ל הרי מוכח להדי' דבירידות הש"ץ להתפלל לא תלי' כלל בזקנה ולא ברגילות ולא מקרי רגיל אלא מי שפרקו נאה וקולו ערב ומרוצה לעם לענין להתפלל כל השנה ושאר דברי המנוייי שם לתפילות גשמים ונראה דס"ל לר"י רגיל לא קאי שרגיל להתפלל אלא פי' רגיל שרגיל הוא לקרות בתורה כו' (וע"י זה פסוקים של תפילה שגורי' בפיו) וכך משמע מפרש"י דגרס שם בש"ס ורגיל לקרות כו' במקום לבקי לקרות (שכן הי' גי' הריי"ף) ומוכח מזה דש"ץ הרגיל לחודא לא מהני ומצריך עכ"פ להיות מרוצה לעם וקולו נעים הגם דלגי' ריי"ף והרא"ש דלא גריס בברייתא איזהו רגיל ומשמע דר"י פליג את"ק ולת"ק הוא רגיל להתפלל מ"מ נרא' מדבריו דר"י לא פליג אלא להוסיף אדבריהם ותדע דבמתניתין קאמר זקן ורגיל ויש לו בנים כו' כדברי הת"ק ש"מ דלא פליג ר"י את"ק דאל"כ מתני' אתי' דלא כמאן והנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל בהקצין ישראל קאיידנבר זלה"ה מווילנא:

שאלה יז

אלכה לי אל בית הרוא"ה רועה ישראל מלא חכמה ורוח עצה בינה ודעה המאור הגדול נ"י פ"ה מורינו ורבינו אב"ד ור"מ מוהר"ר אהרן שמואל יורני מורינו כי היום יצאתי והיום באתי לדון בקרקע והנה יורני מורי על כמר ראובן אשר כל ימיו הי' הוא ואבותיו וכל שלשלת יוחסין שלו מנכבדי ארץ והנה קרא מקרה בלתי טהור כאשר שאול בן דינה בת ראובן הנ"ל הקדיח את תבשילו ויצא מן הכלל וכפר בעיקר והשמיע בקולו קול המון איך

יש לו סך ירוש' אצל כמר ראובן אבי אמו הנ"ל אשר הלכה לעולמה וההוא גרא אשר נטמע בין העכו"ם אין לו חלק ונחל' בחבל יעקב ע"פ הדת ודין תורתינו הקדוש' כי אין לאמו שטר מראובן כנהוג ליתן לבנות ישראל בשעת החופ' אבל בדרכיהם ובנימוסיהן ברת במקום ברא תירות והרי הוא יורש כבני ראובן הגם כי בכל מקומות נתן ה' אותנו לרחמים בעיני המלכים ושרים ונתנו לנו חירות לדון על פי דת תורתינו הקדוש' הנקרא יודש"י צירמונייי"א הני מילי בין יהודא לחבירו נקר"א בל"א יוד קונטר יוד אבל בין יהודי לגוי בדיניהם דנין וא"כ אפי' אם ירצה כמר ראובן הנ"ל לכתוב לכל שאר יורשיו שטרות ולחלק נכסיו על פיו כל זה איננו שוה לו וצולל במים אדירים ועלה חרס בידו התקנ' תהי' קלקול' ח"ו ותו אפי' בחלק הפשוט של שאר יורשיו ע"י האיש ההוא איכא למיחש לכתו' מכמר כו' והנה זה כמה שנים נצטער ראובן על הדבר ולא ינוח ולא ישקוט גם בליל' לא שכב לבו לבקש תקנה על הדבר לבלתי תהפוך נחלתו לזרים והן עתה מקרוב מצאנו וראינו כי אין למצוא תיקון להמעוות הזה רק אם יכתוב כל נכסיו לשמעון בנו ויעל' הענין בערכותיהם שקורין (אייי"ן זץ) אבל בתנאי כל אשר יצוה אז לפני מותו יעשה ע"פ צוואתו ואז יכול לעשות גם בדינינו ככל אות נפשו או לחלוק כל נכסיו על פיו שקורין (טעשטימענט) אצל השררה יר"ה ונטריוס באופנים שיתקיים בדיניהם וראובן זה בא לצאת ידי שמים שלא יספרו אחר מטתו שנתייקר שם וכו' ועתה יורינו מורינו ורבינו אם מותרים האופנים הנ"ל אם לא אם אמרתי אספרה לרום הוד מע"ל כת"ר ולדון לפניו בדינא דמלכותא משום שאר סברא וראייה יפה שתיקתי וכו' כי אין שלחן המלך מלכי רבנן חסר כלום וכל רז לא אניס לי' בי' התלמוד והפוסקים הצריכי' לנדון זה וכאשר ראינו כי כל מחשבות וכוונת לבו של כמר ראובן הנ"ל הם לש"ש בל יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו גם אמר באם יזכיהו ה' לקיים עצתו ומחשבתו דעת שפתיו ברור ימללו קודם פטירתו יצוה אל ביתו לעניי' א"י ולתלמוד תורה וכיוצא בהם לעשות ק בממונו ואם לא יתוקן הדבר הזה נמצאו כל דבריו בטילין ע"כ יורני מורה דעת למצוא דרך ע"פ ההיתר האופנים הנ"ל ע"כ לשון השאלה ששאל החכם כמהר"ר דוד משטיינ"בך יצ"ו:

תשובה להרב כמהר"ר דוד הנ"ל ויה"י דו"ד לכל דרכיו משכיל וה' עמו הרב נ"י פ"ה כמהור"ר דוד משטיינבך יצ"ו דברי פי חכם תן האירו אל עבר פני ופתח דברי' יאירו בדברי חכמה ותחיל' דינו על דברי תורה לשאת ולתת בדברי הלכה ולעמוד בהם על דעתי הקלוש' אף שכל רז לא אנס ליה מ"מ הראה ענותנותו הגדול' לברר הלכה כשמל' כי היכי דלמטי שיב' מכשור' ואני ד"ת לא ידענו מ"מ להפיק רצון השואל מדעת כדעת של תורה אודיע לו הנלע"ד ואם יטבו דברי בעיני כת"ר יסמוך מעלתו עליהם כיתד שלא

תמוט וה' יורני וינחיני בדרך אמת לדון דין אמת לאמתו וזה החלי בע"ה. ואלה דברי דוד וז"ל בדבר ראובן אשר כל ימיו כו' והנה קרה מקרה בלתי טהור בשאול בן דינה בת ראובן הקדיח תבשילו כו' ואין לו חלק ונחלה בנכסי זקינו מחמת אמו וכו' אבל בנמוסיהן ברת וברא ירשו כחדא כו' ואין לי שום תקנה להעביר משאול נחלתו אף בדיניהם כ"א יכתוב נכסיו לראובן בנו ויעלה הענין בעש"ג שקורין איין ז"ץ וכו' ואז יכול לעשות בדיננו ככל אות נפשו וכו' וראובן זה בא לצאת י"ש שלא יספרו אחרי מטתו שנתייקר שם ע"ז ע"י ועתה יורני אי מותר לעשות האופן הנ"ל או לא זו תורף דברי מע"ל והנלע"ד דשאלת חכם חצי תשובה דדבר ברור הוא להתיר' דטעם דנתייקר שם ע"ז לא שייך אלא בדין שדנין לפניהם אף שדנין כדיננו אבל במה שנתן או מוכר לאחר ועושה שטר העולה בערכאות ש"ג או הודאה בהא לא שייך מייקר שם ע"ז והם כשירים כדאיתא בגיטין פ"ק ובטור ח"מ ואין בהם שום חשש אלא דאזיל גוי ומודה לע"ז כדאיתא במס' ע"ז (דף י"ג ע"א) ומשם מוכח דבנ"ד שרי' דגרסי' הת' הולכים ליריד ש"ג ולוקחי' מהם עבדים ושפחות כו' ובתים כו' וכותב ומעל' בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם ופירש"י ומעל' בערכאות שלהם מקום גדוליהם ושופטיהם ומעל' שטרות לפניהם לחתו' ואעפ"י שכבוד ותפארת הי' להם ואיכא למימר דאזיל ומודה שהוא כמציל מידם שמתוך כך יהי' לו עדים ומסייעי' להציל מן העוררין עכ"ל א"כ הרי מבואר להדי' דהתירו לו לכתחיל' לילך על היריד ופי' הרא"ש אפי' ביום איד שלהם ולקנות מהם ואח"כ התירו לו כדי להציל מיד המעוררין להעלות בערכאותיהם (ח"ו) [ק"ו] דשרי להציל ממון שהוא כבר בידו שלא יבואו לידי מומר שלא כדין ע"י ערכותיהם ועוד שהתו' בגיטין דף מ"ד ע"א ד"ה וכותב ומעל' וכו' הקשו אפרש"י דשטרות העולים בעש"ג שרינן בי' לכתחיל' בין דעבד ותי' בשם ר"ת דהאיסור הוא כמקיים המקח למכור בית בא"י לגוי ובע"ז מקיים המקח לע"ז ומהנה אותו ומתפרסם הדבר ואפ"ה שרי עכ"ל וכאן בנ"ד הפרסום הוא תועלת ועוד שהרי עיקור איסור הוא דלא ליזול גוי הדיין ויודה לע"ז כמו שפירש"י וכאן בנ"ד אם לא יציל וירשו המומר ח"ו ילך המומר ויודה לע"ז א"כ פשוט דשרי להציל שלא יבא לידו אף דעביד קצת איסור קל דלעולם לא ינצל מאיסור קל וגדול' מזו התיר הרמב"ם במומר שהוא יורש דאורייתא להפקיע ממנו הירוש' בכל טצדקי דאיפשר למיעבד כ"ש במומר זה שאינו יורשה כלל ע"פ תורתינו הקדוש' ולא שייך כאן לומר וכי אומרים לו לאדם חטוא כדי שיזכ' חבירך וכדאיתא בפ"ק דשבת (בהא דהדברים) דאין חבירו עוש' איסור קל כדי להציל חבירו מעונש חמור ואם כן הכי נמי נימא דאין לראובן לעשות איסור קל כדי שיזכ' שמעון ושאר יורשים בממון ולא המומר הא כבר כתבו התוס' שם

דהיכא דהוא יגרום האיסור על ידו שרי' לי' לעשות איסור קל שלא יגרום לחבירו איסור חמור וה"נ דכוותי' שהוא יגרום האיסור ומזכ' לעצמו ג"כ גם היכא דלא פשע חבירו שרי לי' לעשות וכמ"ש התו' לשם גם בל"ה לפי' הצעת השאלה שבדעת ראובן לצוות לעשות בממונו משפט וצדק' וזה לא יכול לעשות אלא ע"י אופן הנ"ל פשיטא דשרי לי' לעשות איסורא זוטא הנ"ל ודמי ממש להא שהתירו שם בגמ' לטמא עצמו בבית הפרס דרבנן לישא אשה וללמוד תורה אפי' היכא שמוצא ללמוד לר' יוסי וה"ה בנ"ד דק"ו דשרי לילך להודות בעש"ג כדי להציל ממונו אחר מותו שיעש' בהן צדקה ולהצילו מיד המומר ועוד דהמומרים דינן כמוסרים שמורידין ולא מעלין ובמסור אמרינ' ס"פ הגוזל בתרא דאיכא למ"ד דממונו מותר לאבדו ביד ואפי' למאי דקי"ל דאסור לאבדו היינו משום יכין רשע וכו' ואם כן במומר דלא שייך זה גם דאין דינו מד"ת ליורשה מחמת אמו הרי דהי' מותר לאבדו ביד ק"ו מגופו דמורידין א"כ פשיטא דמצוה להצילו שלא יבא לידו כדי שיאכל הלה בגיותו וחדי וכמ"ש במרדכי בכתובות פ"ק ע"ש והדבר הוא ברור כמעט שדבר שפתי' בזה הוא למחסור וק"ל הנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל בהקצין הר"ר ישראל ז"ל ה"ה קאיידנבר מווילנא:

שאלה יח

יורנו מורה בדבר התרנגולים אשר נמצאו כמה פעמים בשליתן ביצים סרוחים ונקרשים שקורין גשוואלנ"י אייער מאיזה טעם נטרפין בכך כי פליאה בעיני שמעתי אומרים שהאב"ד כמהור"ר זוול"א. ע"ה הי' אוסר את כולן מפי קבלה מהגאון מוהר"ר זלמן ולא מצאתי בטור ובב"י ובשאר ספרים אשר אתו שום פוסק אשר הביא דבר מזה הדין ודאי אם המה מעורין בגידין שמחוברין בשלי' יש לאוסרין משום נימוק השל' לע"ד אבל אם מונחים כן בשלי' והשליא הי' שלימה לפנינו בלא מכה ובלא השתנות מ"ט אסור' כי כמה פעמים בא אלי כאלו ואסרתי' בעבור ששמעתי אומרי' בשם הגאון כנ"ל ולא רציתי לכנוס את עצמו ולדבר נגד הגאון מורי הנ"ל:

תשובה הנה אהו' קבלת רבו לא שמיע' לי כלומר לא סביר' לי דהרי אף בניקב גם השלי' והכיס שהבצים בתוכו לא מצינן כי אם להרב מהרש"ל בספר יש"ש ובא"ו שלו שחש לדברי ר"ח והחמיר בטריפתו דעוף וזה לשונו שאם ניטל בעוף המעין וזו שהבצים מונחים בו טריפה עכ"ל בא"ו שלו ועפ"י זה החמיר בס' ב"ח גם בניקב או בנימוק ודי לנו במה שהחמירו הגאונים הנ"ל ומנ"ל להוסיף על הטריפות במה שלא נמצא בשום פוסק ראשון ואחרון וקרוב בעיני שהלכה זו מקופחת הי' שהשומע שמע במעי' של בצים

שנירקבו ונימוקו וסבור שהוא בבצים וחלילה לן לאסור ולהפסיד ממונו של ישראל בחנם ואפשר שרבו של מעל' החמיר לעצמו ולא לאחרים ח"ו. ואגב אודיע למע"ל זה לי ימים שתמהתי אספר ב"ח שכתב בסי' מ"ה סוף ע"ד וז"ל כתוב עוד בא"ו של מהרש"ל בשם ס' הזקן מא"ז נימוק הולד במעיה אף הבהמה עצמ' טריפה ואם עצמה כשיר' וכ"כ או"ה כלל נ"ה עכ"ל וכתבתי בצדו וז"ל ל' זה העתי' הרב ז"ל מאו"ה שם ולא ידעתי לפרשו גם רחוק מהדעת להטריף הבהמה וכי להוסיף אטריפות יש וראיתי בא"ו של מהרש"ל וז"ל נימוק הולד במעיה ונעשי' עצמות כשיר' עכ"ל והוא נוסח' אמיתי' והרב הב"ח לא העתיק על נכון ובדוחק יש ליישב דברי או"ה והב"ח דהולד עצמו אסור בשחיטת אמו כיון שנימוק אבל האם כשיר' וגם זה הוא דברי נביאות דהא קי"ל דעובר מת מותר בשחיטת אם ויותר נראה דט"ס הוא באו"ה ודלא כב"ח ע"כ בגי' ספרו הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל קאיידנבר מווילנא:

שאלה יט

יפרש לי מר דברי תוס' במס' שבועות דף ל' ע"א בד"ה שאם רצו הב"ד כו' ובע"ב בד"ה עשה דכבוד תורה כו' לענ"ד דבריהם צ"ע לפי מה שמתרצין התוס' כאן שאני דיני נפשות א"כ למה אמרו לעיל דלא כר"י אתי' י"ל שאני דיני נפשות אמנם אנכי רציתי לחלק דע"כ ר"י ס"ל דפסוק ועמדו שני אנשים קאי אעדי' ושמעון בן שטח ע"כ ס"ל דקאי אבעלי דיני' ובאופן זה רציתי ליישב הדבר אבל אח"כ ראיתי בסנהדרין דף י"ט ושם מקשין התו' קושיא זאת ומתרצין שאני דיני נפשות וע"י אותו הדבור לא יתכן פה מ"ש ולדידי' וכו' כי שם מפרשים בהיפוך יעיין מכ"ת שם עכ"ל השואל:

תשובה אהו' קושי' זו הי' קושי' וותיקין וכבר צווחו בו קנאי דקמאי וביותר בביאור דברי תוספות בעצמם שכתבו דאתי' דלא כר"י ובתוך כ"ד חזרו וכתבו ולדידי' בשעת גמ"ד כו' ואין זה מדרך התו' לחזור מדבריהם תוך כ"ד גם למה שינו בכמה דברים כאן ממ"ש במס' סנהדרין וכדי שנעמוד בזה אדבריהם בדרך אמת ונכון נלע"ד דתלי בחילוף הנושאי' והוא דהתו' בכאן ס"ל לפשיטות מוכח דהא דינאי לא אתי כלל כר"י שהיתה בשעת קבלות עדות ולא בשעת גמר דין וא"כ למה לא הושיב לינאי ולבע"ד שכנגדו אלא בע"כ הגמרא הנ"ל אתי' דלא כר"י דלדידי' שרי להושיבן אלא דא"כ תיקשי הא קי"ל כמתניתין דמלכי ישראל עכ"פ לא דנין אותו ומלכי ב"ד דנין מאי שנא בשלמא לרבנן הוא מעשה שהיה אבל לר"י ע"כ לא הי' מעשה שהיה. דא"כ היו מושיבין אותו לינאי לכך ס"ל לתוספות דלר"י גם הי' המעשה שהי' אלא לא כמו שמבואר בברייתא שהעמידו

בשעת קבלות עדות אלא שהעמידו בשעת גמ"ד ומפני כך תקנו שלא ידונו אותו אבל הגמרא דסנהדרין שמספר המעשה שהי' שהעמידו בשעת הקבלה לא אתי כר"י ולקמן שהקשו התוס' כיון דקי"ל עשה דכבוד תורה עדיף א"כ כ"ש מלך שמותר ליישב א"כ אף לרבנן לא אתי ההי' דסנהדרין דהא ה"ל לינאי להושיב לרבנן כיון שדינו כת"ח וע"ז תירצו שם שאני ד"נ דחמירי ומלך ות"ח שוה להדיוט ולדידהו ס"ל דאפי' רצו להושיב שניהם אין מושיבין לכך הוצרך ינאי לעמוד אף בשעת קבלה שהוא כתחיל' הדין שאינו רשאי ליישב כיון שבדיני נפשות דינו כהדיוט ואין מושיבין אפילו לשניהם אבל לר' יהודא לא אתי' עכ"פ כיון שאף שבד"כ דינו כהדיוט מ"מ כיון דבדיני ממונ' מושיבי' לב' הדיוטות בתחילת דין וקבלת עדות א"כ הי' לן להושיב לינאי וחבירו אליבא דר"י ואין כח לדיני נפשות לדחות ולאסור להושיב למלך ולהושיב שניהם כי אף שמלך בד"נ יקרא הדיוט מ"מ מותר להושיב שניהם הרי נתבאר דדברי התוס' שבכאן הן מרווחי' ומובנים בדרך אמת משא"כ במס' סנהדרין החליפו התוס' דבריהם והקשו תחל' בד"ה ינאי כו' וא"ת דאמרינן התם אפי' ת"ח וכו' וכ"ש מלך כו' ותירצו התו' שם כמו שכתבו כאן והוא דמלך אינו כת"ח וצריך לעמוד אפי' בדיני ממונות שת"ח א"צ לעמוד והמלך כו' ע"ש וא"כ אח"כ בד"ה ינאי כו' שהקשו הא דאמרינן פ' שבועות עדות שאם רצו כו' אז שפיר יכולי' לתרץ דאתי' אפי' כר"י כיון דמלך דנינן כהדיוט אפי' בדיני ממונות ובאם רצו להושיב מושיבי' שניהם יש לחלק דבדיני נפשות אין מושיבין אפי' שניהם אף לר"י כיון דמלך הוא כשאר הדיוט ובדיני נפשות י"ל דאסור להושיב שניהם א"נ דקבלת עדות הוי כגמ"ד גוד' בי' ר"י דאסור אף להושיב שניהם ובתוס' שבועות דלא ס"ל סברא זו דגם בדברי פוסקים מצינו מחלוקות זה אי קבלת עדות הוי כגמ"ד או לא וס"ל עיקר תירוצא דדיני נפשות שאני ושמלך דינו כת"ח א"כ בע"כ תו לא אתי' הא דהעמידו לינאי בשעת קבלת עדות שדינן כתחיל' הדין כר"י דאף שבד"נ יש להחמיר היינו לרבנן אבל לר"י לא מחמרינן בדיני נפשות שדין מלך כת"ח גם אם רצו להושיב שניהם מושיבין א"כ היה להם להושיב עם חבירו אבל לרבנן א"ש אף דבד"נ דין מלך ות"ח כהדיוט אסור להושיב שניהם אבל לר"י הי' להושיב שניהם כיון שהי' מלך ויושיבו גם חבירו ודו"ק היטב כנ"ל ברור כשמש בצהרים והכלל דלר"י לא דמי סברת ד"נ למלך שהוא כת"ח ועיקר היתר שמותר להושיב שניהם בדיני ממונות ודו"ק בחילוף הנושאי' הנ"ל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל קאיידנבר מווילנא:

שאלה כ

בשאלתי מ"ט קורין לתפילת מכחה מנחה ואמרתי להשואל טעם שהביא השרשים בשורש מנח וגם מהגמר' דיומא פרק אמר להם הממונה אין לך דבר קודם לתמי' וכו' הוצרכתי להודיע זה הסדר לאפוקי בתפיל' שחרית כנלע"ד יורני מורי אם כוונתי בזה אל האמת או לא:

תשובה ספר השרשים אינו תחת ידי ודברי מע"ל מהגמר' דיומא אינם מובנים לי לכן אני אומר למע"ל ברר דבריך ועל מה שאנו קורין אותו מנחה אין אנו צריכי' ליתן טעם כלל בזה כי מצינו בכמה כתובי' ומקראות שקורין את תפילת מנחה בשעה שהקריבו תמיד של בין הערביים ואותו תמיד הוא מנחה ומתנה לה' כמו אכפרה פניו במנחה בדניאל ט' אית' ועוד אני מדבר ומתפלל וגו' נוגע עלי כעת מנחת ערב ופי' שם רב סעדי' גאון ז"ל בעת שמקריבי' מנחה נ"ל התמיד בשעה שמינית ביום החול ובערב פסח מקריבי' בשביעית כו' עכ"ל והוא מתני' ר"פ תמיד נשחט ע"ש ובעזרא ט' כתיב ובמנחת ערב קמתי מתעניתי גו' וילפינן מיני' במס' תענית דף י"ב ודף י' ובמגילה דף ל' שהיא מנחה שהוא לאחר חצות שאז הי' תפילת מנחה בתענית ע"ש ודוד אמר בתהילי' סי' קמ"א תכון תפילתי קטורת משאת כפי מנחת ערב וקאי אתפילת מנחה דאיתא בשוחר טוב שם ולמה במנח' אלא עכשיו כל היום טובה נפשי בעולם שלא נצטער ובמנחה מתה עלי ומעי מתחלפי' לכך צריך אדם להתוודות חטאתו בתפל' המנחה דווקא לכך נאמר משאת כפי מנחת ערב וכו' ע"ש גם בפ"ק דברכות אמרו אף אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה גו' א"כ מבואר שתמיד של בין ערבים נקרא בכתו' מנח' שהוא מתנה ומנח' לה' אלא שצריך לתת טעם למה באמת קראו הכתוב לתמיד זה מנחה בזה אנו צריכי' לדברי השרשים אבל על קריאתינו אין אנו צריכין לשום טעם מאחר שהכתוב קרא כן ואפשר לי לתת טעם בשלמא קרבן תמיד של שחרית הוא לכפר על עבירות דלילה ואברי' ופדרי' של ערבית על עבירות היום כמ"ש צדק ילין בה גו' אכן השחיט' והקרבן של בין הערבים והתפיל' שנתנה בשביל הכל שלא לצורך כי הוא באמצע היום ולכן אמרו שהוא באמת מתנה ומנחה והעיקר החוב הי' מהראוי להיותן קודם הערב ביום כדי לכפר העונות דיום ולא אחר חצות מיד נ"ל וק"ל ועיין בתו' פ' ערבי פסחים דף ק"ז ע"א ד"ה סמוך למנח' כו' ודבריהם קרובים לדברי ע"ש נ"ל וה' יאיר עיני כו' אהרן שמואל קאיידנבר מווילנא:

שאלה כא

ילמדינו קהל שנהגו להשתדל קיומי' על ג' שנים והתחייבו מהשרר"ה יר"ה להיות כל א' מהשותפי' ערב חבירו ובתקנת הקהל מבואר אם יעקו' אחד דירתו בתוך ג' שנים קודם כלות זמן הקיומי' שיהא מחויב ליתן את המס קבוע עד כלות ג' שנים יען כי נכנס לכתחילה בשותפות וערבות להשיג קיומי' ומעתה א' מן השותפי' הנ"ל הכניס בשותפות גם את בנו פנוי והשתדל עבורו קיומי' ואיזה שבועות אחר נשואין הבן נפטר והלך לעולמו וחיים שביק לכ"ע והאלמנה נסתלקה מנכסי בעלה ואף מה שהכניסה לו שביקו לה לחזור במלואו והאב יירש את בנו מה שנתן לו לנדוניית' וטעם הקהל שיפרע ראובן את המס עבור בנו עד כלות זמן הקיימים כי הוא נכנס בשותפות עבור בנו בהשגת קיומים גם הוא ירש את בנו ז"ל וראובן השיב שהאלמנה מחויבת ליתן כי כתב קיומים בידה וכל זמן כלות קיומים ג' שנים שתרצה לישב עיגון אין מי ימחה בידה כאשר עשו איזה אלמנות מקדם שנתנו המס אחר העדר בעליהן או שמא הקהל מחויבי' להפסיד כי [לאן] נזכר בתקנות הקהל כ"א עקיר' מישוב אבל לא מית' והשיבו הקהל לגבי מיתה אין מהצורך להזכיר כי מ"מ ישתייר העזבון תוך הקהלה ויש מקום לגבות חוב המס ומגבי' ממטלטלי דיתמי ודארמלתא כי ע"מ כן אנחנו נכנסי' לערבי' תחילה משא"כ בעקירת מן הישיב לא פש מידי למיגבי מיני' והתקנות סתמן כפירושן והקהל מוחזקין כדגבי אילן שספק אם קודם לעיר דקוצץ ואין נותן דמים בפ' לא יחפור והאלמנה תאמר כתב קיומים שנתן לי על שמואל עירער הוא בעצמו עליו נגד השררה יר"ה וביקש להחזירן לידו כי אמר אף שנתן לי הכתב קיומים לא מסר לי החסד של חיריות שרר"ה יר"ה שחל על הקיומים כאשר באמת כדחיתי נדחיתי מחזק' ישוב הקהלה וללישב עיגון איננו מחויב דבעינ' חוטרא לידי' כו' וטב למיתב טן דו כו' ושמא יוציאו עלי ש"ר בשכונתי ולהשיג קיומים כשאנשא לאחרינא בהשתדלות הוצאות מרוב' אין זה ביכולתי וכבר נסתלקתי מנכסי בעלי ז"ל ויצאתי נקי מנכסיו ואפי' את שלי לא הגעתי במלואה ואף כי היו מקדם ג"כ אלמנות תוך הקהלה שנתנו המס אותן האלמנות ובניהם חסו זע"ז כדי להחזיק הישוב והערנית ולא נתגרשו מבית בעליהן כמוני והי' ביכולתן להחזיק הערנית והישוב מחסד אל והשררה יר"ה ומה דשביק בעלי ז"ל ירש אביו ועליו לפרוע ע"כ הטענות הדין עם מי:

תשובה שאלה זו נגד האלמנה א"צ לפני' ולא לפני ולפני' והאריכות בזה הוא ללא צורך כי הכתובה הי' כתוב וכ"ש הנדונייי' ונכסי צ"ב שלה פשיטא שדינו כשאר ב"ח וכמבואר כל זה בב"י טא"ה סעי' ג' וסוף סעי' ד' ובש"ע שם סעיף ד' בהגה' וסעיף ה'

ע"ש וא"כ מאי איכפת לי' לבע"ח שלא לגבות חובו משלם ומהמותר נכסי מת יגבה הגובה המסים שנ"ח והשר כיון שהי' אינ' חייבת כלום להשר והבעל הוא לוה שלה ודומה לזה כתב הב"י בטא"ה ס"ס קי"ח בשם מ"כ וז"ל וכתו' עוד שנשאל אם המלך תפס האלמנה והיורשי' על הנכסי' ונתפשרו עמו ועתה האלמנה תובעת כתובתה משלם והשיב אלו לא נתפשרה גם הי' עמהם לא הית' פורעת כלום לפי שאין לה חלק ידוע בממון אלא כתובת' ואלו לא נמצא בממון בעלה אלא כדי כתובת' הי' הית' נוטלתו וכו' עכ"ל ומכ"ש בנדוניה שהי' כתוב ועוד שהרי בדין תורה הית' גובה כתובת' ותוספתא מנכסי בעל' אלא משום תיקון ר"ת ותם לריק כחכם תקנו שיהא הנדוני' חוזר לאבי הבן או האשה כמבואר בתו' ובפוסקים ראשונים ואחרונים וזה פשוט דלא שייך לומר ותם לריק כו' אלא כשאלמנות נוטלת מנכסי בעל' ועיני חמי' רואות וכלות וכן להיפך אבל מה שלא בא ליד הבעל כשמתה הי' או ליד' כשמת הוא כגון שהוציא לצורך קבורתו או איפכא דבר זה לא שייך ותם לריק כחכם ומה איכפת לבעל או לאשה כשנשאת מקרינן ע"י אחרים ולא ע"י ידיהם וק"ו בן בנו של ק"ו כשהאשה אין לה שום הנאה מהקיומים ורוצה לעקור פשיטא דהוי כשאר ב"ח ומכ"ש היכא דנעשה ע"י גרמת ראובן חמי' וכ"ש היכא דלא נטלה נדונית' במלואה האיך תיסק אדעתין שהי' תשלם המס ואחר יאכל ויחי' מהקיומים וזה פשוט וברור ובזה נסתלקו ג"כ טענת ראובן מהקהל יצ"ו כי במה שנתחייב המת להשר ודאי נשתעבדו נכסי המת להשר ומהן הוא גובה ולא שייך לומר נגד השר וב"ח ותם לריק גו' כי הוא היורש ועליו לפרוע לב"ח שלו ממה שהניח בנו ולפי שהדברים פשוטים כביעתא בכותתא לא ראיתי להאריך בה' בראיות והנלע"ד כתבתי אהרן שמואל קאיידנבאר ה"ה מווילנא:

שאלה כב

במותב תלתן כחדא הוינא כד את' לקדמנ' כמר פלוני בר פלוני ואחרי האיום והגיזום שאיימנו עליו העי' בת"ע וז"ל בל"א איך אונ' יוסף האבן הערונג געשן בבית ראובן אונ' שמעון האט אויך מיט גיגעסין דער נאך זענין מיר ארויס גיגאנגין האט דער שמעון גיזאגט בלייבט שטיין אונ' איז גיגאנגין איבער פאר דער בתולה שרה איר טיר אונ' מיר זענין נאך גיגאנגין אזוי האבין מיר גיזעהן דאס ער איר פארטשיילע אין דער האנד האט גיהאט אונ' האט אהן גיטאן דאס פינגערל אויף דער האנד איך קאן ניט וויסען אויב דוא בתולה האט גיזעהן דאס פינגערל אודער ניט דער נאך האט זיך דער שמעון אים גיקערט אויף דער זייט אונ' האט דאס פינגערל אריין געוויקעלט אונ' האט צוא איר גירעט נוא

דיא האסט דאס פארטשיילִיכען ווידער אונ' האט איר גיגעבין דאס פארטשיילִיכען אוב האט דער בייא גירעד הרי את מקודשת לי אזוי זענין מיר דער נאך אוועק גיגאנגין עכ"ל. עוד העיד הנער הנ"ל בעונש הנ"ל דאס פינגערל איז מיין גיווועזין אונ' דער שמעון האט פון מיר גינימען אים שבת אויף דען מקח וואס ער מיט אים מאכין ווארט אחר שבת אזוי האט ער ביום א' גיקויפט בעד ב' ר"ט וקבל ממנו א' ר"ט וחצי שוב העיד הנעל' לוי בן יהודא גם בעונש הנ"ל וז"ל איך אונ' פלוני אונ' שמעון האבין הערינ"ג גיגעסין בבית ר' פלוני ביום ש"ק אונ' איין מאס יין דער ביי גיטרינקין אזוי האט דער שמעון געשיקט דאס מעדכין שרה זאלין צו אונז קומין האט ניט וועלין קומין אזוי איז שמעון ארויס גיגאנגין אול מיר זענין נאך גיקומין האט שמעון איר פארטשיילע אין דער האנד גיהאט אונ' איין פינגערל אויף דער האנד אלזוי האט ער דאס פינגערל פון זיין האנד גינומין אונ' האט עס איין גיוויקעלט אין איר פאטשיילע איך קאן ניט וויסען אויב דאס מעדכין האט גיזעהן דאס ער פאר קכיפט דאס פינגערל אין דער פאטשיילע אוידער ניט אונ' האט גירעד הרי את מקודשת לי כנהוג אונ' דער נאך זענין מיר אוועק גיגאנגין עכ"ל הוגבה יום ב' ד' אדר שני תכ"ד לפ"ק והבתולה מכחשת כל הענין שלא נתן לידה הפיטשול' רק זרק על הארץ ואמר הליכי הפטשול ובאה אחות' הקטנה והגביה' מן הארץ ומצאה טבעת בתוכה ומעולם לא בא טבעת לידה ולא שמעה כלל שום קדושין ממנו ומעולם לא נתרצה לו לשדכה ותמיד גערה בו שילך ממנה והטבעת החזיר' אחותה לבית רבי פלוני עכ"ל גם לא ידעה כלל שהי' טבעת כרוך בתוכו עד הגבה' אחותה זה תורף דבריה עד כאן לשון השואל:

תשובה בתחל' לענ"ד אפי' שיהא דברי העדים קיימים [בלי] הכחשה כלל מהבתולה הנ"ל אפ"ה נלע"ד דאין כאן בית מיחוש לקדושין הללו והנה יש כאן שני חששות שיש. לחוש לקדושי' הללו שקידשה בגזל דידה דהיינו הפטשול וחשש השני מחמת הטבעת שלו שהי' כרוך בתוך הפטשול והנה מחמת חשש קידושין הפטשול אפי' קיבלה אותן ממנ' בידה נראה פשוט דאין לחוש כלל מהא דאמרינן בקידושין דף י"ג ע"א בעובד' דההי' איתתא דהוי מזבני ורשכי כו' והביאו בטא"ע ובש"ע סי' כ"ח סעי' ב' וג' דאינה מקודשת בלא יאוש אא"כ שדיך תחיל' ונתרצי' לישא אותו או שאמרה בפי' הן ובנ"ד לא הי' שום א' מהם שלא נתרצי' לו תחילה שלא ידעו עידי קדושין מזה כלל גם לא אמרה הן ונרא' דאף אם היו הכחשה בין המקדש והבתול' ושהי' הוא טוען ששדכן מתחיל' והי' מכחישתו הוי כאלו הוא טוען קדשתיך והי' אומרת לא קדשתני דהוא מותר בקרובותיה והי' מותרת בקרובי' כדאיתא בפ' האומר ובטו' ובש"ע סי' מ"ו ועוד נ"ל דכאן לפי העד

הא' פלוני משמע בפי' שלא היו כוונתו לקדש בפטשולי הנ"ל שלה כי אם בטבעת הכרוך בתוכה שהרי העיד שא"ל דיא האסט דיא דיין פטשולי הרי שלא ביקש לגזול הפטשול אלא שהי' כוונת' ללכדה בערמת הטבעת שבתוכה והיו סובר שיקדשה בטבעת אעפ"י שלא ידעה בשעת הקבלה שיש טבעת בתוכה הי' סובר שיועילו הקדושין והעלה בידו חרס דלפי מה שאכתוב לקמן דליכא משום טבעת חשש כלל שתהא מקודשת בו א"כ אין כאן חשש קדושין אפי' מדרבנן במה שלקח ממנ' הפיטשו"ל וקידשה בפי' אפי' בתורת גזל גמור כיון דלא נתייאש' מהפטשול שלקח עתה ממנה כפי העדאת עדים שהעידו לפנינו שלקח ממנ' הפטשול עתה וכרך הטבעת בתוכה ועיין בב"ח ותמצא מבואר להדיא והאריכות בזה הוא למותר ומחמת החששא הב' מטבעת שלו שכרוך בתוכ' לפי דברי העדים ולו יהי' כדבריהם אין כאן בית מיחוש כלל והוא מבואר מהא דאית' בש"ס האי גברא דקדיש בציפת' דאסא א"ל והא לי' בי' שוה פרוטה א"ל תקדש בד' זוזי דאי' בה שקלת ואישתק' אמר רבא שתיק' דלאחר מתן מעות כו' וברש"י בד' זוזי כו' כרוכי' הי' בה שקלתן כלום' נקטי לי' ולא השלכתו ואישתיק' הוי שתיק' דלאחר מ"מ דמתחיל' כשקבלתו והמעות היו בתוכו לא ידעה בהן וכשידעה אח"כ ושתק' שתיק' דלאחר מ"מ הוא ולא כלום הוא דהאי דשתקה משום דלא איכפת לה מימר אמרת מעיקרא לאו אדעת' דהכי קבלתנהו עכ"ל מבואר להדיא דאם לא ידעה ממה שבתוכה בשעת הקבלה אף שנתברר אח"כ שהי' בשעת הקבל' אם לא נתקדשה בציפת' מחמת שלא הי' ש"פ והי' לא נתרצה אלא בש"פ דווקא וכמ"ש הרא"ש והריטב"א בענין דליכא למיחש שמא ש"פ במדי ע"ש אף דאח"כ נתוודע לה שהי' בתוכה ושתקה והלכה ולא אמרה בפי' הן דלא מהני הקדושין כיון שלא ידעה ואפי' אם אמר לה בפי' אח"כ התקדשי בד' דינרי שבתוכה כיון שלא ידעה בשעת קבלת הקדושין וכ"ש בנ"ד דלא ידעה כלל שיש בתוך הפאשיל טבעת שלו כרוך ולא א"ל אפי' לאחר קבלה שיש בתוכו טבעת שלו לפי העדת העדים שהלכו תיכף אחר הנתינה לעלמא ולא שמעו ממנו שהגיד לה וא"כ אפי' הגהות הרי"ף שהביא מור"ם ז"ל בא"ה סי' כ"ח סעיף ה' וזה לשונו וה"ה אם לא חזר ואמר התקדשי לי רק א"ל הרי בתוכה ש"פ מקודשת מספק עכ"ל מיה' עכ"פ צריך שיאמר לה הרי בתוכה ש"פ ובנ"ד לא א"ל כלל בפני עדים ובאמת שבתו' רי"ד שם כתוב להדי' דלא כהגהות הרי"ף והוא ספר ש"ג שסביב הרי"ף וז"ל אמר לה התקדשי לי בד' כו' דווקא אי הדר וא"ל תיקדש לי אבל אם אמר ד' זוזי אית בה לחוד אינו מועיל כלום שדבור ראשון אין בו ממש כיון שהאשה סברה שאינו נותן לה אלא האי ציפת' ואין בו ש"פ הלכך צריך עוד שיאמר תתקדשי לי בד' זוזי דאי' בה עכ"ל וידוע שהי' רב מובהק ויש לסמוך עליו יותר

מעל הש"ג ובפרט דמסתבר טעמי' ולשנא דהש"ס מורה כן ודו"ק ואין לומר דהא בההיא עובד' דציפת' מסיק שם בגמרא מאן דשמע לי' הא דר"ה בר"י חושו לה משום קושי' דאם איתא דלא ניחא לה לישדינהו ול"ד לכנסי סלע זו בפקדון דסברא אי שדינן להו מתבר' מחייבי בהו והנה קצת מגדולי פוסקים חשו לה וכמבואר בטור וב"י שם ומצינו ג"כ בקצת אחרונים שחשו לה איברא דבש"ע שם סעיף ה' אין הכרע במ"ש שם ה"ז מקודשת מספק דשמא כוונתו להא דשמואל דחיישינן שמא ש"פ במדי וכמבואר בל' הרמב"ם שהביא הב"י שם מ"מ נ"ל דנ"ד דמי ממש להאי דכנסי סלע זה בפקדון אפי' אמר אח"כ שיש בהן טבעת והלך ואפי' לדברי העדים שקבל' בידה דכיון שלא ידעה שהי' בתוכה טבעת ואף את"ל שפתח' אח"כ ומצאה להטבעת וי"ל דהי' לה לזרוק כשמצאה בתוכה כיון דנתן לו בל' קדושין מ"מ נתייראה שאם לא היו הוא והעדי' אצלה כשמצאה הטבע' הי' ג"כ מתייראה לזרוק דלא תתחייב באחריות הטבעת דעלי' היה מוטל השמיר' ואפי' את"ל דלא היתה מחוייבת לשמור מ"מ [אין הוי זרק' בידי' הוי מתחייבת כמזיק בידים ואם כן הוי פקדון ממש אפי' לדעת הרי"ף והרא"ש וחי נפשי אחר החיפוש בספרים מצאתי להדי' חילוק זה מבואר בש"ת המבי"ט ח"א סי' רצ"ט ע"ד ע"ש גם טעמים אחרים שכתב שם שייך בנ"ד ג"כ ע"ש ובסי' רצ"א ותמצא שמסכים לכל דברי אלה שכתבתי בהא דשתיקה לאחר מ"מ ועוד נ"ל ראיה ברורה מדברי התוס' שם שכתבו שם וז"ל אמר רבא מנא אמינ' וכו' פי' מפני שעדיין הי' המעות בידה הוצרך להביא ראי' לדבריו שאם לא היה בידה אלא הוליכת' כבר בבית ואח"כ אמר לה התקדשי לי באותן הזוזי' ושתק' פשיטא דלא הוי מקודשת דמאן מוכח דנתרצה בהם אבל הכא י"ל מדלא שדתינהו ליהוי קדושין וכו' עכ"ל ובנ"ד שהעידו העדים שהמקדש והמה מיד שקבלה הלכו לה' והיא לא ידעה כשקבל' אפי' לא זרקה אלא הוליכה לביתה אינה קדושין בפשיטו' ולא הי' צריך רבא להביא ראי' אלא בשעה שנתוודע לה מד' זוזי' הי' המקדש לפני' אבל אי נתוודע לה אחר שהלך המקדש והעדים פשיטא דאינה מקודשת כלל אפי' למאן דחש לקושית ר"ה ברי' דר"' ודו"ק ועיין בש"ת מהרש"ך ח"ב סי' קל"ד שצידד להקל כשיש שום צד קולא כשתיקה דלאחר מ"מ אפי' להרי"ף והרא"ש ע"ש הגם שעל צד הקולא שמצא דשאני בציפת' דאסא דחשו לה רבנן הוא משום שקבלה תחילה הציפת' לשם קדושין לכן חשו בשתיקה דלאחר מ"מ דשמא הי' כאומר' הן אבל היכא דנתן תחילה בסתמא לכ"ע לא מהני שתיקה דלאחר מ"מ ע"ש לא נהירא לי קול' שלו דא"כ מאי הביא ראי' בגמר' לרבא מהא דתני כנסי סלע לפקדון וכו' דאינה מקודשת דילמא שאני התם דלא קבל' תחילה לשם קדושין אלא וודאי ס"ל להש"ס דאין חילוק בזה אלא משום קושית ר"ה שוב ראיתי

דהקשה עליו בש"ת המבי"ט סי' מ"ג לטא"ה ע"ש מ"מ בנ"ד יש לנו ראי' מדבריו דדמי ממש לכנסי סלע בפקדון כיון דלא ידעה מהטבעת בשעת הקבל' כלל ולא הגיד לה גם אח"כ מהטבעת אף אם מצאת' אח"כ ולא זרק' דאין כאן בית מיחש וכמש"ל כל זה הוא אפי' מונח קיים שהעדים העידו אמת וק"ו בנ"ד שהיא אומרת שמעולם לא קיבל ואפי' לדברי העדים שקבל' לא ידעה מהטבעת וי"ל דלאחר שנודע לה זרקתו או ששלח' לבית ר' פלוני או שהצניע' תחילה בבית' ואח"כ שלחה וחזר' לבית ר' פלוני גם הגידו העדים שהטבעת הי' בו אבן טוב דלקצת תשוב' אחרונים נוכל לצרף לטעמי' אחרים דלא מקדשה דצריכי' שומא אכן אין אנו צריכי' לזה מטעמי' שכתבתי. ואין לספק ולומר דשמא קודם שבאו עדים נתנה לו הפטשיל שלה במתנה או לקדש אות' וא"כ לדברי העדי' שאמר בשעת נתינה הרי את כו' הוי קדושין גמורין באותו פטשול חדא דהא מוכח ממה שכרך הטבעת בתוכו לא הי' בדעתו לקדשו בפטשיל דאל"כ הי' לו לקדשו בפטשול לחוד ועוד כיון שידעה הבתולה שהעדים אינם יודעים שהוא שלו במתנה ממנה וודאי לא קבלת' לשם קדושין כיון שהעדים אינם יודעים שנתנה לו במתנה וזה יודעי' שהיה שלה תחיל' ולא שלו ועוד דהעיד א' בפירוש [שאמרן] קודם הנתינה דא האסט דוא דיין פאטשיילע ווידר כו' ש"מ שהחזיר לה גזילתו דאם היה נותנת לא הי' צריך לדברים אלו אלא הל"ל הרי את וכו' ובר מן דין הרי הי' מכחשת ואמרה שהוא חטף ממנה ומעולם לא נתנה לו במתנה והעדים אינם מכחישי' בזה שבאו אחר שהי' בידו והגידו שהפטשול הוא שלה א"כ חזר לדין קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני וכמש"ל:

הכלל העולה שרה הנ"ל הי' פנוי' גמור' ואין בה שום חשש קדושין כלל ושמעון הנ"ל ראוי להענישו ולכפתו על העמוד ולענשו על אשר נבלה עשה בבת ישראל ושלא יהי' בנות ישראל היקרו' הפקר לאיש רק ופוחז כמוהו אכן באופן שיסכימו עמי בעלי הוראות מחמת חומר איסור א"א ואם יסכימו עמי אזי מותרת שרה הנ"ל להנסבה לכל גבר די תיצביין שוב ראיתי בתשובה א' שחכם א' רצה לפקפק להצריך גט מהא דפסק הב"ח כר"ש דסבר סתם גזילה יאוש בעלים לענין דמקודשת דרבנן וטעות הוא בידו דהב"ח לא פסק כן אלא בגזילה דאחרים דהוי יאוש ושינוי רשות דקי"ל דמקודשת מדאורייתא והוכיח דעכ"פ יש להחמיר בזה אפי' בסתה יאוש ושנוי רשות גמור מדרבנן ע"ש טעמו אבל כל היכא דליכא אלא יאוש לחוד כגון בגזל דידה ולא שדיך ולא אמרה הן או בשינוי רשות ואח"כ נתייאש וכפי' מהרש"ל בפ' מרובה והגוזל בתרא סי' כ"ז דלא קני אלא ביאוש לחוד ודי לנו בחומרא מדרבנן דוודאי לא מהני אלא ביאוש גמור ולא בסתם משום דשמא קי"ל כרב' דפ' מרוב' דיאוש כדי קני מדרבנן אבל בסתם וודאי לא קני דלא כר"ש

וזה מבואר בב"ח ובהג"ה ש"ע והן דברי רי"ו וכן הוא בש"ת אחרונים להדיא עיין בש"ת ר"ש ד"י מדינא ח"א סי' ס' דפוס תוגרמא והן הדברים ברורים ופשוטים וגם החכם הנ"ל חזר מדבריו והתיר הבתולה הנ"ל להנשא לכל גבר דיתצביין בלי פקפוק ומיחוש כלל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל בן הקצין הר"ר ישראל קאיידנבר ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה כג

אעלה על במותי אב בחכמה ובדעת ובכל מלאכה מלאכת מלאכתו שבתורת ה' תמימה הרב הגדול והרב הכולל נ"י ע"ה פ"ה אב"ד ור"מ כמהר"ר אהרן שמואל נר"י הנה נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי ושאלה אחת יש לי לשאול וזהו תוכן השאלה אשה אחת היתה צועקת אלי צעקה גדולה ומרה והיא מרת נפשה מתפלל' עבור המקרה רעה אשר קרה לה מקרה בלתי טהור וזה כי היתה אלמנה וזה מקרוב נישאת לאלמון אחד ואחר הנשואין טבלה וראתה דם מחמת תשמיש תיכף אחר ביאה ראשונה שאחר טבילתה וכן בשניי' וכן בשלישי ובכל פעם בביאה הא' שאחר טבילתה בדקה אותה תיכף וסמוך ממש ומצאה דם וכן עשתה ג"פ רצופים. ובאתה אלי וצעקה במר נפשה ובכה תבכה ובקשה ממני להורות לה הדרך והמעשה כדת מה לעשות וארדה לראות ולחקור הכצעקתה הבא אלי עשת' ואם לא אדעה וספרה לה לעצמה המעשה שהי' כך הי' בכל ביאות שבעל אותה הבעל הרגישה צער וכאב גדול מאוד בשעת תשמיש אשר כמעט לא הי' ביכולתה לסבול מרוב הכאב ואח"כ תיכף אחר הבעילה וסמוך לה ממש בדקה עצמה ומצאה דם גם הי' הדם אחר בעילתו והי' פוחת והולך דהיינו בפעם שנייה הי' מוצאה דם פחות ממה שהי' מקדם אחר ביאה ראשונה ובביאת הג' לא מצאה רק כ"א כתם אחד רק אחר הבדיקה גם לא הרגישה בפעם ג' כאב גדול כמו בשני פעמים הקדמונים גם אמרה שמקדם טרם שהיתה מזדקקת לבעלה הי' לה וסת קבוע בכל חודש ועתה משעת ביאה ראשונה חדל לה להיות אורח כנשים ויכול להיות שנתעברה ממנו מביאה ראשונה גם אמרה כשטבלה הי' בפעם השני' הי' סמוך לווסתה ממש ואפשר בשעת וסתה כי דרכה הי' בכל ווסת להקדים יום או יומיים והנה לא אמרתי לה לא איסור ולא היתר כי מי אנכי התולעת נבער מדעת להכריע בדבר שנחלקו בו אבות העולם פוסקים ראשונים ודבר שהוא ספק כרת דהא אפילו שותא דרבנן לא גמרינא רק צויתי לפרוש אות' מבעלה שלא תטבול עד אשר אגמר ואדע מה יעשה בה מפי סופרים וספרים ועתה באתי לחוות דעתי דרך משא ומשא לפי קנו שכלי כאשר הורוני מן השמים. הנה הגם שדינא דהאי איתתא ידוע ומפורסם ומפורש בשום שכל בש"ת הרשב"א בסי' תתל"ט והביא הש"ך

בי"ד בסי' קפ"ז וז"ל ואם ראתה גם כן כל פעם בביאה ראשונה שאחר טבילתה אסורה לבעלה כאלו ראתה ג"פ רצופים שהרי א"א לה לטבול וכו' מ"מ הואיל ומצינו שהקילו חז"ל בדברים אלו כדי שלא להוציא אשה מבעלה וכמו שכתב הרא"ש בפרק התינוקות וז"ל כי מצינו הרבה פעמים בהש"ס שחשו חכמים לתקנות עגונות והקילו מאוד ומצינו שהקילו חכמים הרבה שלא הצריכה בדיקה עד שתחזק באצבעו' וכוחו' וכו' וא"כ כח דהתיר' עדיף אם יש לה למצוא היתר בדברים אלו כדי שלא להוציא אשה מבעלה ויש חשש עיגון ע"כ אני השואל מרום מעלת כת"ר אם למצוא היתר לאשה זו בדברים אלו בלבד מחמת שהרגישה כאב וצער גדול בשעת תשמיש כי במגילת ספר כתוב בב"י בי"ד סימן קפ"ז משם הג"ה מיימוני' שכתו' בש"ת ריצב"א אם היא מצטערת הרבה בשעת תשמיש וקשה לה מאוד נראה קצת כחולי ומכה יש לה וכו' דנשמע מזה אם יש לה צער נראה דיש לה מכה וא"כ גבי אשה זו דיש לה צער וכאב גדול א"כ יש לומר דמכה יש לה באותו מקום ובגין כן מרגשת הצער וא"ת היאך יעלה על דעת לומר שהצער נחשב כמכה א"כ למה כתב הריצב"א דמועיל הצער שיש לסמוך אבדיקה בבעל הראשון הלא א"צ בדיקה אם יש לה מכה כי תולה במכתה. די"ל דיש חילוק באם יש לה ווסת אז תולין במכתה אף שאינו ידוע שמוציאה דם כמו שאבאר לקמן ואם אין לה וסת קבוע אז אין תולין במכתה אלא א"כ ידוע בוודאי שמכתה מוציאה דם וכו' וכאן אצל בדיקה לא נחית לפרש ולחלק עדיין בין שיש לה ווסת קבוע או לאו אלא בין יש לה ווסת קבוע או אין לה מועיל הבדיקה וע"כ סתם דבריו וכתב ואם הרגישה צער וכו' יש לסמוך אבדיקה אפי' באין לה ווסת קבוע דאף ביש לה מכה אין תולין אלא בידוע שמוציאה דם ממש מועיל הבדיקה או י"ל שכך מפרש הריצב"א ואם הרגישה צער וכו' יש לסמוך אבדיקה ואף אם נמצא דם על המוך תולה במכתה וכמ"ש הרב מהר"ר יואל זצ"ל ה"ה ב"ס ב"ח בסי' הנ"ל סעיף ז' וגם בספר ש"ך כתוב שם בשם הגאון אביו מהר"מ ז"ל בסי' הנ"ל בס"ק י"ח דאפי' בדקה עצמה בשפופרת ומצאה על המוך תולין במכתה וכו' מ"מ בין כך [בין כך] יש לנו לומר דאם יש לה מכה ווסת קבוע והרגישה צער דכמו מכה יחשב לתלות בה ויותר מזה יש להוכיח ממה שכתוב בב"י בסימן הנ"ל בד"ה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום וכו' וזה לשונו וכתב בשם הריצב"א וכו' הא דקתני נאמנת לומר מכה יש לי שממנה הדם שותת ויורד לאו נאמנת לומר דממכה שותת ויורד קאמר אלא כלפי שאמר אם יש לה מכה תולין במכתה קאמר שאין אנו צריכין לדעת בבירור שיש לה מכה אלא היא עצמה מרגשת במכה ונאמנת לומר מכה יש לי ששם יש דם תולה במכתה שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד וכו' נמצא למידין מזה שאם היא רק מרגשת

במכה ואינה יודעת בבירור תולין במכתה והכי נמי י"ל דהרגשת הכאב גבי האי איתתא הוה כמו הרגשת המכה ויש עוד ידים מוכיחו' יותר גבי האי איתתא דהרגשת הכאב שלה מחמת מכה היא כי אמרה לו שמקרוב בקשה לעשות רפואה לעצמ' ונתנה חמאה באותו מקום והרגישה הכאב שנקרא בל"א גשמארצ"ט נמצא דהכאב מחמת מכה הוא דאל"כ מהיאך יבא לה הכאב דהרי כתוב רמ"י בלבוש ע"ז סי' הנ"ל וז"ל אם הרגישה צער וכאב בשעת תשמיש לכ"ע יש לסמוך אבדיקה בבעל ראשון שיש רגלים לדבר שמן הצדדים ע"י מכה בא דאי מן המקור לא היה לה כאב מתשמיש דדם המקור בא בלא צער מכה כי רק הוא כולד שם כמו הפירי באילן או כמעיין הנובע וכו'. דנשמע ג"כ אם יש לה כאב ע"כ דדם מכה הוא ולא דם המקור וכו' ועוד יש להביא ראי' מתשובות מהרי"ל בסימן ר"ן והביא בש"ע בסימן קצ"ה בי"ד שרגילה אשה לראות דם במי רגלים ומרגשת כאב בשעת שמטלת מים כגון החולי שקורין הארי"ן וויני"ד נראה דיש להתיר בכל ענין דהא איכא ידים מוכיחות שיש לה מכה המכאיב אותה בהטלת מים ממנה הדם יוצא ואפי' אם מצאה דם אחר הטלת מים כשמקנחת עצמה טהור דמאחר דמרגשת כאב ואינה מוצאה דם רק אחר הטלת מים וודאי דם מכה הוא וכו' דנשמע ג"כ דהרגשת כאב היא בוודאי מכה וביותר בההיא איתתא דיש לתלות בה אפי' לדעת המחמירים גבי מי רגלים הואיל ויש לה וסת קבוע נשמע מזה הנ"ל ומוכח דהרגשת כאב היא ע"כ מחמת מכה ובוודאי אית לה מכה וביותר בההיא איתתא דיש לה הוכחה גדולה יותר דהרגישה הכאב אף שלא בשעת תשמיש כשעשתה לה הרפואה עם החמאה כנ"ל ועוד ראיי' דהא לא ראתה מתשמיש ראשון ואילך אפי' בשעת ווסתה שרגילה לראות ע"כ אותה הדם שראתה אחר ביאה בוודאי מחמת מכה ומיעוך התשמיש הוא דהא ראינן שפסק ממנה דם הנירות כי חדל להיות אורח כנשים ואם כן יש לנו ג"כ לצרף דעת המרדכי בזה מ"ש פרק תינוקת ואם יש לה וסת זמן קבוע שהי' רואה תולה בווסתה שיכולה היא לומר שהדם שהי' רואה טהור הוא דעדיין לא הגיע ווסת וכו' ויש כאן שני צדדים להתיר מכה וגם וסת קבוע ודומה ממש למ"ש בפסקי מהרא"י בסי' מ"ז והביא הב"י בי"ד בסי' קפ"ז וז"ל אמנם בעובדא דידן מצאנו ב' צדדים לטהר ולהתיר חדא כמו שכתבתי שכל זמן שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוציאה אותן כתמים ושערות דקות בזה המקום נראה דרוצה לומר במקום אחר מצאה לעולם א"כ אם אותו מקום בצדדים וכו' ואם כן בנ"ד שבשום פעם אינו מוציאה רק במקום אחד מן הצד דיש הוכחה דלאו מן החדר בא אלא מן המכה שבצדדים וכו' עוד כתוב במרדכי ההיא ברייתא הרואה דם מחמת תשמיש דתנו בה ואם יש לה וסת קבוע תולה בווסתה

פירוש ואם יש לה זמן קבוע שהיא רואה תולה בוסתה שיכולה לומר שהדם שהיא רואה דם טהור וכו' וסוף דבריו והנה אתה כתבת ולאשתך יש לה ווסת קבוע כהוגן וכדרך נשים א"כ מועיל גם כן להתיר ולטהר אע"ג דרש"י פי' בעניין אחר הברייתא מ"מ נוכל לצרף דעת המרדכי ג"כ לשאר צדדים לכן נראה אי איתניהו לכל הני צדדים לעיל אשר הוזכרתי תוכל לסמוך עליהו להחזיק' לך טהורה וכו' וזה דומה ממש לנ"ד ואע"ג ששם הי' המעשה שהי' מוצאה כתמים כל זמן שהיא בודקת במקום אחד מן הצדדים דיש הוכחה גדולה ולכן אנו מצטרפים דעת המרדכי אבל בנדון דידן שאינה כל כך הוכחה גדולה כזו מנ"ל לצרף דעת המרדכי שהוא נגד כמה פוסקי' שחולקי' עלי'. שתי תשובות חדא דהרי האשה זו הרגישה ג"כ כאב שלא בשעת תשמיש כשעשתה הרפואה כנ"ל ואם כן הוא כמו שכתוב שמוצאת דם בשעת שבודקת דרפואה שעשתה כמו בדיקה יחשב ועוד דגם שם בפסקי מהרא"י משמע שאינה יודע' בוודאי שהי' מכה רק מכח אומדנא דמוכח אמרינן הכי דאי איתא דידוע בוודאי וכו' למה לי לצרף דעת המרדכי בזה הלא ברייתא שלימה ומפורשת היא. בפ' התינוקות ואם יש לה מכה תולין במכתה אלא וודאי אינה ידוע בבירור רק מכח אומדנא שאינה מוציאה כתמים רק במקום א' אמרינן בוודאי מכה יש לה שם אף שאינה ידוע בבירור וה"נ בנ"ד שיש אומדנ' והוכחה מחמת הכאב יש לנו לצרף ג"כ דעת המרדכי ועוד י"ל שמא אשה זו יש לה מכה במקור ודברים מוכרחים על זה שאמרה בשעה שעשתה הרפואה הרגישה כאב וצער הנ"ל ומשום זה אינה מוציאה דם בשעת הבדיקה דאינה יכולה לבדוק ולהכניס כל כך בעומק. ועוד יש על זה הוכחה דמחמת שהי' הדם פוחת והולך בכל ביאה כי שמעתי מפי הבעל הבועל שלא בעל כ"כ בשתי פעמים כמו בפעם הראשון כי צעקה ולא רצתה להבעל לו בגין כן נבהל ונכנס מורך בלבבו וכמדומה לי שנחלש האבר ולא בעל בחוזק ע"כ היו הדמים מועטים כי לא נגע בעומק עם האבר במכה שיש לה במקור ואם כן הוא הדבר יש ג"כ להקל באשה זו להסתפק אם הדם מן הצדדים. וביותר לפי מ"ש מהרמ"י בלבוש כנ"ל בוודאי הוא מן הצדדים דאם מן המקור לא הי' לה כאב ואף בלאו הכי יש להסתפק אם מן הצדדים אז מן המקור ואת"ל מן המקור שמא מן החכה ונחשב כמו ספק ספיק' כמ"ש מהרמ"א בש"ע בי"ד סי' הנ"ל בהג"ה ואף דבמרדכי הנ"ל משמע דבעינן דידוע שהמכה מוציאה דם וכמו שהבין מהרא"י בכתביו הנ"ל וזה אינו בנ"ד מ"מ יש לתרץ ולומר דדעת המרדכי אינו כן אלא כמו שכתוב והוכיח מורי הגאון מוהר"ר יואל בב"ח בי"ד בסי' הנ"ל סעיף ד' שמחלק הא דכתב המרדכי הא דבעינן שיודעת שמוציאה דם באין לה ווסת מיירי אבל תחילת דבריו דמשמע אף שאינה יודעת דמכתה מוציאה דם נקשר עם

מה דקתני ואם יש לה וסת וכו' דכאן דיש לה וסת תולה ראייתה בין וסת לוסת במכתה אע"ג דאינה יודעת שמכתה מוציאה דם וכו' וכן הוא דעת מהרמ"א בש"ע וכו' ועוד יותר מזה מצינו קולא שהקילו לפי מה שכתב בספר ש"ך בפירושו על ש"ע בסי' הנ"ל דדעת המרדכי הוא דאינה נקשר ההיא ותולה במכתה עם מ"ש ותולה בווסתה וכו' ובכה"ג אם יש לה מכה אף שאינה מוציאה דם אפשר דאף הפוסקי' החולקי' אמרדכי מודים כיון דאיכא עוד צד היתר שיש לה מכה וכו' דנשמע מיני' שהוכיח אם יש לה עוד צד היתר ויש לה וסת קבוע אפשר דכ"ע מודים וכו' א"כ הואיל ואשה זו יש לה וסת ומרגשת כאב דיש לה הוכחה שיש לה מכה יש לנו גם כן לטהר אותה ולהתירה לבעלה ועוד יש לי לשאול לרום כת"ר אם יש למצוא היתר אצל אשה זו דעדיין היא אינה מוחזקת לראות דם בשעת התשמיש דכשטבלה ושמשה פעם ב' היה ממש סמוך לוסתה וא"כ יש לנו לומר כפי' הרמב"ם ע"מ שכתב על ההיא ברייתא ואם יש לה וסת תולה בוסתה ואם שמשה סמוך לוסתה אנו תולין בראייתה משום וסתה ולא חשבינן לה רוא' מחמת תשמיש וכתב עליו הב"י דהאי פירושא הילכתא היא וכן פסק הלכה פסוק' בש"ע ואף דיש לפקפק כאן דהוא לא כתב ופסק כן אלא הי' לה אח"כ וסתה כראוי וכמו שהיתה רגילה א"כ אנו תולין ראייתה בשביל שהקדים האורח ובא מקצת קודם זמנו משא"כ דמשעה ראשונה פסקה וחדל להיות לה אורח כנשים מ"מ יש לנו לומר כמו שאמרינן בכמה דוכתין מחזקת שאין הארח בא אלא בזמנו תולין להקל באם ראתה בין וסת לוסת וכו' ה"נ יש לנו לומר כאן אף שלא ראתה אח"כ כמו שהיתה רגילה ומשעה ראשונה פסקה מ"מ העת וזמן גורם שראתה כי אורח בזמנו בא. וביותר שהיא אומרת שדרכה הי' בכל וסתה להקדים יום א' או לאחר יום א' ואם היתה באותו פעם טהור הי' הבעל צריך לפרוש ממנה כמ"ש בי"ד בש"ע בסי' קפ"ד בהג"ה ואם כן כיון שלא הי' לאשה הנ"ל עונה קבוע לנדתה ולוסתה יכול להיות שאפשר בשעת וסתה ממש שימש עמה ולכך ראתה דם כי העת מוכן לכך וארח בזמנו בא ולא נחשב לאשה זו להיות מוחזקת לרואה דם מחמת תשמיש ג' פעמים כי פעם האמצעי לא הי' נחשב לרואה מחמת תשמיש והנה כתבתי ושאלתי שאלה זו לרום כת"ר וכתבתי לו דעתי הקלושה בער אנכי ובער מאיש ובינת אדם אין לי בפרט להכריע ולפסוק בדבר שיש בו ספק כרת ח"ו ע"כ יורנו רבינו הדרך אשר נלך בה וכדת מה לעשות לפסוק באשה זו אם יש לסמוך על סברות הנ"ל ולהתיר ואם לאו הנני מוכן עומד על הרמתיים צופים לצפות עם ה' ותשובתו הרמתו ואל בינתו אשען ומימיו אשתה בצימאון ובזה אצא מהיכל הקדש בקידה אפים ארצה ואתן שלום מאל הבורא עולם יגדיל תפארתו וירומם ממשלתו עד תאות גבעת עולם.

כ"ד הצעיר שמשון בלא"א הישיש כהר"ר יונה ר' אברליש שליט מק"ק פראג חונה ק"ק שנייטיך לע"ע:

תשובה להאלוף הרב מהר"ר שמשון אב"ד דק"ק שנייטוך. וזה החלי לפני שמש ינון שמו כבודו מונח במקומו טעמו ונימוקו עמו הרב המופלג אב"ד ור"מ כבוד מהור"ר שמשון נר"ו אשרי יולדתו והורו מה אני ומי אני כי מששת את כלי ריק ויבש ואין בה לחלוחית של תורה ומעלת כת"ר אינו צריך לא לגמרא דידי ולא לסברא כי כחשיכה לו אורה ואני לא חסרתי מרבותי כ"א ככלב המלקק מן הים וד"ת לא ידעינן בפרט באיסור חמור של כרת אשר נתחבטו בו הראשונים והאחרונים וכמה וכמה אנשי חיל מהאחרונים אשר לא מצאו ידיהם ורגליהם בב"ה בדינים אלו אכן לרוב הפצרת החכם השואל מדעת של תורה וכהוגן להוציאו חלק א"א ובפרט שכבר נשאלתי קרוב לדין זה דנ"ד לחכם אחד מחכמי אשכנ"ז שהוא זה כמו שלשי' והארכתי אליו בביאור דברי התלמוד והפוסקים גם אני טרוד כהיום במצות סעודות נישואין ובקשו מאתי לדרוש להם לכבוד ה' ע"כ לא אוכל להאריך כלל רק אקצר ואומר ואסמוך עלי דמר המבין דבר מתוך דבר ואשתעשע בדברי מר ואשא ואתן בהם ומתוכן יתקלס עילאה ויתרומם שמעתא. פיהו פתח בחכמה בשריות' דהאי איתתא הראוי לכל בעל הוראה דאין הוראה לאיסור ועיקר יסוד אשר בנה עליו מכ"ת מאחר דהאשה מרגשת צער וכאב גדול בשעת תשמיש נראה דיש לה מכה באותו המקום והרגיש מע"ל בעצמו בההיא דמתשובת הריצב"א שבש"ת מיימוני' שהובא בב"י דא"כ למה מצריך ריצב"א בדיקה הלא כיון שיש לה מכה תוכל לתלות במכתה בלא בדיקה וע"ז תי' מע"ל שני תירוצים והתירוץ השני שנראה מדברי מר שהוא עיקר בעיניו לא נהירא כלל וכמדומ' שלא ראה מע"ל את התשובה מיימוני' במקומה כי אם מה שהעתיק ב"י כי הלא סיים שם וז"ל ועתה נ"ל דאפי' בדקה עצמו ע"י שפופרת ולא מצאה דם כלל תוכל לשמש אחרי כן וכו' מבואר דאם מצאה דם בראש המכחול אסורה אפי' לשני אפי' במרגשת כאב וצער וכ"כ להדי' בהג"ה מיימוני פ"ד מהלכות א"ב בדברי ר"י והתו' וסיים וכן כתב הריצב"א בתשובה ואי כדברי רום כת"ר דצער וכאב הוה כמכה ממש ואף אם הי' במקור תוכל לתלות במכת' שהרגישה שיצא פעם אחד דם לכל דעות שבפוסקים א"כ אם תמצא דם בראש המכחול למה תאסור כשיהי' לה צער וכאב אלא הדבר ברור כשמש דצער וכאב לא הוה כמכה אלא דהוה ראי' כשלא ימצא דם בראש המכחול אז וודאי הצער וכאב הוא מן הצדדים ושרי' לרש"י אף לבעל הא' אבל אם תמצא בראש המכחול אז אסורה לכל העולם אף דיש לה צער וכאב בצדדים ג"כ או אפי' במקור ג"כ מ"מ דם התשמיש ממקור אתי מאחר דנמצא בראש המכחול

אף דכואב לה גם במקור והבדיקה מהני לה באם יש לה צער וכאב דאם לא תשכח כ"א בצדדי השפופרת או לא תמצא כלל תהי' מותרת לבעלה הא' אף לרש"י אבל להתיר' אפי' נמצא בראש המכחול מחמת צער וכאב נשתקע הדבר ולא נאמר כלל ולא יכולתי לעמוד בזה על דברי כת"ר ותי' הראשון שכתב מכ"ת הי' באפשרי ומ"מ דוחק גדול דבוודאי ריצב"א קאי אסתם נשים שיש להם וסת וראתה ג"כ מחמת תשמיש וראי' שהרי הגהות מיימוני' העתיק דברי ריצב"א אדברי הרמב"ם ורמב"ם ע"כ לא ס"ל פי' המרדכי דהא באם יש לה וסת קבוע תולה בווסת' ואי הריצב"א קאי אאש' שאין לה ווסת ובעינן דווקא שיודעת דהדם בא מן המכה ואז אם תמצא בראש המכחול תהי' אסורה כשלא תדע שהמכה מוציא' דם א"כ ס"ל כפי' המרדכי וזהו דוחק גדול שיסתום הריצב"א דברים אפי' המרדכי וההג"ה יעתיקו אהרמב"ם שלא ס"ל סברתו ופירושו. וכל מה שהביא כת"ר אח"ז ראי' לדבריו מהרשב"א אינו ראי' כלל דהתם במכה ממש קאמר ומרגשת בהילוכה או בישיבותיה או שאר סברות שיש לה מכה גמורה. גם מרמ"י ומהרי"ל אין שם דמדומי ראי' דחולי הארי"ן וויני"ד הוא מכה גמורה ואף שאינה מכה מ"מ הוא ברור שאינו בא מן המקור ואפ"ה לא התירו אלא ע"י מוך דחוק באותו מקום ואז תתברר שמימי רגלים באה ממקום הטלת מי רגלים או מצדדים ולא מהמקור אף שלא הי' מקרי מכה ידוע ולהדי' מצאתי בש"ת משאת בנימין כדברי ע"ש בסימן מ"ז ואעתיק למע"ל פן ואולי לא נמצא התשובה הנ"ל תחת יד מע"ל וז"ל אבל אם הבתולה מרגשת צער וכאב בשעת תשמיש כל כה"ג לא כתבו חכמים שיעור וגבול אלא כל זמן שהי' מרגשת צער וכאב בשמת תשמיש תולין בדם בתולים אפי' אחר שיעור שלה' דלא גרע מכה זו הבאה ע"י דם בתולים משאר מכות דתלינן בהם וכדתני בבריית' ואם יש לה מכה באותו מקום תלינן במכתה וכרבי דאמר נאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם מוציא' וכוותי' דר' פסקו כל הפוסקי' וה"ה שנאמנת הבתולה לומר צער וכאב יש לי בשעת תשמיש ותלינן שפיר בדם בתולים וא"ת דבהגהות תשובות מיימוני' בסוף ה' אסורי ביאה [בשם] הריצב"א משמע דהרגשת צער וכאב בשעת תשמיש לא מהני לתלות הדם למכה גמורה ולא מהני צער וכאב רק לעניין שנתיר לה בדיקה שפופרת לבעלה הא' גם לדעת רש"י כמבואר באותה תשובה וי"ל דהתם באשה גמורה מיירי דלאו בתולה היא שנתקלקל' דליכא למיתלי בדם ולא בשום דבר צער וכאב בשעת תשמיש] אבל הכא] תלינן שפיר בדם בתולים כמו במכה גמורה וכו' עכ"ל ובוודאי אם הי' רואה מע"ל תשובה זו לא הי' כותב מ"ש. ומעתה נתברר לן דצער וכאב לא מקרי מכה [ואף אם יהי' לאשה צער וכאב במקור בבירור ותבדוק בשפופרת ותמצא בשימושו דם טמאה בלי שום ספק וכך מורים

פשט לשון מור"ם ורמ"י בהג"ה סי' קפ"ז ס"ג וכך מוכח מש"ת ר"מ מפדאווי' סי' יו"ד והביאו מור"ם סעיף י"ג בהג"ה דאם בתולה אינה מרגשת צער וכאב כלל בשעת תשמיש היא ככל הנשים אבל אי מרגשת צער וכאב תולין בבתולים וכו' ואי צער וכאב חשוב כמכה גמורה א"כ למה לן למיתלי בדם בתולים הלא בכל הנשים תהי' מותרת לסברת כ"ת ואפי' בלא בדיקה כלל או בנמצא אפי' על ראש המכחול אלא הדבר פשוט דלא חשיב מכה אלא בבתולה הוא בירור שמחמת שיש לה צער וכאב הי' ממכת הבתולים וזה ברור ופשוט:

ואגב אודיע למע"ל כת"ר ששגג הרב בעל משאת בנימין במ"ש וכוותי' דר' פסקו כל הפוסקים וכו' משמע דלרשב"ג אינה נאמנת וכ"כ הב"י וז"ל ונאמנת האשה לומר כו' פלוגת' דרבי ורשב"ג ופסקו הפוסקים כרבי דא' הכי עד כאן לשונו והוא כשגגה היוצא מלפני השליטים ולא דקו דבהדי' מבואר בפרק כל היד דף ט"ז דגם רשב"ג ס"ל דהאשה טהורה ונאמנת אלא במקור מקומו טהור [או] טמא קמפלגי ע"ש בפ' רש"י ונ"מ לענין טומאת ערב וכבר מצאתי את שאהבה נפשי להרב מהר"מ מלובלין בש"ת סי' קי"א שהרגיש בזה על הב"י וס' הב"ח אינו תחת ידי כעת הזאת לעיין בו באם הרגיש בזה אבל רשם אצלי כמה שגגות ששגג הרב ב"ח בדיני' אלו. בפרט בפי' המרדכי והובא בספר מחותני שפתי כהן ז"ל ומאתי יצאו הדברים ת"ל. עו' שגג הרב ז"ל בתי' קושי' הב"י ואיכא למידק בבדיקה זו כשלא נמצא דם וכו' ואין כאן מקומו לע"ע גם שגג מחותני ז"ל בש"ך סי' קפ"ז ס"ק כ"ט כאשר וכו' כלומר כאלו עברה וראתה ג"פ רצופים בלא טבילה דוודאי בלאו הכי אי אפשר למצוא ג' פעמים רצופים וכו' והוכחתיו על פניו ז"ל דהיאך יעלה על דעת דמקור הדין דאשה שראת' ג"פ מחמת תשמיש יהי' עסקו ברשיעי והדבר ברור דה"פ כאלו ראתה ג"פ רצופים היינו שקינחה עצמה בשלשה עדים תוך שיעור ווסת ושמשה ג"פ בלילה אחד דהוא היתר גמור ולמחר בדקה בעד שלו או שלה שקינחה בג' כנ"ל ומצאה על כל אחד מהם דם זו נקרא רצופים וההיתר שמותר לשמש באופן זה מבואר בפ' כל היד ופסקו מור"ם ז"ל סימן קפ"ו סעיף ב' בהג"ה. גם הרב בספר ט"ז שגג בזה מאוד בפירושו ואין כאן מקומו ומחותני מהר"ר שבתי ז"ל הודה לדברי ותקנו בספר נקודות כסף שחיבר על הי"ד. אכן מה שנלע"ד בשריות' דהאי איתת' הוא מ"ש כת"ר שראי' שנית הי' בשעת וסתה וכפי' הרמב"ם וכו' ועוד שהסכימו כל הפוסקי' ואם כן לפ"ז יש להתירה שתטבול עוד פ"א ואם תראה באותו פעם צריכה בדיקה שפופרת או לגרשה ח"ו הגם שיש לפקפק קצת דתמתין ג' חדשים מביאה ראשונה אולי תהי' מעוברת למפרע ולא תהי' הראי' מחמת הוסת אלא מחמת תשמיש דהא ליתא דקודם

הכרת העובר אף (שתי) שתתגלה למפרע שהיא מעוברת ממש לא קרי מסולקת דמים וקבעה וסת באותן הימים והאריכו' בו למותר וכן מה שפקפק במה שלא ראתה בווסתה כדרך שאר ראיות יפה כח מע"ל שאין לחוש לזה דאמרינן אורח בזמנו בא דמיעוטי דמיעוטי דנשים הם רואי' מחמת תשמיש כמ"ש הב"י בסוף סי' בבתולה וחזקה עדיפי ממיעוטי עכ"פ והוא ברור:

ואגב אודיע לכת"ר שבנ"ד אין לחלק ולהקל שתשמש בליל שני שאחר טבילתה כיון דלא קבעה אלא בליל טבילתה ואם כן נימא שתפריש אותה עונה ותשמש לאחר אותה עונה ויש מקום לטעות בדברי הש"ע סי' קפ"ז שכתב וז"ל הרואה דם מחמת תשמיש וכו' כגון אם ראתה פעם אחד או פעמים בליל של טבילתה כשהגיע טבילה אחרת ליל של טבילת' צריכא לפרוש וכו' ומשמע דאפי' בג"פ אינה חוששת כ"א ליל טבילתה וכך הבין בס' ט"ז ס"ק י"ד ע"ש והוא טעות מפורסם לענ"ד דמי הגיד להרב ב"י ולנו הנביאות דתיחוש לילה הראשונה דווקא ולא לביאה ראשונה יהי' באיזה לילה שיהי' והיאך יתיר הרב לשמש עמה דילמא ההיא איתתא צריכא לחשוש לביאה ראשונה דכיון שהוחזק' לראות ג' ראיות אין בידינו להתיר לשמש עמה אפי' שלא בליל טבילתה ביאה הא' וודאי אם לא יכול לשמש אפי' בליל טבילתה כיון שהוסת אינו ליום ידוע אלא מחמת הסיבה של תשמיש וכ"כ בס' ט"ז עצמו ס"ק ט"ז ומותר לשמש עם בעל דמנ"ל לומר שהיא רואה מחמת ליל טבילתה ולא מחמת ביאה ראשונה לחוד ובע"כ בדברי הש"ע יש ט"ס וכצ"ל הרואה דם וכו' כגון אם ראתה פעם אחד או פעמיים בליל שני של טביל' וכו' וכך מוכח הל' של דלגי' הש"ע שלפנינו ה"ל לכתוב בליל טבילתה טבילה אחרת לליל שני של וכו' וא"צ לחדש ליל שני של טבילתה וכך הם דברי הג"ה מיימוני' בפ"ד מהל' א"ב והובא בב"י וכך מצאתי להדי' בש"ע דפוס ווינציאה הנדפס בשנת שכ"ו בלי הגהות מוהר"ם ובזה דבריו מבוארים שמיירי שאחר הטבילה בלילה אינו רואה ובליל שני' רואה וא"כ כיון דקבע' פעם אחד צריכא לחוש לליל שני בטבילה ב' כנ"ל והוא ברור וכל האחרונים לא שתו לבם לזה להגיהו ולא דקדקו אחר דברי הרב בזה ומקום הניחו לי וכו' וא"כ בנ"ד אין חילוק באם שתקבע ח"ו בפעם הרביעי ג"כ אז אין לה שום היתר עד שתבדוק וכנ"ל ובזה אני אהי' סניף לדעת כת"ר להתירה עוד לטבול ולשמש ואעפ"כ אינני מחליט בהחלט באם שתראה עוד ח"ו עוד הפעם אולי אתישב עוד ואודיע למע"ל כת"ר שהאשה הנ"ל באה אלי קודם ביאת כתב של כת"ר והציע' דבריה לפני זוגתי תי' שלפי דעתה שהבינה עכשיו כשנישאת לבעל הב' שלמפרע בעל הא' לא שימש עמה כדרך כל הארץ רק הי' דש מבחוץ ולא הוה לו כח גבורת איש וישען על ביתו והיא לא הבינה עד עכשיו

ושבעלה הב' יעיד לה ע"ד שפתחה הי' סתום ולא פתח פתוח כשאר בעולות אלא כדרך הבתולות ורוצה לתלות כל ראיות בדם בתולים ואני לא רציתי להזדקק לדברי' הנ"ל כלל עד שיבא דברי כ"ת אלי בכן על כת"ר לחקור ולדרוש על כל הנ"ל ולמה העלימה כל הנ"ל מכת"ר וכאן מעידין לה כמה נשים שאמרה בשעת אלמנותה שלא בא עליה בעלה כלל כדרך כל הארץ וכמו שלא הי' לה בעל וכל זה תוכל להתברר גם כן ע"י בעלה השני כי הי' בקי בפתח פתוח או סתום מאחר שהי' נשוי ואפי' בחור הי' נאמן עד"ז לומר שפתחה הי' סתום כבתולה ולא מהימן כ"א לומר פתח' פתוח כעובדא מברכת' חביטא ליה וכו' וכל זה יש לחקור ולדרוש אצל הבעל ואצלה כי הן נאמנים על עצמה בזה אף שהוא דבר זר בעיני העולם גם בעיני יפלא מ"מ הואיל וקשה הגירושין כמו שאמר ריצב"א ויכול להיות שהאמת אתה והקולר תלוי בצווארי'הם עד זמן שדרך הבתולות לפסוק כמבואר בש"ת פדווא"י ומשאת בנימין הנ"ל ואם יתחדש בזה למר נא יודיעני ועכ"פ כשתראה ח"ו בטבילה ד' יודיעני עוד מע"ל ואל רם ונשא יברכך יאר ישא. וכסא דמר ירומם ויתנשא. האוהב נאמן הטרוד אהרן שמואל בלא"א הר"ר ישראל ז"ל ה"ה קאיידנבאר מווילנא:

וזו אגרת השני מהרב מהר"ר שמשון הנ"ל שמואל בקוראי שמו ויאמר הנני הלכת' באיסורי כרב ושמואל בדיני חכמתו תאיר פניו כארגמן ותולעת שני ה"ה הרב הגדול רבן של בני הגולה. נ"י פ"ה ע"ה אב"ד ור"מ כמוהר"ר אהרן שמואל נר"ו אשרי יולדתו והורו מרוב טרדת הציבור אשר לע"ע מוטל עלי לא אוכל להשיב לרבינו כראוי מפני הכבוד וביותר לשאת וליתן בדברי הלכה ודינים במ"ש לי. ומה לו לחוח אל הארז אשר בלבנון גם למה אטריח את הצדיק בתיבות הרבה שלא לצורך וכל כי האי שקלא וטריא למה לי כי הני מילין אין צריכין שאלה עוד בההיא איתתא מיום שהתרתי לה לטבול על פי הסכמת מר שוב לא ראתה עוד מחמת תשמיש כמקדם והנה הדבר פשוט כמו שהביא מהרמא"י בהג"ה בי"ד סי' קפ"ז כל מקום שצריכה בדיקה אם עברה ושמשה ולא ראתה מותרת לו וביותר בנ"ד ששרינן לה לכתחילה לטבול והדברי' ברורים והאריכות למותר אך ורק באתי כמתנצל לפני הוד רום כת"ר על הדברים תמוהים דקא חזי שכתב בא"ב התימה לתמ"ה אדם למה נאמר אצל [כ"ת] מה שלא אמר' בפני ולא נאמר כי טוב בזכיות הראשונות ולמה העלימה האשה דבריה אצלי מה שאמרה בפני זוגת' הרבני' תי' שלפי דעת' הית' בתולה כשנשאת לבעל הב' ויהי כראותי ושמעי את זאת יותר מהמה יפלא בה הפלא ופלא כי בוודאי אם היא היתה אומרת לפני וביותר אשר שאלתי לבעלה והדבר יוכל להתברר קצת על פיו בוודאי הי' המה נאמנים על עצמם ולא היו צריכים שאלה אך

לא די שלא אמרה כך אלא אפי' כיחשה כי זוגתי שאלה אותה ע"פ דיבור על הדבר הזה שדברה וגם כמה נשים שואלים אותה והיא מכחשת לאמור יסכר פי דברי שקר גם בפני הבעל הכחישה והעלימה הדברים ועתה בראותי ג"י הנקי' של כת"ר שאלתי למה עשית כך ושנית והוספת על דבורך והיא היתה מתרצת דבריה שמה שהכחישה לכתחילה בפני משום כבוד עשתה לבעלה הראשון ואח"כ בפירד"א אחותה הכריעה (זאת) אותה לכל זה באומרה על כבודך לא חסתה ועל כבוד בעלך אתה חס ובהרבה דברים כיוצא בזה דברה עמה ואין להאריך במילין דלית בהון צורך. רק יראה לכת"ר שהיא עצמה גורמת לכל הרעה הזאת והדברים האלה. ואגב אשיב לכת"ר מ"ש ששגג הרב משאת בנימין במ"ש וכוותי' דר' פסקי כל הפוסקים וכו' גם הרב ב"י שגג בזה הנה גם זה אח' מן המקום שהרעיש והרגיש הרב הגדול מהר"ר יואל ז"ל ה"ה בב"ח שלו על הב"י והוכיח יותר מלשון האלפס שלכך כיון וכו' ואגב אביא קצת ראיות על ההיא מימרא דרום מע"ל על שיטת הגמ' פרק התינוקות דגם שם מוכח דר' ורשב"ג לא פליגי בההיא מלתא כלל כי כולם מודים דנאמנת האשה ולא פליגי אלא בטומאת ערב מדהביא דברי ר' תוך דברי רשב"ג אביו דהרי הרישא כולא רשב"ג קאמר הל"ל כל דבריו בהדי הדדי ולמה הפסיק בדברי ר' באמצעות דברי רשב"ג. אלא להורות בא דגם דברי ר' המה קצת ג"כ דברי ר"ש ולא פליג עליו אלא במקור מקומו טמא לענין טומאת ערב וביותר נרא' מדשינה כאן והקדים ר' קודם אביו ובפ' כל היד נאמר שם דברי אביו קודם אלא לכך הקדים דבריו ובאמצעי' דברי ר"ש לומר דלא אכולא מלתא פליג רשב"ג אלא רק אחדא מלתא משא"כ אם הביא כסדר ולא הפסיק באמצע ה"א דאכולא מילתי' פליג (ודקשי') [ודו"ק] אף דיש להביא ראי' וגם להוכיח קצת מדברי רש"י דדברי ב"י המה מכוונים וכמה שיש רשום אצלי בכתב אמת כמה דברים מ"מ ביותר דעתי מסכמת עם מ"ש מע"ל כת"ר הרמה וכעת לא אוכל להאריך מרוב הטרדא שוב מה שכתב רום כת"ר ששגג מחותנו הרר"ש בש"ך סימן קפ"ז ס"ק כ"ט כאלו ראתה כלומר כאלו עברה וראתה וכו' הנה תנוח את דעתו כשם שהניח את דעתי כי מה מאוד הנאני הדברים אשר ראיתי כי זה היום ימים רבים אשר עלה על דעתי להגיה משני תיבות אלו בלא טבילה שנים אחרים אלו בלילה א' וכמ"ש רום מע"ל כת"ר ומאי אם עברה הלא מותרת לכתחיל' ר"ל אח"כ כשנבדקה וראתה עדים ומצאה דם אפי' על עד ראשון נמצא עברה למפרע וכו' רק אמרתי אולי שלכך כיון בעל הש"ך וה"פ כאלו עברה וראתה ג"פ בלא טבילה דהיינו בלילה אחד וכמ"ש דוודאי בלאו הכי וכו' וחי נפשי שהי' בדעתי לכתוב זה הדבר למר ובגין כן לא כתבתי כי אמרתי אולי לכך כיון ועתה בראותי מ"ש איך שהוכיח להרב ש"ך ז"ל ע"פ

והודה לדבריו עיינתי בספרו ומצאתי שהרגיש הוא בעצמו על זה בסוף סיום ספרו וז"ל נדפס בטעו' וכצ"ל ואם ראתה ג"פ כלומר ועברה ושמשה ולא ראתה וכו' והנה מסוף דבריו ניכר שלא לכך כיון כמו שעלתה בדעתי ומה מאוד נפלאו בעיני דבריו ולא אוכל לירד לסוף דעתו מי הכריחו לפרש זה ולא אוכל להבין דבריו ויותר נראין דברי מעכת"ר מדברי. והנה מצאתי לי חבר טוב ובדברי' טובים וחיי דמר דבר טוב אמר ומשמי' אנא אמרי בציבורא ובתוך רבים אהללנו בתוך קהל ועדה כי כוונתי לדעת הגדול כת"ר ויש לי לתלות באילן גדול ודי בזו ובכן אין בפי שום חידוש וארשתו ותורתו אשר במ"ט פנים נדרשת אצילי יציל (מיגינן) [מיגן יגן] מפח (נרשתי) [ורשת] וכבודו יתנשא וירומם למעלה כמטחוי קשת כ"ד אוהב נאמן שמשון מפראג חונה פה ק"ק שנייטיך לע"ע:

שאלה כד

עד מפי עד שאמר פלוני מת או נהרג במלחמה ולא אמר ע"א קברתיו בפירוש או שהעיד העד האחד שנטבע בים ומצאו על שפת הים ולא אמר שראוהו לאלתר או סימני' אי תלינן להקל אי הוה ע"א קמן הוה אמר לן כל מה שצריך ודמי למ"ש הרמב"ם וש"ע סעיף ה'. או אזלינן לחומרא דהא אי הוה העד קמן הוה צריכים לחקור אותו דילמא אמר בדדמי וא"כ גם העד האומר משמו לא עדיף מיני' ולא מהני ע"כ השאלה:

תשובה הרב מהריב"ל ח"א כלל א' תשוב' א' וביותר בשאלה ט' בסוף הכלל הכריע להקל מהאי דרמב"ם הנ"ל ובעל ת"ה ע"ש טעמו ונמשכו אחריו האחרונים הרב ר"ש כהן סי' קפ"ג והרב ר' בצלאל אשכנזי סי' ק"א להקל בפרט בחששא דרבנן דהא בע"א במלחמה ובים כששהה שיעור (מים) [שת"נ] אינו אלא חשש דרבנן דהא אם נשאת לא תצא ועוד שהרב מיקל בע"א ואינו מצריך לומר קברתיו כי אם באשה עצמה ולא בע"א וכמבואר במהריב"ל באורך והרב משאת בנימין העיד כן בתשוב' סי' צ"ח בשם תשוב' הרב הב"י סי' י"א (דשמא) [ושמא] (הכי) [הב"י] קאי אגוי מסל"ת שהעיד אחד בשמו דמצריך הרמב"ם לומר קברתיו ובזה כשא' העיד משם הגוי סגי בלא קברתיו כיון דהב"י חולק אהרמב"ם בזה אבל בקברתיו בע"א במלחמה דהרוב פוס' ס"ל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרבה מהאחרוני' דהבעי' לא אפשיט' ובעינן וקברתיו כמו שהאריכו בזה ראשונים ואחרונים י"ל דס"ל להב"י ג"כ דלא מהני כשלא אמר הע"א קברתיו וחילוק זה מבואר להדי' בתשוב' אחרונים נלאתי להעתיקם ומה שהביא הרב מ"ב שם ראי' מתשובת הרב ב"י הוא דסמך ג"כ אדברי הרבה פוסקים דס"ל דדבר אינו כמלחמה וא"צ וקברתיו ע"ש שכתב אפשר דבכה"ג לא מחמרינן כולי האי גבי דבר כו' וק"ל וחבל

נביאים נתנבאים בנ"ד להחמיר והוא הרב ראב"ח בש"ת סימן ס"ט יעוין שם וכדבריו פסק הרב אלשקא"ר סימן ק"ה וכו' והרב רי"ט בחלק טא"ה בתשובותיו סימן ל"ב נוטה להחמי' בראיות גם בסי' ל"ג שם מחמיר בקברתיו במלחמה ובמיי' עד שיאמר וקברתיו אפילו מפי עד שאינו לפנינו לפי ששם מצוי הטעות ואמר בדדמי אין העדות שלם עד שיאמר שבדק יפה וראה שמת לגמרי וכל שלא אמר ה"ז חסרון בגופו של עדות וכמ"ש בתשו' כו' ועיין שם עוד בסי' הנ"ל גם בש"ת מהר"מ לובלין סי' נ"א מחמיר בזה ע"ש ובסי' ל"ז ואני הצעיר איני כדאי להכריע בין ההרים שמא ירוצו כו' מ"מ מאחר שראיתי מרבותי ז"ל למעשה שהקילו כדעת המקילין נ"ל להביא קצת ראי' לדעת המקילין מהא דגרסינן בפרק בתרא דיבמות משיאי' ע"פ בת קול כו' ומעשה בצלמון כו' נשכני נחש כו' ופריך וליחוש שמא שד הוא כו' ע"ש ולא פריך וליחוש שמא כשאמר איש פלוני מת דילמא מת במלחמה קאמר או שמא גוי הוה וצריך להרמב"ם קברתיו אפי' במת סתם אלא בע"כ כל היכא שאין העד לפנינו לא דייקינן כולי האי וכדמסיק בשע' הסכנה כו' והוי כמו שאין העד לפנינו להרמב"ם דלא חיישינן שמא אמר בדדמי ומכאן ראי' להרמב"ם ולחמקילים הנמשכים אחרי' דאין מדקדקין בעיגונא כשאין העד לפנינו בכל הדברים שצריכ' לחקור כשהוא בפנינו וראיתי שהריב"ש בש"ת והביאו בכ"מ פ"ל מ"ה גירושין מביא ראי' מכאן דמסל"ת נקרא אפי' כשאמר איש פלוני מת בלתי דברים אחרים מדלא פריך וליחוש דילמא גוי הוה ולא מהני כשאומר איש פלוני מת אלא ש"מ דמהני ע"ש ודמי לראי' דנ"ד. הנה אחרי העיון נראה דאי' ראיית הריב"ש מוכרחת וכבר שאלתי לרבותי ואין מי שהשיב לי בזה דברים המתיישבים על הלב שהרי בגיטין דף ס"ו ע"א גבי מי שהי' מושלך בבור כו' פריך בכה"ג וליחוש כו' ע"ש ואיכא נמי למפרך וליחוש דלמא גוי הוה שאמר כתבו גט לאשתי ושם לא שייך לומר תירוץ דהריב"ש דבגט כ"ע לא מהני אי הוה ידעינן בוודאי דהוה גוי ובע"כ צ"ל בסוגיא דגיטין דהוה מצי למפרך מגוי ואם כן גם בעיגו' י"ל כה"ג ודו"ק וכמדומה שהרב ב"ח לא הרגיש בזה כי אין ספרו תחת ידי כעת איברא דמצד מ"ש הרב משאת בנימין בכמה דוכתין בתשובותיו ובסוף ספרו בש"ע שלו דכל מקום דאיתא פלוגתא דרבנן בעיגונ' אזלינן להקל והשיג אמהרא"י ז"ל שפסק בש"ת להחמיר וסעד לדבריו הבי' משאלות ותשובות הרא"ם ז"ל סי' ל"ו וראייתו ממש (עייו') ע"ש הנה בזה הי' לי פתחון פה קמי דמרן מוהר"ר העשיל ז"ל דהרב מ"ב לא דק יפה בהרא"ם ז"ל דמחשיב עגונ' לשעת הדחק לסמוך אדברי רבים כ"ש אדברי יחיד שמקילין דהא ליתא דבכל דוכתא דאמרינן כדאי הי' או רגי' לסמוך עליו בשעת הדחק היינו דפלוגתא הוא בכל ענין כגון במע"ל שבנדה דס"ל לר"א דדי

שעתן ולרבנן מטמא הטהרות מע"ל וראה ר' לסמוך אדברי ר"א בשעת הדחק בשעת בצור' לפרש"י ולהתי' כגון שהלך השואל או דאפילו טהרות עבד' כמבואר בריש נדה אבל כל היכא דפלוגתייהו בשעת הדחק כגון בעגונה עצמה ורבים ס"ל להחמיר והיחיד להקל וודאי דאין לסמוך כלל אדברי יחיד שהרי רבים ראו שהוא דחוק ואפ"ה חלקו אדברי היחיד וס"ל (לרבינו) [לרבים] דלא מקילין כלל בעדות האשה כשאין העדות ברור לדעתן בתחיל' עדות וכדאמרי' פרק יש בכור כי אקילו רבנן באשה בסופה אבל לא בתחילה א"כ כי נחלקו רבים עם יחיד או אפי' עם רבים בתחילת עדות אי מהני כגון אי הוה מסל"ת בגוי או אי צריך קברתיו וכיוצא בו הוה ספק בתחילת עדות ודאי אזלינן לחומר' והכי מסיק שם הרא"ם ז"ל להדי' וז"ל ואע"ג דלא מקילינן משום עיגונ' דאיתתא אלא בעדים עצמן אבל בגופו של עדות לא כדאמרינן בפ' יש בכור כו' פי' לא הקילו רבנן' אלא בעדים עצמן אחר שנחקרה עדותן בעדות ברורה שאז אפי' העדים הם פסולים מאחר שמעידים בדבר ברור כו' אבל בגוף האשה עצמה אחמור בה רבנן טובא כדמוכח מלתא בכולא שמעתתא איכא דעביד סמתרי וחיי מ"מ היכא דלא אשכחן שום מהפוסקים להקל באותו דבר אז לא נוכל אנחנו להקל בו כו' אבל בנ"ד דאשכחן פוסקי' רבים ועצומי' שהקילו בו כו' וכ"ש שהן אחרונים וראו כל דברי הראשונים וכ"ש שעשו מעשה כו' עכ"ל בקצרה הרי שלא נשא אל לבי להקל כ"א שהרבים מהפוסקים מקילין ולא לסמוך אדברי יחיד או כשהן שווין אף שתחלת דברי הרא"ם נוטין לדברי המ"ב נראה דאין לסמוך ע"ז כלל לסמוך חליל' אדברי יחיד כמו שהוכחתי לעיל דאין זה שעת הדחק כיון דלדעת הרבים אין זה עדות ברור ואפי' כשהם שווין אזלינן בספיקא לחומרא גם המעיין בדברי הרא"ם יראה שצידד להקל שהי' ירא שלא תיפוק חורבנא מיני' ע"ש סוף דבר שגם דעת מ"ו הנ"ל ז"ל הי' נוטה שלא כדעת הרא"ם אמנם בנ"ד נראה להתיר מאחר שרבים מרבותי ראיתי למעשה שפסקו להקל וגם הרבה פוסקים שמקילי' וכמ"ש לעיל ובתר רישא גופא אזיל. ומעתה הנני אודיע למ"ר שהנעל' מהרר"א דיין שאלני ג"כ על שריותא דאיתתא ובאמת לא רציתי להכניס ראשי שכמדומה לי שכל הרוגי לובלין הי"ד לא הי' שעת הכושר לראותן תוך ג' ימים להריגתן כי הריקים ימ"ש הרגו ורצחו וחמסו יותר מז' ימים זה אחר זה וצריך האשה או החכם לחקור על זה בק"ק הנ"ל אכן אף כשלא נתברר בק"ק הנ"ל או שיתבררו להיפוך שנקברו אחר ג' ימים יש עדיין לצדד להקל דשמא האשה ראשונה העידה על הריגתו שהיתה לה סימנים מובהקים בגופו וכמו שכתב ר"מ לובלין סימן קכ"ח ע"ש או לדעת הרר"י כשהגוף שלם וא"כ אנו באים לכלל מחלוקת הנ"ל שכתבתי. איברא שיש עוד צד בנ"ד להקל אף לפי דעת המחמירים

והוא דהאשה שני' שהעידה שכל ההרוגים נקברו הוי כאלו אמרה ג"כ על אותו ההרוג הירש טטעש שהעיד' עליו האשה א' שנקבר ג"כ והוא כאלו העידה הראשונ' נהרג ונקבר דמצרפין עדותן אם הי' תוך ג' להריגתן דוק בעדות ותמצא דאל"כ למאי נ"מ העידה האשה השניי' שנקברו ההרוגים של לובלין וא"כ הראשונ' אם ראתה תוך ג' להריגתו והכירו אין לחוש דלמה סברה בדדמי שמת כיון שהשניה מעידה שנקברו כל ההרוגים וזה ברור דאצ"ל וקברתיו דווקא וה"ה כשאמרה שנקבר ע"י אחרים ההרוג שראתה סגי וכך ראיתי בש"ת אלשיך להדי' סימן קי"א ודלא כמשמעות הרד"ך בית קי"א וכמדומה שראיתי בכמה תשובות אחרונים דס"ל לפשיטות דנקבר הוה כמו וקברתיו והוא ברור וכ"כ ר"מ מלובלין סי' קכ"ט בסופו ומעתה אדון בדברי מר בקצת דבריו במ"ש מר ונ"ל דזה יסוד מוסד דשמיעה בעלמא הוא עדיף משאלו אמר אני ראיתיו וכדאי' בש"ע סעי' ה' כו' עכ"ל הוא מלתא דתלי באשלי רברבי הרב מהריב"ל בש"ת ח"ב סי' פ"ט כ"ה ע"א שאמר שמעתי שנהרג פלוני תלינן לומר ששמע מישראל או מגוי מסל"ת ולא אמרינן שמא קול הברה בעלמא ולדבריו נוטי' דברי בני שמואל סי' ס"ב ובש"ת אלשיך סימן מ"ד אכן בש"ת רי"ט החדשים בסי' ל"ג מחמיר בזה וכן מבואר בדברי ריבו' סימן שצ"ח ע"ש ור"מ לובלין סי' נ"א ומ"ש מור"ם בסעיף ה' איירי שמעיד שעכ"פ שמע מעד אלא שא"י אם הי' כשר או פסול ואינו עניין למחלוקת הנ"ל דלדעת המחמירים יש לחוש שמא שמע קול הברה בעלמא כמ"ש ת"ה סימן ר"מ ורנ"ב ומביא בהג"ה סעיף ג' ע"ש אבל מודים בדין מור"ם ז"ל כשאומר בבירור ששמע מעד וא"י מי הוא דוק בלש' מור"ם ותמצא. ומה שדקדק מע"ל מל' רש"י הנה נראה מדברי מע"ל שהיו לפניו רש"י שסביב הרי"ף אבל לפי מ"ש בש"ס שלנו הדברים מבוארים שכתב שם אפי' ששמע מהנשים שמסל"ת כו' דיו כו' ע"ש ומה שתמה מר אמור"ם ז"ל במה שהביא בסט"ז דעת המחמירים הפך מ"ש בסעיף ה' ל"ק מידי דבעדות גוי סגי לו דהאמינו גוי הראשון אבל הגוי מפי גוי לא מהני לדעה זו דהבו דלא לוסיף עלה ולכן לא אמרו במתניתין אלא דהוחזק להיות משיאי' עד מפי עד עבד ושפחה ולא הזכירו גוי כלל ואפי' בגוי אחד הוא פלוגת' דר"ע ורבנן וק"ל כרבנן גם בש"ע ס"ג כתב וז"ל ואפילו עד מפי עד אשה או עבד או שפחה כשירי' כו' ולא כתב גוי מפי גוי כיון דתלי במחלוקת הפוסקים וכ"כ הריב"ש ואלאשקא"ר בתשובותיהם להדי' אכן לדינא הסכימו האחרונים כמהרי"ק ותרומת הדשן וכן כתב מהריב"ל ח"א סי' א' וכ"כ רי"ט בכמה דוכתי' בתשו' אף שראה:

בר חכים נסתפק בזה בטלה דעתו נגד כל הני רבוואת' המקילין וכ"כ מהר"מ לובלין סי' קל"ג האשה הנ"ל יצאה דינה להיתר להתנסבא לכל גבר עפ"י וע"פ בני ישיבה דק"ק פוזין נאם אהרן שמואל מווילנא:

שאלה כה

יהודי אחד קנה יורה מערל ואחר כמה וכמה שבועות נתפס גנב אחד והודה שמכר ג' יורות בעיר ההוא הנ"ל וכולם גנובים היו מערלים ופרט יהודי אחד ואותו יהודי שפרט הגנב אמר שהוא לא קנה שום דבר ממנו רק היהודי אחר בעיר הזה קנאו ונתחלף לגנב בינו לבינו ורוצה שאותו היהודי שקנה היורה יסלק ממני הזיקתו והוצאתו ואם לא יגיד מי הוא הקונה גניבה הנ"ל ויהודי השני טען שמא באמת אתה קנית ג"כ מהגנב וגם שמא אותו הגנב שהודה עליך לא זהו הגנב שקניתי ממנו וגם לא קניתי אותו בחזקת גניבה כי הערל המוכר הגיד לי שהשיגו במלחמה הגם שפסקינן הלכה רווח' בישראל מן הירושלמי והובא בטור סי' שפ"ח וקכ"ה שאין אדם נתפס על חבירו ואף החולקים בירושלמי מ"מ ס"ל דאסור לו לגלות על מי הוא רק יורד עמו לדין כדכתב בש"ת רש"ל סימן ר"ט ובגופ' דדינא הגם שפשוט הוא כנ"ל דאין אדם נתפס על חבירו ואין חבירו חייב לשלם לו מ"מ נ"ל דהיינו דווקא באם חבירו באמת מצד הדין אינו חייב לשלם לגוי רק שהגוי מעליל אז אין הלה רשאי לגלות על חבירו וחבירו פטור אבל אם באמת מצד הדין חבירו חייב לשלם רק שהערל תופס לזה בוודאי חבירו חייב לשלם לזה כל ההוצאות והזיקו אף שהטור סימן שפ"ו כתב בלשונו ראובן הי' חייב לגוי כו' משמע שהי' חייב באמת מ"מ מקור הדין שהוא ירושלמי הובא סוף כתובות בהרי"ף והרא"ש וברמב"ם פ"ח לא כתבו כלשון הזה רק סתם אין אדם נתפס כו' ואף בטור פירושו כמו שאכתוב בסמוך ובזה מתורץ קושי' הסמ"ע כמו שהקשה בסי' קכ"ח על מלמד שהי' אצל בעה"ב והלוה לגוי כו' מ"ש אם פורע לגוי עבורו כו' וע"פ הנ"ל לא קשה כלום כי שם בפורע לגוי הוא שחבירו באמת חייב לגוי ע"כ בוודאי לא היה אפשר לאשתמוטי ע"כ חייב לחבירו לשלם משא"כ במלמד שהגוי מעליל על המלמד ובאמת אינו חייב לו כלום ע"כ א"צ לשלם לחבירו הנתפס בעדו וגם מצאתי לאא"ז ז"ל בב"ח בתשובותיו סימן רי"ג שתירץ כן קושי' הסמ"ע ובזה מתורץ ג"כ קושי' הסמ"ע שהקשה על הא דאין אדם נתפס על חבירו מ"ש מן פורע חובו של ישראל לגוי וכעין זה מתרץ קצת הע"ש בלבוש שלו מה שהקשה הסמ"ע על הע"ש שהוא נגד הגמ' דהא בגמ' סתמו ואמרו אין אדם נתפס על חבירו זולת על מס כו' משמע דבשאר דברים זולת מס אינו נתפס על חבירו

אף דחבירו הוא חייב באמת נראה דלק"מ דמה שאמר בגמ' זולת מס ר"ל דבמס אעפ"י שתופס לא' ואומר יודע אני שאתה אינו חייב כלום רק שאני תופס אותך בשביל חבירך דבזה אמרינן דבמס כיון שכך הוא חוק וגזירת המלך לתפוס לו בעד חבירו צריך לשלם מש"כ בשאר דברים אינו תופס לא' בעד חבירו בכה"ג שיודע בוודאי שזה אינו חייב לו כלום רק שתופסו בשביל חבירו אז אין חבירו חייב לשלם לו אף שחבירו היה חייב באמת לגוי כיון דשלא כדין תפס הגוי לחבירו בעדו שגם בדיניהם אינו רשאי לתפוס לא' בעד חבירו א"כ הוה כגזיל' ומזה איירי הטור בסי' שפ"ח דכ' אף היכ' דראובן הי' חייב לגוי וגוי תופס לשמעון עבורו שלא כדיניהם כנ"ל רק מכח אלמות אז א"צ לשלם אבל היכא דבדיניהם כדין תופס לזה כגון בנ"ד שגנב הודה ע"ז רק שבאמת הישראל השני הוא חייב לגוי כי נתחלף לגנב אז בשני בבות יחד אז כשהוא חייב באמת לגוי והגוי לפי דעתי' כדין תפס לזה ולא בתורת גזל ואלמות בוודאי חייב השני לפצותו א"כ אם יברר הלה שנתפס שהוא לא קנה כלום ויברר שמה שקנה השני הוא מן אותו הגנב שהודה עליו אז הוה היהודי שני חייב מצד הדין באמת נגד הגוי ועכשיו נדקדק אם הוא חייב באמת מצד הדין נגד הגוי אף דטוען שלא ידע שהוא גניבה ולא קנה אותו בחזקת גניבה ואז א"צ להחזיר בלא דמים כמ"ש בטור בסי' ש"ע מ"מ כבר כתב רש"ל בתשובה סימן י"ט דאיהו טענה רעוע שימכור אדם גניבה בחזקת שאינו גנוב הגם ששם קאי אישראל שמוכר גניבה לישראל והכא גוי מכר לישראל מ"מ זהו טענה רעוע דכיון שקנה אותו בזול הוה ידע שהוא גניבה וכן הוא סברא זו בשו"ת רי"ט חלק ח"מ סימן י"ב אמנם יש לי תימא רב' על תשוב' הנ"ל ורש"ל בתשוב' י"ב הנ"ל (והתשו' רי"ט) שכתבו בסבר' קלה דמסתמא אמרינן שידע שהוא גניבה והרי להדי' מבואר בטור סימן שע"ג בשם הרמ"ה והגה"מ פ' מהל' גזילה שאם הלוקח אמר שלא ידע שהוא גזילה והמוכר אמר שידע אמרינן מסתמא דלא ידע דלא שדי איניש זוזי בכדי א"כ מבואר בפוסקים אלו דאמרינן מסתמא לא ידע אף דשם איירי בקרקע מ"מ מנ"ל לחלק דחד טעמא הוא. אמנם אחר העיון נראה דכאן אין נ"מ אם ידע אם לא ידע דנראה ברור דדינים אלו שפסק הטור בשם הר"י והרא"ש בסי' ש"ם דהיכא דידע הלוקח שהוא דבר גנוב שצריך להחזיר בלא דמים לא איירי אלא בדידעינן בוודאי שלא נתייאש אבל בסתם גניבה שהוא מסתמ' ייאוש אף בגנב גוי לדעת הטור סי' שס"א א"כ לפי מ"ש הסמ"ע בסי' שס"א סעיף ה' דביאוש ושנוי רשות אעפ"י שידע הלוקח שהוא גזילה קנאו הלוקח וא"צ להחזירו וכ"כ בסמ"ע סימן שס"ט סעיף ה' דלדברי הר"י והרא"ש דסי' שנ"ו דס"ל דהיכ' דקנאו ביאוש ושינוי רשות קנאו לגמרי וא"צ להחזיר כלום אף דידע שהוא גניבה א"צ להחזיר כלום משום

דקנאו בייאוש ושינוי רשות ואף לפי דינא דמלכות' מ"מ א"צ להחזיר בלא דמים א"כ לפ"ד הסמ"ע צריכים לדחוק ולומר דכל מ"ש בסי' ש"מ דהיכא דידע שהוא גניבה צריך להחזיר בלא דמים היינו בידעינן בוודאי דלא אייאש מיני' כאשר כתבתי הגם שהוא דוחק וצ"ע לדינ' מ"מ הרי לפי דברי הסמ"ע אף שידע שהוא גניבה א"צ להחזיר בלא דמים אף שכל זה איירי בנגנב ישראל אז אף שהגנב הוא גוי מסתמא מייאש הישראל אבל כאן דנגנב גוי ובדיניהם היכא דידע הלוקח שהוא גניבה בוודאי צריך להחזיר בלא דמים ואפי' קונסים אותו ומחייבי' לו ע"ז מיתה א"כ הוה הישראל הזה הקונה גניבה חייב בדיניהם וכבר כתב אא"ז ז"ל בעל ב"ח בתשובותיו סי' רי"ג היכא דחייב בדיניהם ונתפס אחר עבורו דחייב לשלם ההיזק ומכ"ש לפי אשר מצאתי למו"ז בב"ק פ' בתרא סימן ק"ז שהשיג על הטור וכ' שטעה בדברי אביו ובדברי רז"ל ולא ראה הסוגי' בגמ' דשם מוכח להדי' דבגנב גוי מסתמ' לא מייאש אף שנגנב היה ישראל א"כ אף בדינינו היה הלוקח חייב לכאורה אבל הרי כבר הוכחנו מדברי הטור והרמ"ה והגמ' דסי' שע"ג דאמרינן מסתמא לא שדי איניש זוזי בכדי לא כהרש"ל בתשובתיו א"כ הוה ספק בין הפוסקים אם אמרינן מסתמא ידע או לא ידע הגם שהביא הרב רי"ט בתשוב' הנ"ל סי' נ"ב ראיות ברורות דלא מקרי הלוקח מוחזק בזה בדין דעכ"פ צריך להחזיר אף אם לא ידע וקונה בייאוש ושינוי רשות רק דצריכין לחזור לו דמים א"כ אינו נקרא מוחזק כמו בשבח ששבחוהו יתומים בפ' המקבל וכמו אילן הסמוך לעיר בפ' לא יחפור ע"ש מ"מ כ"ז נגד נגנב ישראל משא"כ כאן שנגנב גוי ובדיניהו היכא דהי' טוען דלא ידע שהי' גניבה הי' נשבע ונוטל מעותיו שנתן בעד הגניבה כאשר כך הוא דינא דמלכות' בסימן שס"ח ה"ה בנ"ד נמי נ"ל כך היכא שיברר הלה שנתפס שלא קנאו ויברר שזהו הגנב שהודה עליו מכר זה היורה לזה היהודי השני אז צריך השני להחזיר הזיקותיו או ישבע נגדו שלא קנה זה היורה בחזקת גניבה ואז הוה פטור בדיניהם ופטור ג"כ נגדו אף שהגנב העליל על הלה שנתפס ואמר בעת העינוי שהי' יודע שהי' גניבה ע"פ כאשר ישבע הלה שקנהו באמת שלא ידע שהוא גניבה פטור ויוכל לומר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר אך מה שטוען הלה שנתפס שעכ"פ יתן היהודי שקנה הגניבה הרווחי' שהרוויח בה נראה בזה הדין עמו כאשר יברר כנ"ל שהוא לא קנה כלום ומה שקנה זה הוא מן גנב זה שהודה עליו אז מחויב ליתן הרווחי' מה שהרויח לסיועת ההיזק אף שישבע שלא ידע שהוא גניבה וראי' מגמ' פרק הגוזל ופסקו בטור בסי' שנ"ו וז"ל ראובן שקנה מגנב שאינו מפורסם בק' וחזר ומכרו לשמעון בק"ן והוכר הגנב נותני' לשמעון ק"ן וחוזרים ונוטלים מראובן נ' שהרויח כי במה שהריוח לא תקנו תקנת השוק הרי להדי' אף דלא ידע שהוא

גניבה א"צ להחזיר ללוקח הרווחים א"כ (הי') ה"ה] הישראל הזה שקנה הגניבה צריך להפסיד הרוחים וכבר הוכחנו דכל מה שהוא חייב לפי הדין צריך להחזיר לזה שנתפס עבורו הגם שהרמב"ם כתב שם דכל זה היכא שקנאו לפני יאוש מ"מ הלא כבר כתבתי בשם רש"ל ונימוקו עמו דמגמ' מוכח דבגנב גוי לא אמרינן סתם גניבה מייאש בעלי' רק במעות מזומנים ולא במטלטלין א"כ כאן כ"ש שגנב ונגנב המה גוים כ"ש דלא אייאש וצריך להחזיר כאשר יברר שזהו הגנב שהודה עליו מכרו לזה השני כך נראה לי לדינ' אם יסכים עמי אדוני רום הדרת כת"ר כ"ד מחותנו אפר כירה מוכן לשרתו יהודה ליב חונה פה ק"ק סטאבנ"ץ

תשובה וזה אשר השבתי עליו מ"ש מכ"ת לפשיטות דהיכא דראובן חייב בדין לגוי ותפס הגוי לשמעון ופרע לו שמעון שמחויב ראובן לשלם לו הוצאותיו והזיקו הא לית' ובהדי' מבואר במרדכי פרק הגוזל בתרא דאין אדם נתפס וכו' אפילו היה חייב לגוי ע"ש בפי' הירושלמי ובשטר חוב לגוי פליגי רב ור"י וריב"ל ופסק כר"י וריב"ל דא"צ לשלם לו וא"כ התי' שתי' מ"כ בשם הב"ח אינו עולה ע"פ הדין וכך פסק להדי' הרשב"א בתשובה הביאה הב"י סי' קס"ג סעיף ט' דא"צ לשלם בנתפס אפי' אם היה חייב לו ע"ש ובנ"ד לענ"ד דאין אנו צריכים לכל מ"ש מכ"ת דודאי בנ"ד אין יכול להוציא מראובן שקנה מהגנב אפי' אם יברר שמעו' שקנה והוא לא קנה שום יורה מהגוי שהרי הגוי אינו יודע ממנו מאומה שקנה בוודאי אם גילה להגוי אין לו עליו דין מסור וכמ"ש סי' שפ"ח בהגה"ה מ"מ רשע מקרי וצריך לשלם לו אם היה גורם לו היזק כמ"ש שם א"כ מהי תיתי שישלם לו ראובן קודם שיתוודע להגוי ממנו שקנה והאריכות בזה הוא למותר ונ"מ בפלפולך אם נתוודע להגוי ממנו והוא אלם שאינו יכול הגוי להוציא ממנו ותפס לשמעון עבורו אז היינו נושאים ונותנים בפלפול דמכ"ת משא"כ בנ"ד שלא יודע הגוי ממנו אמנם מצד מה שהרויח ראובן ביורה מצד היושר יש לדיין לפסוק כדברי מכ"ת אף שאינו ברור מצד הדין מאחר שאין הגוי יודע ממנו כמ"ש מ"מ דעתי נוטה לדעת מ"כ בזה מצד היושר הנלע"ד כתבתי בטרדת זמן מאד מאד אהרן שמואל.

שאלה כו

ישוב אחד שיש בו כמו ששה ב"ב ויש לה' כעשרה או כי"ג נערים שצריכים למלמד ואינם רוצים לשכור להם מלמד ואחד מהם תבעם לחמשה מהם לדין שישכרו מלמד לבניהם שילמוד עמהם ששה שעות ביום ואחרים אינם רוצים הדין עם מי.

תשובה לכאורה נראה דדין זה תלי באשלי רברבי לפי מ"ש בפ' לא יחפור דף כ"א ע"א וז"ל אמר רבא סך מקרי דרדקי כ"ה ינוקי וכתבו תוס' שם אבל בפחות מכאן אין בני עיר יכולין לכוף זא"ז להשכיר להם מלמד עכ"ל ועפ"ז כתבו לעיל בד"ה מתקנ' יהושי' לא ממטינן ינוק' ממתא למתא וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי וכו' וכך פי' הרא"ש שם והטור י"ד סימן רמ"ה ע"ש ב"י אכן הרמב"ן בחידושיו ונ"י שם והש"ג כתבו להדיא דאפי' בפחות מכאן חייבי' לשכור ע"ש ומפרשינן הא דאמר מתקנת יהושיע כו' לא אמרינן כו' איירי אפי' בפחות מכ"ה ואינו רשאי להוליכם מעיר לעיר מפני חשש סכנה משא"כ קודם תקנה כשבאים לעיר אחרת ויש שם מלמד שיש לו בפחות מכ"ה היה לומדי' שם אצלו אבל מתקנה ואילך אין מוליכין אלא כופין זא"ז בעיר' ודלא כפי' הרא"ש והתו' דאזלי לשיטתן דבעי כ"ה דווקא לתקנת יהושע כו' וא"כ הוכרחו לפרש דאי הוה רשו' להוליכן לעיר אחרת ויש שם ב' מלמדים שיש לכ"א כ"ה היו מחלקי' בלא ריש דוכנ' לפירושם עד מ' משא"כ מתקנ' ואילך כשיש כ"ה נשארים בעירו וכופין כך מוכח מדבריהם שם וכך פי' הב"י סימן רמ"ה ע"ש ועתה יש לתמוה אמור"ם ז"ל בהג"ה סימן רמ"ה סט"ו שכתב הב' דעות הנ"ל ומאחר שהמחבר סתם דבריו כהרמב"ם דיותר מכ"ה מוקמינן ריש דוכנ' עד מ"ם ומור"ם לא הבי' דעת הרא"ש והתוספו' שחולקי' עליו בזה ש"מ דס"ל כהרמב"ם וא"כ האיך מביא אח"כ בהג"ה דעת התוספות והגמ' דבפחות מכאן אינ' כופין לשכור למלמד והיא לדעת' פירוש הגמ' של סך המקרי דרדקי כ"ה וכו' ועל' קאי תקנת יהשע כו' א"כ ל"ל לרבא לומר מתקנת יהושיע כו' לא ממטין והלא אין נ"מ כיון שיש כ"ה מוכרחי' לשכור גם בעיר האחר' מלמד אחד והתוספות והרא"ש לשיטתו תי' דנ"מ בב' מלמדים כו' ומבואר מזה דא"כ עד מ' לריש דוכנ' והוא ז"ל סתם כהרמב"ם דמצריך ריש דוכנ' ביותר מכ"ה וכמעט שאחז החבל בתרין ראשין דזה תלי' בזה. ומעתה אבא לנ"ד להכריע והוא די"ל לפי מ"ש יש לנו להורות כהרמב"ם וסייעתו מאחר שסתם המחבר כוותי' בש"ע למעשה ומור"ם אינו מביא שם דעת החולק עלי' ודוחק לומר שסמך אהמבין שהי"א אח"כ שמביא חולק ג"כ אסברת רמב"ם. ועוד נ"ל דאף לשיט' התוס' וסייעתן מודי' בנ"ד דע"כ לא פליגי אלא כשרוצים לילך התינוקו' לעיר אחרת אינו יכולי' לכוף לשיטת התוספו' לעכב מלהוליכן אלא כשיש כ"ה ובפחות מכ"ה לא היה חלה התקנה בכפי' והיו יכולים לילך למקום אחר ליתן לשני מלמדים לחלק' בלא ריש דוכנ' משא"כ בנ"ד אם אינ' יכופו זא"ז הוכרחו התינוקו' להיות בטלים לגמרי נ"ל דלכ"ע יכולים לכוף זא"ז ואפילו ב"ד א' יכול לכופן כדאי' בפרק כל כתבי כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן מחרימי' אותה וכו' ועוד נ"ל דשיעור כ"ה תינוקות לא היה שייך כ"א בדורות

התלמוד משא"כ בדורות הללו שהלבבות כמחט של סדקית ונתמעטו הלבבות בעו"ה כאצבעת' בקירא וכסיכתא בגוד' לסברא פשיטא דסך כ"ה א"א למלמד א' והלואי שיצא י"ח בסך עשר וכ"ש י"ב פשיטא דהוה בדורתינו כך"ה בזמן חכמי התלמוד ואף שלא מצאתי סברא זו בסבר' אחרונים שבידי (ס"ל דסברת הלב הי') וכ"ש כשנצרף דעת הפוסקים דלעולם הי' כופין אף בפחות מכ"ה אף בזמנם וע"ז פסקתי והוריתי דמחויבי' להשכיר להם מלמד לבניהם לקיים המ"ע של ולמדתם כדאי' בקידושין הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל:

שאלה כז

מי שיש לו חולי בבטנו שקורין בל"א הי"ב מוטי"ר ורפואתו הוא שחולטין שעורים או שיבולת שועל ומניחים על בטנו אם אירע לו חולי זה בפסח אי שרי לו למיעבד רפואה זו או לאו.

תשובה גרסינן בפ' כל שעה דף כ"ד ע"ב אמ' ר"א אר"י כל האיסורי' שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן למעוטי מאי אמר רב שימי בר אשי למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכחו שהוא פטור וכ"ש באוכל חלב חי' כו' ופרש"י חלב אין דרך הנאתו אלא בהבערה ולמשוח עורו' ולא לרפואה עכ"ל ומסקי התו' דף כ"ה ע"ב דכל דבר שהוא שלא כדרך הנאתן אפי' שלא בשעת הסכנה שרי אפי' לכתחילה ולכן רבינ' שייף לברתי' בגוהרקי דערלה ע"ש והא דקאמר רב שימי ב"א פטור היינו פטור ומותר בעושה לרפואה אבל שלא לשם רפואה וודאי אסור לכתחילה כדאמר ר"א אין לוקין עליהן הא איסורא מיהא איכא וכ"כ הרא"ש שם להדי' ע"ש וכ"כ המרדכי ריש פרק כל שעה ע"ש הרי נתבאר דחמץ בפסח אף שהוא אסור בהנאה כשהחמץ הוא אינו שלו אלא שהרופא גוי נתנו לו משלו ועשה לו רפואות שרי לישראל למיעבד כן דכשלא כדרך הנאתן הוא ואפילו באין לו סכנה. והא דתנן התם דף ל"ט ע"ב לא ילעוס אדם חיטין ויתן ע"ג מכתו מפני שהן מחמיצין ע"ש אין האיסור משום שעשה רפואה בחמץ אלא איירי שהחיטי' הן שלו ומחמיצי' מהרוק והיאך ישהא חמץ בפסח דעבר עליו משום בל יראה וכו' אבל באמת כשהגוי לועס לו חיטי' משלו שרי להגוי ליתן ע"ג מכתו של ישראל לרפואתו וכך מבואר להדי' בדברי הרמב"ם פ"ה מה"ל יסודי התורה דין ח' וזה לשונו בד"א שאין מתרפאין בשאר איסורי' אלא במקום סכנה בזמן שהן כדרך הנאתן כגון שמאכילים את החולי שקצי' ורמשי' או חמץ בפסח או בי"כ אבל שלא כדרך הנאתן כגון שעשה לו רטיי' או מלוגמא מחמץ או מערל' או שמשקי' אותו דברים שיש בהן

(מר) מעורב עם אסורי מאכל שהרי אין בהם הנאה לחיך ה"ז מותר אפי' שלא במקום סכנה חוץ מכלאי כרם ובשר בחלב כו' עד כאן לשונו. הרי נתברר להדי' שאלתינו דע"י חמצו של גוי שרי לעשות רפואה באוכלי חמץ דכשלא כדרך הנאתן מקרי אפי' באיסורי דאוריי' אפי' שלא במקום סכנה וא"כ הא דתנן לא ילעוס כו' צ"ל כמו שפרשתי ובהדי' כתב הכ"מ שם בשם א"ח דהא דכ' הרמב"ם מותר לעשות רטי' מחמץ כו' י"א דלא התיר אלא מחמץ דנכרי וכ"כ הרשב"ם דחמץ דנכרי הוא והשאילה לישראל או הניחן ע"ג מכתו ואין אחריו' על ישראל ואם אין מלוגמ' לגוי מקנה לי' ישראל קמח ועושה גוי ממנו מלוגמ' ונותני' ע"ג מכת ישראל עכ"ל ואל תטעה בל' הר"ן שכ' בפ' כל שעה דף רל"ב סוף ע"א וראיתי מי שכתב דמיהא שמעינן דמתרפאין בכל אסורי הנאה של דבריהם כגון חמץ שעבר עליו פסח וכלאי הכרם בח"ל אפי' בחולי שאין בו סכנ' ומיהו באכיל' כו' ולכאורה משמע דבחמץ בפסח דאסור בהנאה מדאוריתא אסור להתרפאות דהא ליתא דכבר הוכחתי אפי' באיסורא דאורייתא אלא דהר"ן רוצה לאשכוחי בחמץ של ישראל וכי ברשיעי עסקינן שיהי' לו חמץ בפסח ולכך כתב כגון חמץ שעבר עליו פסח ובאמ' דה"ה בחמצו של גוי ובפסח עצמו. או דהר"ן אייר' כגון שעושה האיסור לרפואה דרך הנאתן דאז אי הוה איסורא דאורית' הוה אסור באין בו סכנה דכיון דדרך הנאתן אבל באסור' דרבנן שרי אפי' דרך הנאתן כיון דאיסור דרבנן הוא וע"ז מסיק ומיהו לענין אכילה כו' ר"ל אפי' באיסור' דרבנן יש לנו לאסור דרך הנאתן באכילה ואח"כ כ' דאף שלא כדרך אכילה יש לאסור דרך הנאתן אפי' באיסורי' דבריהם כנ"ל ודו"ק ונראה ברור דאם היה חולי שיש בו סכנה דמותר גם לישראל לעשות חמץ ולרפאותו להדי' דבכל מתרפאין במקום שיש בו סכנה אלא מיהא כמ"ש דאפשר לעשות ע"י גוי עבדינן וכמ"ש ואם א"א נראה דירתיח המים היטיב ואח"כ יטיל השעורים לתוכו ואז לא יבואו לידי חימוץ לדין התלמוד כדגרסינן שם אין שורין המורסין לתרנגולי' אבל חולטי' ופרש"י חולטי' ברותחי' שאין מניחי' אותו להחמיץ אף דאנן נוהגי' לאסור וכמ"ש בטור וש"ע סי' תס"ו מ"מ כל מה שנוכל לעשות בהיתר עבדינן וכמ"ש מור"ם בי"ד סי' קנ"ה בסופו ע"ש. גם אם אפשר לחלוט במי פירות ולעשות הרפואה הנ"ל יחלוט במי פירות ויעשה דקי"ל מי פירות אין מחמיצין וכ"כ המרדכי פרק כ"ש ע"ש הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל:

שאלה כח

כתב הטור י"ד וש"ע סימן צ"ח ס"ב דאם נתערב מין במינו ונשפך כו' אם נודע שהי' רובו מותר כו' זהו ספיקא דרבנן דמדאורית' בטל ברוב' אבל במין בשאינו מינו כו' בד"א

בנשפך אבל איסור שנתערב בהיתר והוא לפנינו וא"א לעמוד על שעורו אעפ"י שהוא מאסור' דרבנן אסור עכ"ל. ונראה ברור דבשר עוף בחלב דפסקינן בש"ע בסי' פ"ז שהוא מדרבנן אף שהוא מין בשאינו מינו כיון דאיסורו מדרבנן ג"כ אזלינן בספיקו להקל וזה מוכח דהא הרשב"א מביא ראי' מכחל אף שהוא אסורו מדרבנן כיון שא"א לעמוד על שעורו מחמת שאינן יודעין לשער אזלינן לחומר' ומאי מביא ראי' כיון שהוא מין בשאינו מינו אף בנשפך היה מחמירים כיון דטעם כעיקר דאורית' אלא ע"כ כיון שהוא דרבנן אזלינן לקול' כשנשפ' אי לאו מטעם דלא ידעינן אזלינן לחומר' וזה מבואר ודלא כמ"ש בת"ח כלל פ"ה סי' ג' בשם או"ה וכך השיג ע"ז מ"ו מהר"י לובלין ופשט דאו"ה שהחמיר לטעמי' אזיל דפסק עוף בחלב הוא דאורית' וכ"כ בס' ש"ך ודלא כמ"ש בס' ט"ז ע"ש דלית' לפי מה שכתבתי ודו"ק. ונראה ברור דכל היכא שהוא אסור' דרבנן ונפל לתוך היתר בבישול או במליחה ולא ידעינן כמה נפל לתוכו ועכ"פ ברור לן שיש בהיתר הרבה מהאיסור אלא דלא ידעינן אם יש בו ס' נגד האיסור שנפל לתוכו כיון שהוא אסורא דרבנן אזלינן בספיקו להקל אפי' במין בשאינו מינו וכמ"ש וכ"ז כיון דכבר נתבטל ברוב והוא אסור' דרבנן ואל תטעה בלשון הפוסקים שכתבו דין זה בנשפך להקל כשהוא בעין לפנינו וא"א לעמוד על שיעורו מחמירי' היינו דווק' כשהאיסור לפנינו ידוע וניכר וא"א לו לעמוד על שעורו מחמרינן באסור' דרבנן משום דדעת שוטים אינו כלום או מטעם שכ' הר"ן שלא יבא כ"א לשער מדעת עצמו בכל האסורי' וכה"ג לא מקרי ספיק' דשכיח הוא אבל כשאין ידוע לכתחילה בבירור כמה יש מהאסור בתוס' ע"י התערובות שנפל וודאי מקרי ספק גמור וכי זו דעת שוטים מאחר שאינו נביא ויודע כמה נפל וכ"ש לטעם הר"ן הוא מלת' דלא שכיח וודאי הוה דינו כנשפך ואזלינן בספיק' דרבנן לקול' ומתוך כך הי' נ"ל להלכה בחתיכה דם שנפלה לתבשיל בשר או שמלחו בקדירה אחד שומן שכבר נמלח והודח כראוי עם קצת שומן שלא הודח ונמלח ונודע בבירור שהיה בתבשיל או בשומן שכבר נמלח כראוי [רוב כנגד] הדם או השומן שלא נמלח כלל אכן שנסתפקו אם היה ס' בהיתר נגדו כגון ששמה גויה או קטן מהאיסור הידוע ולא ידעינן אם יש ס' בהיתר נגדו ועכ"פ ידוע שנתבטל ברוב כיון דדם שנתבשל או דם מליחה דרבנן כמבואר בגמרא דמנחות ובפוסקי' א"כ הוה ספיק' דרבנן אף שהדם עם התבשיל או השומן הוה מין בשאינו מינו אזלינן ביה לקולא כמו בבשר עוף בחלב וכמ"ש וכמו בשאר ספיק' דרבנן דספק כי האי שאינו מוטל עליו לידע הוה ממש כנשפך דוק בדברי פוסקי' ראשוני' ואחרונים ותראה ברור כמה שכתבתי כנ"ל להלכ' ולמעשה צריך עוד עיון וחיפוש כי הוא מלת' חדתא הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל.

שאלה כט

ראובן שמת וציוה בשטר וז"ל ובאופן זה חייב להשתעבד עצמו לקבלה פלוני' מאה ר"ט להשאו' בתולות עניו' מתי שתהיה אחת שמה ג' זמנים לכשתהי' כלה תנתן לה טקאטי"ן א' והמעות יהי' מונחים ומשולשים בידי שמעון ולוי עכ"ל. והנה הקהל יצ"ו תבעו להגבאים הנ"ל שיתנו מהמעות הלו מסים ועולים כמשלהם כיון שהמעות בידיהם ונושאים ונותנים במעות או יתנו ממנו פרי למען יעמוד ימים רבים ואז הדיין ההוא עשה פשר שיתנו הגבאי' פרי ה' ממאה לשנה ועכשיו באו הגבאים לחשבון ואומרים להקהל שאינם רוצים ליתן פרי שהי' פשרה בטעות שאינם מחויבי' בפרי מאחר שראובן עשאום בפי' לגבאי' שיהי' המעות בידיהם ועוד שהו' נגד דת תורתינו ליתן רבית וגם אינם מחויבים ליתן מהם מס כיון שמיוחדים למצוה ועוד שאינם נותנים בקהל ממעות אחרים מסי' עד היום ע"כ תוכן השאל'.

תשובה השאלה באה בקצרה וכפי מה שאני מבין מתוכה שהגבאים רוצים ליהנות מהריוח שהרויחו במשא ומתן ק' ר"ט לעצמם ואינם רוצים ליתן הרווחים להקהל ולא לבתולה עני' שיעמוד ימים רבים ותפסו החבל בב' דאשי' שאינם רוצים ליתן מס מהם בטענה שאינם נותנים בקהילת' ממעות אחרים. בוודאי ממעות שמיחדי' למצוה אינם נפטרים כיון שההנאה הוא שלהם ולו יהא שהלוו מאחרים חייבים ליתן במקום שנהגו ולא יהא ממי שהפריש ממעותיו בחייו לצורך הקדש ונהנה מהם דצריך ליתן מהנאה כמבואר בא"ה סימן שמ"ב ובדברי מור"ם סימן קס"ג אלא וודאי עיקר הפיטור שאין המנהג במקומם לתת מס ממעות אחרים כמבואר בסוף דברי הגבאים והם אינם רוצים ליתן לצורך בתולות עניות מאחר שטוענים שהוא ריבית גם מכח לשון הצוואה שראובן עשה אותן גבאים שיהא המעות בידיהם והנה בטענת מס הדין עמהם שלא הי' מחויבים ליתן לקהל כלום מאחר שאין המנהג ליתן ממעות אחרים גם בכאן הקרן שייך לעני' להשיאן וסוף שיצא מתחת ידם אמנם בטענה שאינם רוצים ליתן הרווחים לבתולו' עניות לא ירדתי לסוף דעתם ולכוונתן בזה האיך סלקא דעתך שיקחו הרווחים לעצמם ויכלו קרנא וזה אינו כלל במשמעות לשון הצוואה ואפי' את"ל שמשמעות לשון הצוואה היתה שיהא מונח בידי שמעון ולוי ולא יתעסקו בהם כלום עכ"פ לא היתה כוונתו באם שירוויחו שיהא שייך הריווח שלהם ואפי' את"ל דכיון שהרוויחו בטעות שלא היתה רשות להשתמש בהם א"צ ליתן הרויח לבתולות ודמי למ"ש מור"ם בשם מרדכי בח"מ סי' רצ"ב סעיף ז' בהג"ה ע"ש. מ"מ תשובתו בצידו דהא כיון שהדיין עשה פשר שיתנו רווחי' ופרי ה' למאה לשנה לבתולות עניות והן נתעסקו אח"כ אדעת' דהאי וודאי דצריכי

ליתן להם וכדמסיק שם מור"ם בשם תשוב' הרשב"א ואין לומר דהדיין עשה שלא כדין לפסוק ריבית מהלוואה דכמה תשובות בדבר חדא דהא כתב המרדכי הביאו ב"י בטי"ד סי' ק"ס וז"ל אפוטרופוס של יתומים שהלוה מעות היתומים בריבית קצוצה אם הלוה הרויח כ"כ חייב ליתן להם ואפי' לא אתני כמאן דאתני דמי ע"כ ואעפ"י שהב"י כ' על זה ונרא' לומר דה"ק אם הלוה הרויח כ"כ כלומר שנטל לחלקו ריווח כ"כ כמו שהתנה לתת להם מותר ואם לא נתן להם חייב ליתן להם אבל אין לומר דאם לא הרויח אלא כמו שהתנה להם יטלו הם כל הריוח משום דאתני באסורא יפה כוחם וכו' ע"ש. ועפ"ז פסק כן בש"ע סעיף י"ט ע"ש מ"מ אני קבלתי ממ"ו הגאון מוהר"ר יעקב ז"ל מלובלין דליתא דאף אם לא הרויח אלא כמו שהתנה מחויב ליתן להם מטעם דבתחילה היה יכול להתנות עמו שאם ירויח ה' למאה יתן תחילה ליתומים ואח"כ באם ירצה להתעסק יהיה הריוח שלו וכמ"ש בטור וש"ע בסי' קפ"ז וביתומים אמרינן אפי' לא התנה הוה כהתנ' בתחילה ודו"ק. וכך משמע בשו"ת מהרי"ל שהביא ב"י שם ע"ש ועוד דלאו ריבית קצוצה הוא דלא באה ליד המלוה מלוה ומתחילה לאו בתורת הלואה בא לידם והלכה רווח' דמעות צדקה ויתומי' מותר להלוותן בריבית דרבנן וזה דמי לריבית דרבנן כיון שבתחילה לאו בתורת הלואה בא לידן אלא בתורת שלישו' ועוד דמסתמא גם הם לא עבדי אסורא ולפסוק רבי' קצוצה ליתומים אלא דעתן היה לקבל בתורת עיסקא כתיקון מהר"מ ז"ל ואם כן הדרן לדוכתי' דאף אם לא התנו הוי כאלו התנו דא"כ היו עוברין על כמה לאוין גם הדיין כדין עבד שפסק אתם דבר קצוב שיעלה רווחים לעני' אף שלא היו מחויבים ליתן מהם מס לקהל מ"מ היאך עולה על דעתן לעשות איסור ולהנות מהרווחי' שהקרן שייך להקדש ובוודאי אדעת' דהכי נתרצו ג"כ לדעת הדיין שיתעסקו ה' למאה לצורך עני' והוא דומה ממש למ"ש מור"ם סי' רצ"ב בשם שו"ת הרשב"א. סוף דבר הדבר פשוט בעיני כביעת' בכותח' שמחויבי' ליתן לעניו' בתולות ה' למאה לשנה כפי מה שפסק עמהם הדין ואפי' אם לא היה פוסק עמהם הדיין והם מעצמם רוצים ליתן לעני' רוחי' רשאין ואין בו משום איסור וכמ"ש בסמ"ע שם סי' רצ"ב ס"ק כ"א וכ"ש לפי דעת' שהם הרויחו ג"כ לעצמם ה' למאה כפי מה שפסקו ליתומים ואם כן לית דין ולית דיין דצריכי ליתן ליתומים ג"כ וכדפי' הב"י במרדכי הנ"ל וזה ברור אהרן שמואל מווילנא.

שאלה ל

ילמדנו רבינו פי' על דיבור תוספו' במס' חולין דף ק"ד המתחיל ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזיר' וכו' עד כאן לשון השואל

תשובה לא ידענא מה היה קשה להשואל כי דבריהם הם פשוטי' מאי פריך המקש' ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה דהתלמוד מלא מזה בפשיטות דלא גזרינן כמו שמבואר מכמה דוכת' ולא פריך בשום מקום מנא תימר' כמו בכאן לכך כתבו דשמא העלאה אטו אכילה היה גזירה קרובה ושמא איכ' סברא למגזר לכך מייתי ראי' דלא גזרינן בכי הא אפי' בהעלאה אטו אכילה ואח"כ כתבו אע"ג דלפעמי' גזרינן גזירה לגזירה אין להשוות הגזירות וכה"ג כתבו התוספו' בשבת דף כ"ד ע"א ואם יש לשואל איזה ספק בדבריהם יודיעני ואני חושד להשואל אפשר שרוצ' לפרש דברי תו' שהוקשה להם למה פריך הכא יותר מנא תימרא ולא פריך בשאר דוכתי ותי' דכאן רוצה להביא ראי' יותר דלא גזרינן העלאה כו' משום דיש מקומות דגזרי גזירה לגזירה ואין להשוות גזירתם כו' הוכרח להבי' ראי' דלמא ה"נ גזרינן גזירה לגזירה כמו בדוכת' דגזרינן ולכן מבי' ראי' בהדי' דלא גזרינן העלאה כו' ואין לשון התוס' סובל זה דוק ותמצא ויגיד עליו ריעו דברי תוספו' בשבת שם שהוא קושי' אחריתי ואין לו שייך עם מ"ש לעיל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל מווילנא.

שאלה לא

מה ששלח לי הרב ר' עזריאל אשכנזי מק"ק דובנא. מה שכתב הש"ע חמץ דרבנן בשיעור דאוריתא ה"ז ספק מקודשת לא אדע מאין מקור דין זה נובע דוודאי חמץ דאורית' בשיעור דרבנן דפסק ספק מקודשת יש לו מקור והי' דעת הרמב"ן מכח דאתי למיטעי כמבואר בב"י שהביא הר"ן בשם הרמב"ם אבל הפסק חמץ דרבנן בשיעור דאורית' ספק מקודשת זה לא אדע דהא אדרבה אין חוששין בזה לדעת כולם דזה הוא הדין דרב גידל מו' שעות ומעלה אפי' בחיטי דקורדניית' שהוא חמץ נוקשה אין חוששין לקידושיו ואם לומר שהוא דעת הרז"ה שפסק כהרא"ש דכל היום מותר באכילה ומכ"ש בהנאה ותפס הש"ע לדעת הרז"ה לומר שהיא ספק מקודשת לחומרא וכמו שכתב הנחלת צבי אבל זה הוא טעות גמור דאם כוונת ש"ע לחוש לדברי הרז"ה ה"ל לפסוק אפי' בחמץ דאורית' בשיעור דאורית' ספק מקודשת דלדעת הרז"ה כל היום הי' מקודשת בוודאי אפילו בחמץ דאורית' אלא וודאי דלא חש כלל לדברי הרז"ה דכל הפוסקים חולקים עליו ולמה נחמיר בספק להצריכ' גט ולפסול לכהונה וא"כ קשה אמ"ש חמץ דרבנן בשיעור דאורית' ספק מקודשת.

שאלה לב

עוד שאל השואל בסעיף ט"ו בהג"ה ואם הכלי עדיין אצלו וקידשה בשכרו לכ"ע מקודשת דה"ל כמלוה שיש עליו משכון קשה דכל הסוגי' לא אזלי שפיר דלפ"ז יהיה כל הסוגי' דכבר החזיר לה הכלי וזהו דוחק למדקדק ולמעיין שם ובפרט בתו' ויותר דהר"ן הקשה אגמ' דאומן קונה בשבח כלי הא משכון הוא עדיין הכלי בידו ולא גרע ממשכון ותי' דשאני משכון דמטי לידי' דמקדש בתורת משכון וקנה מד"ת אבל כלי לאומן לא בא בתורת משכון כו' וא"כ להר"ן זה הדין נסתר והטור פסק בהדי' סימן זה החילוק דווק' דמטא לידי דמקדש בתורת משכון וכן כל הפוסקים פסקו זה החילוק וא"כ איך פסק הרב הג"ה זה הדין וצל"ע בדין זה לדינו.

שאלה לג

עוד שאל הב"י כ' הפי' ברמב"ם בדין מקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכא גט מספק שבעל לשם קידושין שאדם יודע שאין קידושין בפחות מש"פ ובעל לשם קידושין וכ"ה משמעות הש"ע סי' ל"א ס"ט לדינ' צריכא גט המשמעות מספק צריכ' גט ותימה גדולה לי דא"כ דכוונתו הוא רק מספק א"כ ל"ל הבעילה הא בלא בעילה היתה צריכא גט מספק שמא שוה פרוטה במדי כמבואר ברמב"ם וא"ל דהחילוק הוא דמכח ספק דשמואל שמא ש"פ במדי אינו רק ספק דרבנן אבל מכח בעילה נעשה ספק דאורית' זה אינו דהא להרמב"ם גם בדינא דשמואל הוי ספק מקודשת מדאורית' כמבואר ברמב"ם ובטור וזה דוחק לומר דגמר' איירי דוק' בדבר שאינו מתקיים להרמב"ם דזה הוא בוודאי דוחק גדול בש"ס ובפרט ברמב"ם ה"ל לפרש זה הדין דאיירי דווק' בדבר שאינו מתקיים.

שאלה לד

עוד שאל בב"י בסי' ל"ח וכתב הרא"ש בפ' מי שאחזו שצריך שיהא תנאי בדבר א' ומעשה בדבר אחר ואין כן דעת הרמב"ם שהרי פסק בפ"ח מהל' גירושין ה"ז גיטך ע"מ שהנייר שלי ה"ז גט ותתן עכ"ל. זה אינו מובן כלל דזה אינו ענין לזה כלל וביותר דהא הטור גופי' פסק זה הדין לקמן בסי' קמ"ב (עי"ש) [עוד שאל] בטור סי' מ"ד וכתב הרמב"ם סריס שקידש וכן איילוני' שנתקדש' הוה קידושין גמורים והתו' כתבו דאיילוני' לא הוה קידושי' אפי' מדרבנן ואינ' צריכא גט וכן פסק בש"ע וקשה דהא בתוס' מבואר בריש יבמות מדמתייבמת צרת איילוני' א"כ ש"מ דלא בעי גיטא כלל וא"כ אינה נחשבת כאשתו כלל אפי' להצריך גיט' מדרבנן מטעם מקח טעות וא"כ איירי הטור דווק' בלא

הכיר בה וגרע משארי מומין כמבואר בתו' אבל בהוכר וודאי דבעי גיטא ממש דהיא כאשתו דאף לפי האמת פסק רבא לענין יבום אפי' הכיר בה מתייבמות צרת איילונית הא מבואר שם בהדי' בגמ' ופרש"י דאף דהי' אשת אחיו ממש מ"מ מתייבמות צרת' מטעם דהוו צרות ערוה שלא במקום מצוה דאיילוני' לא לייבום אף בלא איסור ערוה אבל לענין קידושין ודאי מקודשת בהכיר בה וא"כ ודאי הרמב"ם איירי בהכיר בה דאי בלא הכיר בה למה גרע משארי מומין אם נמצאו בה דפסק דהוה ספק מקודשת ובאיילוני' יאמר דהוא ודאי קידושין ודבר זה אין לו שחר אלא ע"כ דאיירי בהכיר בה וביות' דהא הב"י הביא ר"ת דאפי' בלא הכיר בה זה הוא לפי האמת לרבא דאין הטעם משום מקח טעות א"נ י"ל דלא הכיר בה בעי גיטא כמו שמביא הר"ן בשם ר"ת בריש יבמות וזה לשונו לרבא דלית ליה מטעם מקח טעות ואפי' הכיר בה מתייבמת צרתה אפשר דאם לא הכיר בה בעי גיטא רצה לומר דודאי לרב אסי דסביר' ליה דוקא בלא הכיר בה וטעם מקח טעות א"כ ע"כ לא בעי גיט' דאי בעי גיטא לא תתיבם מספק אבל לרבא דאיירי אפי' הכיר בה וא"כ אין טעם משום מקח טעות ונחשבת האיילוני' ממש אשת אחיו ואפ"ה חתיבם צרתה ואם כן בעי גיטא וגם תו' שכתבו דלא בעי גיטא הוא גם כן לפי סוגי' דסביר' ליה כרב אסי דאיירי דוק' בלא הכיר ומטעם מקח טעות כנ"ל אבל לפי האמת להילכת' דקי"ל כרבא באמת בעי גיטא ובאמת מוכרח זה דהא ר"ת גופי' תי' בריש יבמות אקושי' דהקשו תו' מגמ' קטנה לא מתייבמת שמא תמצא איילוני' והקשו ממ"נ תתיבם אי לא תמצ' איילוני' שפיר מתיבמת ואי תמצ' איילוני' לא הוה אשת אחיו כלל מטעם מקח טעות ותי' ר"ת בדקבלו עלוי' אף שתהי' איילוני' שא"כ ליכא ממ"נ ובר"ן הנ"ל תי' בשם ר"ת דלכך לא מתיבמת קטנה מטעם דבעי גיטא מדרבנן והוה קצת אשת אחיו ולכך לא תתיבם מכח ספק וליכא ממ"נ ואם כן יסתרו דברי ר"ת יחד אלא דהאמת הוא מה דתי' ר"ת בדקבלי עלויה הוא לפי ההיא סוגי' דס"ל כרב אסי ואם כן בלא הכיר בה הוי מקח טעות לא בעי גיטא אפילו מדרבנן מכח הוכח' התו' מכח מתיבמת ולכך הוכרח לתרץ בדקבלי עליה אבל לפי האמת דסביר' ליה הלכת' כרבא וא"כ אין הטעם משום מקח טעות דאפי' בהכיר בה מתייבמת צרתה א"כ ודאי בלא הכיר בה בעי גיטא ולכך כתב ר"ת לרבא בעי' גיטא אפי' בלא הכיר בה וא"כ הוא בודאי מה שכתב הטור והתו' כתבו כחולקים על ר"ת דהא לדעתי ליכ' חולק דהרמב"ם איירי בהכיר בה לחוד ואף דאיירי ג"כ בלא הכיר בה מ"מ שפיר הוא דהיינו בהכיר בה הוה ודאי מקודשת ובלא הכיר בה הוה ספק ובעי גיטא מדרבנן דהיינו לחסוק הלכת' דקי"ל כרבא ותו' שכתבו דבלא הכיר בה אפי' גיטא לא בעי' הוא לפי המסקנ' דאזלי' כרב אסי דמתניתין איירי

דוק' בלא הכיר ומשום מקח טעות ואם כן ליכ' שום חולק כלל אהרמב"ם וביותר קשה בש"ע דהבי' ממש וי"א חולקים ולפי העיון היטב ליכ' פלוגת' כלל יעוין היטב דהרמב"ם פסק הדין אליב' דהלכת' דנפסק בגמ' הלכת' כרבא ובודאי בעי לרבא גיטא אפי' בלא הכיר בה רק תו' כתבו זה לפי ה"א בסוגי' דאזיל כרב אסי וצ' היטב. אבל היותר פשוט לאמת נ"ל דהרמב"ם לא קאי רק אדין הכיר בה דומי' דסריס ומדין לא הכיר בה לא איירי כלל דסמך אדין הנ"ל שדומה לשארי מומין דנמצאו בה מומין מקודשת מספק וא"כ מכ"ש דאין מחלוקת כלל בינייהו דהרמב"ם איירי בודאי הכיר וכן בדין כתובה איילוני' כשכתב איילוני' שהכיר כתב מכאן שקידש איילונית וכשרוצה לכתוב לא הכיר כתב לשון נמצ' איילונית ע"ש עד כאן לשון הרב וזה אשר השבתי עליו:

תשובה קושי' הא' כבר הרגשתי וכתבתי כן בגליון ש"ע שלי והרב בעל נ"ץ לא עמד על דעתי בשעה שהקשיתי אותו ולכן השמיט בספרו. הקושי' הב' ג"כ ת"ל עמדתי עלי' וישבתי בקצרה בגליון ש"ע שלי דר"י איירי בשעה שמחזיר לה הכלי אומר לה שלכך מחזירה אדעת' שתתקדש אליו והוה כתבעה ותפיס אאגרא וכך מדויק לשון רי"ו שם להדי' ע"ש. וגם הר"ן מודה בזה והר"ן איירי כשאומר לה (או היה לו)בשעה שנתנ' לו לעשות השירים וכמשמעות הש"ס וכשנותן לה לא אמר אלא נתן לה אדעת דקידושין הראשונים ולא גילה דעתו שרוצה לתפוס לכך הכריע דלא מהני ודלא כב"ח ובאמת עכשיו לכבוד רום מעלתו עיינתי שנית בסוגי' בדין זה ומצאתי להרי"ט בביאורו למס' קידושין על הרי"ף ורא"ש וכתב שם באורך על דברי רש"י שמשמע מדבריו שצריך להחזיר לה השירי' אבל כשאינו מחזיר אינ' מקודשת מטעם שכר הפעולה שעשה פעולה חדשה הוא מטעם שבתחילת הסוגי' הבינו דפליגי במקדש במלוה וא"כ קשה קושי' המקשן מכלל דר"מ סבר אותו כו' אלא במאי מיקדשא כו' אבל לבסוף דמסיק דפליגי בישנו לשכירו כו' או באומן קונה כו' יכול להיות דר"מ סבר אפי' לא נתן לה כלל אלא שמחזיק אצלו השירים מקודשת בשכר שעשה לה כלים מטעם כמו שחוק לפני ורקוד לפני כו' בהנאה שעשה לה פעול' וכלי חדש אשר לא היה לה עד עתה ורבנן ס"ל דהוא כמלוה ואינה מקודשת עד שיחזיר לה אותו ממון עצמו וכפשטי' דברייתי' עד שיגיע כו'. ובזה מיושב קושי' הר"ן דס"ל דגם לרבנן מהני כשמחזיר לה כמו במשכון דידה וכאמה עברי' והאריך שם בזה הגם שאין דבריו שם נראי' בעיני דבר"ן דף צ"ט נסתרו דבריו בדעת המקשן דסבר דפליגי באומן קונה כו' ואפ"ה סביר' ליה דעד שמגיע ממון אחר מטעם קושי' המקשן גם מה שהביא דברי תוס' שם ר"י ד"ה ואבעית אימא כו' אינו מוכרח כלל דודאי גם לדבריהם צריך להחזיר כשמואל השכירות ע"ש ד"ה

אלא במאי כו' מ"מ הרב בחכמתו הביא הסוגי' כרבו של רי"ו וכ"ש לפי מה שפירשתי א"ש ושלום ביניהם ובאמת שראי' הר"ן מהא דפ' האומנין הוא תמוה בעיני ואינני רוצה להאריך בזה כי הסוגי' בדיני' אלו היא חמורה מאוד ויש לי כמה גוילין דספיקות בסוגי' זו בדברי הפוסקים ז"ל ודינן.

תשובה אמה שנתקשה למעל' בדין מקדש פחות מש"פ ובעל כו' הא אפילו בלא בעל מקודשת מספק מדשמואל דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי והאריך מעל' בזה אמינא דנפל מעל' ברברוות' ולא עיין כלל בטור בסוף סימן ל"א מה שכתב בשם הרמ"ה וזה לשונו ודוק' דקדיש בכספא אבל קדיש במידי אחרינ' דיקיר וזיל כו' והדבר פשוט דהא דחיישינן לחששא דשמואל דשמא ש"פ במדי היינו כשקידש באוכל או בשוה כסף ששוה פחות מש"פ אבל אם קדשה בכסף פחות מחצי שעורה שהיא פרוטה דודאי אין כאן קידושין כלל אפי' לשמואל דהתורה הקפידה בכסף שיהא שוה פרוטה ושמואל חידש באוכלי' וכלים דשמא הוא ש"פ ותדע דאל"כ למה לא הקשה מעל' אמתני' דקידושין וכן מי שקידש פחות מש"פ ושלח סבלונת דאין חוששין אפי' מספק וכמ"ש הטור וכל הפוסקי' והלא ניחוש לספק קידושין מדשמואל אלא ודאי בכסף מודה שמואל וכדעת הרמ"ה והוא פשוט בעיני אלא לכבוד השואל פשפשתי בספרים ומצאתי בדברי הרב ב"י בס' בדק הבית סוף סי' ל שכתב כן להדי' וכן פי' הרב מהרו"ך בפרישה סי' ל"א סעיף ד' ע"ש ובש"ע סי' ל"א סעיף ט' דקדק וכתב קדשה בכסף ובפחות מש"פ כו' ועוד דמי הגיד למר שהב"י שם פסק בש"ע כדעת הרמב"ם שבב"י והרי סיים שם בלשונו צריכה גט שודאי בעל לשם קידושין והוא לשון הרא"ש והטור אלא שמור"ם בהג"ה סי' כ"ח סעיף ט"ז ס"ל דמקודשת מספק ולכן דקדק שם מור"ם בלשונו וה"ה אם קידש בפחות מפרוט' כו' ולא כתב מש"פ כי אכסף קאי והספק הוא משום בעל ולא משום דשמואל והאריכות בזה הוא למותר ושרי לי' מארי' לרום מע"ל.

תשובה אמה שכתב בסי' ל"ח אמ"ש הרא"ש דצריך שיהא התנאי בד"א כו' הנה אעתיק לרום מע"ל מ"ש בגיליון טא"ה שלי בשם הרב ר"י טייצאק בס' שארית יהודה להטא"ה ומשם יתרחב ויתפשטו כל הקמטין וז"ל הרב בפי' תנאי בד"א ומעשה בד"א נראה מפשט דברי רש"י בפ' מי שאחזו דהיינו שצריך שיהא תנאי מובדל מהמעש' כגון אם יעברו דהתנאי הוא העברת הירדן והמעשה הוא נחלת א"י אבל התו' פי' שלא יהא התנאי סותר המעשה דומי' דזה גיטך ע"מ שתחזירי לי הנייר שחזרת הנייר סת' גיטא וכו' דבעידנ' דחייל גיטא בעינא דלהוי בידה והרי היא מחזירתו ומדברי הטור נראה שסובר כרש"י שהרי כתב שם דינ' כו' שהתנאי בטל ומעשה קיים וכאן ודאי לא סתר תנאי הקידושין

אלא שהתנאי הוא בגוף הקידושין וכו' נראה שפיר' הב"י שהרי כתב שדעת הרמב"ם דלא כהרא"ש מדכתב בע"מ שתחזירי כו' ולפי האמת לפי' התו' אין כאן ראי' כיון דקי"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי א"כ אין התנאי סותר המעשה וכן הוא ברור ואמת דאין משם ראי' אלא מדלא הזכיר הרב פ"ו מאישו' בתוך דיני התנאי זה וקשה דלקמן סי' קמ"ב כתב הטור ה"ז גיטך ע"מ שתחזירי הנייר ה"ז מגורשת ותקיים תנאי משמע דס"ל כהתו' דאי לפרש"י תנאי ומעשה בדבר א' הוא ודוחק לומר שסתם דבריו כדעת הרמב"ם דבע"מ מסולקי' כל דיני התנאי ותנאי זה ג"כ בתוכם כמו שהוא מוכרח לפרש"י בגמ' דא"כ הוה הפך מסקנת הרא"ש אביו דבסמוך עכ"ל הרב הנ"ל ועי' ב"ח סי' קמ"ב. ומה שהאריך מע"ל לתמוה על הטור סי' מ"ד נראה שהי' פשוט למע"ל דכ"ע ס"ל כר"ת שהביא בנ"י דפ"ק דיבמות דאף בלא הכיר בה בעי' גיט' מדרבנן לרבא ושהי' סברת הרא"ש ג"כ והא לית' דודאי הרא"ש והטור וריי"ו לא ס"ל כן וס"ל בשיט' דלר"ת רבא ורב אסי בלא הכיר בה לא בעי גט כלל דהוה מקח טעות ול"פ אלא בהכיר בה ולמשרי צרתה דלרב אסי אסור' צרתה ולרבא שרי' תדע דאי הוה ס"ל להרא"ש כר"ת שבנ"י למה לי' לאתויי כלל הפלפול של התוס' ולהוכיח דיש לחלק בין איילונית ודאי וספק והא להנ"י אין להוכיח כלל דהא כל איילונית בעי גיטא דרבנן וכמ"ש נ"י להדי' דלר"ת לא קשה כלל כל קושי' התוס' ולפי מאי דפסק לקמן כרבא לא ה"ל להביא דברי התוס' שהם אליב' דרב אסי אלא בע"כ ס"ל להרא"ש דלרבא דינא הכי דהי' אסורה לעולם וצרתה מותרת לעולם ולעני' גט בהכי' בה היתה צריכ' מבעל גט ובלאו הכי אינה צריכה ורבא מודה בזה לרב אסי ומה שהקשו תוס' מקטנה שמא תמצ' כו' ממ"נ צ"ל דחששא לדידי' הוא דשמא תמצ' איילונית ויש לחוש שאחיו לא הכיר והיתה צריכה גט או בשקיבל כמ"ש התו' אבל בידוע שלא הכיר א"צ גט והוא דעת הטור ג"כ דלא כהרמב"ם לשיטת המ"מ דס"ל כדעת נ"י בשם ר"ח וכ"כ ג"כ להדי' בהטור בריי"ו ס' אדם וחוה נק"ב ח"ו בשם התו' והרא"ש וריי"ו הוא תלמידו ודאי כדעת רבו כנודע ואני תמה על מעלתו למה לא ראה מע"ל דברי הרב ב"ח בסי' קע"ג שכתב להדי' כמ"ש דבלא הסד בה לא פליג רבא ארב אסי דלא בעי גיט' וכל דברי מע"ל ודברי מובארי' בלשונו הקצר ע"ש ועיין בס' לחם אבירים רפ"ק דיבמות ושכתב ג"כ כדברי מע"ל וכדברי והוא פשוט וכבר כתבתי כן בגיליון ספר הרא"ש שלי ברפ"ק דיבמות הנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין הר"ר ישראל זלה"ה

שאלה לד

מהישיש הרב החסיד מהר"ר מאיר סג"ל זקן ונשוא פנים מק"ק פיורדא:
וז"ל הנה אני והרב אב"ד דק"ק שנייטיך דברנו יחד בענין הלעטה של אווזות מימי לא ראיתי כהנה לרבוי האווזות שמלעיטין ושנינו לדבר א' נתכוננו בקול' גדולה עם הוושט והשיב לי הרב משנטיך שהגאון זקן ויושב בישיבה מהר"ר שמעון מפרא"גא החמיר מאוד מאוד וגם הוא נמשך אחריו שהרב הנ"ל הוא רבו מובהק ואמרתי לו שהרב בעל ט"ז מיקל מאוד בענין זה יותר מכל הקודמי' לפניו ומסיים בסוף דבריו מ"מ כל ירא אלקים יזהיר לב"ב שילעיטו האווזות בדברים קטנים ובנחת שלא יבאו לשום ספק והעולם לא נזהר אצלינו בזה לא בנחת ולא בדברים קטנים וכמה פעמי' הזהרתי על זה שהם יוצאים למלאות תאותם וגרונם וושט שלהם ורוצי' לתלות הדבר במור' וכאשר שמעתי אני מאב"ד דק"ק שנאטיך דברי הגאון מהרר"ש יצ"ו פתי כמוני יאמין לכל דבר ואמרתי בלבי הלא גם הגאון הנ"ל ראה דברי בעל ט"ז ואפ"ה הוא החמיר משכתי ידי מלהורות לפי דרכו ומעשה שהי' כך הי' יום ב' ט"ז כסליו נפשטו אצלינו איזה אווזות מלעיט' ולא בדקו הוושט כהוגן ונתערבו כל האווזות ביחד והתיכו השומן ונשפך לתוך שומן אחר ומהבשר ומחתיכות עור של אווזות נשלח לכמה ב"ב עניות ועשירים כנהוג ואח"כ ביום ה' י"ח כסליו הנ"ל מצאו וושט אחד שהיה מנוקב כמה נקבים בעור הפנימי ונקב אחד נראה לעין כל שהיה מנוקב גם עור החיצון כמעט רובא דמנכר וכמו שחין היה תחוב בנקב והוושט הי' רוצין למלאות והעביר הלחלוחית בסכין ושמו אותו למים רותחי' קצת ואח"כ שאלו כדת מה לעשות וחרה אפי על שלא שמעו לדברי ואסרתי הבשר למכור ואמר השואל הם כמה אווזות ונתערב הבשר והשומן והסכמנו יחד אף שהגאון מהרר"ש מפרא"ג מחמיר והוא אחרון והפסד מרובה:
עם דברי בעל ט"ז ולהתיר אחר הפרדת עור פנימית, מעור חיצון ונפיחת עור החיצון ובאמת על אפי וחמתי הסכמתי לזה ומה שעבר עבר אלא נראה בעיני זהו מנהג רמאות ציותי לשמש העיר להכריז בב"ה שמעת' ומכאן ואילך לא אורה בדבר כזה לא לאיסור ולא להיתר עד אשר אדרוש ואחקור אצל אדוני מ"ו הגאון היאך הוא נוהג באווזות ע"ד בדיקות הושט. על כן בקשתי מאדוני מ"ו שאל ימנע טוב מבעליו וישיב לי עי"מ ואז אדע כי. מצאתי חן בעיני' ועל בעל הט"ז קשה לי שהוא מקיל אפי' בנקוב רוב עור החיצון למה לא אמרינן סופו ינקוב ועוד ק"ל אקולא שמיקל ומדמה אותו לחולה כמו שכתבו התו' דלמא יש חילוק גדול מן חולי סתם שהוא מן השמים ובין חולה שבא ע"י האדם שמלעיט האווזא רב ובוקר וצהרים ומצער לאווזא בכל פעם ואין סופה להתרפאות וכמו

זה מצינו בריאה שצמקה מחמת ב"א וריפה ואם בידי שמים כשירה ועל כל הדיעות שם מאחר שנקיבת הוושט הוא שכיח יותר מסירכת ריאה ליחוש שמא שחט במקום הנקב ואין להאריך סורות לאדוני באיזה מקומן שנמצאו דברים אלו והי' שלום מא"ה ממני הקטן שבתלמידי' מאיר בהר"ר אשר הלוי ז"ל מק"ק פירדא:

תשובה בדבר השאלה אשר שאל רום מעלת כת"ר כהוגן בדבר אוזות המלעיטים יקב קרום הפנימי וקצת ניכר מבפנים במקום החיצון קבל רום מע"ל תשובה כתבו התוס' בחולין דף נ"ח ד"ה אתא כי ממסמא קועי' כו' פי' ריב"א דלא ס"ל רש"י דיש לנקב בדיקה מבחוץ וז"ל ועוד אמרינן ב' ורות כו' ניקב זה בלא זה כשר וכשניקב הפנימי היכי עינן אי ניקב חיצון אם לאו דאין לו בדיקה מבחוץ צפי' לענין נקב ודוחק לומר כגון שניקב הפנימי מחמת זונ' ובחיצון אינו ניכר שום חולי עכ"ל ועפ"ז העתיק עור"ם ז"ל בהג"ה סעיף ד' וכל זה כו' אבל אם יש חוש כו' רק הפנימי טריפה דחיישינן כו' והקושי' נופלת בדברי הרב הוא מה שנתעורר עליו הרב בס' דלפי מאי דהכריע מור"ם ז"ל בסעיף ט' בהג"ה "ל ונהוג להקל בישב לו קוץ אם בוושט אי' ניקב שני צדדין ואין קורט דם מבחוץ ויש לדקדק כו' עכ"ל מבואר להדי' דאף דנקב עור הפנימי כיון שאין ניקב ור החיצון ונקב ע"י קוץ כשר דהלעטה היא כקוץ אפ"ה מכשירין ואין חוששין שמא הבריא וניקב עור חיצון וכעולא וכדעת ראב"ן והרא"ש והדברים סותרים זא"ז שנית יש לעיין בדין הנ"ל שבסעיף ד' והוא לפי מה דקי"ל כדעת ס' אוהל מועד בסי' מ"ט סעיף ד' קורקבן שאם א"י אם הנקב הוא בעור החיצון מחמת חולי או קוץ דמכשרינן והוא ס"ס ספק מחמת מכה את"ל מחמת קוץ שמא לא נקבו איברי' הפנימי' א"כ מה לא הכשירו התו' והרא"ש ומור"ם בוושט מטעם ע"ס ספק נעשה הנקב מחמת חולי ואת"ל מחמת קוץ שמא לא ניקב עור החיצון וקושיא זו מצאתי אח"כ בסף' ו"ז כמדומה שמכח זה פסק לחומר' דלא כהש"ע אכן יישב כל הנ"ל נלע"ד דהכל הוא אמת וברור ויציב ול"ק לל ובתחילה אתרץ קושי' הב' והוא דנ"ל דשגג בעל ט"ז בהשגתו בזה ולא דמי כלל למ"ש בסי' ל"ב דבעינן דוקא בידוע שהוא מחמת חולי ולא מכשרינן ופי' בספיקא שאני התם דליכא בחיצון בדיקה כלל לדעת רש"י בפי' הש"ס ושט אין לו בדיקה מבחוץ א"כ מקרי לדעת רש"י ודאי טריפה דא"א לבדוק כלל וטריפה לדעת רבא דלא מכשר בשום אופן כ"א ע"י בדיקה וא"א לבדוק מבחוץ משא"כ באיברי' הפנימים בימי חכמי הש"ס הי' בדיקה מועלת אלא דאנן מחמת חסרון שלנו מסופקי' ונחשב לספק והוה ספק ספיקא ותדע דהתם כתבו התו' ומור"ם ורא"ש וז"ל ודוחק לומר שנקב עור הפנימי ובחיצון אינו ניכר שום חולי וכן הוא לשון הב"י בהעתקת דבריהם משמע דבעינן לתקן שלא יהא

שום ריעותא בחיצון אף דודאי נעשה ע"י חולי לא מכשרינן אלא בבדיקת חיצון ואלו בקורקבן לא הזכירו בזה כלל שום בדיק' בחולי אלא הדבר ברור דבוושט אפי' בניקב עור הפנימי מחמת חולי וכ"ש מחמת קוץ דצריך לבדוק בעור החיצון בחולי ובנקב מטרפינן ולא מועיל לו בדיקה והוה כאלו אנו רואין נקב בפועל וכאלו בדקוהו וראינו נקב כי אין לו בדיקה כלל והריעותא נולד' מחיי' ועומדת בחזקת אסור ולא מקרי כלל ספק ודו"ק היטיב כי הוא ברור ומעתה נבא ליישב הקושי' הא' והוא מדברי התוס' מבוארים דבעי לידע בודאי שהנקב נעשה מחמת חולי בפנימי דאי יש לחוש שנעשה בעור הפנימי ע"י קוץ יש לנו לחוש להדיעות דס"ל שיטת רש"י בנקב ויש לחוש שהקוץ נקבה מחיים מבחוץ וניקב החיצון ואח"כ הפנימי יבזה אסור לכ"ע אפי' למאן דפסק כעולא וראב"ן דיש לספק שמא ניקב מבחוץ ב' הקרומין אבל כשהקוץ תחוב מבפנים בודאי וניקב עור הפנימי כגון ע"י הלעטה דודאי ניקב הפנימי תחילה ואח"כ יש לחוש שמא הבריא לב' הפירושי' זה תלי' בפלוגת' הפוסקים כעולא או לאו דלהראב"ן והרא"ש דאין חוששין אפי' ניקב הפנימי וא"צ בדיקה כלל בעור החיצון אפי' כשיש קורט דם בפנים אם אין מבחוץ דלא חיישינן שמא הבריא משא"כ להפי' דלא כעולא דחוששין לספק דרוסה והיא דעת התו' יש להטריף כה"ג וחוששין שמא הבריא ואפי' לא נמצא נקב כלל בחיצון כאידך פי' דפי' דחיישינן שמא נתרפא והנה מור"ם ז"ל אף שפסק כשיטת התו' דקדק בלשונו וכתב אבל אם יש לחוש שניקב ע"י קוץ כו' ור"ל דחיישינן שמא ניקב בקוץ מחיים מבחוץ תחלה ואח"כ ניקב הפנימי ובספק כזה יש להטריף וזה ג"כ לא מקרי ספק כיון דאין לו בדיקה מבחוץ בודאי לדעת רבא בש"ס משא"כ בסעיף ט' דהנקב ע"י קוץ הוא בידוע דנעשה מבפני' כמאמר ל' הש"ס ישב לה קוץ בושט כו' ופירש כגון שאכלה קוץ ונחשב כו' או ע"י הלעטה דידן הכריע לפסוק כדעת ראב"ן ורא"ש דאין חוששין וא"צ בדיקה כלל וכשר בכל ענין הכלל העולה דלעולם איירי בחשש שיש לחוש שמא ניקב הקוץ מבחוץ תחילה ובסעי' ט' איירי דידעינן בודאי שניקב הקוץ מבפני' תחיל' הוה כאלו נעשה בודאי ע"י חולי ומכשרינן לדעת ראב"ן ורש"י ולפי שיטתם אי הוה ס"ל לרש"י כר"אבן ורא"ש דפסקו כעולא היו התו' יכולין להעמיד בדף כ"ח דברי רש"י דמשכחת ניקב הפנימי ולא החיצון כגון שנעשה ע"י קוץ או ע"י הלעטה בודאי מבפנים תחילה ואליבי' דעולא דס"ל דאין חוששין אלא דהתו' אזלי' לטעמי' דפסקו לקמן דלא כעולא וגם רבינו ירוחם כ"כ בשם רש"י שפסק כן והעתיקו ב"י לכך לא רצו להעמיד דברי רבא בניקב זה בלא זה אליבי' דעולא דוקא א"נ שמא ס"ל לרש"י להלכה הפי' שמא הבריא שמא נקוב הי' והבריא והוי קרום מחמת מכה כו' א"כ אף לעולא חוששין שמא

עלה קרום מחמת מכה אבל מ"מ יש לבדוק שמא ימצא נקב בפועל וא"כ למאי דפסק רש"י לעיל דניקב אין לו בדיקה בוושט כלל מבחוץ אין נ"מ לרבא דין דעולא ועולא אפשר דס"ל לפ"ז כריב"ש כל זה נ"ל נכון בישוב דברי הב"י ומור"ם ז"ל בלי שום פקפוק ומעתה אבא לנ"ד כי מלשון התו' מבואר גם מהב"י דאף דנעשה מחמת חולי בעינן לראות בודאי שבחיצון אין ניכר שום חולי דאלו רואין מיחוש חולי בעור החיצון ג"כ יש לחוש ומטריפין וחוששין גם כן לדעת שמא הבריא או דלא בקיאין בנקב מבחוץ כיון שאנו רואין ריעותא אבל כשאנו מפרידין העורות בין הדביקים ולא נמצא ריעותא בחיצון בזו לא מחמרינן כלל ומכשרינן לדעת מור"ם וכעולא והוי כמו בחולי לדעת התו' כשאין ניכר שום חולי בחיצון וכן ראיתי מרבותי ז"ל שפסקו כן למעשה להכשיר כשאין בו ריעותא בחיצון וכן נוהגי' פה ק"ק פראנקפורט דמיין כל בעלי ההוראה יצ"ו ומי שאין לבו נוקפו לסמוך אהפסד מרובה אדברי ט"ז בכח דהתירא הרשות בידו ואין בידינו למחות על ידו מאחר שכבר הורה זקן אני המחבר איני רוצה לסמוך עליו ולסתור קבלת רבותי זצ"ל שכל דבריהם הם דברי קבלה מרבותיהם וביותר שהב"ח שהי' בעל הוראה וזקן יושב בישיבה הפליג להחמיר מאד לא אשי' כלל להקל כשיש ריעותא בחיצון והנלע"ד כתבתי וכ"ת יעיין היטב בדברים אלו כ"ד ד"ש וטובתו כל הימים הטרוד מאוד אהרן שמואל קאיידנבר מווילנא

שאלה לה

ראובן שהי' גבאי צדקה וגבאי לבית הכנסת ושכר פועל אחד לסייד ולכייד הב"ה בפנים ובחוץ ולכתוב בתוכה כנהוג בית ישראל ואחר כלות הדבר כתב האומן בב"ה זאת נעשה בפקודות הר"ר ראובן בן יצחק גבאי צדקה ועמד כמה שנים עד עתה מחדש עמדו מקהל לערער שימחוק החתימה ההיא מן הכותל מהטעמים כי היום או למחר יאמר הוא או יורשיו שהוא בנה הב"ה ואפי' בלא טעם זה אינם רוצים שיעמוד חתימתו בב"ה שיהי' לו לשם ולתפארת לקרות בשמותם עלי אדמות שלא כדת מאחר שלא בנה מכיסו כלל רק הי' גבאי עליו ואף גם זאת שעמד חתימתו שנים רבים מ"מ כבר ידוע היא דדבר של קהל לא שייך בו חזקה משום דהוא קדירה דשותפי והוא בעצמו הו' גבאי בשנה ההיא וראובן השיב מאחר שטרחתי בשביל ב"ה לסייד ולכייד הגם שגביתי המעות מן הקהל מ"מ מאחר שהייתי ממונה וטרחתי בכך על כן בדין נכתב שמי עליו כדאי' במדרש גבי מלאכת המשכן שכל דבר ודבר הי' כותבי' עליו שמו של הקב"ה ומשה הגם שגבה הכל מישראל ועוד כיון שתיכף אחר שנה ההיא נתמנו גבאים אחרים א"כ אותן הגבאים הי'

להם למחות תיכף וכיון שלא מיחו הוה חזקה ויש עמה טענה כנ"ל מאחר שטרחת' וכמבואר בהדי' כשישנו גבאי' הוו חזקה אפי' בדבר של קהל ועוד היא תשובת הרשב"א סי' תקפ"ב זו מידת חכמים ומידת התורה שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה שהרי ראובן שהציל את יוסף וכן בועז וכן גבי אהרן הכהן דאלו הי' יודע אהרן שהקב"ה כותב עליו כו' ע"ש הגם שלא עשה ראובן בזה והוסיף על ב"ה משלו מ"מ הראי' שמביא מראובן ובועז ואהרן הי' ג"כ רק הטרחא בגופו מ"מ כתבה התורה א"כ בנ"ד ג"כ, גם הוא בתנתומא פ' ויקהל ויעש בצלאל את הארן וכי בצלאל עשה הכל אלא לפי שנתן נפשו על הדבר לפיכך כתבה עליו התורה ויעש בצלאל כו' ע"ש ומה שטענו הקהל שהיום או למחר יאמר אני או יורשי שהב"ה שלי מכח חתימתי הלא תשובתכם בצידה שכתב בהדי' פלוני בר פלוני גבאי צדקה משמע שלקחתי מן הצדקה המעות ועוד שטענותיכם סותרים אהדדי שאומרים שזה חתימתי שעמדה כמה שנים לא מקרי חזקה משום דהוו דבר של קהל ואח"כ טוענין שמכח חתימתי אומר שהב"ה שלי הוא הלא דבר של קהל ליכא חזקה אלא מאי אית לך למימר כיון דהחתימה עליו שנים רבי' מקרי חזקה א"כ גם עכשיו יש לי חזקה ועוד מנלן שאמחוק חתימתי מכח טעותם הריני מוסיף עליו ואפרש הדבר נעשה הציור והכיור בפקודת פלוני שגבה מהקהל המעות ועוד שכל כוונתם היא רק להקניטיני ולבייש אותי שכמה שנים שתקו והניחו חתימתי כדי לפרסם ועכשיו מבקשין למחוק א"ש כדי לבייש היה להם לערער ולמחוק מיד קודם שנתגלה הדבר עכ"ל השאלה

תשובה בדבר מה ששאל ראובן גבאי צדקה שסייד וכייד במעות צדקה ושכר פועלים לסייד ולכייד וכתב זאת נעשה בפקודת ראובן בן יעקב גבאי צדקה ולאחר זמן עמדו הקהל וערערו ע"ז והאריכו בטענותם כמבואר בשאלה דברים כאלו אין להם שורש וענף בתלמוד ופוסקי' ראשונים ואחרונים כ"א הדברים הבאים בש"ת רשב"א סי' תקפ"ב וכמו שהעתיק הדיין השואל בדבריו וא"כ אנו אומרי' הבו דלא לוסיף עליו דוקא דומי' דבצלאל שעשה בעצמו עם אחרים בבנין גם ראובן טרח בעצמו להציל את יוסף וכן בועז חיסד בקלי וחומץ בעצמו וכן אהרן בגופו שמח בלבו בגדולת משה לכך מעלה הכתוב כאלו עשאו לבדם והי' עושי' ומתעסקי' ביותר משא"כ היכא דלא עשה מידי בעצמו בגופו ולא בממונו אלא במה שמתעסק בשכירות הפועלים בציור וכיור לא ראינו ולא שמענו שיכתוב עליו שמו שנעשה בפקודתו גם הרשב"א לא זיכה לזה אלא שעשאו לביתו היכל וסיים בסוף דבריו מכאן אתה למד שיהי' נוהגי' לכתוב כן שמות המקדישי' לשמים להיות להם לזכרון טוב על מצות לפתוח דלת לעושה מצוה עכ"ל. אבל בשלא מקדיש

כלום אלא שכר טרחתו מה שהוא מוטל על גבאי צדקה לא שייך לומר שיהי' לו לזכרון טוב ולפתוח דלת כי בשביל זה לא ימנעו להיות גבאי צדקה כי כבר נודע שכרם אף מן המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע כו' ושאר שכר הגבאי צדקה אף שלא יכתוב שמם שהן עוסקים בגבאות וא"כ אף שהקהל שתקו זמן רב ולא מיחו אינו יכול לטעון שום חזקה שהרי כתוב זמן רב מדשתקו ולא מיחו חדא דהוה חזקה שאין עמה טענה דאמרי' כיצד מה אתה עושה בתוך שלי מפני שלא מיחה בי אדם ונדון דידן כיוצא בו שאין לו שום זכות לכתוב כנ"ל ועוד דדמי' לזיז פחות מטפח דס"ל דאיננו יכול למחות בתחילה ואין לו חזקה כשרוצה שכינו לסתרו כדמסיק דאפי' בעל החצר כבעל הגג איננו יכול למחות והכא דכוותי' דחתימ' זו בתחילה לא מיחו בה שלא הי' איכפת להם שאין מזיק בזה ואח"כ כשעולה על דעתם למחקו מאיזה טעם אף ע"פ שאינו מספיק הרשות בידם למחוק מאחר שאין לו חזקה הנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן בלא"א הקצין הר"ר ישראל זלה"ה קאיידנבר מווילנא.

שאלה לו

בכפר אחד שדרים שם יהודים וערלים וגזר המושל שלא ידורו בבית אחד יותר משני הוי"ז לי"ט דהיינו שני ב"ב הן ישראלים הן ערילים וראובן ושמעון שהושיבו בביתם כמה דיורין אמרו להקהל שהם ילכו אל השררה יר"ה להשתדל לבטל הדבר והקהל יתן ההוצאות והקהל השיבו אין אנו חפיצים בהשתדלותך כי אדרבה טוב לכו עתה מאז והיא מעמד הק"ק כי מחמת זה לא ירבו דיורים בקהל ואת מזיק לנו בהשתדלותך להושיב בביתך ענייי' ומוליכין ומטילין עלינו את העול ואין אנו חפיצי' להושיב בבתינו יותר משנים וראובן לא השגיח בקהל והלך וביטל הדבר ועכשיו תובע מן הקהל ההוצאות באמרו היום או למחר תושיבו גם אתם יותר משנים בבתיכם והקהל משיבים הלא דברנו לך ואמרנו לך כבר איננו חפיצי' בהשתדלותך או להושיב יותר משנים ואדרבה השתדלותך היא לנו היזק א"כ הוא לטובתך אין אנו מחויבי' ליתן לך כי כן הוא בטור ח"מ בשם הרא"ש קה"ל שהשתדלו לעזור להם לחובותיהם אותם שאינם נושאים ונותנים בז אינ' מחויבי' ליתן לזה עכ"ל השאלה:

תשובה כיון שהקהל מיחו בראובן שאין להם תועלת בהשתדלותם ואח"כ השתדל ראובן ושמעון והוציאו את ממונם על זה לא מבעי' לטענית' שעדיין הם אומרים אין להם תועלת בהשתדלותם ואינם חפיצים בה פשיטא דא"צ ליתן לסייעתו כיון שמיחו בו וגם עתה שאין להם תועלת ואפי' אם הוא להם תועלת במה שהרשות בידם אם ירצו גם להושיב

ג"כ יותר משנים מ"מ כיון דמיחו בו שאין חפיצים והם השתדלו מממונם לתועלתם אין הקהל צריכין לסייעו וראי' ממ"ש בשלטי גבורים סביב במרדכי פרק הגוזל בתרא והביא מור"ם סי' רס"ד סעיף ד' בהג"ה ואם נראה לב"ד שלא הוצרך להרבות בההוצאות דאפי' בשבילו לבדו הי' צריך לכל ההוצאו' אלו אינו חייב ליתן לו כלום דזה נהנה וזה לא חסר וכו' ע"ש ונ"ד ממש דכוותי' דהא בשבילם ג"כ היו צריכים ליתן שוחד והוצאות להשרה ואף דמסיק מור"ם שם וכתב נ"ל ודוקא כו' אבל ירד ע"ד שניהם חייב ליתן לו מה שנהנה מאחר שהציל וכו' לכן נ"ל וכן כל אדם וכו' עכ"ל הכא שמיחו בו ולא היו מרוצים בהשתדלותם גם לפי מ"ש מור"ם א"צ ליתן אף שנהנו אח"כ ושאני התם דלא יוכל למימר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתיך וכו' אבל היכא דמיחו בו ודאי יכול לומר בחנם עשית עמדי הואיל ומחיתי בך ותדע דהא פריך פרק כיצד הרגל למ"ד הדר בחצר חבירו כו' א"צ להעלות שכר בחצר דלא קיימי לאגרא דזה נהנה וזה לא חסר מהא דאם מקיף או ניקף כו' ומשני דהתם חסר כיון דאת גרמת לי הקפה כו' יתרת' כו' ש"מ דאי לאו הכי לא הוה צריך לשלם לי' וכ"כ התו' שם דף ך' ע"ב קושי' לר' יוסי דקי"ל כוותי' דאם עמד ניקף כו' מגלגלי' וכו' וז"ל ד"ה טעמא כו' וא"ת אי זה נהנה ולא חסר פטור אפילו עמד מקיף נמי וי"ל דשאני עמד ניקף דגלי אדעתי' דניחא ליה בהוצאות ולא דמי' לדר בחצר חבירו דלא גלי' אדעתי' אלא בחנם עכ"ל וע"כ גלוי דעת לא מהני אלא שגלי דעתו בניחא ליה במה שחסר חבירו בהיקף יתירת' אבל במה שלא גרם לו לחבירו בהוצאות גם לר"י א"צ לשלם מטעם דזה נהנה ול"ח ובנטירה בר זוזי סגי' לי' באם עמד מקיף כדמסיק וא"כ ה"נ אף דאח"כ הקהל היו רוצים ג"כ להושיב יותר משנים ונהני' בהשתדלותם כיון דהם הוכרחו להוציאו ג"כ לצורך עצמם הוה הקהל עכשיו ז"נ ול"ח ודו"ק כנ"ל ברור וכ"ש בנ"ד שעדיין הקהל אינם חפיצי' בהשתדלותם זה דפשיטא ופשיטא דא"צ לשלם להוצאה זו כיון דעדיין לא גילו אדעתם שהם נהני' בזה והוה כאלו עמד מקיף לא שנא עמד ניקף וכדמסיק בר"פק דב"ב ובטור, ובש"ע סי' קנ"ח היינו כשחסר למקיף ויש תועלת לניקף וכו' אבל כשאין תועלת להניקף כלל כגון שגדר המקיף מבחוץ או שלא חסר למקיף א"צ לשלם אלא בעמד ניקף וחסר המקיף וכ"ש מור"ם בהג"ה סעיף ו' ע"ש וכ"ש היכא שמיחו בו וכמ"ש בסי' הנ"ל ע"ש וכ"ש כאן שמיחו בו שאין חפיצי' כלל ולא נהנו עדיין ואפי' באם יהנו אח"כ נ"ל דפטורים מהטעם שכתבתי וכן מוכח בש"ת ר"מ מינץ ס"א שלא חייב ליושבי היידלבו"רג ליתן לסיעת ווירצבו"רג כיון שמיחו בו אלא שחייבים מטעם שהם נהנו הברה בהשתדלותם ואף שמיחו אין יכולין למחות כדאמרי' אל תפדוני מנכסי אין שומעין לו דאל"ה הוי פטורי' אף שנהנה הרבה כיון שמחו כו' ע"ש

ודוק וכל זה נ"ל שכוון לדינא להלכה ע"פ התורה אשר הורוני מן השמים אמנם אם יש לומר שדעת ראובן ושמעון היו כוונתם לש"ש בהשתדלותם ויש תועלת בה בהשתדלותם לרבות הקהלו' לא לפי' ולרבבות והקהל שמיחו בו כוונתם ח"ו להכעיסן ודאי יכול הדיין לדון ע"פ ראיות עיניו שיתן הקהל ג"כ להוצאות הנ"ל ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות הנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל קא קאיידנבר מווילנא

שאלה לז

רחל שמת בעלה והניח יתומים קטנים ואחר מיתת הבעל כאשר בקשה כתובת' מנכסי בעלה ולא הי' מצוי כדי כתובת' כ"א בהצטרף חובות ואשראי כפי פנקסו ונעשה פשר דבר בין אבי' ובין אחי בעלה ונעשה שטר ביניהם שהם יסלקו האלמנה כך וכך על זמנים ונכתב בשטר וז"ל ויתרה האלמנה ליתומי' ק"כ זהובים ואח"כ מת ילד אחד מהיתומים ועכשיו טוענ' האלמנה שיחזירו לה מה שויתר' ולכל הפחות החצי' באומרה שלא עלה ע"ד לוותר כ"א ליתומים אבל להנחיל את שלה למטה אחר לא ויורשי הבעל טענו שהם קנו ממנ' כתובתה לסלק אותה במזומן ממיל' מה שנשאר הוא ליתומים ליורשיהם אחריהם. עוד טען אבי' שע"י נעשה הפשר הנ"ל וכתב בשטר פשר שהוא יבא ליום פ' ויקח האלמנה בתה ושני בניה עמה למדינתו ויהי' בניה עמה עד שתנשא לאיש ואז ישלחו הילד' לבי נשא לאחי אביה וכן נעשה ששלח את הילדה למקומה ועתה רוצה שהאפוטרופסים יחזרו לו ההוצאות של החזרה הואיל ויש להיתומים מעות והאפטרופסים טוענ' שאין להם להחזיר ההוצאה הואיל ונכתב שהוא יקח האם ובני והוא יחזור הילדה למקומה עכ"ל

תשובה הדבר פשוט כביעת' בכותחא כפי מה שבא בשאלה שאין בטענת רחל ממש כי מאחר שמתחילה ויתרה ק"כ זהובים להיתומים בסתם בלי שום תנאי וגילוי מילתא א"כ זכו בו היתומי' ואם אח"כ מת א' מהם או שנים א"ה הקרוב בדיני נחלת אחיו או שאר קרובים מאביו ודברים שבלב אינן דברי' במה שסברה לוותר דוקא נגד היתומי' ולא ליורשיהם וגדולה מזה איתא בב"י בח"מ סי' רנ"ב והביאו בש"ע שם סעיף ט' ש"מ שאמר תנו ר' זוז לפלוני' לנדוניאת' חייבי' לתת לה מעכשיו כו' ואם מתה קודם שתנשא זכו בהם יורשים ומסיק מור"ם בהג"ה בכל אלו אין חילוק בין ש"מ למתנת בריא בקנין עכ"ל ומה התם שגילה דעתו שנותן לנדוניאת' ואפ"ה אפי' בברי שאמר כן ומתה דיורשים יורשיה ולא יוכל לומר שלא נתתי לה אלא לנדוני' ולא שירשו יורשים ק"ו בנדון דידן שהמעות הוא בחזקת יתומים והיא מחלה ק"כ זהובים בסת' בודאי כשמתו

היתומים דיורשים יורשי היתומים ולא רחל וזה פשוט ואף למור"ם שפוסק שם וביד דאם אמר לנדונייתי' ומתה דלא זכו בהם יורשים היינו דאמר בפי' שנדר להשיא' אבל כאן שנתפשרה ומחלה מדעתה בסתם כ"ע מודו דהם של היתומים ויורשים יורשיהם והגע בעצמך האשה שמחלה כתובת' ליתומים בסתם ומתו היתומים וכי צריכים יורשיהם להחזיר להאלמנה וכל זה מבואר במרדכי פ' אעפ"י ע"ש גם לא דמי לאומדנ' דר"ש בן מנסי' הנזכר בטור סימן רמ"ו ובש"ע שם במי שהלך למ"ה ושמע שמת בנו וכתב כל נכסיו כו' ואח"כ בא בנו אין מתנתו קיימת כו' שאני התם דהוא אומדנא דמוכח ואין לך גלוי דעת גדול מזה וכו' ע"ש בתו' בפ"ב דקידושין דף נ' ע"ב. ואפי' הת' דוקא בעינן שכתב כל נכסיו דוקא אבל בשיור כ"ש בטלה האומדנ' ודוקא בש"מ אבל בבריא לא מהני האומדנ' והכא הרי לא ויתרה אלא ק"ך והשאר נטלה גם היתה בריאה כשמחלה ודאי ליכא אומדנא כלל לומר שלא מחלה אלא להם ולא ליורשיהם וזה ברור והאריכות בזה הוא למותר. וע"ד הוצאה שהוציא אביה על החזרה השאלה באה סתמא בענין זה כי כפי מה שאני מבין היתה האשה מחויבת לזון את בניה והילדה עד שתנשא וטורח ההולכה וההבאה היא על האב ולא נתברר בפשר מי ישלם הוצאת הליכה וחזרה ואם הדבר כן נראה פשוט דההוצאה על היתומים כיון שלא פירשו ויש להם מעות ודמי למ"ש בח"ה סי' שמ"ח והביאו בש"ע ס"ס ר"ן סעיף ך"ה דמי שהוציא הוצאות ופירנס יתומים משלו לא הניח מעותיו על קרן הצבי כו' אם לא שמוכח שפירנס' בתורת מצוה וג"ח וכמ"ש בש"ע מטורי"ד סי' רנ"ג סעיף ה' ע"ש ודבר זה תלוי בראות עיני הדיין והאומדנ' שלו גם אם היה השטר לפני הייתי יכול לדקדק ממנו כוונתו סוף דבר מע"ל יכול להבין ולהורות בזה הלכה כי כל הנ"ל יתברר למע"ל מתוך הטענות ושטר פשר שביניהם ודי בזה ובאם שאביה הי' זן ומפרנס היתומים מג"ח א"כ גם הוצאה מסתמא נעשה מג"ח וכ"ש אם מצד החיוב זן אותה ונלמד סתום מן המפורש הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל קאיידנבר מווילנא:

שאלה לח

ראובן שצוה מחמת מיתה לתת מנכסיו ק' זהובים לבנין ב"ה וקודם שנתנו האפטרופ' המעות להגבאי יצאו כל הקהל מאותו המקום ונחרב הב"ה אשר הי' שם ורוב הקהל שהיה שם נתיישבו בקהיל' שני' סמוך לשם ואח"כ נתנוה האפטרופסים כמו עשרים זהובים מכח הצוואה ליד הגבאים ועתה חזרו אחרים ונתיישבו באותו הקהילה תחתיהם במקום הראשון ורוצים לבנות להם ב"ה ולהוציא מיד גוים המקום הראשון שהיה הב"ה

ועתה נפלו שלשה מחלוקת בדבר הקהילה אשר נתיישבו עתה במקום הא' טוענים שעל ב"ה זה היה דעתו ואנחנו רוצים לבנותו מחדש במקום ההוא ולהוציאו מיד גוים ממילא תנתן להם ובני הקהלה אשר עקרו ממנו ונתיישבו בסמוך לה טוענים מאחר שכל הקדשים שהי' לשם בא אליהם וגם האיש ההוא הי' רגיל וגם שייך לאותו ב"ה והשררה אח' ממילא לנו הוא ויורשי הממון טוענים מאחר שלא ניתן עד שנחרב ב"ה הנ"ל ונתפרדה החבילה אינם מחויבי' ליתן כלום מכח הצוואה הנ"ל עכ"ל של השואל: **תשובה** כגון דא ודאי שאלה היא וצריכא רב' ונלע"ד דודאי בדברי טענת היורשים אין ממש עכ"פ דכיון שנדר אביהם להקדש זה אפי' הי' בחיים ולא הי' מאותו עיר דיכולין בני העיר לשנותו לקדושה חמורה כשאין בידם לעשות לאותו דבר שנדר ואפי' הוא מאותו עיר ואינם יכולים לשנות בלא דעתו מ"מ הוא אינו יכול לחזור מהקדשו וא"כ בנ"ד שמת הנודר ואי' צריכי' דעתו ובאם שלא הי' אפשרי לעשות כפי נדרו שנדר לענין ב"ה יכולים עכ"פ לעשות מהם קדושה חמורה אחרת והיורשים פשיטא אינם יכולים לחזור וראי' ברורה מהמרדכי דפ' בני העיר והביאו ב"י בטא"ח סי' קנ"ג וז"ל על ראובן שאמר קרקע זה אני נותן לבנות עליה ב"ה ואח"ז ברצות הקהל לבנות עליו הי' הנוצרי' מעכבים על ידם ועכשיו אומרים הקהל נבנה עליה בית תלמוד וראובן אומר אדעתה דהכי לא נתתיו והשיב הר"מ דודאי לא מצי ראובן הדר בי' דנעשה נדר כו' ואלו ראובן זה לא הי' דר בעיר הזה דבר פשוט הוא דיכולין בני העיר לשנותו מבי כנישתא לבי רבנן כו' ואם ראובן כו' ומסיק ומיהו נהי דאין רשאין לשנות בלא דעת ראובן הוא נמי לא מצי הדר ביה כו' ואם לא יכלו עתה לבנות ב"ה ימתינו לאחר זה שמא יתנו להם הנוצרים רשות או יפייסו לראובן שיתרצה לשנותה ע"ש והובא שם בקצרה בש"ע סעיף י"ד ע"ש נתבאר מזה דבנ"ד עכ"פ בטענת היורשי' אין בהם ממש לחזור מהנדר וההקדש כשהיה ראובן חי ק"ו כשמת דביד ז' טובי העיר לשנותו לקדושה חמורה ובר מן דין דהא בנ"ד התנדב מעות ואפי' הי' ראובן (וז"ל הרא"ש שם ואם קרוב נותני צדקה קוראים תגר על השנוי לא חיישינן להו עכ"ל) חי ונדב מעות לבנין ב"ה יכולין בני העיר לשנותו לבנות בית המדרש או ת"ת אפי' בעלים מעכבי' וכו' הרא"ש כלל י"ג והביא בש"ע סי"ד סי' רצ"ט ס"ב ע"ש א"כ פשיטא דאין ביד ראובן וכ"ש יורשיו לחזור מזה ודי מזה בביאור חלק זה ונשאר עלינו לבא' בין הקהל שברחו ובין הקהל שמתיישבים עתה מי זכה בנדבה הנ"ל ונראה דדבר זה מתורת מהרי"ק שורש קכ"ג למדנו שכתב שם בראובן ובני קהלו שהיו הולכים לב"ה שבחצירו וראובן הי' גבאי בתוכו ואח"כ נתפרדה החבילה והוצרך ראובן ובני הקהילה לעקור מעירו ונתבטל הכנסת ההיא וראובן לקח מעות

הקופה אליו ונתיישב בעיר אחרת כו' ורוצה ראובן לצאת י"ש ושאל כדת מה לעשות במעות הקופה כי להשימו במקום שיצאו משם א"א כי נתבטלו הב"ה ואין שם היום בית הכנסת אחרת בעיר אי יכול לשנות המעות הנ"ל לת"ח או להשי' עניות או לתקן ב"ה כו' ומסיק מהרי"ק שם אם ראובן הנזכר לא נתמנה מאת הקהל לחלק המעות מדעתו אלא הי' בסתם גבאי שהאמינו הקהל לשמור מעות הצדקה ולחלק ברשות ראשי הקהל ועתה אירע שנתפרדה החבילה כו' נלע"ד כשר והגון שאם אפשר לראובן להמלך בראש הקהל אשר הי' אז בבבל כשנגבה ההיא של צדקה שימלך בה' ראובן וכל דבר מצוה אשר יסכימו עליו כו' או רובם מסכמת לאות' המצוה כגון צדקה או יתומים להשיאו או לת"ת כו' יעשה כן וכו' ע"ש באורך והובא בקצרה בש"ע י"ד סי' רנ"ו ס"ד בהג"ה א"כ הרי לפנינו דכשנעקר' רוב הקהל למקום אחר היו יכולים ליקח כל מעות הקדשות לשם למקום שנתיישבו ולעשות מהם כרצונם לשנות לקדושה חמורה או לקלה לפי המנהג בז' טובי העיר כדאי' התם א"כ גם זה הקדיש השמונים זהובים הנשארים שייך אליהם ובידם לשנותם לבנין ב"ה שלהם או לשאר צדקות דהם זכו והגבאים שלהם ואף שבא בשאלה שהרוב נתיישבו בסמוך לה ולא כולם מ"מ אמרינן בזה דרוב' ככולם וכמו שהאריך הרב הגדול הרא"ש ז"ל בש"ת סי' כ"ג והביאו הרב מהר"ר שלמה כהן ח"ב סי' כ"ח ע"ש כי טורח עלי להעתיקו וא"כ אף שבאו אח"כ אחרים והשתדלו לה' להתיישב שם ולבנו' ב"ה פנים חדשות באו לכאן כי מאחר שנתייאשו הקהל שזכו ההקדש מלחזור למקומם ואף שלא בא עדיין ההקדש לידם מ"מ כיון שהיתומים לא יוכלו לחזור בו וכמו שהוכחתי לעיל הוי כאלו כבר זכו הגבאי' שלהם או היתומים זכו להקהל שלהם ולעני' שלהם תו היאך יוציאו אח"כ בני הקהל אחר' מיד היתומים שהם יד עניי' הקהל שנעקרו משם כנ"ל אכן כשלא נתייאשו הקהל מעירם ודעתם הי' לחזור לקהל שלהם ולהשתדל בני' ב"ה ושאר צרכיה נראה דודאי אין רשאי לכתחילה לשנות לדעת המת וצריכים לקיים דברי' ולבנות ב"ה בעיר המת כי מאחר שלא הוציאו עדיין ואינם נצרכי' להוצאות על שאר הוצאות למה ישנו דעת ואומדן דעת המת כנ"ל כעת בלי ראי' ברורה כעת הזאת ולרוחא דמלת' אמינא באם ירצו הקהל שעקרו מקהלתן לעשות לפנים מש"ה טוב וישר ליתן הפ' זהובים הנשארים לבנין ב"ה שנעקרו משם בוודאי שכרם הרבה מאוד כי בזה יעשו מצוה רבה ונחת רוח לאומדן דעת המת שמסתמא דעתו נוחה הימנו שיהי' לב"ה בעיר שמת בה ושייך לה אכן לדינא כבר כתבתי דזכי בהן והוא ברור הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל מווילנא.

שאלה לט

אם נחתך או נשבר הרגל בעוף בתוך בפרק בין עצם התחתון ובין עצם האמצעי ממש מה דינו אם גם זה בכלל דברי הש"ע ורמ"א בסי' נ"ו סעיף י"ד דנשבר העצם במקום צומת הגידין וכו' דהא רש"י והרא"ש מפרשי' באמת ההיא מעשה דצנא דנקורי בחולין דף נ"ז ע"א בארכובה בתוך הפרק ממש הי' השבר וכן נראה פשוט דאל"ה אלא למטה יותר ברגל ממש הי' השבר שם לא הוה מקום צ"ה אלא להרמב"ם לחוד וכבר דחה דבריו הר"ן פ' בהמה המקשה אלא ע"כ רש"י שם דף נ"ז שכתב בארכובה היינו בתוך הפרק ממש הי' השבר ומדאיצטריך רבא בדיקה ואין אנו בקיאין א"כ יש לומר דטריפה בהנך גווני דלעיל משום חשש צ"ה או לאו. ודין זה לא נמצא בגמר' בהדי' ולא בפוסקים אחרונים הגם שמדברי ר"ה דף נ"ז לכאורה מוכח דמיירי בתוך הפרק ממש וכן משמע בטור וב"י סי' נ"ח לדעת רש"י ללישנא קמא דפרק בהמה המקשה לחומרא ורוב הפוסקים והרא"ש שהוא בתר' מכללם מסכימים עם רש"י מ"מ בש"ע וט"ז וש"ך אין הכרע אמנם לפי אותן שני פירושים שהביא הט"ז סי' נ"ה סעיף קטן י"א בדברי הרא"ש לפירוש הא' פשיטא דטריפה בעוף דהא לדבריו טריפה להרא"ש גם בבהמה בין הערקום ובין הרגל וכן דברי הרא"ש פרק בהמה המקשה דף ס"ו בהדיא וא"כ הדרא לכללא דכייל לויי דכל מה שטריפה בבהמה טריפה נמי בעוף ואפילו לפירוש השני שמביא שם דאינו טריפה בבהמה בנחתך בין הערקום ורגל מ"מ כתבה אותה הג"ה של או"ה דטריפה בעוף ואם כן תמוה מאוד ומאוד בעיני למה לא הכריעו הפוסקים האחרונים זה הדין בפירוש להתיר או לאיסור ולענ"ד דלפי דברי הל"ח והב"ח שמביא הש"ך בשמם סי' נ"ה, ס"ק א' וסי' נ"ד ס"ק ד' דמטריפי' בנחתך או נשבר בתוך הערקום בבהמה מטעם חשש צ"ה שלמעלה מן הערקום והש"ך דחה דברי מהרש"ל דמכשיר ביה בתוך הערקום א"כ לפי זה כ"ש או לכל הפחות הוא הדין בעוף בתוך הפרק דהא תוך הערקום לא הוה טריפה אלא משום חשש צ"ה שלמעלה ממנו כדעת הב"ח אליבי' דשערי דורא ומהרי"ל וזה הוא קצת רחוק מן הדעת ומכ"ש בתוך הפרק בעוף ולפי אותן סימני' נראה אפי' לומר דצדקו דברי הרמב"ם אלא מה לנו לעשות דכבר אידחו דבריו ברגל ממש אבל בתוך הפ' ודאי דבר נכונה וכן הוא לדעת רש"י ורוב הפוסקים שהביא הב"י דשם הוה מקום צ"ה וכל זה נראה לע"ד פשוט להטריף בעוף בנשבר הרגל או נחתך בתוך הפרק ממש אלא מאחר שלא ראיתי מעשה והפוסקים האחרונים סתמו דבריה' בזה ע"כ יש ספק וכן עתה באתי לאדוני שיאיר עיני בדברי' ברורים כי יש לאל ידו לעשות ולקיים להשיב לי תכף כי

תורה היא וללמוד אני צריך כ"ד הדום רגלו הק' אוהב נאמן אליעזר ליפמן חונה לע"ע בק"ק אוי"א:

תשובה אותיותיו המסולאים בפז אמרות טהורות מזוקקי' שבעתים האירו אל עבר פני ונמצאו דברי' ואוכלם והיו בפי כלשד השמן ונתתי את לבי לראות שמע"ל לן בעומקה של הלכה וליבן ובירר מתוך דברי האחרונים לאשר ולקיים דבריו הוראה לאיסור בעוף שנחת' או נשבר רגלו מן העצם התחתון לאמצעו תוך הפרק וכמעט לא הניח מע"ל מקום להתגדר ואני הנני מודיע תחילה למר שאין עסקי כלל לעיין בספרי האחרונים ובפרט באותן שחברו בדורות הללו כי אמדגרמנא גרמא באחרונים אב' ואכל בישרא שמינא אפתורא דדהבא בפוסקים ראשונים ולעיין בש"ס אשר הם תמיד לנו לעינים ואף אם לפעמי' נמצאו שאחרונים שבדורינו נטו מזה אין לי עסק בהם ועמהם. ואני אינני משגיח בהכרעת' כלל אם לא בדברי אמת שכיוונו ועתה אחל לברר וללבן דברי הראשוני' בדינים האלו ומיני ומנייהו תתרווח שמעת' ואח"כ נבא אי"ה לפענ"ד להכריע ויראה כת"ר כמה סתירות בדברי האחרונים שלפענ"ד לא כיוונו יפה ומ"מ מה שאפשר בידי לבא בקוצר אקצר ואסמוך על המעייני' שיוכלו להבין דבר מתוך דבר וזה החלי בס"ד כתב הרא"ש פ"ד דחולין והיכא דנחתך הרגל בארכובה בי' הפרקים כו' ול"נ לאסור משום כו' וכן פירש"י לעיל בפ' אלו טרפות גבי צנא דנקורי שנשתברו רגליהם בארכובה או למעלה מן הארכובה ואין העצם יוצא לחוץ אלמא בתוך הארכובה ולמעלה מן הארכובה דין אחד להם וכו' וכן לעולא עצם האמצעי נקרא רכובה עכ"ל לכאורה נראה מדבריו לסברתו דטשיעי"ך נקרא ארכובה כמ"ש כאן ובתשו' להדיא היכא דנשבר העצם תוך הטשי"עוך טריפה משום טעם נשבר העצם ויצא לחוץ אבל בשלא יצא לחוץ כשר מטעם נשבר העצם ומ"מ צריך בדיקת צ"ה הואיל מהם סמוכי' לטשי"ך וכמשמעות לשון הגמ' דלעיל בדיקה בצ"ה לסברת הרא"ש בפרש"י שהוא בטשי"ך עצמה ולא יצא לחוץ דכשירה אחר בדיקת צ"ה וכזה הבינו כל האחרונים יעיין מע"ל בספריהם והביא' גם מע"ל בתשובה הנ"ל ואני לא כן עמדי ולבבי לא כן יחשוב וחלילה לומר לסברת רש"י שאם נשבר בתוך הטשי"ך שיהא מצריך בדיקה בצ"ה משום חשש שכתבו האחרוני' שהרי כתב רש"י דף ע"ו ע"א ד"ה דעלוי ערקומא כו' והאי שעורא נפיש מכלהו שמתחיל מיד מן הערקום ולמעלה והוא למטה סוף העצם האמצעי ואם נחתך בין העצם האמצעי לאותו ערקום עד כאן לשונו הרי דאם נחתך בתוך הערקום תו ליכא חשש בדיקה דצ"ה וכשירה בלא בדיקה ואחד מן האחרונים דחק עצמו דרש"י מלתא דפסיקא נקט דכה"ג טריפה בלא בדיקה אבל תוך ערקום לפעמי' כשירה אחר בדיקה דזה דוחק גם לשון

הש"ס מוכח דערקום גופא לא תציתו ליה ומשמע דכשירה על ערקומ' בכל ענין ואפי' למעלה א"צ בדיקה כשנחתך בתוך הערקום ועוד יעיין המעיין בל' רש"י דף נ"ז גבי צנא דאנקורי וז"ל שנשתברו רגליהם בארכובא למטה או למעלה מארכובא ואין העצם יוצא לחוץ וכו' והנה הרא"ש בהעתק ל' רש"י השמיט תיבת למטה ע"ש ול"נ ברור דרש"י ס"ל דארכובה הוא עצם הכולי' שקורין קני"א ודלא (כפירש"י) [כפי' הרא"ש] ושם הם התחלת צ"ה וכתב רש"י דמטעם שבירת העצם לא טריף רבא כיון דלא יצא לחוץ והשבר הי' בקני"א גופא ובקצתן למעלה מהקני"א עד מקום שמתפשטין צ"ה ולכך בדיק רבא בצ"ה וכתב שם רש"י דהיינו בי"ו חוטין והוא שפולו של עצם השוק סמוך לארכובא עכ"ל הרי מבואר דאם היה השבר למטה מהקנ"יא אפי' ביצא לחוץ לא הי' טריפה זה נ"ל ברור בפרש"י ואעפ"כ הוכחת הרא"ש הי' נכונה דעכ"פ מוכח בפרש"י לשיטתו דארכובא שקורין קני"א דינו בשבירה כמו בעצם שלמעלה הימנו שהיתה נטרפה אפי' בלא פסיקת צ"ה כשיצא לחוץ וא"כ מוכחן (דס"ד) [דס"ל] דדיוק' דרישא דוקא א"כ גם לשיטת הרא"ש דס"ל דארכובה עצמו היא הטשי"ך שלמטה מהקני"א ג"כ דינו כשביר' עצם ויצא לחוץ למעלה מהטשי"ך וטריפה ולא מפסיקת צ"ה אלא מטעם שבירת עצם ולפ"ז לשיטתו האי צנא דאנקורי שלא יצא העצם לחוץ מיירי שנשברה העופות ולא יצא לחוץ במקום צ"ה דהיינו מהתחלת השוק שעל הערקומא ולא בערקום ודו"ק היטב כי הוא לפענ"ד האמת הברור בדעת רש"י והרא"ש ומהשתא לסברת הרא"ש טריפה תוך הערקום מטעם נשבר העצם וכמ"ש ודלא כדעת ר"י בן חביב ומור"ם וכבר השיגו עליהם כל האחרונים ואני אביא ראי' לזה דאי כדברי ר"י ב"ח דהבין דספיקא דהרא"ש הוא אתוך הפרק שבין הערקום והשוק מה לו להביא ראי' לזה מדברי רש"י דגבי צנא דאינקורי הלא בדף ע"ו מטריף רש"י להדיא משום צ"ה והעתקתיו לעיל אלא ע"כ אתוך ערקום קאי ספיק' דהרא"ש ודו"ק ומהתימה שלא הרגישו האחרונים בזה עליו ושכן מוכח להדיא מדברי הטור (גם) [גבי] יתרת רגל וכמ"ש הב"י לתי' השני והסכים הב"ח והפרישה עמו עיי' עליהם כי הוא ברור (על) [עי'] מ"ש הטור ולכ"מ שהי' מחובר' שם בין במקום צ"ה או למטה מהן ע"ש ב"י וב"ח ועכ"פ להרא"ש ספיקא דידי' לחומרא מכח קושי' דקשי' דיוקא דרישא וסיפא ומפרש דרכובה היא הטשי"ך ומהתחלת למטה המינה כשירה ומהתחלת הטשי"ך ולמעלה טריפה כשיצא לחוץ לסברת רש"י וסייעתו מוכח מזה דאם נחתך עד הערקום ובין ארכובה נחברת ע"ד הרא"ש הוא כשירה ודוקא בתוך הטשי"ך ס"ל דטריפה דאי ס"ל להחמיר גם שם מספיקא א"כ אכתי לא פשיט ספיקא דידי' אף שארכובה היא הטשי"ך וערקום אם נחתך בין הערקום אלא בע"כ ס"ל

דזה פשיטא דכשר ולכך פסקינן ביתרת רגל למטה מן ארכובה דכשירה אף למאן דס"ל דכל יתרת כנטול דמי' אותו אבר כולו וכן כתב הב"ח להדיא על דברי הטור הנ"ל וכן פי' ב"י ועיין פרישה וזה מבואר ומוכח מאוד למבין בדברי הרא"ש ושגגה גדולה היא לבעל הט"ז להחמיר כסברת להרא"ש בנחתך בין הערקום לבי' ארכובה תחתונה ושארי' ליה מארי' לא זו הדרך ולא זו העיר ומעתה נ"ל ברור דגם דברי בעל ש"ד והעתיק בלשונו מהרי"ל בהלכותיו או בהג"ה מרדכי שניות ע"ש מתפרשי' בשיטת רש"י שכתבתי ולא כמו שהבינו דבריו האחרונים ותלי ביה בוקי סריקי שמטריף תוך הארכובה הטשי"ך אפי' לא יצא לחוץ משום חשש פסיק' צ"ה דהא ליתא וז"ל כלל פ"ו (ס"ג) שג' [עצמות יש בידך אותו עצם שהוא מן הארכובה ולמעלה שקורין שענקי"ל אצל הרגל אפי' נחתך לגמרי כשירה וארכובה עצמה טריפה פי' קני"א ודו"ק שיש לחוש שמא נפסק אחד מהגידין כו' וטריפה אפי' לא נשבר העצם ויצא לחוץ ולמעלה מן הארכובה עד כדי רוחב גודל בעצם האמצעי ר"ל אורך צ"ה בדקה דין ארכובה וצ"ה ובשו' הגדול היא צ"ה עד ד' אצבעות ור"ל דינו ג"כ דאף אם נשבר העצם באותו אורך שיעור צ"ה ולא לחוץ טריפה וטעם דהיינו צריכים לבדוק בצ"ה ואין אנו בקיאין ומשם ולמעלה כל אורך עם האמצעי נוהג בו דין אחר כו' יצא לחוץ כו' עכ"ל עם תו' ביאורי' לפענ"ד אבל מעולם לא עלתה על דעתו להטריף בתוך הערקום מטעם חשש פסיק' צ"ה וכמ"ש הב"ח דודאי ליתא דוק בדבריו ותראה כי פי' הארכובה הוא קני"א ודו"ק היטיב והב"ח לרוב חיבתו ואהבת פירושו העתיק בל' הש"ד ובערקומא עצמה טריפה במקום שכתב בש"ד וארכובה עצמה טריפה ולהד"ם (חש)] חס] ליה להש"ד. והב"ח גרם בזה טעות לכל האחרונים הבאים אחריו אף שקצת משמע מדברי הט"ז כמ"ש מ"מ לא יכולתי לכוון אמיתת דעתו בזה כי לפעמים גם הוא נוטה מדרך האמת לפ"ד ונראה פשוט דהש"ד ס"ל ממש כפירש"י בצנא דאנקורי ובכל מקום שפי' צריך רבא בדיקה בצ"ה אנן אין בקיאין וכמ"ש אח"כ ומטרפינן אף בלא יצא לחוץ והיינו מהקני"א וקני"א עצמו בכלל עד מקום שצ"ה מגיע ליה ומזה הטעם נ"ל שפסק רש"ל ז"ל להכשיר בתוך הערקום כו' כי רש"י וש"ד ומהרי"ל ס"ל פי' הארכובה הוא הקני"א ולא הערקום והרא"ש ודעמי' ס"ל דהוא פי' ערקום ונוטה ספיקו להחמיר אבל הפוסקים הנ"ל לא ס"ל ואפשר אלו היה בידינו כעת ספר ים של שלמה למהרש"ל ממ"ס חולין היו מתבררין מתוכו כל הנ"ל וחבל על דאבדין כי נלקח מאתי הספרים שלי בעת אשר יד ה' נגעה בי בהיותי בק"ק לובלין במהפיכה ובשריפה אשר שרף ה' ומעתה אומר אף לפסק הרא"ש דמחמיר תוך הערקום מטעם נשבר העצם לרש"י ביצא לחוץ ולדידן אפי' בלא יצא מ"מ כבר הוכחנו דבין הערקום ובין ארכובה

תחתונה כשר אפי' להרא"ש וא"כ בנדון דשאלה היה נראה להקל גם בעוף כי מאחר דאנן פסקינן ביתר רגל שהיא בארכובה תחתונה אפי' בתרנגולת כשירה עיי' ב"ח וכתב הב"ח הטעם מאחר דע"י הערקום והארכובה כשירה א"כ אף דאמרינן כל יתר כנטול דמי נקל בנחתך כו' הערקום והארכובה ובתרנגול' ס"ל ג"כ להכשיר בע"כ צריכים אנו לומר דגם שם אם ניטל הרגל או נחתך בין השוק וארכובה דכשירה כמו בבהמה וצריכים אנו לומר שהצ"ה של עוף מתחילין בקני"א ושלמטה עצם קטן המפסיק כמו ערקום בבהמה. ואם נחתך בתוכו טריפה אבל למטה תוך הפרק כשירה דא"כ לא מצאנו להב"י וב"ח ופרישה ידינו ורגלינו בב"ה להכשיר בתרנגלת ביתר למטה מהארכובה לסבר' הפוסקים דס"ל כניטל אותו אבר ממקומו וכבר האריך בס' ט"ז בזה ועלתה הסכמתו ג"כ להכשיר בזה ביתר. ועוד תדע דע"כ צ"ל דיש עצם כמו ערקום בעוף ודלא כס' ט"ז דהא לפי מה שהביא מע"ל וכל האחרונים עמו דרש"י ס"ל כהרא"ש דפי' ארכובה הוא ערקום בבהמה וגבי צנא דאנקור' היא עופו' כתב הרא"ש ע"ש רש"י כלשונו והעתקתי אלמא תוך הארכובה ולמעלה מהארכובה פי' (שנא דאנקורא היא עופי') וא"כ בע"כ להבנת' שלעופות ג"כ ארכובה שהיא ערקום ודאי לפי מ"ש לעיל אין ראי' אכן להבנת' הוא ראיה שאין להשיב עליה' בודאי אלו היינו אומרים (או') שאין לעופות ערקום ומיד מתחילים הצ"ה למטה בשוק ודאי היינו צריכין להחמיר משום שמא נפסקו צ"ה וכמ"ש בשם רש"י לעיל בבהמה. אם נחתך בי' הערקום והשוק דטריפה כי שם הוא התחלת צ"ה אכן ע"כ מדמכשרינן בית רגל מכח דס"ל דבדנחתך בי' הערקום דכשר והצ"ה מתחילין קצת בסוף השוק לקני"א בעוף והקני"א מונח כבוכנא באסית' תוך הארכובה התחתונה אין שם צ"ה והוה כמו ערקו' להרא"ש בבהמה דבתוכה טריפה אבל למטה ממנה בי' הפרק בין בוכנא לאסיתא היה נ"ל להכשיר בבירור דו"ק היטיב כנ"ל להלכה אבל למעשה בלא הפסד מרובה הייתי מיראי הוראה להטריף כי שמא אין עצם הערקום שייך בתרנגולת ואשריות' דידי לא הייתי סומך (אכן להטריף כי שמא אין עצם הערקום שייך בתרנגולת) ובאם שישרו דברי אלה בעיני מע"ל ויסכים מע"ל שהאמת אתי אכלינ' משופרי שופרא וקיים בנפשאי יגיע כפיך כי תאכל וכו' וידקדק רום מע"ל היטיב ובאם שישיב מע"ל עליהם יודיעני בקצרה ולא בארוכה כלל שלא יהיה עלי לטורח ואל יאריך כ"ת בדקדוקי' ותיזל בה' איפכא ונ"ל שהבקי בתרנגולין יראה שלמטה בשוק יש עצם קטן לבין המתפרק מקני"א והוא ניכר מאוד בתרנגולין הרכים הקטנים והוא כמו ערקום בבהמה כ"ז העליתי היום במצודתי ואם שגיתי אתי תלין משוגתי וה' יכפר על השגתי

אשר בדברי האחרונים תיוה' ראיתי ויאמר לצרות ב"י די ולצרותי וכו' אהרן שמואל בן לא"א הקצין הר"ר ישראל ז"ל ה"ה מווילנא:

שאלה מ

ילמדנו רבינו במאי דאתי קמן על עיר א' נתישבה ואח"כ הוקפה לדירה בחומה גדולה כדינה ועוד חריץ סביב לה שקורין בל"א שט"ט גר"אבין עמוק עשרה ורוחב ד' ומאיזה שנים ע"י רדיפת המים נהרסה החומה סביב להעיר ונעשה כמו פרצות יותר מרוחב עשרה והאבנים והעפר סביב לחומה נפלו אל הגראבין והנה לא ידעתי להתיר לטלטל תוך העיר בלא תיקון דהיינו צורת הפתח בכל פרצה ופרצה שהיא יתר מעשר אף שהעומד מרובה על הפרוץ כאשר מוסכם הוא בש"ס ובפוסקים וליכא מאן דפליג על המשנה שהי' יתר מיו"ד אסור ומפורש בבריתא פ"ק דעירובין דף ט"ז ויען כי הדבר קשה ליושבי העיר הזאת לעשות צורת הפתח בכל פרצה ואף כי מתייראים שלא יתקלקל העירוב תוך שבת וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתא ולא שייך לומר הואיל והותר למקצת שבת הותר לכל' כמו במבוי שניטלה קורותיו ולחיו בשבת דמאי דשרינן התם משום דמלבד הכשר לחי או קורה מותר לטלטל דאיירי בעיר שמוקפת חומה ונידונו כל המבואו' כרשות היחיד כמ"ש בארוכה בת"ה סי' ע"ג רק האריכו קדמונינו ז"ל עוד תיקון למבוי שלא יאסרו הגוים (לבלתי) [ע"י] שכירות משר העיר כמ"ש מהרי"ל סוף הלכות עירובי חצירות ע"ש עיר דויטנבורק אבל הכא דל תיקון מהכא תו ליכא מחיצות כלל ואם כן כל העיר נידונית ככרמלית. אך מה שיש לצייר ולומר דהחריץ דסביב לעיר עמוק עשרה ורוחב ד' יהיה נדון ככותל וא"כ הוי כאלו אין כאן פרצה כלל כמו שמועיל חריץ שבין שתי חצירות להיות מערבין שנים והחריץ נידון ככותל שבין שני חצי"רות כמבואר בעירובין דף ע"ח והביאו הטור והש"ע סי' שע"ב הכא נמי נימא כן. יפול שאלתי בעיר שאין לה חומה כלל רק חריץ עמוק עשרה ורוחב ד' סביב לה יהיה נידון החריץ ככותל לעשות העיר מוקפת חומה ע"י או י"ל דדוקא לחומרא להכרנח שני חצירות לערב שנים אמרו החריץ נידון כמחיצה אבל לא לקולא לעשות מחיצה להתיר ע"י לעשות העיר לרשות היחיד וסברא כזו לא רחוקה ולא נפלאת היא. ועי"ל דילמא החריץ אינו נידון כמחיצה כלל רק הפסק מיקרי היינו מחיצה שחוצץ בין שני חצירות שלא יערבו אחד והיינו טעמא דחריץ בכלאי' שמפסיק בין שני שדות כמו שדה ניר והבור אמנם נ"ל ראיה להתיר ממאי דאי' בפ"ק דעירובי' דף ח' מעשה במבוי אחד שצידו א' עולה לים ולא אמר רבי דבר לא לאיסור ולא להיתר לאסור לא אמר דהא קיימ' מחיצת' דהיינו שפת הים

עמוק עשרה להיתר לא אמר שמא יעלה הים שרטון ע"כ והביאו הטור וש"ע סימן שס"ג הא קמן אי לאו טעמא דיעלה הים שרטון הי' נידון שפת הים שעמוק עשרה למחיצה מעליא ואם כן נמי בחריץ שסביב לעיר עמוק עשרה שפת החריץ יהיה נידון כשפת הים ולא שייך כאן דשמא יעלה שרטון דבנהרות לא אמרינן שמא יעלה שרטון דדוקא בים הוא דחיישינן להכי משום דהכי אורחי' כדכתיב השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט כמ"ש ריב"ש סי' פ"ה ועוד נראה ממה שכתב הב"י סימן שצ"ח בשם שבולי לקט והובא בהגה ש"ע ביושבי צריפין לענין מקו' התחלת למדוד לה' תחומין כתב אם יש היקף מחיצת עשרה או חריץ עמוק עשרה נידון הכל כעיר אחת ומודדין התחום מן המחיצה או מן החריץ ולהלאה הא קמן דחריץ דין מחיצה יש לו אך יש לדחות ולומר דלענין זה הוה לעשות הצריפ' כו' כעיר אחת לענין תחומין שתהא העיר כד' אמות ולא למדוד לה' מפתח בתיהם אבל לא יועיל החריץ כמחיצה להתיר לטלטל חוכו וכן הוא בג' חצירות שביניהם מועילין לענין תחומי' אבל לא לטלטל תוך העיר אך בין נ"ד לבין מבוי שצידו אחד א' עולה לים איזה הבדל שביניהם ויש לומר דדוקא התם בים איירי באופן שלא הי' המבוי חחוח לים שהוא כרמלית לזה נחשב שפת הים שהוא גבוה מן הים י' טפחים דדוקא בצד העיר השפת הוא גבוה י' טפחים ונעשה ע"י אדם דאי לא תימא הכי תקשה אמעשה דמבוי שצידו א' עולה ים היאך ס"ד שיועיל השפת למחיצת המבוי הא אינו מוקפת לדירה כמ"ש הקול"ן בתשובה עי' שהרי' סביב לה לא אקרי מוקפת לדירה אם לא שיש לומר דדוקא כשכל העיר אינו מוקפת כי אם בהרים אז אינו מוקפת לדירה אבל לא במבוי שכל מחיצה כדינה רק צידו א' עולה לים אפשר שמועיל אף שלא נעשה לדירה מ"מ אי' ראי' ממבוי שצידו א' ים די"ל כמו שכתבתי לאפוקי בנ"ד שהעיר פתוח לשדה שהוא רשות הרבים או כרמלית לפחות ואין מחיצה ביניהם רק החריץ שהוא עמוק יו"ד ורחב ד' שאינו גבוה מן העיר או מן השדה בזו קמיבעי' לי אי נחשבת החריץ כמחיצה או לאו או אקל אם לא נחשב כחחיצה א"ה נידון העיר כרה"י כיון שפתוחה לרה"י שהוא חריץ עמוק יו"ד ורחב ד' ואף כי הסברא קלושה מכל מקום באשר ההלכות הללו המה כהררים התלוין בשערה בסברא כל דהוא ישתנה הדין מן האיסור למותר ואף זו דרכה של תורה ואנכי בער לא בינת אדם לי לא ידעתי מה לאיסור או להיתר ואין אני כדאי להכריע בעצמו ואף אם נאמר דהחריץ יהא נידון כמחיצה ולא גרע מחריץ שבין שני חצירות לענין ע"ח הלא העפר והאבנים שנפלו אל תוך החריץ מהריסו' החומה מלאו החריץ נגד מקומות הפרצות ואם כן בטל תורת מחיצות מן החריץ נגד מקום הפירצה ואם כן הדרי לדוכתין נשארו איזה מקומות כל א' פרון יותר מעשרה וצריך צה"פ כאשר

מפורש במשנה בחריץ שבין שני חצירות מלא עפר או צרורות מערבין אחד ואין מערבין שנים ובגמ' אפי' בסתמא חשיב עפר וצרורות ביטול וא"כ בנדון דידן נמי נימא דבטיל תורת חריץ נגד מקומות הפרצות מכח האבנים והעפר או י"ל דלא דמי כלל להכא דהתם אמרינן בסתם חריץ דלטיימו קאי אבל חריץ שסביב לעיר נעשה בכיון על ידי פעולה ומחשבה רב וודאי הוא דלא ניחא להו לבעלי העיר בהריסה ההוא וגם ידם לא היתה בנפילת החומה כי אם על ידי רדיפת המים ואם כן תורת בית יש לו להחריץ שלא בטל בסתמא ע"י צרורות ועפר כדמשני רב אשי התם דף ע"ט ויען כי כל רז לא אניס למר לא נעלמה ממנו תושי' וזיו הודו יאיר על עבר פני יורני יתמוך ידי אי נחשב החריץ כחומה ומחיצה ואי צריך פינוי העפר וצרורות תו לא צריך או אין להחריץ תורת מחיצה כלל. ואגב באתי להודיע שמקרוב נעשה מעשה בבן כהן שנולד ובשכונתו הי' מת בבית וגג אחד מאהיל על שני הבתים וביום השמיני נטל התינוק להוליכו לב"ה להכניסו בברית ואח"כ החזירו הסנדק אצל אמו היולדת בעוד שהמת בבית השני ומעשה כזה ממש נהירנא כד הוינא בק"ק פרנקפורט אתרא דמר בבן החזן ר' יעסיל כ"ץ שגם שמה החזירו הסנדק אצל אמו בעוד המת בבית השני ושאלו את פה כת"ר קודם המעשה והתיר להם ולמשמע אוזן שמעתי אותו הפעם מן המאורע והייתי מן המתמיהים הלא פשוט הוא באמור ואמרת להזהיר על הקטנים היינו שלא לטמא אותם בידים ואיך טימא הסנדק את הכהן בידים והכניסו באוהל המת וגם א"ל שהכהנים מצווין על הקטנים שלא לטמאן בידים אלא רצה לומר הב"ד מצווים כמ"ש הפרישה מלישנא דאין ב"ד מצוין להפרישו עם כ"ז הייתי כמחריש תליתי בחסרון ידיעתי ויראתי מגשת בעיר שכולה חכמי' ונבונים ומורים ומלך גדול סביב אליה ומאן נינהו מר בודאי יפה דן ויפה הורה ועכשיו שבא מעשה כזה לידי הנני עומד עדיין מרעיש ולא ידעתי מה ע"כ נא מורי ורבי אל ימנע מתלמידו וילמדני טעמו להתיר וכעת אשתחוה מרחוק ואומר שלום. כ"ע הדום רגלו ותלמידו הק' והצעיר בנימין זאב וואלף בא"א האלוף בהר"ר אלכסנדר זצ"ל ה"ה חונה פק"ק הגפ"עלד. כ"ה לספירה ת"ל ליצירה:

תשובה ע"ד ששאל כ"ת אם החריץ סביב לעיר שרחב ד' ועמוק יו"ד מחשיב כמוקפת חומה לטלטל שבת בתוכם ע"י שכירות מהשר. ופלפל כ"ח ואין ולאו ורפי' בידו והנה בודאי מהא דמבוי שכלה לים מצד אחד ודאי מוכח דהוה כמוקף חומה וסתומה אי לאו דחיישינן שמא יעלה הים שרטון וכי היכי דמהני למבוי סתום לטלטל בתוכה ע"י הכשר לחי או קורה ה"ה לעיר כולה אם החריץ מקיפה מכל הרוחות דמאי שנא וראיה מבוררת מהא דהשיג הרשב"א ז"ל בס' עבודת הקודש דף י"ב ע"א אמ"ש הרמב"ם דמדבר ויער

הוה רש"ה ומסיק וז"ל איזה כרמלית כל מקום שאין רגל הרבי' מצויים תמיד בשווקי' כו' אלא מוקצי' כמדברות ויערות אינם בדין רה"ר ד"ת לא לטלטל ולא להוצאה והכנסה וכן אינם בדין רה"י עד שיהי' גדור בגדר גבוה עשרה או בחריץ עמוקה יו"ד וכמ"ש עכ"ל. הרי מבואר להדיא דחריץ דינו כגדר ומותר לטלטל כי עיר כרה"י גמורה ואם כן ליתנייהו להנהי דחוי שכתב כ"ת לחלק בין פתוח לכרמלית דמהני שפת הים וברשה"ר ויכול הי' כ"ת להביא עוד ראי' ברורות דמהני בכרמלית אפי' כשלא נעשה שפת הים או נהר ע"י אדם מהא דאיתא בפ"ק דעירובין דף י"ב לשון ים וכו' ממלא הוא דלא ממלאינן הא טלטולא מטלטלינן והא נפרצה חצר וכו' הב"ע דאי' לי' גדודי' גבוהים וכתבו התוספות והרא"ש דר"ת ורשב"ם פי' דאית לי' גדודי' גבוהים שלשון הים הפיל בקרקע ונשארו גדודי' גבוהים יו"ד בשפת הים ואותן הגדודים מתירין לטלטל בחצר אבל למלאות וכו' עכ"ל הרא"ש. וכ"כ הטור והרשב"א בס' הנ"ל הרי מבואר להדי' דלא כמ"ש מע"ל כת"ר ואף שנעשה ממילא מחיצה כשהי' בית סאתיים או בחצר ומבוי שהוקף לדירה וכך מוכח מהא דאיתא דף כ"ד ע"ב בהא דשביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהר' אמר אביי היכי נעביד וכו' וכתב רש"י וז"ל ואת השביל של כי' שיש לו ג' מחיצות דהא גורא דנהרא מחיצה מעליותא היא שגבה יו"ד אלא שהרחב כו' עכ"ל הרי מבואר להדיא דשפת הנהר היכא דליכא למיחש לשרטון ואינה השביל יותר מבית סאתיי' הוה מחיצה גמורה לטלטל כשמתקן הרחבה ודלא כמ"ש שם התו' ד"ה אין עושין וכו' שלא כתב כן אלא למ"ד דאינו מחלק בין ים לשאר נהרות ע"ש ובהדי' פסק הרמב"ם והג"ה אשר"י כפי' רש"י ז"ל וכ"כ הרשב"א בס' עבודת הקודש הנ"ל. ועוד מאן לימא לן דהאי חפיר וחריץ [לא] נעשו ע"י אדם ומהני לכ"ע שיש בה העיר. ובר מן דין מצאתי בירושלמי בפ' עושין פסין וז"ל היתה אבן א' גדולה רואין אותה אם תחלוק ויש בה ששה טפחי' לכאן וששה לכאן נדון משום דיומד וכו' הי' שם חריץ עמוק יו"ד ורוחב ארבע ויש בו ששה לכאן וו' לכאן נידון משום דיומד לא סוף דבר חריץ אלא אפי' מקצתו חרי' ומקצתו גבשושי' וכו' ומסיק דעד בית סאתיים מותר לטלטל אפי' בעלי' מעליות' ובבור או בורי' צריך לעשות ביד וכו' וראייה ברורה שעושה חריץ יו"ד ורוחב ד' לרה"ר שיהי' רה"י ושרי לשאוב מבאר (להמון) ולטלטל בתוכו לגמרי ואם כן לא נאמר שום פקפוק בזה ועלה בידינו דדין חריץ שיש לו ממש דין גדר ותו לא מידי ומעתה אדקדק קצת בדברי כת"ר מ"ש שלא בדקדוק כתב ויען כי הדבר הזם קשה לעשות צורת הפתח אף כי מתייראים שלא יתקלקל הערוב תוך שבת כו' ולא שייך למימר הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכל שבתות וכו' עכ"ל לא דק דליכא למאן דאמר שיסבור להתיר לכל שבתות ואפילו ר"י קי"ל דלהחמיר

קאמר כדאי' ס"פ כל גגות והת"ה סימן ע"ג כ"כ מאותו שבת וא"כ מה מועיל כשיותר לשבת אחד ויתר הדברי' נדחו כמש"ל ומעתה נשאר עלינו לבאר באם נסתם החריץ ע"י עפר וצרורות היאך דינו ונראה פשוט דאם הסתימה אינו עולה יותר מעשרה אמות וודאי הוה כפתח ואינו אוסר אפי' בעפר וצרורות וסתם וכו' אבל אם הוא יותר מיו"ד הוה כפירצה ואוסר ובשני חצירו' מערבין א' ולא מערבין שני' וז"ל הר"ר יונתן ב"פ חלון והתו' אם לא נסתם מכל אותו חריץ אלא יוד אמות לבד ונשאר חריץ מכאן ומכאן הוה כפתח ואם רצו כו' עכ"ל וקמ"ל דלאו דוקא שנתן נסר או נסת' ד' טפחים דרצו וכו' אלא אפי' בנסר או בנסתם חריץ יוד אמות אפ"ה הוה כפתח ודבר זה אינו מפו' במתניתא וטובא קמ"ל דאי הוה הסתימות יותר מיו"ד הוה כפירצה ומערבין א' דוקא והב"י בסי' ע"ב העתיק לשון הר"ר יונתן בטעות וז"ל כתב הר"ר ונתן אפי' לא נסתם וכו' והקשה עליו גם לפי העתקתו משמע דב"ש יותר מיוד דהוה כפתח ומהני הסתימות לפי מה שהעתקתי ופירשתי א"ש הכל מבואר דאם באיזה סתימות יותר מעשר אמות בעפר הוה כפירצה ואף למאי דקי"ל כרבנן בעפר סתם או אפי' בעפר ואין עתיד לפנותו דלא בטיל לענין סוכה וכמ"ש התו' כאן והרא"ש בפ"ק דסוכה ע"ש יש כאן קושי' גדולות ועצומות על פסקי הטור בפ"ק דסוכה דפסק כר' יוסי וכן הוא בביאורי' שלפנינו והרא"ש פסק להדי' כרבנן וצ"ע מ"מ לענין שבת קי"ל כחי' דרב הונא ברי' דר"י דשאני שבת דבטיל או חריץ למטיימ' והבטול הוא באותו שבת שאינו רוצה לפנותו באותו שבת וכמ"ש הרא"ש פ"ק דסוכה ע"ש וכך מוכח וכן פסק הש"ע והטור סימן שע"ב כסתם מתני' דחלון הגם שיש לי כמה פלפולי' גדולים בזה בדברי הרמב"ם ולא רציתי לכותבם ואין כאן מקומם ובכן רב שלום ממני אוהב נאמן דמר הטרוד אהרן שמואל מגולי ק"ק ווילנא.

שאלה מא

ב"ב אחד מק' קדישא לאגארנ"א ושמו הר"ר אפרים הי' רוצה לילך לבית אביו ולבני משפחתו שהי' דרים למרחוק מק"ק הנ"ל ומנהיגי דק"ק הנ"ל לא הי' רוצים להניח אותו האיש לילך עד שהי' מוכרח לישבע שהוא מחויב לחזור ולבא תוך הקהלה הנ"ל כלות ששה חדשים ובתוך הזמן פתע פתאום נשתבש אותו המדינה בגייסות ושיירות עד שכמעט חרב איש ברעהו בכל המדינה ההוא והקהל היו ג"כ מוכרחי' לברוח מתוך ק"ק הנ"ל לשאר ארצות מתוך חרב היונה ונעשה חורבן בעו"ה במדינה ההיא באחינו ב"י ונהרגו כמה אלפי' נפשות מישראל וכמעט שבת עובר מני אורח שהי' בלתי אפשרי לר' אפרים הנ"ל לבא לזמן הנ"ל מחמת סכנות אשר הוא מפורסם בכל העולם ור' אפרים

הנ"ל כתב להקהל ובקש מאתם לקבוע לו זמן אחר לבא לקהילתם מחמת שאי אפשר לבא בזמן הנ"ל מחמת הסכנות נפשות וחמירא סכנתא וכן עשו ולאחר איזה שנים שלחו הקהל דק"ק הנ"ל באם שירצה עוד להתעכב זמן מה מחוץ לקהילתם שישלח להם איזה סך מעות וכן עשה ר' אפרים הנ"ל ושלח להם עפ"י אותו כתב ע"י השליח הנ"ל שט"ח א' על איש בטוח מקהילת' הנ"ל לאחר כך עוד איזה שנים חזרו ושלחו הקהל הנ"ל לר' אפרים וכתבו לו לקיים שבועתו לחזור ולבא לקהילתם והר"ר אפרים השיב מאחר שהקהל יצ"ו בטלו הזמן ראשון כנ"ל אין להם עוד כח להגביל לו הזמן אחר ושיעמוד בשבועתו כי כבר מחלו לו השבועה ראשונה כנ"ל כמו שמפורש בטי"ד סי' רכ"ח סעיף ל"ט ומצורף לזה שר' אפרים הל"ל יכול לברר בירור גמור עוד היום באם שיחזור וילך לק"ק הנ"ל שהוא עומד בסכנות נפשות ממש וכבר הי' עובדא בדידי' גופא שעמד בסכנה גדולה ועצומה תוך המדינה הנ"ל ועפ"י הנס אשר ניצל ואותו הסכנה גדולה עדיין היא לו דוקא בתוך המדינה הנ"ל ולא לשום אדם אחר מכמה טעמי' המפורסמי' כידוע לכל העולם ומחמת סכנות הנ"ל אינו רוצה ר"א הנ"ל לחזור ולבא תוך הקהילה כי אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ילמדנו רבינו עם מי הדין

תשובה חזרתי על כל צידי צדדי' למצוא היתר לר' אפרים הנ"ל מטעם הא' ולא עלתה בידי כי מאחר שביקש ר"א הנ"ל לקבוע לו זמן אחר לבא לקהילת' וכן עשו א"כ מה שטען הר"ר אפרים מאחר שהקהל בטלו זמן הראשון אין להם כח עוד להגביל זמן אחר ושיעמוד בשבועתו. ונראה דתלי עצמו בההיא דתשוב' הרשב"א והובא בב"י בי"ד סימן רכ"ח ופסקה שם בש"ע סעיף ל"ט. אבל להעריכו ושיעמוד בחיובו וכו' אבל אישתמיטתי' לשואל לסברתו והב"י הוא דכתב שם דף רע"ב ע"ד מאחר שהעתיק תשובת הרשב"א וזה לשונו ותיקון דבר זה שיאמר לו הריני וכו' ואם המלוה חושש שמא אחר שיאמר הריני כו' יצחק בו הלה ולא ירצה כו' נ"ל שתיקון דבר זה שיאמר לו הריני וכו' כאלו התקבלתי ע"מ לפורעני לזמן פלוני עכ"ל וא"כ בנ"ד כיון שביקש הנשבע מהקהל שירחיבו לו הזמן ונתרצו הנ"ל כאלו אמר הריני כו' כתיקון הב"י וכבר קלס התיקון הזה ר"מ אלשקאר והרב ר' אהרן נ' ששון בש"ת סימן ר"ל עיין שם שהתיקון נכון ואין מי שיחלוק עליו ואין לומר שבעינן שיאמר המלוה כאלו וכו' ומנ"ל שאם לא אמר שנאמר כאלו אמר הא ליתא נמי דודאי כיון שראינו שהנשבע ביקש מהמלוה והמלוה נתרצה לו לא בעינן שיאמר בפי' אלא אמרינן כאלו אמר הריני וכו' וכמו שפסקו שם הגדולים הנ"ל והוכיחו כן גם כן מש"ת ר' לוי ן' חביב סימן קל"ו ע"ש וקשה עלי להעתיק כי הם ת"ל בדפוס עמוד עליהם ותמצא. וכ"ש ששגג השואל בהבנתו להרשב"א זצ"ל

כי כוונת הרשב"א הוא דלהאריך הזמן לא מהני והרי הוא בעונש שבועה הראשונה אם לא שיעלה התיקון הב"י ואז אין עליו עונש לזמן השבוע' וזה מבואר בב"י ובש"ת ר"ל ן' חביב ור"א ן' ששון הנ"ל וק"ל ופשוט. ובר מן דין הלא מצינו שהרא"ש בש"ת והובא שם בב"י ובטח"מ סימו ע"ב חלק אההיא דהרשב"א דהנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני אעפ"י שעבר הזמן חייב מכח השבוע עיין שם וכן הוא מוכח וכתב בש"ת הרמב"ן סימן רנ"ט הנ"ל ממש כתשוב' הרמב"ן ודלא כהרשב"א שהביא הריב"ש סימן תנ"ח ובאמת שדברי תשובו' הנ"ל שבריב"ש אינם מובנים לי הלא בש"ת סימן רנ"ט הנ"ל והביא הב"י שם בשם ש"ת הרשב"א כתב וזה לשונו הנשבע לחבירו לפרוע לזמן פלוני ולא עשה עובר בכל יום על שבועתו אבל אם נשבע לעשות דבר פלוני ביום פלוני ועבר היום אין חייב שבועה עליו ולוקה על שעובר שבועתו ופטור מלעשות דבר וכו' עד כאן לשונו א"כ מבואר להדי' להרשב"א דסבירא ליה נשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני דסבירא ליה ממש כהרא"ש א"ש וליכא מחלוקת ביניהו ואם כן הוא סותר למ"ש הריב"ש בשם הרשב"א במי שנשבע לפרוע לזמן ידוע ועבר וכו' והשיב שאינו חייב מכח השבועה וכו' והנה מוהר"ם ז"ל בהג"ה ש"ע בי"ד סימן רכ"א סמ"א נראה שחילק בי' היכא דנשבע שהוא חייב בלא שבועה או מי שמחייב עצמו עכשיו בשבועה ולדבריו מי שנשבע לתת לחבירו חפץ פלוני במתנה ביום פלוני הוי כשבועה א' ואי עבר היום תו לא עבר על שבועתו להרשב"א ולמד חילוק זה להריב"ש סימן שמ"ד שהובא בב"י שם סימן רכ"ח ובטח"מ ס"ס ע"ה בב"י ע"ש אכן נ"ל דשארי ליה מארי' דהריב"ש כ"כ לדעת הרא"ש אבל לסברת הרשב"א סבירא ליה בפשיטו' דלא עובר אפי' בנשבע לפרוע לזמן פלוני בחוב שחייב לו כבר ואם כן הדר' קושי' לדוכתי' וגם אין לחלק שש"ת הרשב"א שבריב"ש איירי שאירע בשבת והוי אונ' וכו' וא"כ מ"ה אינו עובר דהא ליתא דמה בכך לסברת הרמב"ן והרשב"א והרא"ש דהא ס"ל דהוה כנשבע על ב' דברים וא"כ מ"מ חייב לפרוע מכח השבועה אחר זמן ג"כ וזה פשוט בין כך ובין כך בנ"ד שכהרר"א הנ"ל היה חייב להם כבר לדור שם ונשבע על זה לקיים תוך זמן אפי' לדעת הרשב"א חייב לקיים אף שעבר היום וכ"ש להרא"ש שפסק בס"ע בטח"מ כוותי' לעולם צריך לקיים לסברת מור"ם ולדידי' נ"ל דאין כאן פלוגת' כלל והרשב"א והרא"ש בחד' שיטתא קיימי והחילוק בש"ע להרשב"א דודאי (לזמן) לפרוע לזמן פלוני הוה שתי שבועות אבל מ"ש לעשות דבר ביום פלוני פירושו שנשבע לאכול ככר ביום פלוני וא"כ כשעבר היום כבר עבר ואינו מתוקן כבר באכילתו והוה כחדא שבועה ועבר עליה כבר כשלא אכל ביום פלוני וזה ברור כשמש בעיני ודלא כמ"ש בש"ת מהר"מ פדווא"י סימן ע"ב ע"ש שהיפך קערה על פניה דהרא"ש ס"ל דאינו

עובר אחר שעבר יום השבועה והרשב"א סבירא ליה דעובר ולא ראה חוץ לכבודו כל התשובות שהביא הב"י בזה דסותרים כל דבריו בזה ובפרט התשובות הרמב"ן סימן רנ"ט דקאי ג"כ אלפרוע ע"ש. שוב ראיתי בדברי מור"ם בהג"ה סימן רל"ב סי"ב שכתב בשם הרשב"א מי שנשבע כנ"ל כגון שנשבע לשלם ביום פלוני ונאנס שאין לו לשלם פטור משבועתו ואם יכול לקיימ' אח"כ דינו כמי שעבר על שבועתו במזיד עכ"ל וה"ז מבואר דלא כש"ת הרשב"א שהביא הריב"ש ודלא כמ"ש מהר"ם פד"ו לדעת הדשב"א והרא"ש ורמב"ן ודו"ק. ובר מן דין לכל דיעות אפי' להריב"ש בהרשב"א ולמור"ם פד"ו. בהבנתו אין דרך (לבנותו) למצוא היתר להרא"ש דבנ"ד נשבע שמחויב לבא אל הקהל אחר כלות ו' חדשים כו' ודאי כשעבר אח"כ האונס מחויב לבא אח"כ דהכל הוא בכלל כלות ו' חדשים. ודאי אם נשבע שמחויב לבא אח"כ ליום פלוני שכלו ו' חדשים הוה בפלוגתא הנ"ל אבל מאחר שנשבע אחר כלות הוי כאלו נשבע שמחויב לעשות דבר פלוני ולא קבע זמן דכייפינן לי' לקיים בכל יום כדמוכח בהר"ן ריש נדרים ופסקו הש"ע בטי"ד סימן רל"ג סעיף י"ב בהג"ה שמא ישכח אח"כ כו' ואף שאירע לו תיכף ככלות הזמן איזה אונס מ"מ כשעבר האונס צריך לקיים דלא תלה שבועתו ביום המוגבל אלא שאחר כלות הזמן מחויב לקיים כשיעבור האונס וז"ל הרא"ש בש"ת כלל ז' העתיקה מור"ם שם בהג"ה סעי' ב' סימן רל"ב וקהל שעשו חרם על ה' שנים וקבעו הזמן שיתחיל החרם ובאותו הזמן הי' אונסים או שוגגי' ולא התחילו לקיים הנדר צריכין לקיימו אח"כ כי אינו בטל משום זה. עכ"ל ודמי ממש לנ"ד וכן מוכח בש"ת ר"מ פדוואי' דמודה בנ"ד ע"ש ותמצא כנ"ל בבירור והאריכות בזה הוא למותר אמנם מצד טענת האונס סכנות נפשות להנשבע באם שידור בק"ק הנ"ל זה א"צ לפנים דהוי נדרי אונסי' כמו חלה בנו כו' ובודאי הוא פטור מצד השבועה באם שהוא כן כאשר בא בשאלה והנודר יחוש לעצמו כי בודאי לפי דבריו אין צריכין שאלה כלל לחכם כד' נדרים שהתירו חכמים כמבואר בש"ס ופוסקים ואין להקהל הנ"ל עליו שום טענה מחמת הדירה כי אם טענת ממון שיסייע לפירעון הק"ק ויקוב הדין ההר ביניהם כנהוג ביחיד שעוקר דירתו למקום אחר והאריכות בזה אך למותר ובאשר שהדבר פשוט לא אאריך בפרט זה הכלל וכללי' ובס' ט"ז חילק בין ביו"ם בבי"ת או ליום בלמ"ד גם חילק בין שהיה חייב לו כבר או לאו ומ"ש הוא עיקר לענ"ד גם לא שת לבו ליישב התשובות הרשב"א שהביא הריב"ש גם מנ"ל לבדות הסברא בין ביום ליום גם דבריו נסתרים ממ"ש מור"ם בסי' רל"ב שהרגיש שם בט"ז ג"כ ע"ש ומ"מ לדינא החמיר כהרא"ש בדבר שהוא חייב בלא"ה ומ"מ לא הרגיש

להקשות אמהר"ם פדווא' שלא כ"כ בשם הרא"ש ודו"ק הנלע"ד כתבתי כפי מה שהורוני מן השמים הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין המנוח הר"ר ישראל זצלה"ה.

שאלה מב

ראובן שידך בנו שיקח בת שמעון במדינה אחרת והתנו בשעת כתיבת התנאים שידור הזוג דוקא אצל שמעון הגם ששמעון אמר באותו פעם באם שיתרצה ראובן עצמו שידורו הזוג אצלו יתן לנדן הזוג עוד מאה זהובי' יותר מעת אשר ידורו אצלו מ"מ לא התרצה ראובן בכך רק דוקא שידורו אצל שמעון וכן הוקמו התנאים בשעת הקנס ובשעת החופה. וכן עשה שמעון והשתדל אצל השרר"ה חזקת יישוב במקומו ויהי כאשר דרו הזוג שמה שנה תמימה והיו הולכים וחסור ולא יוכלו עוד שאת מחמת כמה דברים אזי חזרו ובאו לדור אצל (שמעון) [ראובן] אבי החתן ועכשיו תובעי' הקהל את בן ראובן הנ"ל מאחר שיש לנו מנהג ותיקון הנעשה ע"י גאון וחכם א' מעיר שכל מי שיבא לדור למקום ההוא יתן הקדמה סך עשרים דוקאטי"ן וא"כ תן לנו הקדמה. ובנו של ראובן השיב שלא איבד חזקתו כי לא עברו ג' שנים כמבואר בח"מ סימן קנ"ו והקהל השיבו מה שכ' בסי' קנ"ו שלא איבד חזקתו עד ג' שנים היינו מי שנסע מן העיר בסתמא בלא גילוי דעת כמבואר שם בהדיא אבל בכאן לא מקרי סתמא כיון שכתוב בתנאים בהדי' שידור שמה אצל שמעון ממילא גילה דעתו בההיא שאינו רוצה בחזקה אצלינו. ועוד שהרי שמעון רצה ליתן עוד מאה זהובים יותר לנדן ואפ"ה לא רצה ליקח את בנו אצלו א"כ גילה דעתו בהדי' שאינו רוצה החזקה ועי"ז תובעים הקהל באם ת"ל דכשהדין יתן שלא איבדת זכותך וחזקתך א"כ אתה הוא כחד מינן תן לנו הטלתך בכל גביות ונתינות שעלו בתוך הקהל בתוך השנה ההיא עד בואך ובן ראובן השיב שאינו מחויב ליתן בתוך שנה ההיא שלא הי' פה כיון שמעותיו לא ראו פני המדינה אינו מחויב ליתן ממנו. והקהל השיבו דמעותיו ראו פני המדינה שהרי בתוך שנה ההיא באתה כמה פעמי' לסחור ולקנות ולמכור בהמות ושאר סחורות והי' מרוויח בהן ועוד שהרי אביך נתן לך ג' מאות זהובים והלכת לחוץ למדינה ואותו מעות הא ודאי ראה פני המדינה וע"י שישנו כמה גביות וארנונות בכאן שהוא לטובת הבאים ע"כ ילמדנו רבינו הדין עם מי.

תשובה יחבל הדיין תשובתו הגם שלא הי' בדעתי להשיב ע"ז כי למדונו רבותינו ז"ל שאין להשיב לשואל שום פסק כל זמן שלא שמע דברי שניהם שמא מתוך דבריהם ילמדו לשקר אא"כ הוא דיין על דין ושואל כהלכה אזי מותר להשיב כהלכה. ועיי' בש"ת מור"ם סימן י"ד סעיף ה' בהג"ה וכמו שהאריכו האחרונים זלה"ה בתשובותיהם לולי

שהמוביל כתב זה קבל בפני על יהדותי' שהשואל שואל מדעתו של תורה בזה הוא אחד מהדיינים ושמו לא הגיד לי מטעמי' אשר אתו פניו אני נושא ואשיב הנלע"ד כפי בינותי בספרי' וקבלה מרבותי ובתחיל' אני אומר כבר ידוע מ"ש מהרא"י בת"ה וביותר מהרי"ו בש"ת סימן קל"ג וז"ל ומאוד קש' עלי להכניס את ראשי בזה דכמה עיקרי' תלוים בזה דרוב מדינות וקהילות מסוכסכים ונבוכים בספיקות האלו בעניני מסים כו' ע"ש גם איני אומר דין תורה בזה וכיוצא ועליהם נאמר יבצעו תמימים אם לבם אינם שלם ע"פ מדינתם. והנה מה ששאל בתחילה נעמוד על דעת מור"ם בהגה' ז"ל ומתוכה נעמוד על השאלה והוא דיש לדקדק אמ"ש ס"ס קנ"ו בהג"ה שאם א' נסע מן העיר י"ב חודש וגילה בדעתו שאין דעתו לחזור אבד חזקתו. אבל אם לא גילה בדעתו לא אבד חזקתו עד ג' שנים וכו' עכ"ל ודבריו אלו נובעים מדבדי הראב"ן שהביא מהרי"ק שורש קצ"א וז"ל ולהכי נהגו הראשונים כשיוצא אדם מישובו י"ב חודש שאבד זכותו כי כשם שקונה אותו בי"ב חודש כך מאבד זכותו מבתוך י"ב חודש שיצא משם ומתישב במקום אחד וכו' עד וכיון שמאבד זכות ישובו כשהפקירו ויצא ממגו הרי הוא כשאר כל אדם וכו' אבל אינו מפקירו ודעתו לחזור כגון שנותן מסי' עם הקהל אפי' שהה כמה שנים לא אבד ישובו וכו' אבל אם מתיישב במקום אחר עם בני ביתו בשעה אחת אבד את ישובו הראשונ' כך נהגו הראשונים ומנהגן תורה היא עכ"ל וכמעט יראה הרואה דדעת הראב"ן להעיד על המנהג דבסתם אבד חזקתו אחר י"ב חודש כשם שקונה אותו להיות כבני העיר בי"ב חודש כך אבד חזקתו אחר י"ב חודש אף בסתם ואף שלא גילה בדעתו בפירוש לחזור ודוקא שנותן מסי' עם הקהל אז לא אבד חזקתו ומ"ה מסיק מהרי"ק שם וז"ל והרי שכתב וחזר וכפל שבי"ב חודש אבד את זכות ישובו כשהולך במקום אחר עם בני ביתו אם לא שיתן מסי' עם הקהל וכ"ש וכו' את זכותו כו' שלא פרע אפי' פרוטה ממסי' ג' שנים וחצי וכו' וא"כ תמי' על מור"ם ז"ל שכתב דדוקא דגילה דעתו שלא לחזור אבד אחר י"ב חודש ובסתם עד ג' שנים והא מנ"ל דמנהג הראשונים מבואר בראב"ן הוא כמ"ש ודלא כמשמעות מור"ם ואף דמסיק מהרי"ק שם וכתב ועוד נלע"ד ראי' ברורה שמאחר שנסתלק לגמרי שאבד זכותו לכל הפחות בג"ש כו' עכ"ל היינו לרוחא דמלת' נקט ג"ש כמעשה של ר' שלמה המבואר שם אבל ודאי לדינא ס"ל דאף בשנה אחד איבד זכותו וחזקתו בסתם אם לא שגילה בדעתו לחזור כגון שנותן (סכום) [מסים] עמהם וראייתו מפרץ פצימיו לא קאי אג"ש אלא מיד מחל אם לא שלא פרץ פצימיו וא"כ בחזקת יישוב ודאי אבד בי"ב חודש כל זמן שלא גילה בדעתו ע"ש ותמצא ברור מבואר להדיא כמ"ש וצריך עיון רב שיניח מור"ם מנהג הראשונים דכתב ראב"ן

דלא כוותי' אמנם נראה ליישב דברי מור"ם והוא דמור"ם ז"ל שראה דברי הרשב"א בש"ת סימן אלף קל"ג דס"ל דבסתם לא אבד חזקתו אפי' אחר ג"ש ואפילו לעולם כל שאינו עושה הסחורה אלא בשב ואל תעשה ואף שלא גילה שדעתו לחזור ע"ש והוא הי"א שכתב מור"ם אח"ז וא"כ ס"ל דודאי מהרי"ק ז"ל לא הוי פליג אהרשב"א פלוגתא רחוקה דלפסק ראב"ן אבד בסתם אחר י"ב חודש ולהרשב"א לא אבד בסתם אפי' לעולם לכך הכריע מור"ם דמהרי"ק לא היה פוסק כהראב"ן לאבד אחר י"ב חודש בסתם אא"כ גילה דעתו אחר י"ב חודש שלא לחזור אבל בסתם לא אבד חזקתו אלא אחר ג' שני' ומהרי"ק לאו לרווחא דמלתא כתב לכל הפחות ג"ש ואף שמהרי"ק אפשר דכתב לרווחא דמלתא ג"ש מיהו מור"ם לא ראה לפסוק כמותו בזה דהרשב"א ס"ל דלא אבד אפי' לעולם ואף דלא הכריע כסברת הרשב"א מ"מ בשנה אחד הכריע מיהא כרשב"א דלא איבד עכ"פ כנ"ל ליישב דעת מור"ם בזה. ומעתה נ"ל ברור דיש לנו לפסוק כסברת הרשב"א שהרי לעיל סי' קנ"ג סעיף ו' בהג"ה פסק מור"ם תשוב' הרשב"א זו בלי חולק. ומעתה נבא לנ"ד דנראה לי ברור דלא אבד בן ראובן חזקתו ביישוב שדר אביו של ראובן דאין כאן שום גילוי דעת שהיה בדעתו שלא לחזור אלא הי' דר סתם אצל חמיו ומה שלא רצה ליקח בשעת קישור התנאים מאה זהובים אין זה גילוי דעת כי הי' סבור באפשרי לדור אצל חמיו דעכ"פ גם מזה לא הניח ידו כ"א באולי שלא יעלה בידו לדור אצל חמיו יחזור אצל אביו וידור שם ואם יעלה בידו לדור שם בבית חמיו אז ישאר שם אבל מ"מ לא הי' בדעתו לאבד חזקתו במקום שידור אביו ואם כן כיון שלא גילה בדעתו בהדי' שלא ידור בישוב אביו יכול לחזור להרשב"א שהוכחתי דכוותי' י"ל אפי' לעולם וכ"ש בתוך שנה לא אבד בסתם וכדעת מור"ם במהרי"ק והאריכות (הוא למותר כמעט ומה שטען הקהל לעומתו שיתן להם המסי' שמגיע עליו שהי' לפעמי' בעסק משא ומתן גם מעות אביו ראו פני המדינה אין בטענה זו ממש דבתשובת מהרי"ו סימן קל"ב הכריע דמעות שהי' בתחילה במדינה ואח"כ לא ראו פני המדינה דיש מצריכין ליתן מס ממנו אבל כל שלא ראו פני המדינה מעולם א"צ ליתן וזה הבחור כשנתן לו אביו הנדן לא ראה מקרי כי החיוב של אביו הי' שיתן לו במקום חמיו ופרע לו חובו והיאך ס"ד שיתן מס בשני מקומות וכ"כ בש"ת ר"י טראנ"י סימן ס"ב עיין שם וכ"ש זה שהי' הוא ומעותיו במקום אחר אלא שלפעמים היה במשא ומתן בעיר אביו והרי הוא באותו שנה כשאר אורח המשתכר ומסתחר שם לפעמים וכל עסקו של מהרי"ו אינו אלא כשהוא דר בעיר א' ויש לו מעות בעיר אחרת אבל לא כשהוא ומעותיו בעיר א' כנ"ד וזה ברור ועוד כיון דדעתו הי' לדור בשנה זו במקום חמיו כבר נסתלק מחיוב עיר של אביו ומיד שיצא מעיר

אביו אינו חייב ליתן מס עמהם וכ"ש זה שלא הי' חל עליו עד עתה לתת שום דבר שם וכ"כ להרי' בש"ת ר"מ טראני ח"א סימן שי"ו ודייק לה מדברי מהרא"י בת"ה סימן שמ"ב והוא פשוט ואע"פ כן לא אבד' חזקתו בי"ב חודש דלא כהראב"ן וכפי שהוכחתי מדברי הרשב"א ומור"ם ז"ל ודו"ק. ואגב אודיע לשואל שבכל מקומת שהייתי במדינות פולי"ן ליט"א ורוסי"א ואוסטריי"ך ומעהרי"ן המנהג פשוט הקהילות שכל מי שנושא בקהילה אחרת אשה א"צ לפרוע מעות חזקה בקהילה שאביו דר שם או איפכא עד אחר ג"ש ואם כשכלו ג' שנים ואינו עושה מעמד לפרוע עבור חזקתו אבד חזקת יישוב שלו והוא מנהג ותיקון ע"פ מה שהוכחתי ושכתבתי לעיל לדעת מוהר"ם ז"ל בהג"ה הנ"ל הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין המנוח הר"ר ישראל ז"ל ה"ה מווילנא.

שאלה מג

ילמדנו רבינו בש"ס קידושין דף ח' ע"ב תו' ד"ה תנם לאבא או לאבי' אינה מקודשת מה שחידשו תוספות בזה בפירושו יותר מפירש"י ז"ל ועל דבריו דברי אלקים חיים אצפה בתוחלת ממשכה ע"כ.

תשובה מע"ל שאל ממני בשנוי דעת התוספ' בקדושין דף ח' ד"ה תנ' כו' אהו' על החלוקים אנו מצטערים ובושים ומע"ל בא להוסיף ולחלק השווים כי בודאי דברי רש"י ותוספות הם שוים וכיוצא בזה מצינו בכמה דוכתי' לאלפים ולרבבות ובהדי' כתב ב"י בטא"ה סי' ל' דדעת רש"י ותוספות ור"ן שווים בזה ואף דיכילנא להעלות פילא בקופא דמחטא ולפרש דבריהם בענין שיחלקו על רש"י והוא דרש"י סבירא לי' דהיכא דהתחיל הוא ואמר התקדשי לי והשיבה היא ואמרה תנם לפלוני אפי' כשנתן לו אמר בהדי' התקדשי לי במה שנתתי עבורך לפלוני אינה מקודשת דכן מוכח להדי' מפירש"י שפי' גבי הא תן מנה לפלוני דמקודשת דאיירי שאמר לה אחר כך התקדשי במה שנתתי כו' ואפילו הבי בהא דתנם לאבא כו' כיון שהתחיל הוא הוה משט' כו' אפי' כשאמר דאם לא כן הוה ליה לרש"י לחלק דלעיל איירי בשחזר ואמר כאן איירי בשלא חזר ואמר אלא בע"כ לרש"י אף דחזר ואמר בכאן לא מהני וכן כתב הטור להדי' בטא"ה סימן ל' ע"ש אבל התוס' דלא פירשו לעיל כן רצה לומר דסבירא ליה בחזר ואמר מהני אפי' בהתחיל הוא תחילה כמו בתן אלא דלעיל וכאן איירי בלא חזר ואמר ולכך י"ל בכאן משטה מ"מ שנויא דחיקא לא מתרצינא לך ולא נשווה מחלוקת וכן רב שלום ואמת הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין המנוח הר"ר ישראל ז"ל ה"ה מווילנא.

שאלה מד

דברי ריבות שנפל בין החתן המקושר ובין חמיו ואכתוב בל"א כי שמעון חמיו של ראובן טען איך ראובן הי' כמו ט"ו שני' בביתו ולא נתן מס דירת הבית לידו שום פרוטה ועכשיו רוצה להוציא ממנו מס הדירה הנ"ל לא זו אף זו ביקש מחתן ראובן מאחר שהי' זה אצלו בחדר א' שיתן לו דמי עצים ונרות שנשתמשו ביחד. עוד טען כמר שמעון הנ"ל איך שראובן התעשר וקבץ ואסף סך ממון רב בביתו ונמצא מגיע לו חלק מן הריוח עכ"פ החצי' וראובן השיב מחמת המס לא תבע ממני משנים שעברו ואם כן הוא סבר וקבל וגם השכירות לא תבע ממני ואם כן כשהייתי יודע איך שרוצה חמיו ליקח מידו שכירות הדירה אולי לא הי' דר אצלו מחמת כמה טעמים וגם אפי' שהייתי נותן לו מאומה סך קטן אבל לא שכירות רב שבא להוציא עכשיו מידי עכ"ל

תשובה שאלה הנ"ל נוגע בשאלה דבעל ת"ה סימן שי"ז והביא מור"ם ס"ס רמ"ז והכלל דאם אמר לחתנו אחר שכלו שני חיוב המזונות בא ואכול עמי בסתם חייב לשלם לו חתנו והביא ראי' מהא דקרע כסותי דחייב אא"כ אמר בהדי' ע"מ לפטור אפי' שהי' חמיו עשיר כיון דהוא חסר צריך לשלם ואם כן בנדון של השאלה אף דא"ל דור בביתי כיון דלא אמר לי' דור בחנם צריך לשלם לחמיו בשהבית עומד לאגרא או ביש לו איזה חסרון מחמת דירה שדר בו החתן אף שחמיו הי' מוותר נגד שאר משרתי' שהיו אצלו ולא תבע מהם אין זו ראי' שויתר נגדו כמו שתמצא זה הכל באר היטיב בת"ה סימן שמ"ד עיין שם ואין צריך לאריכות אם לא שיש הוכחה שכוונתו הי' שידור בחנם ומחמת קטטה עכשיו נתעורר שתבע ממנו וזה תלי באומד הדיין שדן דין זה. ואל יטעך למע"ל מה שכתב מור"ם סימן שס"ג סעיף י' בהג"ה בשם הרשב"ץ האומר לחבירו דור בחצירי א"צ ליתן לו שכר עד כאן לשונו ולכאורה משמע מהא דרשב"ץ דכל האומר בסתם דור בחצרי כוונתו שידור בחנם כל זמן שלא אמר בפי' שיתן לו שכר וכך כתב רמ"י בלבוש להדי' עיין שם ואם כן ה"נ כיון דלא אמר חמיו שידור בשכר א"צ ליתן לו שכר הא ליתא דהא כבר כתב בת"ה הנ"ל בשם מרדכי וכמה גדולי' דהאומר בא ואכול עמי דצריך לשלם וראייתו ברורה מהא דקרע כסותי כו' ומהדר בחצירו שלא מדעתו ואפילו מדעתו היכא [דחסר] מידי דצריך לשלם שכרו משלם והיאך יחלוק רשב"ץ ע"ז ועוד דלפי זה יהיו דברי מור"ם סותרים זא"ז דלעיל סימן רמ"ו פסק דעת ת"ה ובסי' שס"ג פסק כרשב"ץ וכבר מצאתי להרב הגדול בעל ב"ח שהרגיש בזה על מור"ם ז"ל והעלה דהרשב"ץ חולק אבעל ת"ה בזה והעלה דהמע"ה עיין שם ודבריו לא נהירא לי דהמעיין בב"י בש"ת רשב"ץ מחו' ב' יראה דשם איירי ששמעון הי' לו תחילה חצר חצי' שכור מאחרי' וחצי' שלו ונתן לראובן

לדור בחנם ואח"כ קנה כל החצר ופירש לעבור לים אמר לראובן שידור בחצירו. ואפשר דביני וביני פינה ראובן מהחצר ודו"ק ופסק ע"ז דפטור ראובן דוודאי כוונתו הי' מוכח' שידור בחנם כשדר וכו' מתחילה הוא וק"ו הוא כמ"ש שם ע"ש ותראה להדי' כמ"ש וא"כ האי חצר הוה כאלו לא קיימא לאגרא ומזה איירי מור"ם בסי' שס"ג ולכך א"צ ראובן לשלם לו שכר אבל היכא דאין הוכחה וא"ל בסתם דור בחצירי מודה הרשב"ץ לבעל ת"ה ודעימי' שצריך לשלם וזה ברור וא"ש ומור"ם קיצר בזה כדרכו וה"ל לפרש כגון חצר דלא קיימא לאגרא וכיוצא בו דהרשב"ץ כנ"ל ודו"ק היטיב. העולה בידינו דאם א"ל בסתם דור בחצירי או שלא א"ל כלום אלא דר את' בסתם היכי דקיימ' לאגרא או שחסרו בדירתו צריך לשלם לו אם לא שיש הוכחה המבואר בת"ה שם. וע"ד שטוען חמיו שכל מה שהרויח בביתו זכה לו חצירו אין בטענתו ממש דממ"נ דאם צריך ליתן לו שכירות הלא קי"ל שכירות ליומא ממכר הוא והשוכר קנה וכמ"ש הרא"ש בתשוב' ובש"ע סימן ר"ס סעיף ד' וכ"ש מה שנעשה ע"י משא ומתן שקנה השוכר ואפי' היכא דנתן לו רשות לדור בחנם וקנה איזה סחורות מאיש אחר דהרי הוא שלו ועיי' שם בסמ"ע ס"ק י"ד וט"ו מה שכתב אפי' קונה איזה מציאות מהגנב ועיי' בסי' רס"ח ס"ב בהג"ה ובסמ"ע ס"ק ט' ומשם מבואר דאין בטענת חמיו בזה ממש ועוד דפשיט' כיון דלא ערער בשעת המשא ומתן וודאי הוה מחילה כיון דשתק וזה ברור והאריכות בזה ללא צורך הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקצין הר"ר ישראל זלה"ה מווילנא:

שאלה מה

ילמדינו רבינו לפסוק הלכה למעשה בדבר ישראל שהי' לו פרה מעוברת שלא ביכרה וביום השבת מבכרת וגוי' מיילדת אותה וא"ל היהודי שכחתי למכור אותה והשיבה הגוי' הילך ג' פרוטות עבורו והניחה הממון על החלון בבית ישראל והניחה הפרה בדיר ישראל והגוי' היתה יודעת מנהג ישראל בענין המכירה ולכן מעצמה אמרה שתתן לו ג' פרוטות זהו תורף השאלה ששאל הרב מהר"ר שמואל אב"ד דק"ק באמבורג בעל נחלת שבעה.

תשובה והנה מע"ל העלה מפי הפוסקי' דהוי הך בכור דהעיקר קי"ל כר"ת דמשיכה קונה בגוי אלא דלכתחילה מחמירין כרש"י להצריך גם כן כסף וכו' וסיים מע"ל ואף רמ"א בש"ת סימן פ"ז הביאו בט"ז דלא מצריך שניהם אלא לכתחילה אבל בודאי בדיעבד קי"ל כר"ח כו' אבל בקנין מעות בלא משיכה לא אשתמיט שום פוסק דיהי' קונה כו' הנה אהובי בודאי אין בידינו להכריע בין גדולי עולם ובודאי אי' לן למיחש לדברי האחרונים

להצריך שניהם וכמ"ש מהרי"ל ובעל הש"ע והרבה מאחרונים אכן מה שמע"ל פשוט בעיניו כאלו דורש כמשה מסיני דדעת ר"ת הוא עיקר אודיע למע"ל דהא ליתא ובזה ידע מע"ל כמה ספיקות שיש לי בדברי הפוסקים בדברים אלו גם קצתם דבריהם סותרים זא"ז והוא זה איברא דהרב מוהר"ם מינץ בש"ת סימן ל"ה ומור"ם בש"ת סימן פ"ז הכריעו דבדיעבד דעת ר"ת הי' עיקר דמשיכה קונה בגוי מישראל וה"ה איפכא ישראל מגוי דדינם שוה כמבואר בדבריהם והוא מהגמ' דסוף ע"ז ואני אומר רבותא למיחשב גברא הרי הרבה גדולים פסקו כדעת רש"י להלכה הא' הוא הרמב"ם פ"א מהל' זכי' העתיקה בסמ"ע סימן קנ"ד דמגוי קני במשיכה או בכסף וכתב המ"מ דפסק כאמימר דסבר דאף משיכה קונה בגוי וכ"ש מעות וכ"כ הרשב"א ורמב"ן הביאו ב"י בטי"ד סימן קל"ב אמנם המ"מ לא כ"כ בשם רמב"ן ע"ש וכך פסק הטור והש"ע סימן קצ"ד וז"ל וכל זה לא איירי אלא בקרקע אבל במטלטלין קנה בנתינת המעות עד כאן לשונו ואם כן הוא הדין גוי מישראל דחד דינא אית להו וכמו שכתוב לעיל איברא דברי הטור סתרי אהדדי דבי"ד סי' קל"ב כתב לפיכך ישראל שמוכר יינו לגוי צריך לזהר וכו' דאי לאו הכי לא נקנו לו שאין מעות קונות בגוי עד שימשוך כו' וצל"ע כעת עד שאפנה אי"ה אמנם בש"ע בי"ד סימן קל"ב סעיף ב' פסק הרב ב"י כדעת הרמב"ם דגוי מישראל או ישראל מגוי קני בכסף לחוד וכמ"ש שם בב"י וכסף משנה להדי' ולכך מדד לכליו של גוי שיש בו עכבת יין כו' צריך ליקח הדמים ואח"כ יגמור וכו' ודלא כמ"ש הטור ותו' ומור"ם לא כתב עליו כלום הרי שגם הוא פסק כהרמב"ם דקנין הוא בכסף וכמ"ש בטח"מ ס"ס קצ"ד וכל זה נעלם ממור"ם ז"ל בש"ת וממהר"ם מינץ הנ"ל והרב האחרון בש"ת משאת בנימין סימן ל"ה כתב וז"ל הכא בשאלה הא' דבספק בכור אזלינן לקולא כר"ת מאחר דלא איפסיק הלכתא לא כמר ולא כמר לאו קושט' הוא שהרי רוב המחברים הסכימו לדברי רש"י וכ"כ הב"י סימן קצ"ד בטח"מ ובש"ת מיימוני סימן ה' מהל' אביד' כו' דאפשר ר"ת מודה כו' ואע"ג דבי"ד בטור סימן ש"ך נראה דבעי תרוייהו דוקא לכתחילה אבל דיעבד סגי בכסף לחוד כרש"י כו' ואין סברא לחלק דההוא דחמ' איירי בישראל מגוי ובי"ד מיירי גוי מישראל וכו' דבפ"ב דבכורות אמרינן בהרי' דאין לחלק בזה וכו' ועוד דאמימר דאמר משיכה קונה בגוי פריך מההיא דלוקח גרוטאות כו' ומאי פריך דהא אמימר איירי בגוי מישראל אלא ודאי לא שנא וכו' וכך פסק בסי' נ"ט בענין מכירת חמץ בכסף לבד התיר הרב בדיעבד כדעת רש"י ע"ש ובסי' צ"ז ומעתה גם כל נביאים מתנבאים כרש"י הרמב"ם והש"ע בשני מקומות והרב משאת בנימין בג' מקומות והטור בח"מ א"כ מי הוא זה ואיזה הוא יסמוך אמור"ם ומהר"ם מינץ לפסוק בדיעבד כר"ת. ועכ"פ נתבאר למע"ל מתוך

דברי הנ"ל טעם המקילין שנוהגים לכתחילה בקנין כשף מאחר שבעלי הש"ע והלבוש ומשאת בנימין שהם גדולי אחרונים פוסקים כוותייהו אף שאין אני מסכים עם המנהג הזה בבירור לכתחילה ועוד נ"ל קצת טעם למנהג גרוע זה דכיון דבדיניהם קוני' בכסף או בסטומתא ממש ולא יכול לחזור בו קני אף לענין בכור הן להפקיע או להכניס כגון ישראל מגוי כי כך משמע בשו"ת מור"ם בסי' פ"ז דהא דלא פסק מור"ם דליקני' ליה מעות מטעם סיטומטא בדיניהם היינו דיש מנהג גוי' כנגדן דיד בעל המעות על העליונה וכו' או משום דהמנהג הוא לשלם החצי' ע"ש מבואר דאי לית' להני טעמא קנין גוי במעות הוא קנין גמור מדרבנן בסיטומטא לקנות דבדיניהם האידנ' גוי שנתן הכסף או איפכא קני' ולא יכול לחזור ואף שהר"ם מינץ בשו"ת סימן ה' וס"ב צידד להחמיר בבכור לקנות בסיטומטא והביא ראי' שיש לדחות אות' ע"ש מ"מ טעם זה הנוהגים להקל קורא אני עליהם עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו וסומכי' אמור"ם להקל אף לכתחילה ואין בידינו להקל נגד האחרונים שכתבו במקומו בה' בכור סימן ש"ך לכתחילה לצאת ידי שמים אמנם לענין דיעבד כבר הצעתי דעות הפוסקים בזה ומ"מ בנ"ד ודאי הוה ספק בכור דאיכא כמה ספיקות לחומרא חדא דשמא קי"ל כר"ת ואת"ל דקי"ל כרש"י דלמא לא כיון לקנות האם אלא העובר וכך הוא משמעות ל' השאלה מתוך דברי מע"ל וכיון דאיכא איסור הפקעת בכור גופא ואיסור מכירת שבת וסתמא לא עביד שני איסורים משום אפקועי בכור לחולין ועוד דכיון דלא הועיל לדעת האחרונ' למכור דשלב"ל אף לכשתלד א"כ ודאי דעתיה לא היה למכרו ויש לו דין ספק בכור כי אני לא שמעתי שום מנהג בזה. ומ"ש מע"ל שמהרי"ו התיר למכור העובר עצמו לכשתלד ומהר"א כ"ץ התיר סמוך ללידה תלא מע"ל בוקי סריקי בהם כי כל משא ומתן שלהם ליישב דברי הא"ז שהביא בסי' ה' בתשובת מיימוני ובהגא"ש דיותר טוב לכ"ע למכור בכסף העובר והוקשה להם קושית התוס' שכתבו גבי כלו חיותי' דרב מרי דעובר הוה דשלב"ל ויישבו כ"א וא' לפי דרכו מהר"א כתב דס"ל לא"ז קודם לידה מהני ומהרי"ו כסב דדעת הא"ז כרשב"ם דפסק דמהני לכשתלד אמנם הם בעצמם להלכה ודאי סבירא להו כדעת מוהר"ם ותו' ורא"ש דהנכון כסף ומשיכה ולהקנות באם ולא בעובר כלל וכך מבואר להדיא בשו"ת ר"מ מינץ ומע"ל הציץ בין החרכים ופלפל שלא לצורך גם מע"ל כתב בש"ת מהרי"ו סימן ע' וליתא שהוא בסי' ס"ט גם כתב מע"ל מהר"י סג"ל סימן קע"ז גם זה ליתא אלא בתשובותיו סימן ר"ט הוא וכל זה גורם למע"ל שמע"ל מעיין בספרי האחרונים ומאמין לדבריהם ואינ"ך. רואה בגוף המקור ובגוף התשובה גם מה שפשוט למעל' שדעבד לא מקרי אלא בשנשחט כבר או בהטילו מום ע"פ המכירה איברא דכ"כ מהר"ם מינץ בתשו' סימן ל"ה

תמיהא לי' על מעל' שלא הרגיש דהא מור"ם בשו"ת פ"ז הכריע בדיעבד כר"ת וישראל שקנה מגוי במשיכה ולא בכסף דבדיעבד פטורה מהבכורה אפי' ילדה זכר ואי' הישראל צריך ליתן לכהן הרי מבואר להדיא דליתא. וגם בתשו' משאת בנימין סימן ל"ה מבואר דדיעבד שעשה כרש"י וקנה הגוי בכסף דהא השואל רצה להפקיע הבכור במשיכה לחוד בגוי מישראל ולא מצריך לתתו לכהן מטעם דרצה לסמוך אר"ת וע"ז השיג וס"ל דדעת רש"י הוא עיקר וק"ל סגי' להפקיע מקדושת בכור ודבריהם ברורים למעשה וכן פסק בפי' לענין מכירת חמץ בשני מקומות הנ"ל שכתבתי ומאחר דהרב מוהר"ם מינץ מסתפק בזה אי הוה דיעבד כמו שמסיי' בש"ת הנ"ל ומור"ם ומשאת בנימין כתבו בפשיטות דלא כוותי' כל חד לפי שיטתו לא שבקינן פשיטותייהו מפני ספיקא דר"מ מינץ גם דבריהם מבוארים למאן דמכריע כחד ורוצה לכתחילה להחמיר לצאת י"ש מ"מ בדיעבד אוקמינן אדינא ולית לן להחמיר וכיוצא בזה אנו נוהגים בכל הוראות איסור והיתר דמחמרינן לכתחילה כדעת האוסר לצאת ידי דעתו אכן בדיעבד אוקמינן אדינא דאוריתא כהכרעת הפוסקים ומה שקרי לדעת הרב ר"מ מינץ דיעבד מקרי בגמ' שעת הדחק וכמ"ש התו' בפ"ק דנידה דף ו' ע"ב ד"ה בשעת הדחק וכו' סוף דבר דברי הרב מינץ לא מצאתי להם טעם ואין דעתי נוחה הימנו ולא מצאתי לו חבר בשום פוסק (ומ"ש שהוא כר"ת). למאן דסבירא ליה להלכה כרש"י או כר"ת לא חש לסברא שכנגדו דקי"ל כרש"י או כר"ת ומי שאין לבו נוקפו ורוצה לסמוך לפוטרו מבכורה אחד מהני יבא ויסמוך ויש לי עוד ראיות בזה אלא שאיני רוצה להאריך בהם. ואגב לא אוכל למלט מלהודיע למעל' מה שחדשתי בענין זה בימי חורפי והצעתי דברי לפני רבותי' והסכימו עמי והוא זה דהתו' והרא"ש וטור וש"ע כתבו דהמחוור שבכול' שיקבל פרוטה מהכותי ויקנה לו המקום שהבהמות עומדת לשם והמקום יקנה לו חלק באם כו' וכך אנו נוהגים לענין מכירת חמץ שמקנין לו בכסף ובשטר החדר שבתוכו חמץ והמקום קונה לו החמץ וכמ"ש הב"ח טא"ח ותמיה לי מלתא דהא דחצר קונה הבהמה או חמץ הוא מדין שליחות דאי משום יד הוה צריך הגוי להיות עומד בסמוך לו דמה יד בסמוכה וכו' כדאי' בפ"ק דב"מ ואם כן כיון דמדין שליחות קני החצר ואנן קי"ל דאין שליחות לגוי לא הן לדידן ולא אנן לדידהו מאתם גם אתם כדאי' פרק איזהו נשך ובמס' קידושין פ"ב ובי"ד סימן קס"ט ובכמה דוכתי' וא"כ תקנה זו לא ידענא דמנ"ל למימר דחצירו של גוי קונ' לו ודוחק לומ' דגוי לגוי יש שליחו' וכמ"ש בש"ת משאת בנימין סימן צ"ד וא"כ חצירו של גוי הוה כשליח הגוי. דערבך ערבא צריך דדינו של הרב הנ"ל צ"ע למעשה ולא ה"ל לכל הפוסקים לכתוב כן בפשיטות ובהדי' מצאתי שכתב בש"ת ר"מ מינץ סימן ה' וז"ל אע"ג דאין שליחות לגוי

ה"מ גוי לישראל או ישראל לגוי אבל גוי לגוי אפשר דהוה שליח וכו' הרי שכתב בל' אפשר כאלו מסתפק ולמה לא בירר מדברי הראשוני' ואחרונים הנ"ל בפשיטות דקנה אלא דשמא לא ברירה לי' מלתא ומצאתי ברבינו ירוחם חלק אדם וחוה נתיב ך' חלק ב' שכתב בזה"ל ולצאת ידי שניהם יקבל מהגוי מעות בשביל אזן הבהמה פרוטה וימשוך הבהמה או יקנה לגוי המקום שהבהמה עומדת שם ויקנה לו אגב אזן הבהמה עם העובר עד כאן לשונו ואמרתי טבא חדא פלפלא וכו' דלכולהו אי' לי' פירכא ולדידי' לית לי' פרכא כלל דמבואר דלא מדין חצר קני לי' אלא מתורת מטלטלין אגב קרקע דקני הקרקע ואגב מטלטלי' ולאו מתורת חצר וכה"ג משני בפ"ק דב"מ דף י"א ע"ב ר"ג מטלטלין אגב כו' הקנה לה' כו' ע"ש ברש"י והי' יכול להקנות מטלטלין אפי' אינם צבורים בתוכם אלא שלא להטריח וכו' ע"ש ולפ"ז גם במכירת חמץ יש לנו לזהר למכור לגוי החדר שהחמץ בתוכו וליקח פרוטה לאקני' חדר ואגבן החמץ ולא להקנות' בתורת חצר וקילסו רבותי את דברי וכך אני מורה ובא בפסח לשואל אותי ומקום הניחו לי' רבותי ואבותי להתגדר ודו"ק. ויש לי בדין זה קניות הגוי בכסף מילי מעליותא ביישוב דברי הרמב"ם פ"ו מהל' מעי"ל דין ט"י שהניחו הרב הכ"מ בצ"ע ובספרי אשר קראתיו ברכת הזבח אשר חברתי לסדר קדשים בעזרת האל ישבתי בטוב טעם ודעת הש"י יהי' בעזרי להוציאו לאורה להדפיס ולזכות בו את בני גילי כי הוא חיבור נחמד לגפ"ת ומיימיני לא נעשה כמוהו עד עתה ואלו הייתי יודע שיש לכ"ת ספרי דמיימוני הייתי מעתיק כמה חידושי' שחדשתי ת"ל בזה בדעה תבנה ובחכמה תתכונן ותשקוט כזית רענן כ"ד אהו' הטרוד אהרן שמואל בלא"א הקציין הר"ר ישראל זלה"ה חונה פה ק"ק פירד"א:

שאלה מה

ילמדינו רבינו אי דבר שהוא אסור באכילה ולא בהנאה אי מותר להריח בו או לאו ע"כ:

תשובה באכילה ולא בהנאה מותר להריח בו אפי' לכתחילה ואפי' עשוי להריח וראי' ממוסק"ו שהכריע הראב"ד והרא"ש בפרק כיצד מברכין דהוא מין שרץ ואסור באכילה ואפ"ה אמרינן בגמ' דמברך עליו במ"ב דהנאת ריח לא מקרי אכילה ולא שתיה והא דגרסינן בפ' השוכר בע"ז דף ס"ו ע"ב האי בת כו' ישראל בגוי אביי אמר אסור ריחא מלתא היא ורבא אמר שרי כו' וטעמא דרבא דלא חשיב כשותה לפי שהריח נכנס בפי' ומזיקו כו' עד כאן לשונו ולכאורה דריח דלא קא מזיק הוה כשותה אף לרבא ואסור כמו שותה ואוכל אבל באמת דכד מעיינת לית' ואדרב' איפכ' מוכח מדבריהם דגם לאביי לא חשיב כשותה אלא (בכתביהם) [בבית תיהא] דווקא מאחר שהריח נכנס לפיו

הוה כשותה י"נ ולרבא אף פיו לא חשיב כשותה כיון שמזיקו אבל מה שמריח בחוטם לכ"ע לא מחזי כשותה אלא דחשיב כמו הנאה ואסור דווקא בי"נ וכיוצא בו שאסורי' בהנאה ולא בשאר אסורים האסורים באכילה לחוד שהרי כתבו אבל זילוף של י"נ וודאי אסור דהוה הנאה גמורה כו' אבל כשתייה ודאי לא חשבינן ליה לזילוף מדמתירין בפ"ק דפסחים לזלף יין של תרומה טמאה ואי כשותה חשיב ה"ל שותה תרומה טמאה שבמיתה אלא זילוף הנאה לחוד הוא דחשיב ומיתסר גבי יין נסך וכו' עכ"ל והרי מבואר להדיא דכל ריחות הנאסר היינו דווקא באסורי הנאה אבל בתרומה כגון בת תיה' וכיוצא פליגי בה אביי ורבא אי הוי כשותה או לאו מחמת שמזיק ונכנס בכח ודו"ק. וכך מבואר בדבריהם בפ"ק דף י"ב ע"ב ד"ה אלא בוורד והדס וכו' שכתבו דוקא בוורד והדס של ע"ז אסור להריח דעיקרן לריח כו' וכל דבריהם איסורי הנאה סובבי' כגון כלאי הכרם וערלה ע"ש אבל בדבר שאינו אסור אלא באכילה ודאי מותר להריח בו אפי' דבר שעיקרו לריח כגון זילוף דיין תרומה טמא ועוד ראיה מש"ת רשב"א וב"י וש"ע י"ד ס"ס ק"ח הביאו דבשמים של אלילים וכלאי הכרם וערלה אסור להריח בהם דאסורי' הן בהנאה דכל שעשוי להריח כוורד והדס כו' אסור עכ"ל מבואר להדי' דבשאר אסורים שאינו אסורי הנאה שרי להריח בה' אפי' עשוי' לריח וכך פסק האו"ה הביאו מור"ם סימן קצ"ה ס"ב בהג"ה דמותר לזלף בזמן הזה יין של גוים ע"ג האש אפי' לברי' כו' דריחא לאו מילתא הוא כו' ע"ש והנאה הבאה לאדם בע"כ דקי"ל כרבא דאסור בלא אפשר ולא מכוון כדמסיק פ' כ"ש היינו ג"כ דווקא בריח של ע"ז וכיוצא שאסור בהנאה וכמו שפירש"י ור"ן להדי' שם והיכא דעיקרו אינו עשוי להריח אלא לאכילה אעפ"י שמריח ומכוון שרי בתו' בע"ז דף י"ב ונסתפקו בזה ע"ש אכן במרדכי פ' כ"ש כתב דשרי וז"ל וקי"ל כרבא דאסור אבל בדבר שאין עקרו עומד להריח בהא קאמר רבא ריח' לאו מלתא היא וראי' מהדס במחובר ואתרוג במחובר במס' סוכה עכ"ל ופי' דהא דאסר רבא להריח ריח של ע"ז היינו בדבר שעשוי להריח כגון וורד והדס אע"ג דעשוי' גם כן לאכילה מ"מ עיקרם להריח קאי וכן הוא ל' התו' בע"ז דף י"ב הנ"ל אבל בדבר שעיקרו אינו להריח אלא לאכילה אף שלפעמי' מריחי' אותו גם כן מ"מ כיון דעיקרו לאכילה קאי בטל הריח שבו ולאו מילתא היא וראי' דאמרינן בפ' לולב הגזול דף ל"ז ע"ב דהדס במחובר מותר להריח כו' ולא גזרינן שמא יקוץ לאכול הענבים שבו וכדאמרינן התם כגון שלקט' לאכילה כו' ואתרוג אסור להריח בו במחובר כיון דעיקרו לאכילה קאי בטל הריח שבו וגזרינן בי' שמא יתלוש ויאכל הרי מבואר דדבר שעיקרו לאכילה קאי בטל הריח שבו ומותר להריח בו בלא אפשר וקא מכוון זה נ"ל ברור בהבנת דברי המרדכי ומחותני הרב בעל

ש"ך שגג בהבנתו בספרו ש"ך ס"ס ק"ח והבין שהראי' המרדכי מהא דאמר רבא בסוכה שם אמר רבא הדס של מצוה אסור להריח כו' אתרוג כו' וראי' מהדס ואתרוג במס' סוכה וכתב ע"ז אבל באמת ראי' זו איני מכיר כו' ושרי ליה מאריה דכוונת המרדכי אהא דאמר רבא דהדס במחובר כו' אתרוג במחובר כו' וכך מבואר במרדכי ובעל הש"ך השמיט תיבת במחובר שני פעמי' בהעתקת לשונו וטעות נזדקר לפניו או שהי' לפניו ס' מרדכי מוטעה מ"מ כל מ"ש להתיר ריח בשאר אסורי' שאינה אסור בהנאה ומותר להריח אפי' בדבר שעיקר לריח הוא ברור וכל זה דלא כמ"ש בשלטי גבורים בע"ז פ' בתרא דף שפ"א דברור בעיניו דכל שאסור באכילה ועקרו להריח אסור להריח וק"ו לברך עליו ותלה עצמו בדברי תו' ור"ן ואין אלו אלא דברי שגגה ולא דק בדברי תו' ור"ן דאיירי באיסור שאסור בהנאה וכמו שביררתי לעיל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל בלא"א הקצין הר"ר ישראל ז"ל ה"ה קאיידנבר מווילנא חונה ק"ק קראקא.

שאלה מו

אם כהן שאינו מתענה מותר לקרות בהשכמה בתענית שני וחמישי ושני עד כאן לשון השואל.

תשובה המנהג פשוט בשחרית בה"ב קוראין אפי' מי שאינו מתענה כיון דהקריאה היא מתקנת עזרא שלא ילכו שלשה ימים בלא תורה אינו רשאי למחול על כבודו לשום ישראל אפי' שאין הכהן מתענה ואפי' ישראל שאינו מתענה יוכל לעלות ולא נאמר דברי מהרי"ק בשורש ט' הובא בש"ע סימן קל"ח אלא בקריאה ויחל במנחה שנעשה עבור התענית ולא נקבע מתקנת עזרא וכ"ב בס' ב"ח סימן תקס"ו עיין שם וגדולה מזו התיר באם שכבר קראוהו לכהן שאינו מתענה שיוכל לעלות עיין שם אף דלא משמע כן מדברי ב"י סימן קל"ה מ"מ כבר הורה זקן הנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל חונה ק"ק פירדא

שאלה מז

שני אחים אי יכולים לעלות לששי ולשביעי עד כאן לשון השאלה.

תשובה לפי מנהג אשכנז שקורין סתם לשביעי ואין פורטי' בשמו ודאי דליכא למיחש משום עינא בישא ודמי למפטיר שבמדינות פולי"ן ודברי מהרי"ל שבה' ס"ת דאוסר אפי' למפטיר היינו כשפורטים בשמו וכמו שפי' מור"ם איסרלן דבריו וכן נוהגי' בק"ק פירדא הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל.

שאלה מח

ע"ד האשה שרוצה להנשא בחודש ך"ה בשנת העיבור עכ"ל השואל.
תשובה חלילה לך להכניס עצמך ולטפל באותן קידושין ולהקל נגד ת"ה סימן רט"ז וראה שם הא דלא קנסינן לעבר ונשא היינו כשהוא ע"ה ולא ידע כלל מדין זה אבל בלמדן היודע מזיד אקרי אמרינן לי' ומי הוא זה שיכניס עצמו לכתחילה להכריע בין גדולי ישראל הראשונים ואחרונים וגם רבותי' לא רצו להתיר בזה למעשה ובכן אל תאבה ולא תשמע לדברי המקילין שהיא דעת ב"י הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל חונה ק"ק פירדא.

שאלה מט

במנין הספירה אם מונין מנין מספר המרובה תחילה או המנין המיעוט קודם עד כאן לשון השואל.
תשובה נראה דלכתחילה יש לומר מנין המועט קודם דקי"ל כסתם מתני' וכר' יהודא [יומא]דף נ"ה ע"א וז"ל ת"ר אחת ואחת שתים ואחת שלש ואחת ארבע ואח' דברי ר"מ ור"י אומר אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש כו' אחת ושבע ולא פליגי מר כי אתרי' כו' כצ"ל ויש ט"ס בש"ס שלפנינו גם יש קצת שגגה בחידושי הלכ' למהרש"א ע"ש ולכתחילה יש לנו לנהוג כסתם מתני' וכר"י אבל אם מנהג מקום כר' מאיר מונין כמנהג מקומו של ר"מ ונראה דמכאן יצא להב"י ומור"ם בש"ע בהל' גיטין סימן קנ"ו סעיף ה' שכתב וז"ל אבל בימים יכתוב מנין המועט קודם אחד ועשרי' שנים ועשרי' וכו' ואם כתב המנין המרובה קודם כשר עד כאן לשונו וק"ל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל.

שאלה נ

בהיותי עוסק בהלכות תמידין כסדרן וחוזר על לימודי בטור ח"מ סימן ע"ט נפל לי ספק רב בדברי הפוסקים במי שטען בב"ד טענת חיוב ואח"כ חוזר וטוען לפטור ויש לו עדים על טענת פטור והנה לדעת הרמב"ם פ"ז מטוען שכתוב שם בטור סעיף ב' וז"ל מי שהודה בב"ד שחייב לזה וכו' ואח"כ טוען ואמר נזכרתי שפרעתי לו חובו וכו' והרי עדים ה"ז עדות מועלת וכו' שהרי לא הכחיש עדות ואינו כאומר לא לויתי מעולם עכ"ל וכך פסק שם בש"ע ס"ג נראה אף דטען בתחילה לא לויתי ואח"כ טוען לויתי ופרעתי ומביא עדים ע"ז אפ"ה מהני להרמב"ם ומ"ש הרמב"ם ואינו כאומר לא לויתי כוונתו שאין זה דומה לדין גמרא דשבועות כל האומר לא לויתי ונעשה כפרן דה"ה הכחישו העדים תכף כשאמר לא לויתי ואח"כ טוען פרעתי לא מהימן אבל בלא הכחשת עדים

לא הוחזק כפרן ויכול לחזור ולטעון פרעתי כשמביא עדים וכך פי' הכ"מ להדיא שם וכך מוכח ומבואר מדברי הש"ע סעיף ט' בב"י ובהג"ה דוק ותמצא ודלא כמ"ש בנ"י ריש פ"ק דב"מ לדעת הרמב"ם ע"ש ואף שהרשב"א בשאלות ותשובות שהביא ב"י בסי' פ' מחו' ו' לא כ"כ לטעמי' אזיל דפסק בזה כר"י מאגש ודלא כהרמב"ם וכמ"ש נ"י וב"י סימן ע"ט דהרשב"א חולק עליו אבל להדמב"ם הדין ברור כמ"ש ולעולם בכל טענות חיוב שבעולם יכול לטעון לפיטור כשיש לו עדים אטענות פיטור ולא באו אחר טענה הא' כ"א אחר טענ' הב' ומה שיש לדקדק אהרמב"ם מהגמ' כבר יישב המ"מ ז"ל שם על נכון. ואם כן לפ"ז מ"ש בנ"י פ' ח"ה ומביאו ב"י ס"ס פ' וז"ל אהא דאמרי' עביד אינש דקרי לשני חזקה וכו' נראה מכאן אפי' הוה מייתי סהדי לקיים מה שחזר וטען לא מהני ליה וכו' לכאורה אתי דלא כהרמב"ם אלא כהרשב"א וסייעתי' וכ"כ ב"י שם איברא לפי האמת נ"ל דדין זה דהנ"י אתי כהרמב"ם והוא דאי הוה טעון דשני חזקה ג"ש בדוקא ולא יותר א"כ המערער כשהוציא שטר מקוים בעדים דזבני' מד' שנים וקדמה קנייתו תו לא הוה מהימן המחזיק לומר דאכלה מז' שנים דשני חזקה טובא קאמינא אף בעדים כיון שהוכחש מפי עדים על אכילה ג"ש לחוד שטען בתחילה וכמ"ש הטור סימן קמ"ו סעיף ל"ב בשם הר"ר יונה עיין שם והוה ממש כדין גמ' דשבועות בטוען להד"ם ועדים אמרו שלוה וכו' דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי' דגם כאן הודה תחילה שלא אכל יותר מג' שנים והמערער שטרו קודם ומכחיש קנייתו וכ"ע מודים דנעשה כפרן וזה מוכח שהרי גם בש"ע סימן קמ"ו סעיף ק' כ"כ וכאן פסק כהרמב"ם בסי' ע"ט אלא הדבר ברור כמ"ש ובין כך ובין כך יפה עשה הרב ב"י שלא הביא דברי הנ"י אלו כאן בש"ע לפסק הלכה דאי הוה כפי' האחד שכתבתי לא קי"ל כוותי' אלא כהרמב"ם ולפי הב' שהוא האמת הוא דכן מוסכם מכל הפוסקים ריש סי' ע"ט וקמ"ו ומעתה אני תמה על מור"ם ז"ל בהג"ה ריש סימן פ' שכתב ואפי' יש עדים על טענות שני לא מהני וכו' והוא דברי נ"י הנ"ל וכאן לא מיירי המחבר בהוכחש תחילה מפי העדים כי אם בחוזר וטוען מדעת עצמו ואם מביא עדים אטענות שנייי' ודאי מהני לדעת הרמב"ם דקי"ל כוותי' בסי' ע"ט. והנ"י אי דלא קי"ל כוותי' או בהוכחש מפי העדים בשטר איירי והוא האמת וכמו שכתבתי וביותר יש לתמוה הפלא ופלא אדברי הסמ"ע שם שבעיניו הוא הדין פשוט ולפי מה שהצעתי קמבעי' לי' טובא וצריך לי רב בזה ומי שדעתו רחבה מדעתי יאיר עיני בזה ויעמידני על דין אמת לאמתו ודו"ק. ואגב אודיע צערי לרבים שאני מסתפק במ"ש הטור וש"ע בסי' ע"ט סעיף ט' וז"ל או שטען הלוה איני יודע וחזר וטען לויתי ופרעתי וכו' כיון שב' הטענות באו לפוטרו וכו' מבואר מזה דבתחילה טוען א"י אם הלויתני דמגו דאי

הוה קאי בטענות זו הי' נשבע שא"י והוה פטור גם עתה יכול לטעון פיטור הא אי הוה טען תחילה א"י אם פרעתיך ונתחייב וחזר וטען פרעתי או לא לויתי אינו חוזר וטוען דהוה מחיוב לפטור וצ"ע דמור"ם ז"ל סימן ע"ה סוף סימן ט' בהג"ה כתב דנאמן בשבוע' ולא ידעתי למה. איברא דבריו ז"ל נלקחי' ונובעים מהמרדכ"י פרק קמא דכתובות ונראה דהמרדכי אפשר לטעמי' אזיל דפסק בכל הוחזק כפרן או בא"י אם פרעתי דהתובע צריך לישבע וליטול ואם כן כיון דעדיין לא נשבע התובע ולא נתחייב הנתבע עדיין הנתבע יכול לחזור ולטעון לפיטור מה שאין כן לפי מאי דקי"ל בא"י א"פ ובשאר כפרן דכשנגדו נוטל בלא שבועה הוה מחויב לפטור ואינו חוזר וטוען וסברא נכונה היא בעיני לדינ' אלא שלא מלאני לבי לחלוק אמור"ם ז"ל עד שיסכימו אתי רבותי וחבירי למעשה ומ"מ נקטינן מיה' היכי דאמר לא לויתי והוכחש בעדים שלוה ואח"כ אומר לויתי ופרעתי כבר לא מהני אפי' אם הביא עדים על הפירעון הקודם ואף הרמב"ם מודה בזה וראיתי טעות ושערורי' גדול בזה להרב ר"מ טראני בתשו' ח"א סימן י"ו דלא כ"כ והוא בעיני כמתעתע בזה והעד לזה מצאתי להדיא בתשו' ושאלות הרא"ש הביאו בסמ"ע סי"ד ס"ק כ"ח עיין שם וכל דבריו שם אינם אלא מן המתמיהים וק"ל נ"ל. ואגב אשאלה מאת המעיינים שישימו עיניהם ולבם על מה שהשיג הב"י ז"ל בח"מ סימן ע"ז אשו"ת מהרי"ק שורש ק"פ שכתוב דפשיטא דכשלוו שניהם וכו' ואין דבריו נראים בעיני דלא לשתמיט וכו' נראה מדעת הב"י שהביא שמהרי"ק חולק לדינא דשנים שלוו לצורך השותפות לא נעשו ערבאים ושנים שלוו וחלקו המעות נעשו ערבאים וכו' ע"ז שפך הרב סוללה להשיב עליו כמה השגות ואני עיינתי בדברי מהר"ר יעקב ווייל הנ"ל וראיתי דס"ל דאין חילוק לדינא בין בשותפים שלוו ובין ב' אחרים שלוו ביחד וחלקו המעות ובכולהו סבירא ליה דנעשו אחראים וערבאים זה לזה ומשלם כל אחד מהנ"ל להרמב"ם כדאי' ליה ולהרא"ש כדאי' לי' אלא דהלשון מדוקדק בשני שותפים שלוו לא שייך לומר עליהם דנעשו ערבאים דמאי אולמי' וכו' אלא שייך לומר בזו לשון נעשו אחראין ובשנים אחרים שלוו וחלקו שייך בהם טפי לומר דנעשו ערבאי'. ובזה מיושב לשון הרמב"ם דכאן שכתוב ערבאי' ובסי' קע"ו כתב אחראי' עיין שם אבל לדינא אין נ"מ כלל ובשניהם הדין שוה דכל א' חייב לשלם כל החוב למר כדאי' לי' וכו' ויש לו רשות לפרוע בלי רשות חבירו כמבואר שם ודלא כעלה על דעת השואל שם לדקדק לשון הרמב"ם ואם הי' הרב הב"י מפרשו כמ"ש לא שייך להשגתו דה"ל לפלוגי בהכי כיון דאין נ"מ אלא בלשון וצ"ע. גם ע"ז יפקחו עיני המעיינים בסי' פ"ז מחו' ב' העתיק שו"ת הרשב"א וכן בש"ע סעיף ה' והגיה שם בסמ"ע עיין שם. אכן כשהיינו בוועד ובמושב הלומדים בק"ק ווילנא העלינו דליתא

לדין זה דהא להרמב"ן והר"ן פרק שבועות הדייני' בנחבל אומר נ' נחבלתי ונ' בהלוואה ונשבע הנחבל דהוי הנתבע מ"מ ונשבע אנ' דהלוואה וז"ל הר"ן דהוי דר"ח קמיית' וכו' וה"נ אנן סהדי דנ' דחבל' אית לי' גבי' כיון שכבר נשבע אעפ"י שבשעת תביעתו לא הי' כאן עדי' במקצת וכו' אבל בדר"ח קמייתא על העדאת עדים אתה מחייבו מה יעשה וכו' נחבל נמי כשנשבע הרי אנו עידיו עד כאן לשונו ואם כן מור"ם בד"מ שפסק להאי דינא דנחבל וכמ"ש בסמ"ע ס"ק ב' עיין שם ק"ו בדין הזה דהעדים מכחישי' שלוו לו כן ועל פיהם נתחייב אנן סהדי שיש בידו כו' והוה מודה במקצת כמו בדר"ח קמייתא וסברת הרשב"א (לדעת) (צ"ע) דוק היטב שם ותראה דלא ס"ל להא דרשב"א וצ"ע לדינא אהרן שמואל:

שאלה נא

ראובן ושמעון ולוי אחים הי' להם כמה חילוקים בעסק בית שיש להם מאביהם ואמם במתנה בקוטרא ובה"כ ובחלון שיש בו היזק ראיה וברורו להם פשרניה בת"כ בפ"מ ובשד"א ובח"ח וז"ל הדיינים כהיום יום פלוני באו האחים הנ"ל לדון על טענות ותביעות שביניהם והציעו דבריהם לפנינו ח"מ מערכה מול מערכה ועשינו פשר ביניהם מרצון ומדעת כולם ותקעו כפם במקום שבועה לאשר ולקיים עליהם מיומא דנן ולעלם וכו' ואחר הפשר נתחרטו ראובן ושמעון באמרם שסוברים שיכולים לסבול החלון ועכשיו כו' והרבו עוד בחילוקים ושאל השואל אם יכולים לחזור בהם מהפשרה ולוי צוח ככרוכי' דאין אחר הפשרה שנעשה בעונשים הנ"ל כלום והאריכו בזה עכ"ל:

תשובה לקצר אני צריך כי טרידנא טוב' גם שהדין פשוט מאוד בעיני שאין בטענת ראובן ושמעון כלום ואין אחר הת"כ ושבועה כלום וכופי' אותם לקיים שבועתם ולא מבעי' היכא דלא טעו הפשרנים דפשיטא דאינם יכולים לחזור ואפי' כשטעו בודאי בדין ועשו פשרה כי סוברים היו שהדין כן והוברו לכתחילה לפשר לפי ראות עיניהם בקנין או בת"כ ודאי אין לאחר הפשרה כלום ודוקא היכא שנברו לדיינים וטעו ועשו פשר וגמרו בלא קנין כתב המרדכי והובא בש"ע סימן כ"ב ס"ק י' בסמ"ע עיין שם דיכולין לומר ולחזור בהם דהוה כפשרה בלא קנין אבל בקנין או בשבועה מבואר להדיא במרדכי דמהני בדייני' בפשרה ושהוברו תחילה לפשר דא"י לחזור ועיקר הטעם דפשרה צריכה קני' הוא אף דא' מוחל לחבירו הוא דאי לא הוה קני' לא הי' מהני דיכול לומר דטעה בדין דמגיע לו יותר עכ"ד אבל כשקבלו קנין לא יוכל לומר וכמ"ש הרא"ש הביאו ב"י סימן י"ב וכ"ש בנ"ד שקיבל קנין ות"כ אחר שהגידו להם הפשר ונתרצו דכופי' לקבל

שבועתם וכ"ש שביררו פשרנים לבעלי בתים דהדבר ברור שלא ידונו ד"ת בזה אלא לפי אומדן דעת' בפסקי ב"ב וכל זה תמצא מבואר בש"ת מהרש"ל סימן ג' עיין שם והוא פשוט וברור וק"ו בנ"ד שאפשר שגם לדינא הדין עם מהר"ל בבית הכסא וקוטר' והיזק ראי' והנה לא מבעי' בבית החיצון ודאי הדין עמו אפי' לעשות חדש בתוך שלו דכבר פסק בש"ע סי' קנ"ה ס' ל"ח בה"כ שאמרנו כו' אבל שלנו שהם מכוסה בחפירות אם ראה ושתק כו' אבל לכתחילה מצי מעכב עד כאן לשונו וכתב הב"ח דהאידנ' משום דינ' דמלכותא אפי' לכתחילה לא מצי מעכב לעשות בשלו עכ"ל וכבר הורה זקן. ועוד גם בקוטר' והיזק ראי' פסקו הפוסקים סימן קנ"ד שעיף ד' דיש חזקה שיש טענה שמכר או מחל ונתן להיזק ראיה א"כ גם כאן יש למהר"ל טענה עם הפשרנים שעשו פשר וויתרו לפעמי' גם להאחים משלו כגון במסי' ועולים י"ל שויתרו למהד"ל משלה' גם בשאר החלוקים ואין לאחר פשרה כלום ופשרה הי' כמכר אחר הקנין וזה פשוט מאוד וכ"כ גם כן ככל הנ"ל ש"ת מבי"ט ח"א סימן קכ"ח ואעתיק לך קצת לשונות שם וז"ל והשתא בנ"ד נראה כי מה שנטלו קנין ב' הכחות לקיים כל מה שגזרו ביניהם הפשרנים לא מכח תביעת שבועת אפטרופס באים כ"א מצד רוב התביעות וטענות שהי' ביניהם ועל כולם נתרצו הב' כתות לקבל עליהם מה שיגזרו ביניהם כמ"ש בשטר הפשרה ופו' והרחיבו בטענות עד שיבלו שפתותיהם לומר די נראה שהיה ביניהם תביעות הרבה (שאלתם ומביעותם) מהם מה שיתחייב לשלם ומהם שיתחייב אולי שבועה ומהם שיהיה פטור מזה ומזה ולכן נטלו קנין ב' הכיתות לקיים כל מה שיגזרו עליהם בין מה שיתחייב בדין לשלם בין במה שיתחייב שבועה שיוכלו הם לעשות דין או פשר הן לפטור ממה שהי' חייב בדין ויעשו בו פשר וכו' ולחייבו באיזה דבר שיהי' פטור מן הדין כי כן דרך הפשרני' אחר שנותנים הב' כתות רשות להם ואפי' לחייב שבועה למי שאינו חייב מצד הדין וכמ"ש מהרי"ק בשרשי' עכ"ל והרי זה מבואר כמ"ש דאף אם בענין אחד עשה קצת שלא כדין הרשות בידם לפשר בתביעו' הרבה פעם לפוטרו מה שהוא חייב ולחייבו מה שהוא פטור כדרך פשרני' ק"ו היכא דליכא לברר בדין לבד ראה זה מצאתי לזכות טענות ראובן ושמעון במה שטוענים שלוי הטעם להפשרני' בתיבת ב"ה שהוא ר"ת בית הכסא ולפי דבריהם הוא בית האוצר בודאי באם יוכלו לברר דבריהם שכן הוא הדין עמהם ופשרה בטעות הי' בוודאי ואם לא יוכלו לברר הי' הדין עם מהר"ל כי הוא מוחזק בשלו ועליהם להביא ראיה שלא היה בה"כ אלא בית האוצר כ"ש שהדיינים כשהגידו להם שהוא בה"כ ולא ערערו האחים עליהם ולאו כל כמנייהו לטעון שטעו שהיה סבורים שנכתב בפי' בשטר בה"כ ודמי למ"ש בפ' ח"ה נכסי דבר סיסון כו' ואף שיש לי להאריך

בפרט זה לא אאריך כי כבר נתבאר שאין נ"מ בדין זה כי כ"א ואחד יכול לעשות בשלו בה"כ מכוסה בחפירה מצד דינא דמלכותא אם שלא יהיה במדינות הללו דינא דמלכותא וק"ל וטענת מהר"ל בפתיחת הרפת אינה כלום כי אין לו להוסיף ולגרוע כ"א עפ"י פשר דייני' חלון המחזיק אמה ולא יותר והוי יודע דאלו התירו שבועתן האחים שתקעו כפם בפ"מ לפני איזה ב"ד הדיוטות היו יכולים לחזור מהפשרה, וכמ"ש בש"ע סי' ר"ז סי"ט ס"ק נ"ג בסמ"ע ובהג"ה מור"ם סי' ר"ט סעיף ד' בהג"ה וכמבואר בש"ע י"ד סי' רכ"ח סעיף ך' (אין) [אך] הב"ד ראוי לקנוס וגם אסור לשום דיין להשי' עצה ומקרי רשע ערום וק"ל הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל.

שאלה נב

ארבעה נשים יושבים שכולים וגלמודים מבעליהם שנטבעו בים שלש מהם במדינות זאמ"ט ואחת פה ק"ק האמבורג והנה לפי העדות של היהודים וערלים כאשר עיני דמר יחזה לא מצאתי להם היתר מחמת דין פשוט שכתב בש"ע ב"י בשם תשובת הרמב"ן ואפי' אם העידו שנטבעו בפירוש ושהו כדי שתצא נפשם אעפ"כ לא תנשא לכתחילה ואין להתיר מטעם העדות של הקהל רוטרד"אם שכתבו וז"ל יצא קול פשוט שהספינה שהיו בה ד' יהודים נטבעת בים ולא נמלט אחד מהם עכ"ל והיה נראה לכאורה דזה הוא מ"ש בש"ע סי' י"ז סי"א מצאו כתוב בשטר (א') מת איש פלוני או נהרג וכו' תנשא וכו' ע"כ אבל ממה שכתוב בש"ע בהג"ה בשם ת"ה שכתב אם יש לומר שכתב כן משום שיצא קול שמת כגון שטבע בים במים שאין להם סוף אין מתירין על הכתב וכו' ע"כ ובת"ה נתן הטעם שאיזה בחור שכתב שראובן מת הוא משום ששמע שהמה אומרים ראובן נטבע במים וכו' ע"ש וא"כ בנ"ד נמי פשוט שכתבו כן ולא נמלט אחד מהם מפני הקול ולא דמי למ"ש בש"ע בהג"ה וז"ל ואפי' לא אמר ממי שמע אלא אמר סתם ששמע כשר וכו' עכ"ל ולא נרשם בשם מי ופעם אחת שאלתי את מ"ו המנוח כמוהר"ר משה. אב"ד מווילנא וכמדומה שהשיב שהוא תשובה ב"י גם מזה אין ראיה שכאן לא היה רק קול הברה ומחמת זה יצא קול פשוט שהספינה נשברה ונטבעה בים ובגוף הענין שאלו הם היהודים הנקובים בשמותן ולא אחרים בוודאי שהם היהודים מחמת הכתב של הקהל רוטא"רדאם וז"ל וכל בני קהילתינו וכו' עד הארבע הנ"ל וזה דומה ממש לדין שכתב בשם הרמב"ם סי' י"ז סעיף י"ט ישראל שאמר וכו' אבל אם אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת מחפשין באותו העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו עכ"ל זה פשוט אבל בענין אם נטבעו ומתו שם או יש לחוש שמא יצא על עץ וקורה לא מצאתי בזה

שום היתר בכן בקשתי מאת הוד רום מעל' הרמה שלא יהיה זאת למכ"ת לטורח ויקבל מעל' כל העדות של היהודים וערלים להבדיל אף שיש קצת לצדד איזה היתר מעדות של ערלים וזה לשונם אונ' זענן דהין גבליבן זיבן פארשון וכו' דרייא פולש"י יהודים אונ' איין טייטשר יהודי וכו' עד כאן לשונו ובל' אשכנ"ז פירש של גבליבן הוא ל' מיתה וא"כ י"ל שהיו באים אח"כ אל הספינה וראו בעיניהם שמתו ולא היו אומרים בדמי. אבל גם זה אינו ראיה להתיר מחמת שמזכירין כמה פעמים שהספינה הי' נטבע עם ד' נפשות אומרים בדמי בודאי אלו היה אומרים סתם מתו אף שאנו יודעים שנטבעו בים הי' לנו לומר שמתו ודאי ולא אמרינן בדמי ונאמני וכמ"ש בש"ע סי' י"ז סעי' מ"ח וזה לשונו וכן אם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת וכו' ע"כ משמע דוקא שאמרה מת במלחמה אבל מת סתמא נאמנת אבל בטור לא משמע הכי אפי' מת סתם נמי אינה נאמנת וכ"כ ב"ח ואפילו אם נאמנת במת סתם עכ"פ צריכא לומר קברתיו לדיעה ב' ובנדון דידן הזכירו שנטבעו עם הספינה אם כן יש לחוש שמא יצאו על איזה עץ או קורה ואף שבודאי אין ספק שאבד זכרם זה שנתים ימים באשר ידוע לכל אע"פ כן מי יקל ראשו להקל נגד חכמינו לכן בקשתי פרוסה שלא יהי' למעל' למשא ולטורח להודיעני איך ומה הוא בדעת מעל' כ"ד נאמן בבריתו הלל חונה ק"ק האמבורג.

תשובה הדין הוא פשוט מאוד ולא נוכל למצוא שום צד היתר בעולם להתיר' מהעיגון ולפ"ז לא דיין שהם אסורים להנשא לכתחילה אלא אפי' אם נשאת תצא ולא דמי לעובדא דחסא דקי"ל אם נשאת לא תצא אלא דמי למתני' דפ' כל הגט דבספינ' המטורפת בים הוא בחזקת קיים ופרש"י ועדיין לא נטבעה עד כאן לשונו ואם כן סיפא דקתני וספינות שאבדה בים נותנין עליהן ח"ח וח"מ היינו שמעידים שנטבעו ואפ"ה נותנים עליו ח"ח וח"מ ואם נשאת תצא וכמ"ש הריב"ש סי' שע"ו ונדאה דה"ה אם מעיד שנשברה הספינות כל שלא עמד ושהה ב' שעות כדי שיעור שתצא נפשו נותני' עליו ח"ח וכו' ואם נשאת תצא ודלא כמשמעו' ל' הרמב"ם בפי' המשניות וכבר עמדו עליו ר"ז בא"ז סי' רע"ג והוכיח דגם דעת הרמב"ם הוא כהרשב"א אפי' אם נשבר ע"ש וגם ר' בצלאל אשכנז"י סימן ט"ז הביאו בקצרה תחלת דבריו ע"ש וגם בש"ת ראב"ש סימן י"ב הכריע כמ"ש ואם כן בנ"ד בלילה שלא היה יכולים לראות כלל ואינם יודעים אם ניצולו או נטבעי' לא שייך לומר כלל דינא דחסא אלא דינא דמתנית' ממש הוא וכ"כ בש"ג בגיטין פ"ג וזה לשונו ונ"ל שלא אמרו בספינה שאבדה בים נותני' עליו וכו' אלא כשהעיד העד סתם שאבדה הספינה בים ואינו יודע מי ניצול ומי לא ניצול והוא כעובדא דידן ממש אבל אם העיד בפי' שבעלה של זו טבע בים ולא ניצול כבר אמרו חכמים במשאל"ם

אשתו אסורה ואם נשאת לא תצא שבחזקת מת הוא זה שטבע בים עד כאן לשונו הרי דדינא (דינא) בחסא הוא בשהא ויכול לראות אם עלה או לא אבל באינו יודע או לא שהה כנ"ד שהיה בלילה דמי למתני' הנ"ל ומדבריו ג"כ מוכח דדינא (דינא) דחסא העיד בפי' שלא ניצול ואפ"ה לא תנשא לכתחילה ובזה אין מקום ג"כ לעדות הנכתב מק"ק רוטא"רדם לבד החששה של מכ"ח דדמי' ממש ג"כ לדברי מהרא"י בהג"ה וכמבואר בש"ת אחרונים דפי' שלא ניצול הוא כמו שמעיד שנטבע ולא עלה וא"כ דינו כמו דחסא דלא תנשא לכתחילה עכ"פ וכן בפי' בשאלות החדשי' שנדפסו מקרוב פני משה שכתב בח"א מתשוב' סי' ק"ל דף רמ"ד ע"ד וז"ל דכיון דבא בדברי המסל"ת שאמר נטבעה בים עם כל ההולכים ולא ניצול שום אחד מהם ע"כ מדאמר לא ניצול מורה ששהה זמן מה המספיק להודיע שלא נמלט ממנו שום איש דאלת"ה היאך אמר ולא ניצול וכו' הא מנ"ל ומנא ידע כיון דעינינו הרואות הנופלים לים כל שעה ושעה ורובים בנטבעים תכף לטביעת' עולים כי הים נושא אות' למעלה וניצולים ע"ג דף או עץ א"כ איך לא חש הגוי לשמא ניצול שום אחד מהם מדקאמר הכי ש"מ ששהה על הטביעה כשעה חדא וכו' ע"כ ראה שלא ניצול שום אחד מהם והרואה יראה למהרר"ש סי' נ"ט שהורה להתיר מהך לישנא שגם בנ"ד אמר המגיד שניקבה הספינה כו' ונטבעו כולם בלי הצלת שום אחד מהם וע"פ הלשון הזה התיר הרב עכ"ל הרב הנ"ל והתירו הגדולים כיון דחסא הוי איסורא דרבנן דרובא שנטבעו למיתה כיון ששהה שיעור שתצא נפשו ואם יש עוד ספיקא או שנישאת לא תצא וא"כ עכ"פ בנ"ד אף שנכתב מראטרד"ם שלא נמלט אחד מהם פירושו שנטבעו וראו שלא עלו ואם כן לכתחלה עכ"פ לא תינשא וזה פשוט וברור ותו לא פד' ויש לי פלפולים הרבה בדין דמשנה בפ"ג דגיטין ואכתוב למכ"ת בקצרה שנים מהם והן הוא בסי' קמ"א סעיף ע"ד ובש"ע סוף סי' ר"ל אבל עיר שכבשוהו כרכו' או עיר שהקיפוה ממלכ' אחרת וספינה שנטבעה ומי שגררתו חי' כו' עכ"ל נראה דאם כבשוה חיל מלכות אחרת הוי בחזקת מתי' וכ"כ רי"ו בנכ"ד ח"ג בפשיט' דשרי אשתו להנשא וצ"ע אף שהוא מפרש הירושלמי אסיפא דמתניתין עיין בהרא"ש מ"מ לא מצאתי בשום פוסק שהתי' להנשא לכתחילה בזה ובאמת נראה דגם הטור לא ס"ל כן דאיידי דכתב ברישא בהקיפו חיל' מאותו מלכות דהוא בחזקת קיים כתב דבהקיפו מלכות אחרת נותני' עליו כו' ולעולם אפילו בכבשוהו נותני' עליו ח"ח ומתי' כנ"ל וצ"ע לדינא ועיין בהרא"ש וירושלמי שהביא נראה מבואר דמי שגררתו חי' קאי אריש דהוא בחזקת קיים והטור הבין דקאי אסיפא ונותנין עליו ח"ח וח"מ וצ"ע כ"כ בעה"ת אמנם מאחר שאין הוראה לאיסור ובפרט שהרבה חשו בש"ס ובפוסקי' ראשונים ואחרונים לתקנות

עגונות דקדקתי שנית בעדיות ומצאתי להלכה ולא למעשה כלל קצת לפלפל בשריות' להתירן מכבלי העיגון ע"י העדות שהעיד נהר"ר ראובן שמש דהאמבורג שהעיד משם הפקיד דוונגרי' שלפע"ד הגיד הפקיד כל מה שהגיד במסל"ת ודבר זה יוכל להתברר ע"י שמש הנ"ל שיפרש דבריו וממשמעו' הפקיד הנ"ל מבואר שהיה בתוכ' ד' יהודי' וג' פאלקי"ן ואשכנ"ז אחר שאמרו לו הגוים שנטבעו ולא נצולו כמשמעות כתב ר' קאפל להשמש ואף אם בסתם שנטבעו כוונתו שלא ניצולו כמ"ש בשם פני משה ואח"כ אמר הפקיד וז"ל האבין וועלין מציל זיין כו' נייארט עס כו' צו מארגנש פריא האבן זיא גזעהן שווימן דען שטייאר מאן דהיינו מנהיג הספינה אן גבונדן אן דען שטייאר אונ' אנדרי נפשות אויך אונ' מכח רוח סערה כו' עכ"ל משמעותו דראה גם כל הנפשות שנשארו בספינה צפו על המים והכירם בט"ע שהוא הוא השטייאר מאן ושאר הנפשות ולא עלתה בידם להצילם וכבר נודע למי שמעיד שראו לנטבע צף ע"פ המים דמהני אפי' במסל"ת בגוי וכמ"ש הרא"ם בש"ת סי' ל"ט בשם א"ז והעתיקו בש"ת רא"בש בתשוב' א' כ"ג ע"ש, נראה דאף להרי"ף והרמב"ם דמצרכי קברתיו בע"א במלחמה ובים ואם לא אמר קברתיו לא תנשא מ"מ במכירו להנטבע בחיים מהני לכ"ע ט"ע אפילו נמצא אח"כ ביבשה וכ"ש היכא דמצאוהו בים גופא והכירו בט"ע שהוא הוא דאין צריך וקברתיו וכמ"ש הר"ן בהא דמצריך הרמב"ם קברתיו בכותי אפילו בנמצא הרוג דאם מכירו מחיים ליכא בדדמי וא"צ קברתיו דאין לומר דבמלחמה ובים לא מהני וכמו שכתוב רי"ט ואביו מבי"ט בח"ב סי' מ"ט דהא כבר השיגו בש"ת פני משה ח"א סי' ו' והוכיח מש"ת ראב"ח ומהריב"ש דמהני במזכיר שמו או במכירו אפי' במלחמה ומשאל"ס וז"ל הרואה יראה בדברי המ"מ סוף פי"ג מהל' ג' סעיף כ"ה ובש"ת הר"ן יראה דמהני הזכיר השם או מכירו ושם מוכיח ג"כ דמכירו עדיף מהזכרת השם דלא כמי שחולק ע"ש מועיל אף במשאל"ס דאיכא חשש בדדמי ולא בעי קברתיו שהרי בכלל ראיותיהם היה ההיא דמאן איכא בי חסא טבע חסא דהתם לא הוה קברתיו ועל כל אלה אם לא היה הריעותא דמשל"ס כגון אלו יצויר שהיה רואין אותו צף ע"פ המים היו מתירין לכתחילה אף דלא היה שם קברתיו מפני הזכרת השם להמ"מ או במכירו להר"ן עכ"ל הרב פני משה והוא באמת חידוש גדול ובזה נתיישב קושיא ראב"ש אמהריב"ל וש"ת הרא"ם להתירו בצף ע"פ המים בט"ע ולא מצרכי קברתיו אפילו להרי"ף ורמב"ם בבעי' דע"א במלחמה ובמים שאל"ס גם נתיישבו קושיא ראב"ש מה שמקש' על ראיות המ"מ והר"ן ודו"ק כי הוא נכון וא"כ אם יתברר ע"י שמש שהפקיד הסיח לפ"ת כל הנ"ל ושכוונת המגידים במ"ש אונד אנדרי נפשות אויך שכוונתם שראו אותם שצפו ע"ג המים בשעה שהכירו ואפשר שהכיר בשטייאר

מאן בט"ע לחוד סגי אם אותן שצפו היו ששה וכל זה צריך לחקור אצל ר' ראובן הנ"ל ולעמוד על אמיתת הדברים וכל מה שכתבתי הוא לעורר למעייני' בכל מ"ש ולא לסמוך עלי כלל למעשה כעת ושלום על דייני ישראל כ"ד הטרוד אהרן שמואל:

שאלה נג

מתני' דמר מתנינ' וגברא ותיובת' קא חזינא מ"ש רום מע"ל בספרו ברכת הזבח ריש תמורה והקשה על הרמב"ם למה השמיט הא דפ' מרובה דתכ"ד קטן יכול לחזור בו ואדרבה משמע הת' מדברי התו' דלדידן קי"ל אפי' תכ"ד גדול יכול לחזור עכ"ל וגם בש"ך מח"מ כתב מזה ואני שמעתי ולא אבין לכן אסדר לפני כת"ר הבנתי אולי משגה היא תחלת הדבר קשה לי מ"ש התו' במנחו' דף פ"א ד"ה תודה וכו' ל"ד להב' כו' ואמרינן נמי בפ"ב דנדרים וכו' למה הביאו התו' הא דאמרינן בנדרים הלא לא הוזכר שם הקדש כפי הגהת אדוני ולענ"ד נראה דה"פ אפי' לב"ה דחשבינן ליה נדר ופתחו עמו ל"ד להכ' דבעי למיהדר ולא מצי מהדר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואלו מסר דבר להדיוט ורוצה לחזור תכ"ד פשיטא דאינו יכול לחזור דוקא גבי קנין חוזר כל זמן שעסוקי' באות' ענין וא"כ כשאמר לגבוה נמי א"י לחזור אבל בנזיר לא שייך לומר כמסירתו דמי ויכול לחזור תכ"ד אבל אם נתכוון תחלה לפרש דבריו מהני אף בהקדש וזה שאמרו בגמ' הא מני ב"ש היא ואח"כ כתבו ואמרי נמי בפ"ב כו' חוץ וכו' משמע דבהקדש תכ"ד כדבור דמי מ"מ אינו יכול לחזור דכמסירתו להדיוט דמי ונ"מ דיכול לפרש דבריו תכ"ד או במקום דלא שייך לומר כמסירתו להדיוט כגון בנדרים או בנזיר וכן משמע בתמורה דקאמר מ"ד תכ"ד כדיבור דמי והאי עיוני קא מעיין כלומר שאינו נמלך אלא מפרש דבריו ודכוות' אמרינן בב"ב דף קמ"ח ע"ב קמ"ל דהוי נמלך ולא יוכל לחזור ובהכי דייק' ל' הרמב"ם מקרבנות ואם אחר שגמר בלבו וכו' חזר ואמר כו' שאין חזרה בהקדש ואפי' בתכ"ד עכ"ל דבריו ממש כדברי התוספ'. ועתה אסדר לפני מר הבנתי בסוגיא דמרובה תחילה יש לדקדק היאך שביק רב אחא מתני' ועביד כברייתא ועוד למה השמיטו הפוסקים חידוש די' זה דאם העידו העדים תכ"ד ב' דברים זא"ז והוזמו על האחרונים אף העדות הראשונה בטיל אלא נלענ"ד דודאי יש חילוק בין הקדש לשאר דברים כמ"ש התו' במנחות אלא דהמקשן פריך כיון דס"ל לר' יוסי דאם הוזמו על האחרונים אף הראשוני' בטילים. וקשה נימא השת' הוא דאתרע וא"ל כיון דאי בעי הדר בי' תכ"ד אמרינן דעתו הי' למהדר ונמנע משום רשעתו א"כ כשמת או נשתתק תכ"ד נמי הכי וע"ז משני תרי תכ"ד כו' ובהכי ניחא לי מ"ש התו' בד"ה תרי תכ"ד וכו' ואפילו לא נתכוון נמי כיון

דכדיבור דמי וקשה מנ"ל להקל בהא ועוד דלכאורה סותר למ"ש במנחות ולפי מ"ש א"ש כיון דתכ"ד קטן הוה ממש כדיבור א' ואח"כ קשה להו ה"ל לר"י לפלוגי בין תכ"ד קטן לגדול ולא בין נתכוון לכך לנמלך לז"א אבל בנמלך וכו' ובד"ה כי לית להו אקשו תו' תימא וכו' כלומר כיון דר"י ס"ל דאפילו נתכוון לכך ל"מ תכ"ד גדול וגם רבנן ס"ל תכ"ד לאו כדיבור דמי וי"ל כו' והשתא אנן פסקי' כרבנן דבריתא דתכ"ד לאו כדיבור ממש דמי לענין הזמה אבל לענין חזרה כדיבור דמי שיכול לחזור חוץ ממגר' וכו' וגבי הקדש נמי כדיבור דמי אלא שאין יכול לחזור וא"כ יש חילוק בין נתכוון לכך מתחי' לנמלך כמ"ש התו' במנחות וברייתי' דנזיר ג"כ ה"ט כיון דיכול לחזור תוך כ"ד הוה כאלו אמר השני דברים מיד דלא חשוב הפסק וה"ט במכו' גבי עדות דהוה כאלו לא הפסיקו ואמרו מיד זה אחר זה אבל גבי הזמה אין טעם לומר כך דאפילו אמרו ב' דברים ממש בדיבור אחד והוזמו על האחרונים למה תפסל הראשונים ול"ד להא דאמרינן בפרק חזקי' דף ל"א דהתם הכל הוא עדות אחד ודבור אחד תדע דהא לרבא דאמר מכאן ולהבא נפסל אפילו העידו תכ"ד ב' דברים ונפסלו על א' לא בטלה עדות הב' וא"כ תקשי ליה מתני דמכות דאפילו בעדים רבים ונמצא א' מהם פסול בטל כל העדות אלא ע"כ דשאני התם שהעידו על דבר אחד כל זה נראה לענ"ד הקלושה ואפשר לומר ג"כ כפשוטא דרב אחא ס"ל דלא כסוגיא דהכא רק מחלק בין הקדש לשאר דברים כמ"ש התו' במנחות ובקשתי שיורני אם כוונתי בדרך האמת. גם באתי לדון ע"מ שכתב כת"ר בזבחים על אודות הכבש וגם כתובי' על ספרו ש"ת החסיד כמוהר"ר יעקב טעמירילש זצ"ל ואני הפעוט בינותי במ"ש התו' סוף דף פ"ז יש אויר מפסיק יותר מכדי אמת סובב וכ"כ רש"י דף ס"ב דהפסק אויר רצפה (כעין) וא"כ קשה הא דאמרינן נמצא ברוח על אמה היסוד ואמה סובב אלא נ"ל דהכבש היה שיפועו ל"ב וגובהו ט' והיה מגיע עד סמוך לאמה סובב ואויר מעט היה מפסיק ואח"כ הי' בשוה עד למזבח מב' צדדים ובאמצע כו' היה אויר מפסיק נמצא היה בקרקע ל"א אמות פחות טפח עד הסובב והאויר היה עכ"פ חצי טפח א"כ רבועו עלה תתקמ"ו אמות פחות שמונים וגובה ט' אמות פחות טפח רבועו עולה ע"ה אמות פחות חלק ל"ו מאמה ס"ה א' כ"ד אמות פחות ששים בקירוב ושיפוע הכבש עולה ג"כ ריבועו ך"ד אמות והחשבון מכוון ואגב גררא באתי על מ"ש הכ"מ שם על הראב"ד שכתב מקום המערכה י"ח טפחים וכו' ול"נ דברים כפשטן שהרי כתב בפ"ב מתמידין שהתפוח היה כ"ב אמה וכו' וא"כ נשארו ב' אמות וד' טפחים והן ט"ו טפחים וז"ש ושני עד שפחות הם שפחתו מב' הקרנות כדתנן כנלע"ד והנה אברר לפני כת"ר תרתי או תלת מהנך מילין אשר נתחדשו לי בדיני אורח חיים ראשית דבר נפלאתי על מה שכתב הרב הב"י בסי' א'

בשם מהרי"א שהאשם הוא כמו בא בנדבה לפי שאמרו (בנדבה) בנדרים וכו' והמעיין בנדרים יראה שלא אמרו כן אלא על החטאת וגם מקרא מלא הוא דנזיר טהור אינו מביא אשם אלא א"כ נטמא וא"כ לא מקרי נדבה ושאלתי אל הגדולים אשר בארץ המה ואין פותר לי:

תשובה אמר שמואל לק"מ דמ"מ כיון דע"י נדר זה באם יטמא יביא אשם מקרי נידר ונידב ותדע שהרי לחד לישנא בסוף פ' בתרא דנדרים מקרי חטאת ואשם דנזיר נידר ונידב לר"מ וקרב בבמה קטנה דמקרי ישרו' ואף דפריך הת' מברייתא מ"מ מצד הלשון לא פריך דשפיר מקרי נידר ונידב אלא דפריך מברייתא דאין הדין כן לענין במה לר"מ ולא מקרי ישרות אבל לענין תפילה של יהי רצון יכול לכוין לאשם נזיר דבא ע"י נדרו ונדבתו וק"ל כנ"ל אהרן שמואל:

שאלה נד

עוד צ"ע מ"ש הרמב"ם פכ"ד מהל' שבת אין עונשין בשבת וכו' אין מלקין שנאמר וכו' וכתב המ"מ שמנאה במנין המצות וכו' ובגמרא בשבת ובסנהדרין מוכח בהדיא דדוקא בדבר שיש חלול שבת אין דנין שאינה דוחה שבת אבל מדרבנן אין דנין כלל. אמר שמואל לא ראה דברי הרמב"ם ז"ל במ"ש פ"א מהל' סנהדרין החילוקי' שבין ד"מ לד"נ לפיכך אין דנין לא בערב שבת כו' אד"מ וא' דיני מלקות ואחד דיני גלות כל הדרכים שווים בה וכו' וכתב הכ"מ דסבירא ליה הג"ש דרשע כו' או מלקות במקום מיתה עומדת ועיין בתו' סנהדרין דף ל"ג ע"ב ד"ה אתיא רשע כו' וס"ל להרמב"ם הא דאמרינן טעמא דכתב לא תבערו כו' הא ל"ה דחי כו' היינו דהתורה אסרה לשפוט שום עונש ולא מטעם נטילת נשמה דהא הוי מקלקל בחבורה ודלא כמ"ש התוספות בסנהדרין דף ל"ה ע"א ד"ה אין רציחה כו' ועיין בתו' דיבמות דף ז' ע"ב אלא מטעם דאסור לענות בשבת והבערה ל"ד וחדא מעונשים נקט וה"ה גלות ומלקות דנכלל בכלל והיתה לכם לחוקת משפט בכל מושבותיכם כיון דהכל ילפינן בג"ש או דעומד' במקום מיתה בעונש וק"ל ומ"ש הכותב ובסנהדרין מוכח בהדיא כו' הוא שקר מוחלט גם בירושלמי דסנהדרין פ' אד"מ דשום עונש אין דנין בשבת וזה לשונו הלכה ז' ר"ל בעי וידונו אותו ויהרג בשבת כו' ר"ל מכאן שבתי דיני' שלא יהיו דנים בשבת מ"ט נאמר כאן בכל מושבותיכם כו' כנ"ל אהרן שמואל.

שאלה נה

כתב הטור בה' פסח סימן תמ"ה דלרבנן ס"ל דחמץ מן] הנקברין שאפרן אסור והרמב"ם פוסק כחכמים א"כ למה כתב שורפו או פוררו וכו' הלא משנה שלימה שנינו סוף תמורה כל הנקברים לא ישרפו וכ"כ הרמב"ם סוף פ' פסולי המוקדשים. אמר שמואל לא ק"מ דחכמים ס"ל דהשבתתו בכל דבר ופליגא אר"י דסבירא ליה דווקא בשריפה והם ס"ל דהוו בכלל הנקברים ונשרפים ואם ירצה להחמיר ולשרוף הרשות בידו אבל מ"מ אפרו אסור מן התורה כיון דהוה נמי בכלל נקברי' דאפרן אסור ולכן הרמב"ם לא חשב חמץ בפסח סוף הל' פ"ה לא בכלל נשרפים ולא בנקברים כי התורה ציוה להשביתו בכל דבר ולהחמיר באפרן ג"כ כיון שיכול לקובר' ג"כ והא דתנן כל הנקברים לא ישרפו היינו מי שדינו דוקא בקבורה משא"כ חמץ וכל הסוגיא דפ' כ"ש מוכחת דלרבנן ג"כ מותר להשבית בשריפה אלא דאם אין לו עצים מותר לפרר ולקברו דוקא וכן בסוכה סבירא ליה לחכמים דיכול לסכך בד' מינים ואם אין לו מסכך בכל דבר וק"ל וברור כנ"ל אהרן שמואל חונה פה ק"ק פרנקפורט.

שאלה נו

ילמדנו רבינו במאי דאתא קמאי בס"ת ישינה שנקרע ונחסר עד ג' שיטין ותקן סופר על ידי שדבק קלף מבחוץ וכתב אותו החסרים על הטלאי באופן שאין שום אות שהיא קצתו על הטלאי וקצתו על ספר תורה אבל הטלאי ניכר לעין כל כחמה עמוקה מן הצל מאחר שהספר תורה ישינה מאוד והטלאי והכתב שעל הטלאי הוא חדש והנני אדון לפני מ"ו כתלמיד בפני רבו אם התורה הזאת היא כשירה או לאו וזה החלי. גרסינן בפרק הקומץ א"ר זעירי א"ר קרע הבא בשני שיטין יתפור. בג' שיטין אל יתפור א"ל רבה זוטא לר"א הכי אר"י הא דאמרינן ג' אל יתפור לא אמרן אלא בעתיקת' אבל בחדתא לית לן בה ולא עתיקתא ממש לא חדתא ממש אלא הא דלא עפיצן הא דעפיץ ה"מ בגידין אבל בגרדין לא. פי' רש"י בג' אל יתפור אלא יסלק את היריעה. עתיקתא קלף ישן מגני' הקריעה עפיצין הוא שחור כעתיקתא משמעותו של רש"י בעתיקת' אפי' לא עפיץ א"ה בג' אל יתפור דמיגני' קריעה ואי עפיץ אפי' בחדתא נמי אל יתפור דמדעפיץ הוי שחור כעתיק' וכן הוא דעת המרדכי הביאו הב"י וכן הוא בש"ת להר"ש משנ"ץ בהג"ה מרדכי דגיטין ובש"ת מהר"ם. אמנם פשטא דתלמודא לא משמע כן לכאורה דמדקאמר הא דלא עפיצי הא דעפיצי משמע דקאי אירישא הא בעתיקא הא בחדתא ולא בעתיקא ולא בחדתא ממש וכו' היינו עתיקא ואסורא לחדתא להתירא ה"נ הא דלא עפיצי לאיסור

הא דלא עפיצי להתירא וכך הם דברי הטור סי' ר"פ נכנס קרע תוך ג' שיטין אם עור מעובד בעפצי' יתפור שאז התפירה אינה ניכרת וכך הם דברי נ"י סביב הלכות קטנות דהרי"ף בדעפיץ יתפור בדלא עפיץ לא יתפור אך שמחולק בטעם שלדעתו הוא משום חוזק היינו עתיקא שקלף ישן הולך ומתחזק הקרע וחדתא הוא חזק התפירה יגינו שלא יקרע עפיצא הוא עיבוד הקלף שמתוקן כראוי ואז הוא חזק דלא עפיצי הוא חלש ויקרע מקום התפירה וכ"ב ר"ן פ' המוציא יין בשם התו' וז"ל על דברי תו' הא דלא עפיצי כלומר דבדלא עפיצי קרע הבא בתוך ג' לא יתפור עד כאן לשונו הר"ן אמנם בדברי התו' עצמם אין הכרח. ותפשר לכך כתב הב"י שהתוס' כ"כ כיון שהר"ן מפרש כן לשון התוס' ואף לשון הרי"ף בה"ק אפשר לפרש כך וז"ל הא דאמר בתוך ג' לא יתפור ה"מ בעתיקא אבל בחדתא יתפור ולא חדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצי הא דלא עפיצי מדלא קתני כגירסת הש"ס ולא עתיקא ממש נראה שמקצר לשון הגמרא וכך פירושו ולא חדתא ממש אלא הא דעפיצי אע"ג דלאו חדתא ממש כיון דעפיץ דינו כחדתא ממש ויתפור הא דלא עפיצי צריך שיהא חדתא ממש אז יתפור וכן הוא בפסקי הדא"ש ומסמא טעות נפל בפסקי הרא"ש בהלכות ס"ת לפני הרב בעל ס' ב"א שהוא גורס בתוך ג' לא יתפור ה"מ בחדתא אבל בעתיקא יתפור ולא חדתא ממש אלא הא דעפיץ כו' ומפני כך הבין הטעם דבישן כיון שהוא שחור אין התפירה ניכרת ויתפור ובחדתא דעפיצי דכוותיה אינה ניכרת התפירה ויתפור והיינו דאזל הב"ח לשיטתו שבזמן הקודמת היו התפירות שחורות ומפני כך פסק להלכה לדידן שהתפירות לבינות מותר לתפור אפי' עד שליש. ובאלף מחילות מכבודו הרב ז"ל זו דוחק וזו מנין לו דלסברתו יסבור הרא"ש בחדתא לא יתפור משום שנראה התפירה שחורות היפך שיטת גמרא דידן בחדתא לית לן בה ואין מי מהפוסקים שחולקים ע"ז אלא ודאי טעות נפל בפסקי הרא"ש שלו ונחלף בין עתיקא לחדתא ובין חדתא לעתיקא מן קדם חדתא יתפור וכצ"ל בתוך ג' לא יתפור ה"מ בעתיקא אבל בחדתא יתפור וכן הגי"ה הרב מעדני מלך וכ"כ הרמב"ם דעפיץ יתפור דלא עפיץ לא יתפור אלא שהוא מחלק בין עפוצו ניכר לשאינו ניכר ומה שהוכרחו לכך הביא הב"ח והב"ח כתב בשם הר"ן פרק המוציא טעם אחר שהרמב"ם בא לסלק קושי' התוספ' בהקומץ מחלק בנקרע בין עפיצין ללא עפיצין משמע דס"ת כשר בלא עפיץ והקשה ר"ת דבכמה דוכתי' אמרינן דאין כותבים ס"ת בלא עפיץ. ועוד הקשו היאך באמת אנו כותבין ס"ת על קלפין שלנו שאינו מעופצין. ומפרש ר"ת דתיקון שלנו חשוב כעיפוץ והיינו צ"ל לפי' ר"ת הא דקאמר בהקומץ הא דלא עפיץ היינו בקלף שלנו אף שמותר לכתוב עליו ס"ת דחשיב כמו עפיץ אפ"ה אם נקרע בג' שיטין לא יתפור דלענין זה צ"ל עפיץ

ממש כקלפי שלהם. וא"כ מכל הלין זכינו לדין לפי' רש"י וההולכים לשיטת' בדעתיקא לא יתפור וחדתא יתפור. וחדתא בדעפיץ נמי לא יתפור משום דמגניא דעפיצי שחור בדעתיקא א"כ ס"ס פשיטא ס"ת הישינה שאנו בה שצריך לסלק היריעה ואינה נכשרת בתפירה ולדעת התוס' דס"ת דידן אינן נקראי' עיפוץ בדנקרע ולדעת התוס' והרי"ף והרא"ש צריך שיהא דוקא מעופצין בקלף שהיתה בזמן הקודם א"כ בקלף שלנו בג' שיטין לא יתפור ולדעת הרמב"ם שמחלק בין עיפוצא ניכר לשאינו ניכר היינו ישן כ"כ א"כ מכ"ש שאין להכשיר הס"ת הנ"ל הישינה מן יימר שזהו עיפוצו ניכר ואף לפי' הנ"י שהטעם היא משום חוזק מאן יימר שהס"ת הישינה הנ"ל עדיין היה חזקה משום עיבוד הראשון אררבא כיון שראינו שחסר' היה מסתמא נרקבת ואף להטור שנמשך אחר אביו הרא"ש ז"ל בעפצי' יתפור שהתפירה אינה ניכרת כ"כ ואם אינו מעופץ בעפצין לא יתפור א"כ ס"ת דידן שאינו מעובדי' לענין קרע בעפיצין אל יתפור בשלש שיטין ומה שצידד הב"ח לס"א דידן להתיר בתפירה שלהן בגידין שהן לבינות אבל בזמן הרא"ש והטור הי' שחורות. כבר זכרתי שטעות אשר נפל בפסקי הרא"ש הביאו לכך ואף מי שייטב בעיני' דברי הב"ח היינו שס"ת דידן נתפרים בשלש שיטין מ"מ הנני חוכך בס"ת הנ"ל להחמיר מאחר שנחסרו עד שטלאו הסופר בקלף וכתב על הטלאי ואף שכבר הסכים הב"ח לדברי הריב"ש סי' ל"א דלא כמהר"מ רוטינבורג ודבק מותר] אפי' בדלא עפיץ בג' שיטין כיון דלא מיגני' ע"י הדבק עכ"ל הב"ח ומהרא"י הסכים להריב"ש דמותר לדבק עליו מבחוץ כל זמן שמותר לתפור ולדבק הקריעה ע"י כך משמע להדיא במקום שאין לתפרו אין לדבק ואין להדבק מעל' יתירה מתפירות וא"כ אף הב"ח דס"ל שתפירות דידן שהן לביני' מותרים מ"מ הדבק אינו נחשב כתפירות דידן כי לא התיר הריב"ש בדבק אלא במקום שהיה מותר לתפור היינו בחדתא תוך ג' ובעתיקא תוך שני שיטין כי ודאי סברא כזו שהזכיר הב"ח לתפור בעתיקא בס"ת שלנו תוך שלש לא עלה על דעת הב"ח ולא זכר מזה כלום ועוד אף מאי דמותר לדבוק היינו במקום שאינה חסרה כלום אך נסדק בקרקעותו (וידבק) על קרע קלף מבחוץ וידבקנו בדבק שאינו ניכר כאשר שאל הרא"ש ממהר"ם ועוד מסייע הרא"ש כאשר רוצה להוכיח היתר דדבק ממסכת סופרים אבל ס"ת שנקרע מותר לדבק הקרעים יחד כיון שאין צריך לכתוב על הדבק ואם כן ס"ת הנ"ל שניכר הטלאי מפנים אף שנכתב על הטלאי א"כ ודאי מגני' ויסלק היריעה ואף שהאריך מהרי"קו סי' קכ"ב ופלפל בברייתא דמס' סופרים ומקיים המנהג לתלות קלף על החסרון שביריעה וחולק עם הרא"ש בישוב הברייתא במ"ס היינו הרא"ש מחלק בין דיבוק קודם הכתיבה בין הדיבוק לאחר שנקרע ומהרי"ק מחלק בין נקרע גוף האות

שאסור לדבק מבחוץ להחזיק שפתי היריעה לבין נקרע אות לאות והא דתניא אין כותבי' היינו על מטלי' שהוא בגד אבל על קלף מותר לכתוב ומהרמ"א הסכים עמו וכן אם נחסר דבר שכותבין על הקלף מ"מ אפשר לומר שלא בא מהרי"ק להתיר לכתוב על הקלף בטלאי בחדש אלא באם נקרע בשני שיטין אבל בשלש שיטין או במעופץ במקום שמותר לתפור מ"מ אסור לדבק ולכתוב על הקלף הנדבק כיון דמגני' שניכר לכל ואף שמהרי"ק כתב בראש התשובה האי דירושלמי דדובקין בדבק איירי אפי' נחסר והרא"ש מפרש ההיא דמסכת' סופרים הל"מ ס"ת שנקרע תולה עליה מטלית דמסתמא אמרינן שהגיע הקרע עד מקום שאסור לתופרו מ"מ אפשר דמהרי"ק כיון שמפרש במס' סופרים באנפי אחרינא אפשר דלא מיירי אלא בשני שיטין אבל בשלש שיטין אי לטעמיה דמגניא קריעה אי לטעמא דיתרחב הקרע אין לטלות וליכתוב על הקלף הטלאי מכל הלין ספיקא נהגתי חומרא ואמרתי לאנשים ההם שיקראו בשארי ס"ת שלהם ואחרי שכל רז לא אנס לי' למר השלכתי יהבי ושמתי בטחוני עליו שילמדני אורח יושר הן בפסול היריעה הנ"ל הן להכשר עכ"ל השואל:

תשובה נפלאתי עליו שיגע יגיעות הרבה להעתיק לשון הגמרא לאיש כמוני כל הנ"ל הלא כל הנ"ל הוא חרות על הלוחות בגי' טור שלי (וכמו שידוע לו שהוא רשום בספרי שחברתי הנקרא ספר תפארת שמואל) גם התשובה של ר"י טייצק שחזר בו הריב"ש מחמת הגהות מרדכי דגיטין בשם הר"ש משנ"ץ ואשר תמה כת"ר על גירסת הב"ח בהרא"ש אין לתמוה עליו כלל בזה שהוא לא רצה לשבש ולהגיה ספרי הרא"ש שלפניו ואין לי עסק בפלפול אחרונים שאין ענין לנ"ד. ולא נשאר לגו בפלפול כ"א בדעת מהרי"ק שורש קכ"ב אי שרי לטלות בקלף בקרע הבא בתוך ג' שיטין ויותר ולכתוב עליו החסרון כמו בס"ת שנשאלתי מכת"ר והמעיין במהרי"ק שם יראה מבואר להדיא דשרי לטלות קלף בס"ת שנקרע ונחסר אפי' בג' שיטין ויותר שהרי כתב לתרץ הברייתא דמ"ס דהיכא שנקרע בגוף האות ואחר כך נדבק בדבק פסול וזה פי' רישא דברייתא כי מאחר שאינו מוקף גוויל כ"א ע"י הדבק ואחר כך פליגי תנאים באם שרי בקרע שנעשה בו חסרון ודבקו במטלית שאינו של קלף ואפ"ה מכשיר רשב"א דכיון דעיקר הספר קיים מקרי ספר אפי' בטולה על חסרון גדול ואם דבקו במטלית של קלף כשר וכ"ע מודה להרשב"א לכתחילה בס"ת הנקרע וחסר למלאות החסרון ואין חילוק בטלאי שקודם הכתיבה או שנקרעו אחר הכתיבה וטולה קלף כשר למלאות החסרון ואפי' בכמה שיטין ודאי לדעת השואל החולק אמהרי"ק יכול להיו' דס"ל אפי' בשיט' א' אסור אבל למהרי"ק כשר אפי' בכמה שיטין ואפי' בנקרע אחר הכתיבה דוק במהרי"ק ותמצאנו להדיא וכך מוכח

בדברי הרא"ש ההיא דדבק שמס' סופרים דיותר(א') ראוי להקל כשנעשה הקרע אחר הכתיבה משנעשה הכתיבה קודם דאלו אחר הכתיבה מודה כ"ע לסברת הרא"ש דמותר לדבק ולא ידעתי למה העתיק הב"ח דברי מהרי"ק הנ"ל בזה הלשון כתב מהרי"ק כו' על נקבי שביריעה קודם התחלת כתיבת הספר ואחר כך כותבו על הטלאים כו' ופי' דבריו גם כן בספר ט"ז דדוקא קודם התחלת כתיב' יש לטלות כו' משא"כ בקרע אחר כך דאסור לטלות בשנקרע הוך ג' ע"ש לשונו הוא מבולבל ודבריו סותרי' ולא עיין כלל בשורש הדברים ודו"ק. מכל זה נראה להכשיר בנ"ד שוב מצאתי בשו"ת רי"ט בחלק יו"ד סימן ל"א שהתיר בס"ת שנקרע בתוך ה' שיטין ונתפרו בגידי' וכתב שם גם כן דמהרי"ק נחלק אהריב"ש דמאן דפוסל בטלאי ס"ל דאפי' בשיטה א' פוסל ולא הוה ספר אלא כמו שבר שוברות בשופר ולמהרי"ק דמכשיר מכשיר אפילו ביותר מג' וכ"ש להר"ש שנ"ץ ומרדכי וכיון שמתירין לתפור אם כן שרי לדבק כהריב"ש וכו' במטלית של קלף הכשר ותו לא מידי הנלע"ד כתבתי אהרן שמואל:

שאלה נז

לשאלה ששאל ה"ה הרב הגדול מהר"ר זיסקינ"ד אב"ד דמדינות העסין נר"ו בדבר ששאל כת"ר מאתי באשה שהרגישה צער וכאב בשעת תשמיש וראתה ג' פעמים מחמת תשמיש אי יש לסמוך בבדיקה שפופר' בבעלה הראשון אהו' על החלוקו' אנו בושים אלא שבאת לחלק עלינו את השוין ואפי' אם הי' ממש בדברי הש"ך בטלה דעתו אצל כל אדם הפוסקים הראשונים והאחרונים בעלי תוס' ורא"ש ומרדכי כו' וכל האחרונים הסכימו שלא כדעת רש"י ובדעת רש"י נסתפקו כמה אחרונים וכ"ש באשה זו שהרגישה צער וכאב מסי' בהג"ה מיימוני' דגם לרש"י יש לסמוך אבדיקה כי קשין הגירושין וכו' וכמ"ש מור"ם ז"ל בהג"ה וכ"ש שאינני מוצא מבוא למ"ש הש"ך שיש ליישב התימה בתוס' ע"פ דרך רש"י ורמב"ם ואם ספרו אין כאן זיינו נמי אין כאן הגם שפלפלתי עם הלומדים שככאן שיש קצת ליישב דבריו שלא תקשה קושי' התוס' לפירש"י ולא תקשה עליו גם קושי' מכ"ת דהוא ס"ל לשיטת רש"י דכל שהוחזק בבעל א' ג' פעמים אסורה לו בבדיקה וה"ה אם ראתה בכל בעל רק פעם א' ונתגרשה מכל א' או שבאו עליה בפנויה ג' בני אדם ובכל תשמיש ראתה הרי היא מוחזק' לג' אצבעות ולג' בעילות לבל אדם בלי בדיקה לדעת המקשן דפריך ותבדוק בביאה ראשונה של בעל ג' ודו"ק. ואם כן יש ליישב קושית התוס' קצת מ"מ משכוני נפשין אדרב ש"ך למה לן כי שיט' התוס' ודבריהם הם ברורים ועליהם אין לגרוע ולהוסיף בדורות הללו שלבנו נגדם. כסיכת'

בגוד' ואבדיק' זו סמכינן גם בדורינו וכבר מעשה בא לידי שני פעמים ועשינו שפופרת ופי' רצוף לתוכה כמדת אבר בינוני' כי לא נתנה תורה למ"ה ואפי' אם יהיה עב או דק יותר מאבר הלא כתב הב"י דהא דאמרי' לא כל האצבעו' וכוחות שוות להחמיר כ"א להקל. וכ"ש לדעת הב"ח סוף סעיף ב' בישובו לקושי' הב"י הגם שלפענ"ד שגג בזה דלישוב הב"ח קשה דלישתרי לראשון בבדיקה או ליתס' גם לשני בבדיקה אף דאי' כל האצבעו' שוים בשלמא לשיטת הסמ"ג וב"י הוה לשני ס"ס ספק בראשון אי מהמקור או מהצדדים ואת"ל שראתה ב"פ מן המקור שמא בשני לא תראה כלל או מהצדדים אבל לשיט' הב"ח קשה דאי אמרי' שראת' ב"פ מן המקור א"כ אין חילוק ותראה גם בשני ממקור ודו"ק. והנה הראתי לגיסו הר"ר מאיר יצ"ו תבנית השפופרת וישם כת"ר עץ בתוכו ובראשו מוך וציויתי לכתוב לכ"ת. והנה שמעתי פה בשם הרב מהר"י מורידבורג ז"ל שבתחילה בדק שלא בשפופרת ע"י מוך ועץ כעובי ואורך האבר אולי יהיה הדם מן הצד ואז אין צריך תו לבדוק בשפופרת ובאם נמצא בראש המוך אזי לא תועיל הבדיקה לחומרא וחזר ובדק בשפופרת וישר בעיני והגון כדי שלא תאסור האשה הנ"ל לעולם ח"ו על ידי בדיקת שפופרת ופן ואולי תמצ' לה עזר ותרופה מהרופאים קודם בדיקת שפופרת ומה שנסתפק מעל' הרמה במה שחולק הט"ז על רמ"א לתלות באישה שיש לה וסתה שלא בשעת וסתה אף שאינה יודע' בבירור שמכ' כו' אהו' לדעת כ"ת לא נמצא הלכה פסוקה בכל הדינים אלו אם באנו לחוש ח"ו לכל החומרות ולילך בחושך דוק מכ"ת ויראה שדברי הט"ז הם דברים דחוי' ול"ק כלל כי לקמן סי' קצ"א על ידי הבדיקה של מוך אנו מבררים בירור שיש לה מכה במקום מי רגלים ולא בא כלל מהמקו' ומה ענין בדיקת שפופרת לבדיקה זו דוק במהרי"ו סי' ק"ה ויראה כ"ת בחוש דל"ד כלל לכאן גם שאר הרגשות שהרגיש על רמ"א בזה הן דברי תימא וכבר פסק גם הב"ח כן להרב מהור"ר יושיע זצ"ל מקראקא כדעת רמ"א ועשה מעשה רב אם כן מה לנו עסק בהאחרון שהכביד עלינו בחומר' יתירות בווסתות דרבנן הנלע"ד כתבתי להלכה ולמעשה אהרן שמואל חונה ק"ק פרנקפורט:

שאלה נח

מהרב הגדול מוהר"ר אהרן דרשן אב"ד דק"ק ווירמיישא וז"ל ילמדנו רבינו ראובן שנתן שטר חוב לאשה ובעלה הר"ר שמעון תתנו על סך ת"ק זהובים נעשה ב' שבט תכ"ז וז"פ חצי חשון תכ"ח (ועוד התחייב נגדו באשה) והב' על סך אלף זהובים ג"כ בו ביום וז"פ על ג' זמנים אחרים ועוד התחייב נגד חתנו כ"ב תמוז תל"ט על אלף ר"ט ועוד על אלף

זהובים לשלם לו בשנה ועוד על ח"ק ר"ט נעשה בו' חשון תכ"ט על ריוח ה' ממאה לשלם כ"ו חשון תל"ב ועוד על תר"נ בו ביום וזמן פרעון בשנה והשטרות מתוקנים בכל אופן המועיל ויפוי לשון שופרי דשטרי עם שעבוד נכסים בק"ס ועדים כשרים וכבר עבר ז"פ של כל השטרות וראובן לא בא לצאת ידי חובתו והנה חתנו שמעון הלך בדרך כל הארץ וחלי"ש והניח אשתו אחריו והיא בתו של ראובן הנז' עם יתומים ולאחר מיתת בעלה שמעון הלכה אצל אביה לתבוע פרעון החובות אמנם באשר שהוא גבר אלים אשר לא ישמע לקול מלחשים דברי חכמים ורגזה ושחקה ואין נחת ולא חש לכל דבריה תחנונים וקשי' ודחה אותה בקנה ושערי המעו"ת ננעלו ומי יוכל לדין עם מי שהוא תקיף ממנו וגם היא הלכה אחר בעלה וחלי"ש ועתה באים היתומים ותבעו מאבי זקינם כל השטרי חובות הנ"ל ויען ראובן ויאמר וטען נגדם שחובות הנ"ל המה נדן שתי בנותיו שהכניס לחתנו שמעון ועבור זה אינו מחויב לצאת ידי חובתו ובאמת אינו נראה וגם לא מובן מתוך השטר חוב שהמה באים מכח נדוני' באשר המה מתוקנים בכל יפוי לשון כאשר דרך לכתוב על הלוואה ממש ובשני שטרות מבוארים באר היטיב ונכתב בזה הלשון איך אמת שקבלתי ונטלתי מחתני לידי להנאתי ולטובתי וגם אינו בירור גמור שנעשים השטרות ביום נשואין של בנותיו ולא זו אף זו שכבר עבר זמן פירעון בחיי הנשים ואחד משטר חוב הנ"ל המחזיק אלף ר"ט נעשה כ"ב תמוז ת"ל וידוע לכל בבירור גמור שנעשה ג' שני' אחר הנשואין עכ"ל.

תשובה בדבר השאלה כמר ראובן ואין הדבר נוגע אלי כלל רק שהיתומים הן בקהילתינו והדבר מגיע לשרר"ה יר"ה בק"ק איטינגין משכנו ידינו ליתן בכתב דעתינו פן ואולי יהיה ציווי השרר"ה יר"ה לדון לפני הדין זה וז"ל והנה קריתי רוחב דעתו וכיוון לדעתינו בשטר חוב הנעשים דרך הודאה שקיבל מידו לידו המעות גם בדבר השטר חוב של בתו אשתו השניה היה נראה לעני"ד כדעת מ"כ מאחר שהוא מחובתו חי אחר כך ותבעה מאביה אמרי' דאומדנא דעת האב היה גם כן ליתן לבתו כשימות חתנו והבאתי ראיה לכאורה מדברי הרא"ש פ' נערה שנתפתתה גבי הירושלמי שמביא והלא דברים נקנים באמירה הן ומשני כשפסק ע"מ לכנוס הא אם לא פסק ע"מ לכנוס גובה אחיו אע"פ שלא גבה בהן שאני התם דבתו קיימת עכ"ל מבואר מזה כשבתו קיימת זכתה מה שביד אביה וצריך ליתן לה והיא תתייבם הגם דיש לדחות כיון שתנשא ליבם ויש לה בעל כמו הראשון לכך צריך ליתן לה שתתייבם בלא פסק ע"מ לכנוס גם לשון התו' שם דף מ"ז ע"ב משמע כן שכתבו וז"ל והא דאמרינן פ' מציאת האשה וכו' ופריך בירושלמי וכו' ומשני כשפסק וכו' דמשמע הא אם כנס גובה אחי' ל"ק מידי לפי' ר"ת דהתם הרי

בתו קיימת והיבם רוצה לייבמה עכ"ל מ"מ הסברא נוטה דלא תלי כלל ביבום האח דאמדינן דעתי' כשלא פסק ע"מ לכנוס לראשון צריך ליתן לבתו המעות אף שלא תרצה להתייבם לאחים אלא לחלוץ כן עדיין לא החלטתי הדבר עד שאחפש עוד ואבינה בספרי האחרונים ומה שהביא מכ"ת סתירה לזה מש"ת המבי"ט סי' ך"ז תמה אני על מעל' שאינו ענין לנ"ד דוודאי הנדן שביד אביה צריך ליתן לה האב אכן שתגבה גם התו' שליש נגד זה מנכסי בעלה אמרינן דודאי לא תגבה התוספות נגד מה שלא הגיע ליד בעלה כי בעלה לא הוסיף לה כי אם נגד מה שבא לידו ולא נגד מה שעדיין ביד אביה וזה פשוט ולא ידעתי מאין העתיק מכ"ת לשונו כיון שאין הס' המבי"ט תחת ידו ובאמת מכ"ת כתב המראה מקום על סי' נ"ז והוא במקום כ"ז אכן גם לשונו שהעתיק מר הוא מבואר כמ"ש ואינו ענ' לנ"ד לכאורה הוא סייעתא לנ"ד שאפי' תו' קס"ד שתגבה מנכסי הבעל וכ"ש שתגבה המעות גופא מאביה וק"ל אהרן שמואל מווילנא

שאלה נט

במאי דאתי קמן וסידר צוואתו בכתב זמן מה קודם מיתתו וכתוב בפנקסו בכתב ידו וז"ל היום יום פלו' הב איך ח"מ מנדר גוועזן בארץ הקדושה שלושי' ר"ט מיד לאחר מיתתי דהיינו אם יש ביכולתי ואם לאו תהא כחרס הנשבר וכל זה נעשה ברצון הטוב וחתו' פלוני ב"פ והיורשים מפקפקים ומערערים בנדר זה ולא רצו לקיימו אם לא ששורת הדין נותן שמחויבי' לקיים נדר אביהם ושאלו את פי קטן כמוני היום והנני אדון לפני רבותי בקרקע. וראיתי לחלק הנדון לאיזה כללים וכל כלל יתחלק לאיזה פרטים ואחרי אשר יתלבנו הפרטים ההמה יתבאר שאילתנו הכלל הא' אי מקרי זה נדר כמו שאמר הב איך ח"מ מנדר גוועזין. הכלל ה"ב אי מקרי זה מ"ב או מש"מ הכלל ה"ג אם התנאי שאמר אם יש ביכולתי קיים או בטל. ובכלל הראשון דמטעם נדר מן הנראה לע"ד שלא זכו ענייי א"י וראיה מתשובה מוהר"ם במרדכי פרק מ"ש על אלמנה א' שצוה ואמרו להקהל אחר מותי בואו בחדרי וקחו כך וכך לצדקה עד ועוד נראה לר"ם דאפילו אמרה אתן כך וכך לצדקה לאחר מותי לא נעשה נדר ומצי למהדר ולא דמי לאומר סלע זו כשיבא לידי אתננו לצדקה דהוה נדר וכר"י בפ' דו"ה דנעשה נדר ויש לו לקיים דבריו דהתם לכשבאה לידו חי הוא ובר קיומי' לנדרו הוא הלכך בההיא שעתא אמרינן קיים נדריך אבל לגבי ש"מ בעדנא דהוי' לנדרים למיחל ולקיים אותו שעה כבר מת ונעשה חפשי מן המצות והביאו ג"כ מהרמא"י בתשוב' שהשיג על הגאון ב"י סי' מ"ח אלא מה שמסיים שם ולא מבעי' דאם אמר ליתן אחר מותו דפשיטא דלא חל עליו הנדר מעולם ואין

היורשים צריכים ליתן וכדברי תשובה זו אלא אפי' אמר ליתן מיד אין היורשים צריכים לקיים נדרו כל זמן שלא זכו העניים מכח קנין וכמו שפסק הריב"ש סי' שכ"ח ושל"ה דאם נשבע לקיים קנין שלא בא בעולם אף על גב דהוא חייב לקיומי' מצד שבועה מ"מ אם מת אין היורשים צריכין לקיומי' וה"ה בנ"ד מאחר דהוא אינו חייב לקיומיה אלא מכח נדר אין לכוף ליתומים לקיים נדרו עכ"ל מהרא"י בתשובה ולע"ד יש לפקפק על דברים האחרוני' דאם אמר ליתן מיד שאין היורשים צריכי' לקיים נדרו וראיה מנשבע על קנין שלא בא לעולם דהתם מעולם לא נשתעבדו נכסיו על קנין ההוא כיון שלא היה בעולם רק כשבא לעולם אמרינן ליה לקיים שבועתו ולכך אין יורשים חייבים לשלם דנכסי אביהם לא היו משועבדי' לכך והוא ליתא לקמן לקיים שבועתו אבל בנדר דבר שהיה בעולם אם כן אותו הדבר משועבד תיכף למי שנדר לו ומכ"ש לגבוה דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואם כן ודאי יורשים מחויבים לשלם מכח שעבוד שחל על אותו דבר שנדר שהיה בעולמו כשנדר דודאי הפוס' שחלקו על הרמב"ם פ' ך"ב מהל' מכירה הביאו הטור סי' רי"ב טעמייהו משום דאין הנכסים משועבדים במה שנדר דשלב"ל לכך היורשים פטורים וכן משמע להדיא בב"ח שם אבל אי נדר דבר שבא לעולם היורשים מחויבים מכח שעבוד עוד הביא מהרמא"י שם בתשובה לזכות היורשים דאין לכופו לקיים נדרו וז"ל וכן משמע בתוספות בפ"ק דערובין דנודר ומעריך אין היורשים צריכים לקיומי' דה"ל מלוה ע"פ ואינה נגבי' מהיורשים וכן הוא בפ' האומר משקלי עלי והיא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשין חייבים לשלם ע"כ. אומר אני דלאו בפי' אתני' אלא מכללא איתמר שם מת הנודר יתנו יורשים ובגמ' שם מאי ניהו שעמד בדין כו' משמע אי לאו שעמד בדין אין חייבים היורשים לקיים נדר אביהם מטעמא דאסיק שם ונקטי' הכי דמלוה ע"פ אינה נגבי' מן היורשים אבל לפום מאי דק"ל מלוה ע"פ נגבי' מן היורשים ולא מן הלקוחות א"כ אף שלא עמד בדין חייבים היורשים לשלם ואם כן חזר הדין דאם אמר ליתן מיד היורשים צריכים לקיים נדרו ותמיה לי על הגאון הרמא"י וראיתי להראב"ד שהשיג בזה על הרמב"ם פ"א מהל' עירוכין ודאי שהתנצלות המ"מ אינו מועיל למהרמא"י דמדבריו משמע אף שיודעים היורשים שלא נתקיים הנדר והוא א' מאותן ג' תנאים שמלוה על פי נגבה מן היורשים א"ה נראה מדברי מהרמא"י שאין היורשים חייבי' לקיים נדר אביהם וראיתי את דברי פה קדוש ומאן ניהו מר בספרו הגדול בעירוכין דף ך' במה שהקשה בזה על הכ"מ ודאי שפיר קמותיב וקושט' קאמר. אמנם בהא נחיתנא ובהא סליקנא דאם אמר ליתן אחר מותו פטורים היורשים כתשובות הר"מ הנ"ל ומטעם ששתקו היורשים ליכא לחייבם מדשתקו קבלו עליהו כמו שמחלק הב"י

סי' רי"ב בהקדש דשב"ל דהא היורשים לא היו אצלו בשעת הנדר ולא ידעו מזה כלום אך שמצאו אחר מיתתו כתב בפנקסו. אך מטעם אחר נחייב את היורשים כאשר יתבאר עוד לפנינו. וכלל הב' אם נחייב את היורשים מכח המתנה שנתן אביהם ואם נחייב אותם מטעם מש"מ יש לערער על מתנה זו כיון שכ' בה וכ"ז נעשה ברצון טוב (ומ"ב) ולא נזכר שום קנין המתנה לאו כלום היא וכבר האריך למעניתו מהרמא"י בתשו' הנ"ל דצריך קנין דוקא ונמשך אחר זה בש"ע סימן ר"ן ובסמ"ע שם הביאו ג"כ ואף אם נודה לדברי הגאון ב"י דלא צריך קנין כיון דצדקה נקנית באמירה אפי' היה בריא דבריו קיימי' מאן יימר לן שהוציא שום דבר מפיו ואף שכתוב כך בפנקסו והלא בנדר קא קפיד קרא ככל היוצא מפיו וכ"כ תשובת גלנטי סימן י"ג וז"ל ואפילו נדר לא חייל כיון שלא הוציא הנדר מפיו אך כתוב בכתב כו' והכתב אינו נקרא נדר כי אם בביטוי שפתים כמו שכתב הרמב"ם בהלכות נדרים מי שנשבע או נדר שלא ידבר עם חבירו מותר לכתוב לו בכתב הענין שירצה להשמיעו וכזה הורו הגאונים אמנם מהרי"ק שורש ק"ס ע' הסכים לח"ת דבמחשבה חייב מהרמא"י סי' רנ"ח. וכמ"ש אם נדמיהו למ"ב ממש כאשר באמת לא נודע אם ש"מ היה בזמן הכתיבה דצריך קנין כנ"ל. איברא נראה לקיים המתנה בלא קנין כיון דכתב בה זמן וכתוב בה היום יום וכו' א"כ ה"ה ממש מ"ב שהיא כמש"מ ואף בלא קנין קנה הגוף מהיום והפירות לאחר מיתה דכבר פסק בפ' י"נ דהלכ' כר' יוסי והסכימו בזה רוב הפוסקים והטור סי' רנ"ח ומהרא"ן ששון סימן קנ"א אמנם הב"י הביא בשם הרשב"א ומהרי"ק שורש צ"ד צוואה שלא נכתב בה זמן רק לזכרון בעלמא לא אמרינן זמנו של שטר מוכיח. ובכלל ה"ג לא רציתי להאריך בתנאי שהתנה אם יש ביכולתי כיון דהמעשה קודם לתנאי דתנאי בטל ומעשה קיים אפילו במעכשיו כדעת החולקים ולזה הסכים הרא"ש ואם כן אף כאן שהנדר היה קודם לתנאי אם יש כיכולתו ואם כן המעשה קיים אף שנראה מדברי מהרמא"י בי"ד סי' ר"ך דלא בעינן תנאי כפול בנדרי' דלא גרע דבורו מכוונת הנודר אמנם לכאורה לא משמע מדברי מהרי"ל בתשו' סי' ק"ך דמשמע התם אי לא הוה תנאי כפול התנאי בטל עוד א' צריך אני למודעי שא' מן היורשים כתב בכל מזכיר נשמות יזכור אלקים וכו' בעבור שנדר לא"י כך וכך אם כן נראה שקיבל עליו לקיים צוואת אביו

שאלה ס

עוד נשאלתי בצוואה שז"ל בראשון דער חתונה האט גיהאט דעד באקומט כסף ביז דיא אנדרי אויך חתונה גיהאט האבין יעקב בני האט גיקאסט הוצאות שמונים ר"ט

דא האט בני הירש הבחור אויך נאך צו פאדערין הוצאתו וגם בניו הקטני' יוסף ואיצק זאלן איטליכר פון דען קלייני יו"ד ר"ט מער האבין בתי רחל זול שני מאות ר"ט האבין אונ' עשרה ר"ט בעד חגורה וטבעתים ומלבושים בני יעקב הבחור זאל האבין סך פלוני פר זיין בכורה ובני פלוני חפץ זה אשתי סך פלוני ווייטר וואס ביותר איזט זאלין זיא מחלק זיין כפי סדר עולם. ועתה האפוטרופס שואל וטוען לזכות היתומה רחל שתקח ר' ר"ט כנ"ל ועוד חלק כחצי) כח"ז מהנשאר מאחר שמשמעות ל' הצוואה כך כנ"ל ווייטר וואס ביותר איז זאלין זייא מחלק זיין כפי סדר עולם וידוע דסדר עולם הוא כן שהבת יורשת ס"ז. ואני בעניי הכינותי לשאול דלמא לא תקח הבת ר' ר"ט הנ"ל מלבד עישור נכסים כמו שנראה לאמוד דעת האב וכמו שהביא הב"י סימן ר"ן ע"ש הרשב"א על ראובן שצוה בשעת פטירתו שתטול בתו מנכסיו כך וכן ולא צוה שתטול מחמת נשואיה אם תטול אותו סך מוסיף על עישור נכסים והשיב שדעתו נוטה לומר שאף על פי שפסקו הפוסקים כר' יוחנן דאמר בפ' מ"ש גבי מ"ש וכו' נוטלת המתנה מלבד עישור נכסים ואפשר לומר דבנ"ד אומדן דעת של האב דלצורך נשואי' נתן לה כיון שמדקדק באמרו עשרה ר"ט פר חגורה וטבעתי' ומלבושים ועוד אנו בקיאין בדעת האב בותרנותו אחר שהיה רוצה להשוות המדות שלא לשנות בן בין הבנים ומכ"ש למה יעבור נחלתו מברא לברתא ליתן לה מתנה גדול' כל כך וכנראה משאר בנותיו הנשואי' שלא נתן להם לנדן יותר משיעור זה אמנם דא"כ גם בשאלה קמיית' נמי י"ל שתטול על כל פנים בהח"ז מאחר שגם הנשואי' יש להם שטר בכת"י ומסדר עולם אין ראיה לזכות היתומה הנ"ל דבאמת נתפשט המנהג שלא יורשת שום ח"ז כי אם בשטר ואף אם יש מנהג אין לילך אחר המנהג שהוא נגד דין תורה כמ"ש מהרמא"י בהג"ה ש"ע סימן רפ"א בשם מהרי"ק לענין המנהג שאין הבכור נוטל פי שנים עוד כתב מהרמא"י סי' רמ"ז ע"ש המרדכי פרק מי שמת מי שהיה לו בנים מאשה א' ונשא אשה אחרת והתנה עם בניו הראשונים שבני מן השנייה יטלו חלקו בירושה כמו הם ולא היה לו מן השניה רק בנות אין לבת במקום הבנים כלום ופי' הסמ"ע ואף על גב דודאי דעתו היה שגם בנותיו יטלו חלק דאל"כ למה ליה להתנות פשיטא דבניו האחרונים יטלו חלק כראשונים כו' מ"מ אין לעקור די' דאורייתא וכו' מכ"ש כאן שיש להם משמעות על שאר בניו ולא על הבנות שאין לעקור נחלה דאוריתא הנלע"ד כתבתי ואם שגיתי אתי תלין וכו' כ"ד קטן שבתלמידו בנימן וואלף בן לא"א כהר"ר אלכסנדר.

תשובה בדיק לן מכ"ת ז"ל בקמייתא בא' שנדר לא"י ל' ר"ט מיד לאחר מיתתו וכו' ולשון זה נמצא כתוב בפנקסו והיורשים אינם רוצים לקיימ' וכפי שראיתי שפשוט למכ"ת

דמה שכתוב בפנקסו שדבר זה הוא קדוש להקדש ומוציאי' מיד היורשים אלא שנסתפק כ"ת במה שכתוב שינתן לאחר מיתה ואינו כאן שיקיים בידו ופשיט ממ"ש המרדכי בשם מהר"ם פ' מי שמת והובא בהגהות מוהר"ם בח"מ סימן רי"ב סעי' ז' איברא מאי דפשיטא למכ"ת כן נמצא בש"ת מהרי"ק שורש קס"א והוכיח שם קצת בראיות והביא הב"י והש"ע בטא"ח סימן קנ"ג סעיף י"ט ע"ש בל' יש מי שאומר הגם שיש לדון על אותו ראיה מ"מ לא דייקי' מאחר שכבר הורה כן רב מפורסם וראיתי בש"ת מהר"מ טראני ח"ג סימן צ"ט דחולק על דין זה כיון שהכתב הוא תחת ידו ולא בא ליד הקהל אומרים נמלך היה וכו' גם טענינן ליתמי שמא נשאל על נדרו דקי"ל נשאלים על הקדש ע"ש מ"מ החכם הרש"ו בסי' ק' כשכתב לו לעיין בש"ת מהרי"ק הנ"ל לא חלק עליו והסכים לדבריו ונתן סנגורין לדבריו שבתשוב' צ"ט ע"ש באופן שנשארו דברי מהרי"ק קיימים וא"כ פשוט דיפה דן כ"ת מדברי מהר"מ שבמרדכי הנ"ל דלאחר מיתה ודאי אינם צריכי' היורשים לקיים כיון שנדרו הוא לאחר מיתה ואינו כאן אין היורשים צריכים לקיים ומה שהשיג כ"ת על דברי מור"ם שבתשו' סימן מ"ח באם שאמר ליתן מיד ומת אח"כ שצריכים היורשים לקיים כמבואר להדיא בדברי תשו' הרב ב"י מטעם דאמירה לגבוה כמסירה בכל אופן המועיל להדיוט גם אני השגתי על מור"ם ז"ל בזה ולהדיא כתוב בפ' ד' וה' במלחמות ה' דבצדקה מוציאי' מיד הנודר בב"ד ע"ש ועיי' ש"ת שארית יוסף סי' ג' בסופו וק"ל וכתבתי בצד הג"ה שבתשובה שהי' מהתלמיד נכדו המדפיס ולא יצא מתחת יד קולמסו וכמ"ש כ"ת דההיא דערכין ל"מ שלא מסתייע אלא הוה תיובתא לפי מאי דקי"ל דמלוה ע"פ גובה ממשועבדים ושעבוד' דאורייתא אף לתי' התו' פ"ק דקידושין ופ' ג"פ במלוה שאינו כתובה להדיא בתורה קי"ל דמלוה ע"פ לאו דאו' אלא משום שלא תנעול דלת בפני לווין תקנו רבנן כן וזה לא שייך בצדקה ונדר מ"מ רש"ל וכמה פוסקים פוסקים להדיא דשעבודא דאוריתא וכדאי' ס"ס פ"ח בטח"מ ואין כאן מקומו בנ"ד שהוא ברור דאין היורשים צריכים לקיים נדר אביהן והאריכות בזה הוא למותר וגם השני חילוקי' האחרי' שפלפל בהן כ"ת אינם ענין לנ"ד לפלפל בהם וסמכתי על מכ"ת המבין מדעתו דלא שייך כאן כלל דין דזמנו של שטר מוכיח עליו והוא ברור.

וע"ד השאלה השנייה בצוואה שנתן להבת ב' מאות ר"ט וי' עבור חגורה כו'. והוכיח כ"ת באומדנות המוכיחות שהוא כמו שפירש לנדוניית' כמו לבנותיו הנשואים כבר שלא נתן לה יותר מסך הנ"ל יפה דקדק כ"ת ומאחר שכן כוונתו ואמר וואש ווערט מעהר זיין זאלין זיא מחלק זיין כפי סדר עולם עכ"ל נראה פשוט דאין להבת הפנוי' חלק חצי זכר דכן הוא סדר עולם מי שיש לו חוב עליו משלמים לו ולמי שלא שיעבד עצמו בשום חוב

אי' נותנים לו וכאן לא נמצא שיעבוד ולא שום משמעות שיתנו להפנויה חלק ח"ז אם כן במה תוציא מהיתומים ירושה דאורייתא ועיין בש"ת שארית יוסף סימן ב' בדין זה שאפי' חייב עצמו בתנאי אין היורשים מחויבים ליתן להבת ח"ז כיון שקנין אתן סוא ולא זיכה לה כלל מעות ע"ש וק"ו בנ"ד שלא גילה דעתו כלל בשום לשון נגד הבת גם ראיה ברורה ממ"ש מור"ם סי' רמ"ז בהג"ה שהעתיק מכ"ת והוא פשוט לפי ענ"ד. והנלע"ד כתבתי הטרוד אהרן שמואל בלא"א כהר"ר ישראל ז"ל קאיידנבר מווילנא: